

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור בשימוש מסחרי

וספרי ויקיטקסט תחת רשיון [GNU Free Doc. License](#) בסי"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב אליהו שמואל שליט"א

ספר קול אליהו

על הלכות כתיבת תפילין - סימנים לייב ול"ו
הרב אליהו שמואל שליט"א 03-6198789
בהסכמת מר"ן רבינו עובדיה יוסף שליט"א ועוד רבנים גדולים וחשובים

• [הסכמות ומכתבי ברכה](#) • [הקדמה](#) • [פתח דבר](#) • [סימן לב](#) • [סימן לו](#) • [מפתח למשנה ברורה](#) • [שאלות ותשובות חזרה](#) • [מקצת דרשות וסיפורי חיזוק בענין תפילין](#) • [קונטרס ליקוטי אליהו - בעניני "קדושת השם"](#)

[הסכמות ומכתבי ברכה](#)

[הקדמה](#)

[פתח דבר](#)

[סימן לב](#)

[סעיף א](#) [סעיף ב](#) [סעיף ג](#) [סעיף ד](#) [סעיף ה](#) [סעיף ו](#) [סעיף ז](#) [סעיף ח](#) [סעיף ט](#) [סעיף י](#) [סעיף י"א](#) [סעיף י"ב](#) [סעיף י"ג](#) [סעיף י"ד](#) [סעיף ט"ו](#)
[סעיף ט"ז](#) [סעיף י"ח](#) [סעיף י"ט](#) [סעיף כ](#) [סעיף כ"א](#) [סעיף כ"ב](#)
[סעיף כ"ג](#) [סעיף כ"ד](#) [סעיף כ"ה](#) [סעיף כ"ו](#) [סעיף כ"ז](#) [סעיף כ"ח](#) [סעיף כ"ט](#) [סעיף ל](#) [סעיף ל"א](#) [סעיף ל"ב](#) [סעיף ל"ג](#) [סעיף ל"ד](#) [סעיף ל"ה](#) [סעיף ל"ו](#)

[סימן לו](#)

[סעיף א](#) [סעיף ב](#)

[מפתח למשנה ברורה](#)

[שאלות ותשובות חזרה](#)

[הקדמה לשו"ת חזרה](#)

[סעיף א](#) [סעיף ב](#) [סעיף ג](#) [סעיף ד](#) [סעיף ה](#) [סעיף ו](#) [סעיף ז](#) [סעיף ח](#) [סעיף ט](#) [סעיף י](#) [סעיף י"א](#) [סעיף י"ב](#) [סעיף י"ג](#) [סעיף י"ד](#) [סעיף ט"ו](#)
[סעיף ט"ז](#) [סעיף י"ח](#) [סעיף י"ט](#) [סעיף כ](#) [סעיף כ"א](#) [סעיף כ"ב](#)
[סעיף כ"ג](#) [סעיף כ"ד](#) [סעיף כ"ה](#) [סעיף כ"ו](#) [סעיף כ"ז](#) [סעיף כ"ח](#) [סעיף כ"ט](#)

כ"ט סעיף ל' סעיף ל"א סעיף ל"ב סעיף ל"ג סעיף ל"ד סעיף ל"ה סעיף
ל"ו סימן ל"ו

מקצת דרשות וסיפורי חיזוק בענין תפילין
קונטרס ליקוטי אליהו - בעניני "קדושת השם"

שער

פתיחה

תוכן הענינים

סימן י

סעיף א' סעיף ב' סעיף ג' סעיף ד' סעיף ה' סעיף ו' סעיף ז' סעיף ח'!
סעיף ט' סעיף י' סעיף י"א סעיף י"ב סעיף י"ג סעיף י"ד סעיף ט"ו
סעיף ט"ז סעיף י"ז סעיף י"ח

סימן י"א

סעיף א' סעיף ב' סעיף ג' סעיף ד' סעיף ה' סעיף ו' סעיף ז' סעיף ח'!
סעיף ט' סעיף י' סעיף י"א סעיף י"ב סעיף י"ג סעיף י"ד סעיף ט"ו
סעיף ט"ז סעיף י"ז סעיף י"ח

סימן יב

סעיף א' סעיף ב' סעיף ג' סעיף ד' סעיף ה' סעיף ו' סעיף ז' סעיף ח'!
סעיף ט' סעיף י' סעיף י"א סעיף י"ב סעיף י"ג סעיף י"ד סעיף ט"ו
סעיף ט"ז סעיף י"ז סעיף י"ח

הערות חשובות לסופרים מלוקט מספר "יריעות שלמה"

...

הסכמות ומכתבי ברכה

בספר המודפס הובאו כאן צילומי הסכמות ומכתבי ברכה של הרבנים החשובים הבאים ומחמת קושי טכני לא הובאו לכאן:

מרן רבינו עובדיה יוסף שליט"א

וכן הסכמות לפי סדר קבלתן של הרבנים הגדולים והחשובים:

שליט"א	עמאר	שלמה	הרב
שליט"א	כהן	עזריאל	הרב
שליט"א	שרים	מתתיה	הרב
שליט"א	סילמן	יהודה	הרב
שליט"א	זילברשטיין	יצחק	הרב
שליט"א	מחפוד	יוסף שלמה	הרב
שליט"א	כל הספר	שלמה מועלם	הרב
שליט"א	שמעון	שלמה בן	הרב

הקדמה

הספר נחלק לשני חלקים

חלק א'

מקורות בקצרה מהש"ס ופוסקים לכל סעיף וסעיף בשו"ע עם ציטוט מדברי המשנ"ב וסיכומי ביאורי ההלכה, ועליהם דעת גדולי האחרונים ואחרוני זמננו בקצרה.

ומצורף לזה מפתחות חדשות למרן רמ"א משנ"ב וביה"ל וכן 486 שו"ת חזרה על מרן רמ"א משנ"ב וביה"ל, ומצויין בסוגריים דעות האחרונים אם מסכימים או חולקים.

חלק ב'

קונטרס בעניני קדושת השם שו"ת חזרה על ספר קסת הסופר ס"י י"א
י"ב ובצירוף דעת גדולי האחרונים בקצרה.

ליקט וערך בעזרת החונן לאדם דעת אליהו שמואל
שנת אורך ימים ושנות חיים (תשס"ב לפ"ק)

פתח דבר

ישתבח הבורא ויתעלה היוצר אשר בראנו לכבודו ונתן לנו את תורתו
תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה
על אשר הצילנו ועזר לנו ה' אלוקינו מכל אשר עבר עלינו בשנה האחרונה
ויהי רצון שנשמע רק בשורות טובות ישועות ונחמות מתוך בריאות
ושלוח ברוחניות ובגשמיות אמן.

הנה לאחר שזיכנו ה' יתברך לחבר קונטרס הנקרא ליקוטי אליהו שו"ת
חזרה בעניני קדושת ה' על ספר קסת הסופר, אשר נתקבל בשמחה אצל
הסופרים והלומדים ענינים אלו הנה זיכנו כעת ה' יתברך ללקט ולחבר
ספר על שו"ע ס' ל"ב (ס' א' – ל"ו) וס' ל"ו (ס' א' – ג') אשר בו מובא
מקורות מהש"ס והראשונים לכל הלכה והלכה בשו"ע בקצרה בלשון
ברורה וקלה וכן ציטוט דברי המשנ"ב מלה מלה ועליו דעות האחרונים.
קסת הסופר קול יעקב חזון איש משנת הסופר הערות משנ"ב איש מצליח
יריעות שלמה והלכה ברורה, אם מסכימים או חולקים על המשנ"ב.
והכל בלשון קצרה וברורה כדי שיהיה מובן לכל נפש, ובצד כל פוסק
ופוסק כתבנו את מקורו כדי שיוכלו לראות את הדברים בפנים עם
מקורותיהם, וכל זה כדי להקל על הלומדים והסופרים לדעת אם דברי
המשנ"ב מוסכמים ומי החולק ואיך המנהג כיום.

ובנוסף לזה סיכמנו ג"כ את כל דברי ביאורי ההלכה ולפני כל דיבור
כתבנו על איזה ענין עוסק ובתוך כל ביאור הלכה כתבנו בסוגריים את
דעות האחרונים הנ"ל אם מסכימים או חולקים.

וכן חיברנו שני מפתחות על ס' ל"ב ול"ו, מפתח אחד על השו"ע והרמ"א
לפי הסעיפים, ומפתח שני על המשנ"ב על כל סעיף וסעיף קטן במשנ"ב
לפי סדר הסעיפים וכן על ביאורי ההלכה וזאת כדי שמי שרוצה למצא
ענין במשנ"ב שיוכל לעיין במפתחות של השו"ע וימצא בקלות את
מבוקשו באיזה סעיף מובא, ויעבור למפתחות של המשנ"ב ושם ימצא

את מה שמחפש, ומפתחות אלו לא קשורים דווקא לספר אלא לכל מי שרוצה למצא דבר במשנ"ב בסי' ל"ב ול"ו.

ובנוסף לזה חברנו 486 שאלות ותשובות חזרה בקצרה על כל סעיף וסעיף בשו"ע ומשנ"ב וביה"ל, ובסוגריים כתבנו אם האחרונים מסכימים או חולקים (עיין בהקדמת השו"ת).

ובסוף צירפנו את הקונטרס ליקוטי אליהו" בעניני קדושת ה' 160 שו"ת חזרה בעניני קדושת ה' על ספר קסת הסופר סי' י' י"א י"ב עם דעת האחרונים בקצרה, במהדורא שניה עם הרבה תוספות ותיקונים.

וזאת למודעי שהיות והדברים מובאים כאן בקצרה אם כן אין לפסוק הלכה ישר מספר זה אלא עד אחר עיון היטב במקורות, שספר זה בעיקרו נכתב כדי להקל על הלומדים והסופרים לדעת היכן כל אחרון מובא ואם מסכימים או חולקים וכנ"ל, ויהיה להם לעזר לחזור ולשנן את החומר ע"י השו"ת חזרה.

וכן אם ימצא המעיין שלא כווננו ח"ו אל האמת אבקשהו שידון אותנו לכף זכות ואם אפשר שיודיענו ונשתדל בלי נדר לתקן זאת בעתיד.

והנני נצב לברך ולהודות למר אבי ומרת אימי הי"ו שגידלוני וחינכוני ועזרו לי ועוזרים לי עד היום ה' ישלח להם רפוא"ש שיזכו לאורך ימים מתוך בריאות ושלוה. וכן לאחי ואחיותי ובפרט לאחי הגדול ר' יעקב הי"ו שעזר הרבה בהוצאת הספר שיזכו כולם לבריאות ושלוה ובנים ובנות וכל טוב ישלם ה' פעלם על כל מה שעוזרים לנו.

ובכלל הברכה וההודאה למר חמי וחמותי הי"ו שג"כ עוזרים לנו שיזכו ג"כ לאריכות ימים מתוך שלוה ובריאות ולשמוח מן הנכדים והנינים ויזכו כולם לראות את משיח צדקנו בקרוב.

וחובה נעימה לי להודות לראש הכולל טוב הלב אשר נותן שמחה לאברכים הרה"ג עזריאל כהן שליט"א אשר זכינו להסתופף בכולל שלו "אוצר החיים" שיזכה לאריכות ימים ושנים מתוך שלוה ונחת ויזכה לראות בשמחת בניו ובנותיו, וימשיך לתת שמחה לאברכי הכולל עד ביאת גואל צדק אמן, וכן ברכה לכל האברכים החשובים שיזכו להגדיל תורה.

וכן לשיבת "תורה והוראה" בת"א שזכינו ללמוד שם רבות בשנים ובראשם עמד מזכה הרבים עוז ומגדול הרה"ג אליהו שרים זצ"ל אשר נתבקש לישיבה של מעלה בעת עריכת הספר תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים אמן ויהי רצון שה' ישלח לאשתו הרבנית שתחי' רפוא"ש.

וכן הנני ניצב להודות לבנו הרה"ג מתתיהו שרים שליט"א ממלא מקום ראש הישיבה זצ"ל שמשתדל ועושה הרבה בעניני הישיבה ואשר עזר לנו

והשתדל עבורנו בזמן היותנו בישיבה ובכולל וכן לדיין הגדול והמפורסם הרה"ג שלמה עמר שליט"א חבר בי"ד העליון וחבר הרבנות הראשית לישראל ומחבר הספרים החשובים "שמע שלמה" אשר זכינו כל שבוע ושבוע לשמוע שיעורים כסדרם בכולל במשך כמה שנים, ואשר דחף אותנו לחבר ולהוציא לאור את הספר, ימלא ה' משאלות ליבו לטובה מתוך שלווה ונחת אמון. וכן לראש הכולל הרה"ג מיכאל אבו שליט"א ולכל הרבנים הגאונים שליט"א שלמדוני, ולחברי הכולל שלמדו עימי ובפרט להרב אביגדור גרינשטיין שליט"א שזכינו ללמוד ביחד בחבורתא רבות בשנים ועל כל אשר עזר לי שיזכה לבריאות ושלוה ונחת מהילדים וכל טוב ברוחניות ובגשמיות אמון.

וכן לא אשכח מלהודות להרב יצחק אביטן שליט"א מנהל הת"ת "כינור דוד" בכל אשר עזר והשתדל עבורי, וכן לרב אהרון דוכאן שליט"א שיזכה בקרוב לזרע של קיימא וכן לכל צוות הרבנים ימלא ה' משאלות ליבם לטובה אמון.

וכן תודתי נתונה לידידי וחביבי ר' שלמה בר מעוז הי"ו בכל אשר עזר והשתדל הרבה בענייני ההסכמות, יה"ר שיזכה לבנות בית נאמן בישראל ויזכה לכל טוב אמון.

וכן הנני ניצב להודות לרב יעקב בן עזרא שליט"א על עצותיו הנפלאות בסידור הספר ישלם ה' שכרו ויזכה לשמוח בשמחת בניו ובנותיו וכל טוב אמון.

וכן אודה מכל לב לכל מי שעזר לי בהגהת הספר ועריכתו והוצאתו לאור ולכל התורמים שיזכו כולם לבנים ובנות אושר ושלוה מתוך נחת ובריאות לתורה ויראת שמים אמון.

וכמו כן אשגר ברכתי לכבוד זוגתי נוות ביתי יפית תליט"א העומדת לעזרתי כל השנים ובמסירות רבה מסייעת לי בעבודת הקודש ואשר עזרה הרבה בהוצאת ספר זה יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידינו לראות את כל יוצאי חלצנו גדלים לשם ולתהילה ולתפארת ומאירים בתורה ויראת שמים מתוך בריאות איתנה ושלוה אמון.

ובצאתי אפרוש כפי אל ה' בתפילה ותחנונים שלא אכשל בדבר הלכה ואזכה לישב בבית ה', כל ימי חיי בנועם ה' ולא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ונזכה במהרה להתגלות כבוד ה' עלינו בביאת גואל צדק בב"א.

[הערת המו"ל של המהדורה האלקטרונית של הספר - כאן מופיעים בספר המודפס עוד אוסף נכבד של מודעות הכרת הטוב לנדיבים ומסייעים וכן מודעות הקדשה לרפואת ולעילוי נשמת וכו' שמחמת עיצובם השונה יש לנו בעיה טכנית להכניסם במהדורה אלקטרונית זו ואתכם הסליחה]

סעיף א'

שלחן

ערוך

מצות תפילין שיכתוב ארבע פרשיות שהן "קדש לי כל בכור" עד "למועדה מימים ימימה" "והיה כי יביאך" עד "כי בחוץ יד הוציאנו ה' ממצרים" (א) ופרשת "שמע" עד "ובשעריך" ופ' ו"היה אם שמוע" עד "על הארץ": הגה * וצריך (ב) לכתבם (ג) * כסדר הזה לכתוב תחלה הקודמת בתורה * ואם שינה (ד) פסול ולכתחלה יכתוב של יד (ה) קודם של ראש.

מקורות

מצות תפילין שיכתוב ארבע פרשיות כו' כן מובא במכילתא בסוף פרשת בא בדי מקומות מזכירין פי תפילין קדש לי וכו' מכאן אמרו מצות ד' פרשיות של יד הם כרך אחד ד' פרשיות של ראש הם ד' טוטפות וכו', ובפרק הקומץ ל"ד: ת"ר כיצד סדרן קדש לי והיה כי יביאך מימין, שמע והיה אם שמוע משמאל עיי"ש בסוגיה.

משנ"ב ס"ק א'

(א) ופרשת שמע. וצריך לכתוב ד' ד"אחד" כל כך גדולה כמו ד' דלתי"ן קטנים [מ"א] [וכן כתבו בקסת הסופר סי' כ' סי' ה' ובקול יעקב אות ב' שכן צריך להיות על פי הקבלה, ומובא עוד בקול יעקב סי' רע"ה ב"ור"ד אות כ"ה, והוסיף שם וכן בסי' רע"ד אות י"ז שבדיעבד אם כתב כשאר האותיות אינו מעכב וכן כתבו במשנת הסופר סי' כ' ס"ק י"ב ובמשנ"ב איש מצליח הערה 1 ובהלכה ברורה סי' ב']

המשך ס"ק א'. ואפשר שאין משערים באותו כתב רק כל שיש בו ד' דלתי"ן קטנים מאוד סגי [וכן כתבו בקול יעקב אות ב' ובמשנת הסופר סי' כ' ס"ק י"ב ובהלכה ברורה סי' ב']

המשך ס"ק א'. ומשום הכי נוהגין לכתוב רק גדולה משאר דלתי"ן שבאותו כתב [וכן כתבו במשנת הסופר סי' כ' ס"ק י"ב ובהלכה ברורה סי' ב' בשם יש נוהגים].

משנ"ב ס"ק ב'

(ב) לכתבם. כל הפרשיות בין מהש"י ובין מהש"ר [וכן כתב בקול יעקב אות ג' שכן פסק בב"י ודלא כהסמ"ק עיי"ש, וכן כתבו במשנת הסופר סי' ט' ס"ק א' וביריעות שלמה פ"י סי' א' ובהלכה ברורה סי' ג']

משנ"ב ס"ק ג'

(ג) כסדר הזה. דכתיב והיו וגו' בהוייתן יהו. [וכן מובא במשנת הסופר בפתיחה לסי' ט' וביריעות שלמה פ"י בהקדמה ובהלכה ברורה סי' ג']

המשך ס"ק ג'. וכ"ש שצריך להזהר מטעם זה שיהיה כל פרשה ופרשה גופא נכתבת כסדרה שלא יחסר בה אפילו אות אחת כי לא יהיה לו תקנה אח"כ להשלימה וכדלקמן בסעיף כ"ג.

משנ"ב ס"ק ד'

(ד) פסול. היינו התפילין שנעשו מאותן הפרשיות אבל הפרשיות עצמן לא נפסלו כגון אם התחיל לכתוב מפרשת ו"היה כי יביאך" יוכל לצרף לזה פרשת קדש מתפילין אחרים אם יודע בודאי שנכתב קודם אלו דאל"ה ספק תורה לחומרא [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ט' ס"ק ב' וביריעות שלמה פ"י סי' ה' ובהלכה ברורה סי' ד', אמנם עיין באורך בקול יעקב אות ח' שהביא את דעות האחרונים שחולקים על זה וכתב שכן מנהג בגדאד להחמיר כמותם, אך מ"מ כתב שם שבמקום שאין מנהג להחמיר יכולים לצרף מפרשיות אחרות (וכמו שכתב במשנ"ב כאן) וכן העלו במשנת הסופר שם שכן עיקר וביריעות שלמה שם שכן מנהג א"י וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 2 (ועיין עוד ביריעות שלמה שם ובהלכה ברורה שם מה שהעירו על הקול יעקב)].

וה"ה אם בעת הכתיבה היה כסדרן רק אח"כ נפסל פרשה אחת המוקדמת נתבטל ממילא כל הפרשיות שאחריה ולענין צירוף מפרשיות אחרים ג"כ הדין כנ"ל.

משנ"ב ס"ק ה'

(ה) קודם. משום דמוקדם בפסוק וי"א להיפך מפני שש"ר קדושתו חמורה משל יד ואנו נוהגים כמ"ש הרב בהגה ובדיעבד לכו"ע אין קפידא [כן הביאו מחלוקת זו בקסת הסופר סי' כ' סי' ח' ובמשנת הסופר שם ס"ק כ"ג ובקול יעקב אות ט' וביריעות שלמה פ"י סי' ז' ובהלכה ברורה סי' ה', וכתבו שם שכן הוא על פי האריז"ל לעשות קודם של ראש לפני של יד, אך הוסיפו שפשוט שאין במחלוקת זו כי אם משום הידור לכתחלה אך כו"ע מודים שבין הקדים של יד לשל ראש וכן להפך שהתפילין כשרים בלי שום פיקפוק, כמו שכתב במשנ"ב]

המשך ס"ק ה'. כתוב בספר הכוונות שלכתחלה יזהר לכתוב כל הפרשיות ש"ר ושל יד רצופים ולא יפסיק ביניהם בשום דיבור כלל ועי' בש"ת. [הנה מה שכתב במשנ"ב "של ראש ושל יד רצופים" כוונתו של ראש רצופים ושל יד רצופים אך לא שצריך לעשות שניהם יחד רצופים, וכן בשערי תשובה ס"ק ג' כתב "ש"ר או ש"י רצופים" וכו' וכן כתבו במשנת הסופר סי' כ' ס"ק כ"ד ובשער הציון שם ס"ק ל"ז ובמשנ"ב איש מצליח הערה 3 וכן העתיק בשונה הלכות סי' ט' ובהלכה ברורה סי' ו'.

ועיין בקול יעקב אות ט' שכתב בשם המלא"ש כלל י"ז אות י' בבינה "ודע שמ"ש הבאה"ט בשם ספר הכוונות לכתוב כל הדי' הפרשיות וכו' רצופים וכו' אינו מצד הדין כי אם מצד חסידות ודברים טובים ויקרים הם לסופר הראוי לדברים כאלו כגון שהוא זריז ואומן וכוחו יפה וידיעתו בהלכות כתיבת סת"ם רחבה ויראתו שלמה אבל מי שאין בו דברים הללו כולם לענ"ד יש לחוש הרבה שע"י הכתיבה הרצופה בלתי שינוח בנתיים יעף ויגע ויקלקל יותר ממה שיתקן על כן לענ"ד להפסיק בין הכתיבה לנוח כדי שיעצור כח לתקן המלאכת שמים כהלכה ומה' ישא ברכה והביאו בלשכת הסופר סי' כ' ס"ק ו' והסכים לדבריו עיי"ש וכן כתב בהלכה ברורה סי' ו'.

סיכומי באורי ההלכה

בענין קדימת הזמן והמקום.

ד"ה וצריך לכתבם: כתב הרב שדברי הרמ"א שכתב "צריך לכתבם כסדר הזה" עוסק לענין קדימת הזמן, ולענין קדימת המקום מבואר לקמן בסי' ל"ד בטור וב"י עיי"ש.

בענין אם כתב "והיה אם שמוע" לפני "שמע".

ד"ה כסדר הזה: הביא בביה"ל את שיטת הט"ז ביור"ד סי' ר"צ ס"ק א' שסובר שלדעת התוס' במנחות ל"ב: ד"ה דילמא להשלים, שאם כתב קודם את פרשת והיה אם שמוע לפני שמע כשר היות ואינם סמוכות בתורה עיי"ש, אך כתב הרב שהאחרונים חלקו על הט"ז בזה ותירצו קושיותיו ושכן דעת מרן שאין לחלק ועיי"ש שהביא ג"כ את שיטת

הקדושת יו"ט שג"כ חלק על הט"ז והסביר אחרת בתוס' אך גם שיטתו לא להלכה. (ועיין בשער הציון כאן ס"ק ג' שבפמ"ג כתב שאפילו לס"ס לא מצרפין את דעת הט"ז בזה מאחר שלא נזכר דעה זו בשו"ע אמנם בקול יעקב אות ח' כתב שמצרפין סברה דחוויה לס"ס אפילו נגד מרן והרמ"א והביאו ביריעות שלמה בקונטרס המחלוקות מס' 4).

בענין אם שינה איך מדובר.

ד"ה ואם שינה: מסביר בביה"ל שמה שכתב הרמ"א אם שינה שפסול היינו אפילו שהכתיבה היתה במקומה וכגון שהניח חלק דף אחד וכתב בדף השני פרשת "והיה כי יביאך" ואח"כ כתב פרשת קדש בדף ראשון פסול.

סעיף ב'

ערוך

שלחן

של ראש יכתוב כל אחת בקלף לבדה ושל יד כותבן כולם (ו) בקלף אחד.

מקורות

בגמ' במנחות ל"ד עמ' ב'. בתפילין של ראש שנינו ת"ר יכול יכתבם על ד' עורות ויניחם בד' בתים בד' עורות ת"ל "ולזכרון בין עיניך" זכרון אחד אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות הא כיצד כותבן על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור אחד. ולענין תפילין של יד שנינו שם ת"ר כיצד כותבן, תפילה של יד כותבה על עור אחד וכו'.

משנ"ב ס"ק ו'

(ו) בקלף אחד. מדכתיב "והיה לאות על ירך" דמשמע אות אחד כלומר בית אחד וכשם שהוא אות אחד מבחוץ כך יש להיות לכתחלה אות א' מבפנים שתהיה על קלף אחד אבל בש"ר שיש בו ד' בתים צריך שיהי' הפרשיות כתובות בד' קלפים וכ"ז רק לכתחלה וכמו שיתבאר הכל לקמן בסעיף מ"ז. [וכן מובא בקסת הסופר ס"י כ' ס' א' ובקול יעקב אות י" וביריעות שלמה פ"ז ס' א' ובהלכה ברורה ס' ז'] המשך ס"ק ו'. ודע דתש"י צריך להיות ג"כ כתוב דוקא בד' עמודים כל

סעיף ג'

ערוך

שלחן

* **יכתבם (ז) בדיו שחור * בין שיש בו מי עפצים * ובין שלא במי עפצים :**
הגה ולכתחלה יחמיר לכתוב בדיו העשויה (ח) מעשן עצים או שמנים שרויים במי עפצים
(מהרי"ל סי' קי"ט) וכמו שיתבאר בי"ד סי' רע"א. **כתב אפי' (ט) אות א' (י) בשאר**
מיני צבעונים או בזהב * הרי אלו פסולין אם זרק * עפרות זהב על
האותיות (יא) * מעביר הזהב וישאר כתב התחתון וכשר אבל אם זרק
הזהב על אות מאזכרות אין לו תקנה לפי שאסור להעביר הזהב משום
דהוי * כמוחק את השם.

מקורות

יכתבם בדיו שחור. בגמרא בשבת פרק הבונה ק"ג עמ' ב' כתב שלא בדיו
או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו, וכן בירושלמי במגילה פ"ק
ה"ט הלכה למשה מסיני שיהיו כתובין בעורות ובדיו וכן איתא במשנה
בידים פ"ד מ"ה.

בין שיש בו מי עפצים וכו' הנה דעת ר"ת (בגיטין י"ט) ד"ה בדיו, (ובעוד
כמה מקומות כמבוא בב"י) שדיו שעשוי מעפצא לא הוי דיו ופסול לכתוב
בו אמנם דעת הרא"ש (בהלכות ס"ת סי' ו') שמי עפצא לחוד לא הוי דיו
אך אם מערבים בו קומס (גומא בלעז) כשר וכן דעת הרמב"ם (פ"א
הלכות תפילין ה"ד – ה') וסיים בב"י שכן נהגו העולם לכתוב ספרים
ותו"מ במי עפצא וקנקנתום.

כתב אפי' אות א' בשאר וכו' למד כן בב"י מהרמב"ם שם שכתב שאפילו
אות אחת בשאר מיני צבעונים וכו' פסולים.

מעביר הזהב וישאר כתב התחתון וכו' אבל אם זרק הזהב על אות וכו'
כן כתב בב"י על דברי הנימוקי יוסף (בהלכות ס"ת ד'. ד"ה סתומה).
ועיקר הדין בשבת ק"ג עמ' ב' "כתב האזכרות בזהב יגנזו".

משנ"ב ס"ק ז'

(ז) בדיו שחור. ודיו שמראהו דומה למראה הכחול עיין בביאור הלכה [הנה בביה"ל ד"ה יכתבם, העלה להחמיר ולפסול בדיו בצבע כחול עי"ש ראיותיו, וכן כתבו במשנת הסופר סי' ג' ס"ק ג' וביריעות שלמה פ"ג סי' ג' ובהלכה ברורה סי' ח'].]

משנ"ב ס"ק ח'

(ח) מעשן עצים. פי' ולא יטיל לתוכו קומא או קנקנתום [שקורין בל"א קופער וואסער (מי נחושת)] כי לכתחלה בעינן כתב שיוכל להמחק וע"י קומא או קנקנתום הכתב עומד ואין נמחק וזהו הכל למצוה מן המובחר בלבד. [וכן כתב בקסת הסופר סי' ג' סי' א' ועיין בילקוט הסופר שם סי' א'].]

המשך ס"ק ח'. אבל לדינא גם הרמ"א מודה דמותר לעשות ממי עפצים וקומא וקנקנתום וכן נוהגים לעשות כהיום ע"י תערובת שלשתן [אמנם בקול יעקב אות י"ב כתב שנהגו לעשות הדיו ממי עפצים וקנקנתום לבד ואין לשנות כי מנהג אבותינו תורה היא והעתיקהוהו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 וביריעות שלמה פ"ג סי' א' ובהלכה ברורה סי' ט', אמנם בבירור הלכה ס"ק ד' כתב שנהגו עתה לעשות הדיו כמו שכתב במשנ"ב].]

המשך ס"ק ח'. וע"י בישול דהכי עדיף טפי [וכמו שכתב בתשובת משכנות יעקב סי' ל"ז] [וכן הוסיף בביה"ל ד"ה בין, בשם המשכנות יעקב שלכתחלה יש לדקדק לעשותו ע"י בישול כדעת הרמב"ן והר"ן הואיל דאפשר. וכן כתב בביאור הסופר סי' ג' ד"ה בדיו, ובילקוט הסופר סי' א' שכן צריך לעשות לכתחלה וכן כתבו ביריעות שלמה פ"ג הערה 3 ובבירור הלכה ס"ק ד' שכן נוהגים כיום לבשל].]

המשך ס"ק ח'. ועיין במ"א שכתב שבימיו לא ראה ג"כ לאחד מן הגדולים שנהג לעשות בדיו העשוי מעשן עצים ושמונים [אך אפשר דהיו עושין מדיו של קוצים כמו שסיים בשם מהרי"ל] וכן פסק בספר גט מקושר ובספר ברכי יוסף לעשות כמנהגינו עכשיו דהדיו העשוי מעשן עצים ושמונים מתקלקל ונמחק בנקל ע"כ אין נוהגין בו עכשיו ודיו העשוי ממי עפצים בלבד בלא קומא [שקורין בל"א גומא] או מקנקנתום בלבד פסול אפילו בדיעבד כן כתב הגר"א בביאורו לקמן בסי' תרצ"א עי"ש ועיין בבה"ל [וכן כתב ביריעות שלמה פ"ג בהערה 3 וכתב להסביר שקיים להו לחז"ל ששני מינים אלו ביחד הוי שחור המתקיים, וכן כתב בבירור הלכה ס"ק ד' שכן דעת כמה מהראשונים אמנם עיין בביאור הסופר סי' ג' ד"ה כשרים, שלדעת הרמב"ם אפילו אם עשה מאחד מהם מהני ושכן הבין הב"י בדעת הרא"ש, אך מ"מ המציאות הוא שבאחד מהם אינו שחור לגמרי או שאינו מתקיים ועומד על הקלף ולכן צריך להוסיף להעפצים גומא עי"ש].]

המשך ס"ק ח'. מותר לכתוב תו"מ בדיו הנעשה מסתם יינם ועיין בש"ת ס"ק ד'. [הנה במשנ"ב ציין לעיין בשערי תשובה ושם כתב שמ"מ בדבר שבקדושה וכתיבת כמה אזכרות של שם נכון לקדש עצמנו במותר לנו ולהרחיק מן הכיעור וכן כתב בקסת הסופר ס"י ג' ס"י ג' שאף שמצד הדין אין בו איסור אך מ"מ נכון לקדש עצמנו במותר לנו, אמנם בקול יעקב אות י"ג הביא מחלוקת בזה ושיש אוסרים לכתוב בסתם יינם ושכן נוהגים להיזהר בזה וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 2 וכן כתב בהלכה ברורה ס"י י' שנכון להחמיר שלא להשתמש בו (ועיין בבירור הלכה ס"ק ה' מה שכתב בזה) וכן כתב במשנת הסופר ס"י ג' ס"ק י"א שיש מפקפקים בזה וסיים, אולם בדיעבד אין לפסול].

המשך ס"ק ח'. דיו אין צריך לעשות לשמה. [וכן כתב בקסת הסופר ס"י ג' ס"י ג' ובקול יעקב אות י"ד וביריעות שלמה פ"ג ס"י ב' ובהלכה ברורה ס"י ט'. ובמשנת הסופר ס"י ג' ס"ק י' כתב שכן העתיקו כמה אחרונים אך מ"מ בביאור הסופר שם ד"ה אין צריך, דן בנושא וכתב שלדינא נראה שלכתחלה נכון להדר לעשותה לשמה עיי"ש (ומ"מ כתב שם שגם אם עשה לשמה שרי להשתמש בה לחול, והטעם כתב בשער הציון שם ס"ק ט"ו שאף שבביאור הלכה ס"י מ"ב ס"י ג' ד"ה כי האי, כתב שטוב להתנות מתחילה כשעושה הדיו על תנאי שאם ירצה ישתמש בו לחול ואם לא התנה יש להחמיר מלהשתמש בה חול, וכן ציינו במשנ"ב איש מצליח הערה 3 בשם הביה"ל) מ"מ הואיל ודרך הסופרים לנסות הקולמוס לפני הכתיבה בכתיבת דברי חול הו"ל כאילו התנה בפירוש עיי"ש].

משנ"ב ס"ק ט'

(ט) אות אחת. לאו דוקא דה"ה מקצת האות כגון קוצו של יוד [כלשון מרן כן כתב בקסת הסופר ס"י ג' ס"י א', ומה שכתב במשנ"ב שאפילו מקצת האות וכו' כן כתבו ביריעות שלמה פ"ג ס"י י' ובהלכה ברורה ס"י ח'].

משנ"ב ס"ק י'

(י) בשאר מיני צבעונים. שאינם שחור כגון האדום והירוק וכיוצא בהם [כן מובא בקסת הסופר ס"י ג' ס"י א' וביריעות שלמה פ"ג ס"י י' ובהלכה ברורה ס"י ח'].

משנ"ב ס"ק י"א

(יא) מעביר הזהב. ואע"ג דכל זמן שאין מעביר פסול דכתב העליון מבטל כתב התחתון לא מקרי ע"י ההעברה כתיבה שלא כסדרן כיון שאין כותב כ"א מעביר ונשאר כתב התחתון ממילא [עיין בקסת הסופר ס"י ג' ס"י ד' שכתב וכשר אפי" בתו"מ ובמשנת הסופר שם ס"ק י"ב כתב הטעם

כסברת המשנ"ב, וכן כתב בקול יעקב אות ט"ז וביריעות שלמה פ"ג הערה 22א' ובהלכה ברורה סי' י"א ובבירור הלכה ס"ק ו'.

סיכומי	ביאורי	ההלכה
בענין	דין	הכחול.
ד"ה יכתבם בדיו שחור: דן בביה"ל לענין דיו הדומה למראה הכחול והעלה להחמיר שלא לכתוב בו [ועיי"ש שכתב שלדעת הרא"ש דיו ממש בעינן, אך עיין בביאור הסופר סי' ג' סי' א' ד"ה כשרים, שהעיר שדברי הביה"ל הם נגד הבי"ח והבי"ח שכתבו שהרא"ש סובר בזה כהרמב"ם שכל צבע שחור יש להכשיר ושכן מנהג העולם, וכן ציין הערה זו ביריעות שלמה בשפת היריעה פ"ג הערה 2] ועוד הוסיף בביה"ל שאפילו אם טבעו להיות נשחר לגמרי אחר הכתיבה יש לעיין בזה טובה אי כשר בדיעבד. (ועיי"ש שכתב גם כן לענין דיו שאינו שחור לגמרי אלא שחור כעורב לפי תירוץ א' בביה"ל פסול לכתוב בו ולפי תירוץ ב' יוצא שכשר לכתוב עיי"ש).		

בענין	דעת	מרון	ודעת	הרמ"א	בעשיית	הדיו.
ד"ה בין שיש בו מי עפצים: כתב בביה"ל שמרון סתם ולא פירש ממה לעשות את הדיו משום שאפילו אם הוא עשוי מקנקנתום ומי עפצים או גומא ומי עפצים כשר, שמשני מינים אלו יחד נקרא דיו. והסביר בביה"ל שני פירושים בהסבר דברי הרמ"א: א. שהרמ"א מוסיף על מרון שלכתחלה לא יעשהו מעורב בקנקנתום או גומא כי הוי כתב שאין יכול להמחק. ב. שמהבי"ח משמע שסתם דיו שחור כל שהוא שחור כשר כיון שמתקיים וניכר על הקלף, ולזה מוסיף הרמ"א שלכתחלה יחמיר כדברי ר"ת שדוקא הבא מן העץ. [אמנם עיין בביאור הסופר סי' ג' סי' א' ד"ה מקבצים עשן, שכתב צע"ג על הפירוש השני שהסביר הרב ברמ"א, שהרי לר"ת דיו השרוי במי עפצים פסול וכמו שכתב בגר"א ביו"ד סי' רע"א ס"ק י"ט והרמ"א כאן הכשיר, ואיך אפשר לומר שהרמ"א סובר כר"ת. ועיין עוד בילקוט הסופר שם בס' א' שכתב שלכתחלה טוב לעשותו מדברים הבאים מן העץ וכדעת הרמ"א ביו"ד סי' רע"א סי' ו' בשם הזוה"ק, אך גם הרמ"א מודה שאם לא יוכל עי"ז לעשותו כ"כ טוב שיעשנה משאר דברים, שהעיקר שיהיה שחור ומתקיים ועיין עוד בבירור הלכה ס"ק ד'].						

בענין	סיכום	השיטות	בעשיית	הדיו.
ד"ה בין שלא וכו': לדעת מרון אם כתב במי עפצא וקנקנתום כשר ולא צריך גומא, והפמ"ג מסתפק אם צריך דוקא עיי שניהם יחד כיון שאין בזה גומא או אפילו בכל אחד לבד יכול לעשות דיו, ולגר"א פסול אפילו בדיעבד באחד מהם שלא מקרי דיו אלא בשני מינים יחד מי עפצים וגומא או מי עפצים וקנקנתום, ובביה"ל מסתפק בדעת הגר"א מה הדין לשיטתו בגומא וקנקנתום יחד בלי מי עפצא או עשן עצים ושמנים, והגאון מהר"מ בנעט מחמיר בזה לכתחלה. ובתשובת משכנות יעקב מחמיר אפילו במי עפצים וקנקנתום יחד בלי גומא. וסיים בביה"ל שאף שבדיעבד אין לפסול במי עפצים וקנקנתום יחד נגד פסק השו"ע בס"י				

תרצ"א וביו"ד ס"י רע"א, על כל פנים לכתחלה יש להזהר שאם עושה ממי עפצים עם קנקנתום לא יעשהו בלי תערובת גומא, וכן במי עפצים וגומא לחוד שפיר דמי. [והעתיק דברי הביה"ל בשער הציון להלכה ברורה ס"ק ל"ג] ועוד הוסיף בביה"ל שלכתחלה יש לעשות הדיו ע"י בישול הואיל ואפשר [עיין לעיל במשנ"ב ס"ק ח' מה שכתבנו].

בענין כתב בשאר צבעים ורוצה לעבור על זה בדיו.
ד"ה הרי אלו פסולין: ואם הוא אות ראשון או שכתבו כולו כך (בשאר מיני צבעונים או זהב) ורוצה אח"כ להעביר עליהן קולמוס כסדרן בפמ"ג ס"ק ט"ו נשאר בצ"ע אם להכשיר (אך מהפמ"ג ס"ק ל"ח משמע שמכשיר, ועיין ביאור הסופר ס"י ג' ד"ה בתכלית השיחור) והחת"ס והא"ר פוסלים מספק וכן הסכים בביה"ל [וכן כתבו במשנת הסופר ס"י ג' ס"ק ה' ובקול יעקב אות ט"ו].

בענין כתב בדיו ועליו בצבע ורוצה שוב לעבור בדיו.
ד"ה עפרות זהב: הוסיף בביה"ל שה"ה בשאר מיני צבעונים שהעביר על הדיו שפסול וזה לא שייך כל כך התקנה של מעביר כמו שמועיל בעפרות זהב שדוקא בעפרות זהב אפשר לגרור מהדיו וישאר הדיו כהלכה [וכן כתב במשנת הסופר ס"י ג' ס"ק י"ב] ואם כתב בדיו והעביר על זה צבע או זהב ורוצה שוב לעבור בדיו לעי"ת והא"ר לא מהני והפמ"ג דחה ראיתם, ובביה"ל כתב שיש לעיין בזה אם יש בזה אפילו ספק פסול היות וכתב העליון והתחתון דיו [אמנם עיין בקול יעקב אות ט"ו שהעלה שלא מהני חיפוי בדיו וכשיטת הא"ר, ובמשנת הסופר ס"י ג' ס"ק י"ב כתב ג"כ שלא מהני להעביר בדיו והוסיף שם שיש מקילים, וביריעות שלמה פי"ג ס' י"א כתב שפסול משום שהצבע חוצץ בין הדיו הכשר ובין הקלף, ובבירור הלכה ס"ק ו' כתב שכן הסכימו כמה אחרונים להחמיר בזה, וסיים ביריעות שלמה שם שמ"מ אם כבר חיפה בדיו וא"א לתקן יש להכשיר בדיעבד עי"ש].

בענין אם יש משום מנומר בהעברת הזהב.
ד"ה מעביר הזהב: כתב בביה"ל שלשיטת הפרישה והל"ח אם יש הרבה אותיות כן בכמה דפים (זהב על האותיות) ומעביר הזהב יש בזה חשש מנומר אך לדעת הא"ר והברכ"י והבנ"י אין בזה חשש מנומר וכן הסכים בביה"ל [וכן כתב בקול יעקב אות י"ז ובילקוט הסופר ס"י ג' ס' ג' וכן כתב בבירור הלכה ס"ק ו' שכן פסקו כמה אחרונים. ולענין אם גורד את כל האות וכותב שם בדיו ציין ביריעות שלמה בקונטרס המחלוקות מס' 8 שלדעת הקול יעקב ביור"ד ס"י רע"ט אות ט' שהאידינא בקיאים ואומנים בגרידה לכן יש להכשיר אפילו בטעות הרבה וכן מנהג בגדאד, אך לביה"ל כאן משמע שאם יש הרבה אותיות בכמה דפים יש לחוש משום מנומר עי"ש].

בענין אם בזה שמעביר את הזהב מעל האזכרות הוי מוחק ממש, וכן בענין שם השם שכתבו שלא לשמה אם מותר למוחקו.

ד"ה כמוחק את השם: דייק בביה"ל שמזה שכתוב במרן "כמוחק" משמע שלא הוי מוחק ממש כיון שנשאר כתב התחתון. ועוד הוסיף בביה"ל בשם הפמ"ג שמשמע ממרן (שכתב "זרק") שאף אם זרק זהב שלא בקדושת השם ג"כ אסור למוחקו, ודלא כהש"ך ביור"ד סי' רע"ו ס"ק י"ב שכתב ששם שנכתב שלא לשם קדושה מותר למוחקו לצורך תיקון עיי"ש. [ועיין בבירור הלכה סוף ס"ק ו' מה שכתב בזה וכן עיין מה שכתבנו בשם האחרונים בקונטרס ליקוטי אליהו בעניני קדושת השם סי' י"א תשובה 16].

סעיף ד'

ערוך

שלחן

* צריך שלא תדבק שום אות (יב) בחברתה אלא (יג) * כל אות תהיה מוקפת גויל: הגה ויכתוב (יד) כתיבה תמה שלא יחסר אפילו (טו) קוצו של יו"ד ויהא מתוייג (טז) כהלכתו (טז) ולכתולה יכתוב כתיבה גסה קצת שלא יהיו נמחקים מהרה וכן מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים (דברי מרדכי).

מקורות

צריך שלא תדבק וכו' בגמרא במנחות כ"ט עמ' א' ול"ד עמ' א' דאמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה, ופרש"י בדף כ"ט עמ' א' שמדובקת באות אחרת.

ברמ"א, ויכתוב כתיבה תמה וכו' כן כתב הטור, ומקורו בגמרא במנחות ל"ד עמ' א' "וכתבתם" כתיבה תמה, ופרש"י בשבת ק"ג עמ' ב' תם, שלם כהלכתו.

ברמ"א, ויהא מתוייג כהלכתו. כן כתב הטור ומקורו במנחות כ"ט עמ' ב' אמר רבא שבעה אותיות צריכות שלשה זיונין (ומרן כאן השמיט זאת כיון שהזכירו לקמן בסי' ל"ו כנ"ל).

ברמ"א, ולכתולה יכתוב כתיבה גסה וכו' מקורו במרדכי (הלכות תפילין י"ד ע"ג) ונלמד מהפסוק (בשמות ט"ו- ב') "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות (שבת קל"ג עמ' ב').

סיכומי באורי ההלכה

בענין דיבוק בתגים באות עצמו, ובין אות לאות. ד"ה צריך שלא תדבק שום אות בחברתה: אם תג אחד דבוקה בחברתה באות עצמו [ולא מאות לאות] הרמ"ע פוסל [אמנם עיין בהלכה ברורה ח"ג סי' ל"ו סי' י"ב שהביא בזה מחלוקת ולהלכה אם אין לו תפילין אחרות יניחן בברכה וע"ש בביאור הלכה ס"ק ח' מה שהאריך בזה וכתב עוד בשם הגר"מ מאזוז בהגהות איש מצליח שעיקר הקפידא לפי הרמ"ע דוקא שדבוקים זה לזה למטה שאז נראין כשי"ן וכע"י"ן אך לא בדבוקים למעלה שאף שצריך להפריד מ"מ אין זה מעכב]. וכתב הביה"ל דמועיל תיקון אפילו בתו"מ כיון שלא נשתנה האות ע"י"ז [וכן כתב בקסת הסופר סי' ה' סי' ד'] ואם גופי האותיות ניכרות כל אחת בפני עצמה רק התג של אות אחד נוגע בתג שבאות שאצלה או מתיבה לתיבה המאירי מיקל בדיעבד אף בלא גרירה והמ"א והפר"ח פוסלים, והא"ר מחמיר בזה רק בשאפשר, ומ"מ הסיק בביה"ל לכתחלה להחמיר ולגרור כדעת הרלב"ח. [וכן כתב בקול יעקב אות כ' כתב להחמיר ולגרוד הדיבוק בין אם נדבק תג של אות זה בתג של אות אחרת ובין שנדבק אות באות ע"י תג אחד. וכן העלה בביאור הסופר סי' ה' בד"ה זה בזה, ובהלכה ברורה סי' י"ב וכן כתב ביריעות שלמה פי"ד סי' ט' שאם נדבקו שתי אותיות ע"י תג אחד או אם נדבק תג מאות אחת לתג של אות הסמוכה לה פסול, ואם לא נשתנה צורת האותיות על ידי זה מותר להפרידם אפילו בתו"מ. ובסי' ז' כתב לענין תגין שנדבקו זה בזה (באות עצמו לא מאות לאות) ונראית כמו שי"ן או עי"ן קטנה שיש שפסלו התגים אך הסת"ם כשרות כדין לא מתוייג, ויש שפסלו הסת"ם ולהלכה צריך לתקן אף בתו"מ, אך אין להוריד ס"ת עבור זה ע"ש].

בענין מדוע מוזכר כאן לשון "הקפת גויל". ד"ה כל אות תהיה מוקפת גויל: אע"ג שאנו עוסקים כאן בהלכות תפילין ותפילין לא כותבים על גויל כדלקמן סי' ז', מ"מ היות ובס"ת שייך לשון זה כי ס"ת כתובים על גויל לכן כתב כאן לשון גויל ולא דוקא. ע"ת.

סעיף ה'

ערוך

שלחן

צריך (יז) שיכתוב בימינו אפילו אם הוא שולט בשתי ידיו ואם כתב (יח)

בשמאל פסולים אם אפשר למצוא אחרים כתובים בימין. ואיטר יד,
שמאל דידיה (יט) הוי ימין.

מקורות

צריך שיכתוב בימינו וכו' בגמרא בסוף הקומץ ל"ז עמוד א' "וקשרתם"
"וכתבתם" מה כתיבה בימין (פרש"י דרוב בני אדם כותבין בימין) אף
קשירה בימין. וכתב התרומה סי' ר"ה שאף בדיעבד פסול אם כתב
בשמאל וראייתו מהגמרא בשבת ק"ג עמוד א' שהכותב בשמאל פטור
דאין דרך כתיבה בשמאל וה"ה בסת"ם ומגילה שבכולם נאמר כתיבה.

ואם כתב בשמאל וכו' כתב הב"י שבפוסקים סתמו דבריהם לענין אם
כתב בשמאל בדיעבד, אך בהגהות מיימון פ"ב אות א' כתב בשם התרומה
(כצ"ל, הגהות הטור החדש) לפסול אף בדיעבד (והיות ובפוסקים זה לא
מפורש לכן פסל מרן רק אם נמצאו תפילין אחרות שנכתבו בימין).

ואיטר יד וכו' כן כתבו התרומה והרא"ש בסדר תיקון תפילין ובעוד
ראשונים כמובא בב"י שאיטר יד כותב בשמאל שזה ימין שלו.

משנ"ב ס"ק י"ז

(יז) שיכתוב בימינו. דאין דרך כתיבה בשמאל [וכמו שכתב התרומה
ומובא במשנת הסופר סי' ג' ס"ק כ"ח וביריעות שלמה פ"ד סי' א'].
המשך ס"ק י"ז. וה"ה לעשות איזה תיקון בשמאל בענין הכתיבה
דפסול אבל להפריד נגיעות שבאותיות נראה דכשר אפילו בשמאל
דומיא דמכשרינן באנשים הפסולים לזה לקמן בסימן ל"ט עכ"פ
בדיעבד עי"ש. [וכן כתבו בילקוט הסופר סי' ג' סי' ז' וביריעות שלמה פ"ד
סי' ז', והוסיף ביריעות שלמה שמ"מ אם תיקן נגיעות בס"ת, יגרוד קצת
מצידי האותיות ויפסלן ויחזור ויכתבן מחדש שבמקום שאפשר לתקן
נחשב הדבר כלכתחלה אבל בתו"מ שיש בתיקון זה משום שלא כסדרן
כשר כמו שהוא].

משנ"ב ס"ק י"ח

(יח) בשמאל. היינו בשולט בימין לבד אבל אם שולט בשתי ידיו אפילו
כתב בשמאלו כשר [כן כתבו בקסת הסופר סי' ג' סי' ז' ומובא ביריעות
שלמה פ"ד סי' ג', ובהלכה ברורה סי' י"ד, אמנם בקול יעקב אות כ"ב כתב
שבעל נפש יחוש לעצמו שכיון שמניח תפילין בשמאל צריך לכתוב דוקא
בימין, וכן העתיקו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 1].

המשך ס"ק י"ח ואפילו אם שולט בימינו לבד אם אי אפשר למצוא אחרים יניחם אך לא יברך עליהם. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ג סי' ז' ובקול יעקב אות כ"ג וביריעות שלמה פ"ד סי' ג' ובהלכה ברורה סי' י"ד].

המשך ס"ק י"ח. וסופר שכותב בימין וכל מלאכתו בשמאל או להיפך כתב הפמ"ג שנכון לכתחלה שלא לקבלו לסופר ובדיעבד אין לאסור עי"ש הטעם. [וכן כתב בקסת הסופר סי' ג' סי' ז' אמנם בקול יעקב אות כ"ה כתב בשם השנות חיים שאפילו לכתחלה יש לקבלו לסופר, מיהו צריך לכתוב ביד ימין, וכן העתיקו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 2, וכן כתב מחלוקת זו במשנת הסופר סי' ג' ס"ק כ"ט, והוסיף שהרבה אחרונים ס"ל שאין לחוש לזה אף לכתחלה, וביריעות שלמה פ"ד סי' ד' העלה שגם לכתחלה אפשר לקבלו לסופר ובהלכה ברורה סי' י"ד כתב שאף שהעיקר כסברא ראשונה להתיר מ"מ יש חוששים לדעת המחמירים ואינם מניחים תפילין שנכתבו ע"י סופר כזה כלל].

משנ"ב ס"ק י"ט

(י"ט) הוי ימין. ע"כ אם כתב בימינו פסול כמו בשמאל דעלמא וכנ"ל אם אפשר למצוא אחרים. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ג' סי' ז' ובקול יעקב אות כ"ד וביריעות שלמה פ"ד סי' ב' ובהלכה ברורה סי' ט"ו. ולענין איטר יד שכל מלאכתו עושה בשמאל וגם כותב בשמאל כתב בקול יעקב אות כ"ד שבעל נפש יחוש לעצמו ואין לקנות תפילין אלא מימי שכותב בימין וגם עושה כל מלאכתו בימין, אמנם עיין במשנ"ב איש מצליח הערה 3 שציינו לעיין בהערות שבסוף המשנ"ב שלדעת הגר"מ מאזוז שליט"א אין לחוש בזה גם בתפילין וכן העלה ביריעות שלמה פ"ד סי' ב' ועי"ש בהערה 5 ובבירור הלכה ס"ק י"ב].

המשך ס"ק י"ט. וכתב הרמ"ע מעשה היה במצרים שתפס אחד הקולמוס בשפתיו וכתב בו ופסלו דאין דרך כתיבה בפה לכו"ע וכתב המ"א דפסול אפילו אם א"א למצוא אחרים. ועיין בספר משנת אברהם בשם הגט מקושר ועוד פוסקים דמשוין זה או הכותב ברגלו להכותב ביד שמאל. [עיין בקסת הסופר סי' ג' סי' ז' שפסק כדעת המ"א, אמנם בקול יעקב אות כ"ו הביא מחלוקת בזה וסיים דבריו בדברי רעק"א שיניחם בלא ברכה וכן העלה ביריעות שלמה פ"ד סי' ו' ובהלכה ברורה סי' י"ז אמנם במשנת הסופר סי' ג' ס"ק ל' לא הכריע בזה אלא ציין שיש אומרים שדינו ככותב בשמאל (והיינו שלשיטתם יניחם בלא ברכה)].

סעיף ו'

שלחן

ערוך

* אין צריך לשרטט כי אם (כ) שטה עליונה ואם אינו יודע ליישר השטה בלא שרטוט (כא) ישרטט כל השורות ולא ישרטט (כב) בעופרת מפני שהמקום השרטוט נשאר צבוע: הגה * וי"א שצריך לשרטט תמיד למעלה ולמטה ומן הצדדים אעפ"י שיודע לכתוב בלא שרטוט * וכן נוהגין: (ברוך שאמר ומרדכי וספר תרומה וסמ"ג).

מקורות

אין צריך לשרטט . כן מסקנת הגמרא בקומץ ל"ב עמ' ב' והלכתא תפילין לא בעו שרטוט.

כי אם שטה עליונה . כן כתבו התוס' שם בד"ה הא, וכן הרא"ש סי' ז' בהלכות ס"ת מטעם שאי אפשר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט כדאיתא בגיטין ו' עמ' ב' ולענין זה די בשרטוט שיטה העליונה.

ואם אינו יודע ליישר השטה וכו' כן כתב הרא"ש שם והטור ובעוד ראשונים כמובא בב"י.

ולא ישרטט בעופרת וכו' כן כתב האורחות חיים הלי' תפילין סי' כ"ה ובעוד ראשונים.

ברמ"א, ויש אומרים שצריך וכו' כן כתב המרדכי בקומץ (ריש הלי' תפילין ז' עמ' ב') ותוס' גיטין ו' עמ' ב' ד"ה אמר רבי, (בסופו) ובעוד ראשונים, ומקורם מהא דאין כותבים שלש תיבות ללא שרטוט (וכתב בב"ח בד"ה ולענין, שמרן פסק שרק אם אינו יודע ליישר השטה רק אז מותר לשרטט אך אם יודע לכתוב ישר ורוצה לשרטט כדי שיהיה יותר נאה לא ישרטט כי אם שטה עליונה בלבד ודלא כהטור, כי מרן פסק כהתוס' והרא"ש בשם ר"ת שהוי הדיוט, ועוד שחוששים לעיטור ורבנו שמחה שפוסלים אם עשה שרטוט בתפילין עיי"ש ועיין במשנ"ב ס"ק כ').

משנ"ב ס"ק כ'

(כ) שיטה עליונה. משום דתפילין אין עליה הלמ"מ לשרטט כמו מזוזה רק משום דאסור לכתוב ג' תיבות מפסוק בלי שרטוט ע"כ כשמשרטט שיטה עליונה די כי סתם בני אדם יודעים לאמן ידם לכתוב כל השיטות ישרות אחר שכתבו שיטה עליונה וקאמר אין צריך משום שאם ירצה לשרטט כל השיטין כדי לכתוב יותר ביושר ליפות השיטות הרשות בידו. [הנה דעת המשנ"ב שאם ירצה לשרטט כדי ליפות השיטות שרשאי וכמו שהסביר בב"י את דברי הטור, אמנם דעת הב"ח (שציינתי במקורות

עיי"ש) שלא רשאי ורק אם אינו יודע לכתוב ישר מותר וכן העלה בקול יעקב אות כ"ז וכן ציינו במשנ"ב איש מצליח הערה 4 (ועיי"ש בהערה מה שכתבו לענין הגירסא במרן) ובהלכה ברורה סי' י"ט. (אמנם צ"ב בדברי הקול יעקב שבאות כ"ט כתב כהסבר הב"י בדעת הטור שאם עושה כדי לכתוב יותר נאה מותר ואין בזה משום כל הפטור מן הדבר נקרא הדיוט, וזה סותר למה שכתב באות כ"ז, אח"כ ראיתי שכן העיר בזה כבר הרה"ג שלמה מועלם שליט"א בכת"י בהגהותיו לקול יעקב ועיין עוד בבירור הלכה סוף ס"ק ט"ז) ובקסת הסופר סי' ג' סי' ה' לא הזכיר אם רשאי לשרטט כדי ליפות אלא כתב אם אינו יודע ליישר השיטות מותר לשרטט, אמנם במשנת הסופר שם ס"ק כ"ג כתב כדעת המשנ"ב, ועיין ביריעות שלמה פ"ב סי' ח' שהביא שיש אומרים שמותר ויש אוסרים ולא הכריע בדבר].

המשך ס"ק כ'. ואם לא שירטט אפילו שיטה עליונה עיין בביאור הלכה [בד"ה אין צריך, ושם נכתוב בעזה"י].

משנ"ב ס"ק כ"א

(כא) ישרטט. פי' לכתחלה משום "זה אלי ואנוהו" אבל בדיעבד אפילו אם לא שירטט וכתב השיטות עקומות אין לפסול התפילין [וכן כתב ביריעות שלמה פ"ב סי' ט'].]

משנ"ב ס"ק כ"ב

(כב) בעופרת. וכן בדיו ובסיקרא וכל כיוצא בזה [וכן כתב בב"י בשם הגהות מימוניות פ"א אות ט' שה"ה בשחור או אדום וכן כתב בקסת הסופר סי' ג' סי' ה' "וכל כיוצא בו", וכן כתבו בקול יעקב אות ל' וביריעות שלמה פ"ב סי' י"א ובהלכה ברורה סי' כ"ב].]

המשך ס"ק כ"ב. ואפילו בין השיטין אסור לשרטט בו וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד אין להחמיר וכן כתב הל"ח והא"ר [אמנם עיין במשנת הסופר סי' ג' סי' ט' שהביא מחלוקת בזה לענין דיעבד שיש פוסלים מפני חשש כתב על גבי כתב ויש מכשירים, וכן בקול יעקב אות ל"א הביא מחלוקת בזה ומשמעות דבריו כדעת הפוסלים וכן הכריע ביריעות שלמה פ"ב סי' י"א וכתב שכן דעת הלשכ"ה סי' ג' סי' ג' ועיין בבירור הלכה ס"ק י"ט].]

המשך ס"ק כ"ב. ובתשובת דבר שמואל סימן ש"ב מפקפק בזה מאוד אם משורטט בשום צבע שחור מחמת נגיעת אות באות ע"י השרטוט השחור אם לא דכתב מתחת השרטוט ע"ש. [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ג' סי' ט' וביריעות שלמה פ"ב סי' י"א לפסול אם לא שכתב מתחת השרטוט].]

סיכומי באורי ההלכה

בענין אם לא שירטט כלל בתפילין או מכל צד.

ד"ה אין צריך לשרטט כ"א שיטה עליונה: ואם לא שירטט כלל לפי מרן השו"ע, או לא שירטט מכל צד לפי הרמ"א, כתב בביה"ל שלפי ר"ת פסול, אמנם לפי מה שנפסק ביור"ד סי' רע"א ס"ה שס"ת צריכה שרטוט לגמרי כמו מזוזה ואם לא שירטט נפסל אם כן תפילין דינו שונה מס"ת שאין צריך לשרטט כולו ואין ראייה לפסול בדיעבד [וכן העלה בקול יעקב אות כ"ח ושכן התיר הגרי"ח זצ"ל וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 5 וביריעות שלמה פ"ב ס' ט' ובהלכה ברורה ס' כ', והוסיף שטוב להחמיר שירטט אח"כ השורה העליונה אמנם עיין במשנת הסופר סי' ג' ס"ק כ"ד ובביאור הסופר ד"ה צריכים שרטוט, שנכון להחמיר בזה היות ויש כמה פוסקים שהחמירו בזה אך מ"מ אם שירטט מסביב ולא שירטט בין השיטין אין לפסול התפילין, וכן היקל עוד בתפילין, שאפשר לעשות השרטוט אף אחר שכתב התפילין מטעם ס"ס עי"ש ועיין עוד בבירור הלכה ס"ק י"ז באורד].

בענין אם שירטט כל השורות ולא שירטט מן הצדדים, וכן בענין לשמה אם צריך בעשיית השרטוט.

ד"ה וי"א שצריך וכו': העלה בביה"ל שאם שירטט כל השורות אף שלא שירטט מן הצדדים דבדיעבד יש להקל ואפילו במזוזה שבכ"מ לא הוזכר שרטוט רק בין השיטין. ועוד כתב ששרטוט של תפילין לכו"ע לא צריך לעשותו לשמה [וכן כתבו ביריעות שלמה פ"ב ס' י"ד ובהלכה ברורה ס' כ' וכ"א].

בענין	המנהג	היום	בשרטוט	התפילין.		
ד"ה וכן נוהגים:	כיום המנהג לשרטט בכל השיטין [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ג' ס"ק כ"ג וביריעות שלמה פ"ב ס' ט' ובהלכה ברורה ס' י"ט]	והוסיף בביה"ל בשם הב"ש שטוב לשרטט להשיטין לצד השער, ולמעלה ולמטה	ולצדדים	ישרטט	לצד	הבשר.

סעיף ז'

שלחן
הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ולא על הדוכסוסטוס * ולא על ערוך

הגויל. כותבין על הקלף במקום בשר * ואם שינה פסול מהו קלף ומהו דוכסוסטוס העור בשעת עיבודו חולקין אותו לשנים וחלק החיצון שהוא לצד השער נקרא קלף והפנימי הדבוק לבשר נקרא דוכסוסטוס ולפ"ז כי אמרינן כותבים על הקלף במקום בשר היינו במקום היותר קרוב לבשר דהיינו במקום חבורו כשהוא דבוק לדוכסוסטוס וקלפים שלנו שאין חולקים אותם יש להם דין קלף * וכותבים עליהם לצד בשר שמה שמגררים קליפתו העליונה שבמקום שיער אינו אלא כדי מה שצריך * לתקנו ולהחליקו ואפילו אם היו חולקים העור לשנים היה צריך לגרר ממנו כך * ומצד הבשר גוררים הרבה עד שאין נשאר אלא הקלף בלבד.

מקורות

הלכה למשה מסיני וכו' כן משמע מסקנת הגמרא בשבת ע"ט עמ' ב' ובפרק הקומץ ל"ב עמ' א'.

ואם שינה פסול. גם כן בגמרא שם.

מהו קלף וכו' כן פירשו התוס' בקומץ שם בד"ה קלף, והמרדכי בשבת סי' שע"ב בשם רש"י בשבת ע"ט עמ' ב' ד"ה דוכסוסטוס, ועוד ראשונים (וברמב"ם פ"א הלכות תפילין ה"ז יש חילופי גירסאות, והכסף משנה שם כתב שאפשר שאח"כ חזר בו הרמב"ם וכתב כשיטת רוב הראשונים).

וקלפים שלנו וכו' כן כתבו התוס' שם ובעוד ראשונים.

שמה שמגררים קליפתו כו' כן פירש הב"י את דברי התוס' והראשונים בהקומץ שם (וכוונת הב"י להסביר בתוס' שלא נאמר שהיות וכיום לא חולקים את העור לשנים וגוררים לצד השער אם כן הוה ליה דוכסוסטוס, קמ"ל שהיות שמה שמגררים כדי מה שצריך לתקנו היו מגררים כך גם אם היינו חולקים את העור לשניים, ועוד שמצד הבשר גוררים הרבה ומורידים את כל הדוכסוסטוס עד שנשאר קלף אם כן זה נקרא קלף).

סיכומי באורי ההלכה

בענין מה נקרא גויל.

ד"ה ולא על הגויל: גויל זה עור שלא נחלק, והוסר ממנו רק השיער ותקנו שם ומצד הבשר לא הוסר כלום [וכן כתבו בתוס' בשבת ע"ט עמ' ב' ד"ה קלף, וברמב"ם פ"א ה"ז תפילין ה"ו ובקסת הסופר סי' ב' ס' ח'].

בענין אם שינה שפסול, ובענין אם כתב קוצו של יו"ד שלא בקלף. ד"ה ואם שינה פסול: מסביר בביה"ל שדברי מרן שכתב "ואם שינה פסול" זה חוזר על כל מה שהזכיר מרן בין שכתב תפילין על הגויל או על

הדוכסוסטוס פסול [וכן כתב בקול יעקב אות ל"ב, וכל זה לאפוקי משיטת המרדכי שמכשיר בכתב תפילין על הדוכסוסטוס וכמו שכתב בב"י שלא קי"ל כוותיה עיי"ש]. ועוד הוסיף בביה"ל שאם לא העביר את כל הדוכסוסטוס לגמרי מהקלף וכתב אפילו קוצו של יו"ד על הדוכסוסטוס פסול. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י ב' ס' ט' ובקול יעקב אות ל"ג, ושם כתבו "שאפילו כתב אות אחת וכו' פסול" וביריעות שלמה פ"א ס"י י"ד כתב אם כתב אות אחת על הדוכסוסטוס ואפילו קוצו של יו"ד פסול, ובהלכה ברורה ס' כ"ג כתב שלדעת רבים מן הפוסקים הדבר מעכב בדיעבד (ועיין לקמן בביה"ל ד"ה ומצד הבשר)].

בענין זהירות לא לכתוב לצד השער, ואם חוששים שמא כתב לצד השער, והסימן לידע היכן צד השער.

ד"ה וכותבים עליהם לצד בשר: צריך להזהר שלא לכתוב התפילין לצד השער שמעכב אפילו בדיעבד. [וכן כתב בהלכה ברורה ס' כ"ג] והסימן להכיר אחר העיבוד היכן צד השער והיכן צד הבשר, רואים לאיזה צד שהקלף מתכווץ כשמלחחין אותו אם כן שם הוא צד הבשר ושם כותבים, ומ"מ אם רואים בתפילין ישנות שאחר הבחינה ניראה שנכתבו לצד השער אין לפוסלם שאנו מעמידים הסופר בחזקת בקי ומומחה שכתבם כדין וכן בצירוף שיטת המרדכי שמכשיר אם נכתבו התפילין לצד השער.

בענין קלפים שלנו שגרר הרבה מצד השער.

ד"ה לתקנו ולהחליקו: ואם גרר הרבה מצד השער לנשמת אדם פסול דלא מקרי תו קלף והחתם סופר מיקל בזה [כן הביא במשנת הסופר ס"י ב' ס"ק ל"ז מחלוקת זו, ובביאור הסופר שם ד"ה אינו אלא, כתב שמחלוקת זו קדומה כבר בראשונים שהחתם סופר ס"ל כהרא"ש והנשמת אדם כהמרדכי עיי"ש ובהלכה ברורה ס' כ"ג כתב ויסירו רק השערות ויחליקו העור ולא יותר וכו' עיי"ש].

בענין סימן לידע שנגרר כל הדוכסוסטוס, וכן לענין דיעבד אם לא גירר כל כך.

ד"ה ומצד הבשר גוררים הרבה: והסימן לידע שנגרר כל הדוכסוסטוס, כל מקום שנשאר חלק בקלף, זהו הדוכסוסטוס שהקלף לא חלק כל כך, ויכול לקולפו בסכין או במחט. ואם לא גירר כל כך ועבר וכתב על זה דעת המהח"ש והמשכנות יעקב לפסול התפילין [וכן כתב בקול יעקב אות ל"ג] אך בנשמת אדם והחת"ס והחסד לאברהם סוברים להכשיר בדיעבד, ומסיק בביה"ל שאף שאין למחות ביד המיקל בדיעבד שיש לו על מה לסמוך, מ"מ ראוי להזהיר הסופרים שיזהרו בזה עכ"פ לכתחלה שלא ישאר על הקלף אפילו קליפה דקה כחוט השערה שזה הכל חשש דוכסוסטוס [וכן כתב ביריעות שלמה פ"א ס' י"ד, ועיין במשנת הסופר

סי' ב' ס"ק ל"ט שהביא ג"כ מחלוקת זו וכתב שהקס"ה פוסק כדעה המחמירה, והוסיף את שיטת המק"מ שבמזוזה וס"ת אם א"א לתקן יש להכשיר בדיעבד אך בתפילין אף בדיעבד אין להקל].

סעיף ח'

ערוך

שלחן

*צריך הקלף להיות מעובד (כג) בעפצים או בסיד * וצריך שיהיה מעובד לשמו טוב להוציא (כד) בשפתיו (כה) * בתחלת העיבוד שהוא מעבדו לשם תפילין * או (כו) לשם ספר תורה אבל אם עיבדה לשם מזוזה (כז) פסול.

מקורות

צריך הקלף להיות מעובד. הדבר פשוט שצריך לכתוב על הקלף וכל שאינו מעובד לא נקרא קלף אלא עור.

בעפצים. בגמרא במגילה י"ט עמ' א' פסלו עור שמליח וקמיח ולא עפיץ שניקרא דיפתרא, ואם עפיץ, ניקרא קלף.

או בסיד. כן כתבו התוס' שם ד"ה דיפתרא, ועוד ראשונים כמובא בב"י, שהסיד שאנו נותנים בקלפים שלנו מועיל כמו עפצים.

וצריך שיהיה מעובד לשמו. בגמרא בגיטין נ"ד עמ' ב' אותו אדם שבא לפני ר' אבהו ואמר לו ס"ת שכתבתי גוילים שבו לא עיבדתים לשמה ופסלו ר' אבהו. והב"י הביא מחלוקת שלפי רש"י בסנהדרין מ"ח עמ' ב' לרבא לא צריך עיבוד לשמה אך לתוס' ד"ה ואע"פ בשם ר"ת לרבא שקי"ל כוותיה כן צריך עיבוד לשמה, וכן פסקו כל הפוסקים שאם עיבדו שלא לשמה פסולים.

טוב להוציא בשפתיו וכו' כן כתב הרא"ש הלכות ס"ת סי' ג' שה"ר ברוך נסתפק אם צריך להוציא בשפתיו שהוא מעבדו לשם ס"ת וכו' או סגי במחשבה הלכך טוב להוציא בשפתיו בתחלת העיבוד ותו לא צריך וכן כתבו עוד ראשונים.

לשם תפילין או לשם ס"ת וכו' כן כתב הב"י שאם עיבד לדבר שקדושתו חמורה מועיל לקלה ולא להפך, וס"ת קדושתה חמורה מתפילין ומזוזה, ותפילין חמורה ממזוזה עיי"ש הראיות לזה.

משנ"ב ס"ק כ"ג

(כג) בעפצים או בסיד. ולעיכובא הוא דלא מקרי קלף בלא זה רק דיפתרא ויניח העור בסיד עד שיפול השער מאליו ולא ע"י גרירה ואם הוציאו קודם לכן לא יכתוב עליו דהוי דיפתרא עדיין ופסול. [וכן דעת קסת הסופר ס"י ב' ס' ז' והקול יעקב אות ל"ד והעתיקו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 וכן העלה ביריעות שלמה פ"א ס' ב'. ובהלכה ברורה ס' כ"ד ובשער הציון (למשנת הסופר ס"י ב' ס"ק ל"ז) כתבו שכן משמעות כל הפוסקים להקפיד על נפילת השערות].

המשך ס"ק כ"ג. ויש מי שחולק וכתב דסופר שהוציא העורות לאחר ד' ימים ועדיין לא עבר שערות מעליהן נראה דבדיעבד אין קפידא דלא תליא בשער כלל דכיון דכבר הונח בסיד וניתקן כהוגן לא מיקרי דיפתרא עיי"ש. [וכן במשנת הסופר ס"י ב' ס"ק ל"ה הביא את השיטה הזאת על דברי קסת הסופר, ועיין בביאור הסופר ד"ה לא עיי"ש גרידה, מה שנסתפק בענין זה ונשאר בצ"ע].

משנ"ב ס"ק כ"ד

(כד) בשפתיו. ובדיעבד דיו במחשבה [בקסת הסופר ס"י ב' ס' ג' כתב שיש אומרים שצריך דוקא להוציא בשפתיו וכן נכון לעשות לכתחלה אך בדיעבד יש לסמוך על הפוסקים שגם במחשבה סגי וכן העלה בקול יעקב יור"ד ס"י רע"א אות ה' ובמשנת הסופר שם ס"ק י"ד וביריעות שלמה פ"א ס' ג', וציין שכן כתב ביביע אומר ח"ח או"ח ס"י נ"ה אות ב'-ה' וכן כתב בהלכה ברורה ס' כ"ז (ועיי"ש ביריעות שלמה הערה 7 ובביאור הסופר ס"י ד' ד"ה וכן נראה, ובבירור הלכה ס"ק כ"ג מה שכתבו בשם האחרונים לחלק בין סעיף זה לסעיף י"ט)].

משנ"ב ס"ק כ"ה

(כה) בתחלת. ויותר אין צריך לא להוציא בשפתיו ולא לחשוב שמתעבדים לשמה אלא בתחלתו בלבד ואפילו נמשך העיבוד כמה ימים דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. ותחלת העיבוד מקרי כשמשים העורות לתוך הסיד ולא בעת שמשימם לתוך המים קודם מפני דזה לא מקרי עדיין עיבוד. [וכן כתב בקסת הסופר ס"י ב' ס' ב' וביריעות שלמה פ"א הערה 9 בשם המשנ"ב ובהלכה ברורה ס' כ"ח אמנם בשונה הלכות ס' מ"ז הביא בשם החזו"א או"ח ס"י ו' סק"י שחולק ופוסק שמהני ויש מקום לומר שאפילו אמר קודם שריה שמזמינו לס"ת ועיבדו סתם כשר

ואם אמר בהדיא שכל עבודות שיעשה הוא עושה לשם ס"ת ודאי מהני עיי"ש ובהלכה ברורה שם הוסיף שטוב להחמיר לומר לשם קדושת תפילין אף בעת שריית העורות במים לפני נתינתם בסיד].

משנ"ב ס"ק כ"ו

(כו) לשם ס"ת. דקדושתה חמורה מתפילין ובכלל מאתים מנה ואעפ"כ מותר לשנות לתו"מ אף דקדושתם קלה ממנה [וכן נוטה בחזו"א סי' ו' ד"ה ועיקר, כן ציין בשונה הלכות סי' ס"ב, אמנם עיין בקסת הסופר סי' ב' סי' ד' שאף שיש אומרים שלשמה של קדושה חמורה מועילה לקלה אבל יש לפקפק בזה שכל קדושה צריכה דוקא לשמה ממש עיי"ש טעמו, לכן המובחר הוא לעבד את העורות בפרטות לשם קדושתן, וכן הביא מחלוקת זו בקול יעקב סי' רע"א אות ז' והעלה לחוש לכתחלה, וכן ציינו במשנ"ב איש מצליח הערה 2. וביריעות שלמה פ"א סי' ה' הביא שמועיל מקדושה חמורה לשנות לקדושה קלה ובסי' ז' הביא בסוף דבריו שיש אומרים שלא לעשות תנאי אלא לעבד כל דבר בפרטות לשם קדושתו אבל אם א"א מותר].

המשך ס"ק כ"ו. אבל לדבר חול אסור לשנותו לבד אם התנה בפירוש בתחלת עיבודן שיהא מותר לשנותו אף לדבר חול אז מותר לשנותו [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ב' ס"ק ט"ז ובקול יעקב סי' רע"א אות ח' וביריעות שלמה פ"א סי' ו'. אמנם עיין לקמן בהערה הבאה שיש חוששים לכתחלה לא לעשות תנאי עיי"ש].

המשך ס"ק כ"ו. והנכון שינהגו כן הסופרים לכתחלה בעת שמשימים העורות לתוך הסיד שיאמרו אני נותן עורות אלו לתוך הסיד לשם קדושת ספר תורה ואני מתנה לכשארצה שאוכל לשנותו לכל דבר. [אמנם בקסת הסופר סי' ב' סי' ד' כתב שיש מפקפקים על תנאי זה וכמו שהסביר בשער הציון למשנת הסופר ס"ק כ"ו מכח שיטת הרמב"ם, וכן כתבו בקול יעקב סי' רע"א אות ח' ובמשנ"ב איש מצליח הערה 3 וביריעות שלמה פ"א סי' ז' אך העלו שאם א"א לעבד כל דבר בפרטות יעשה תנאי הנ"ל ועיין בהלכה ברורה סי' כ"ט שכתב בפשיטות שטוב להחמיר כשרוצה לשנות הקלף לעשות תנאי הנ"ל ולא הזכיר להחמיר ולעבד כל דבר בפרטות לקדושתו עיי"ש].

המשך ס"ק כ"ו. ולא כמו שנהגו הסופרים שאומרים לשם ס"ת או תפילין או מזוזות או שאר דבר רשות דאז מסתפקים האחרונים אם מהני ועיין בביאור הלכה [שם כתב הטעם שאין להתנות כך היות ובדאורייתא קי"ל שאין ברירה עיי"ש, וכן כתב בקסת הסופר סי' ב' סי' ד' שיש מפקפקים על תנאי זה וכמו שביאר דבריו במשנת הסופר שם ס"ק י"ט וכן כתב ביריעות שלמה פ"א סי' ז' ועיין בשונה הלכות סי' ס"ג ובילקוט הסופר סי' ב' סי' ד' שכתבו בשם החזו"א סי' ו' ס"ק ו' ד"ה הגרע"א, שדווקא אם מתנה שיהיה מקצת מן העור לשם ספר תורה ומקצתו לגט לא מהני משום ברירה אבל אם התנה שיהיה או כולו לספר

תורה או כולו לגט מהני כיון שגט א"צ עיבוד לשמה אין זה חיסרון לגבי הספר תורה עיי"ש].

משנ"ב ס"ק כ"ז

(כז) פסול. ולא מהני רק למזוזה בלבד דקדושתה קלה מתפילין ואם עיבד לתפילין מהני אף למזוזה ולא לס"ת. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ב' ס' ד' ובקול יעקב סי' רע"א אות ז' וביריעות שלמה פ"א ס' ה' ובהלכה ברורה סי' כ"ט].

המשך ס"ק כ"ז. ואם עיבד העור לשם רצועות לא מהני לכתוב פרשיות עליו אם עשה אח"כ קלף מהן דקדושתן חמורה ואפילו לעשות מהן עור בתים יש לומר נמי דפסול דקדושתן חמורה מרצועה [פמ"ג ועיי"ש עוד מה שכתב בזה] [וכן העתיק דברים אלו ביריעות שלמה פ"א הערה 11].

סיכומי ביאורי ההלכה
בענין העיבוד הל"מ, ולענין איזה עיבוד אנו עוסקים כאן. ד"ה צריך הקלף וכו': העיבוד הלכה למשה מסיני שבלא זה נקרא עור ולא גויל וקלף ודוכסוסטוס. והוסיף בביה"ל שכאן אנו עוסקים בעיבוד פרשיות תפילין וכתבת ספרים ומזוזות (חוץ מדעת הרמב"ם שמובא ביו"ד סי' רפ"ח ס' ה' שלא מצריך עיבוד לשמה במזוזה) ולענין עיבוד עור הבתים יתבאר בס' ל"ז.

בענין אם לא עובד לשמה ואין לו תפילין אחרות, וכן העיבוד לשמה מהתורה או מדרבנן, ובענין עיבוד סתמא.

ד"ה וצריך וכו' לשמו: אם עיבד שלא לשמה פסולין ואם לא יכול להשיג תפילין אחרות אלא אלו שלא מעובדים לשמה יניח בלא ברכה, [וכן כתב בהלכה ברורה סי' כ"ו] ובספר תורה בכה"ג שלא עובד לשמה יכול לברך בציבור. [אך דעת הקול יעקב סי' רע"א אות א' שאם לא עבדן לשמן פסול ודייקו במשנ"ב איש מצליח סי' ח' הערה 2 שדעתו שלא לברך על הספר תורה הזה וכן כתב ביריעות שלמה פ"א הערה 8] ולענין העיבוד לשמה לפמ"ג הוי מדרבנן ולרע"א מהתורה ונפ"מ אם ספק לנו אם התחלף לו עור לשמה בעור שלא לשמה שאם מדרבנן מותר דספקא דרבנן לקולא, ולכתחלה צריך לחוש כי כל הפוסקים שמחמירין בענין עיבוד לשמה ס"ל שהוי מהתורה, אך בשעת הדחק יש להקל בספקן. [ובשונה הלכות סי' מ"ג כתב בשם החזו"א או"ח סי' ו' ס"ק י"א שפסק שעיבוד לשמה מהתורה ולפ"ז אין להקל].

ולענין עיבוד סתמא כתב בביה"ל שהוי כשלא לשמה. וחידש בספר בית אהרון שכיום שאין כותבים בקלפים על פי רוב רק ספר תורה, הוי סתמא כלשמה, וסיים בביה"ל ויש לעיין. [ועיין בביאור הסופר סי' ב' ס' ב' ד"ה

לשמה, מה שתמה על הבית אהרן והעלה שלא מהני וכן הסיק הלכה ברורה סי' כ"ו ובבירור הלכה ס"ק כ"ב].

בענין אם עיבד לשמה רק בסוף העיבוד, וכן לענין שרטוט למזוזה וספר תורה אם צריך לשמה, ואם מועיל שרטוט מזה לזה, ואם מחשב במפורש לשרטוט שלא לשמה.

ד"ה בתחלת העיבוד : אם עיבד לשמה רק בסוף העיבוד לט"ז ביור"ד סי' רע"א ס"ק ג' מהני ולפמ"א והגר"א הוי ספק אם אומרים הוכיח סופו על תחילתו, ובדיעבד העלה הרב שאם נזכר שלא אמר לשמה, תוך כדי העיבוד בעוד שיש עליו שם דיפתרא, שיטלם ויחזור ויתנם לתוך הסיד לשמה [אמנם בקסת הסופר סי' ב' סי' ב' העלה שאין להתיר אם נזכר בתוך זמן עיבודו לעשותו לשמה וכן העלה בקול יעקב סי' רע"א אות ג' ומובא גם כן במשנ"ב איש מצליח הערה 1, ובמשנת הסופר שם ס"ק י"ב כתב שכן פסקו בבני"י והגר"ז ומק"מ. ועיין בספר יריעות שלמה פ"א סי' ד' שהביא בסתם לפסול ואת דעת הביה"ל הביא בשם יש אומרים. אמנם בהלכה ברורה סי' כ"ח העלה להקל במקום הצורך כשאין לו קלף אחר. ועיין בספר שונה הלכות סי' מ"ט שהביא בשם החזו"א סי' ו' ס"ק י"א שכתב לפקפק שברצועות אם שכח ליתנם לשמה לא מועיל עצה זו של הביה"ל]. והוסיף בביה"ל שכל זה שמהני לחשב לשמה זה במעשה העיבוד עצמו אך לא בעת תיקון הקלף אח"כ כגון במה שממחה אותו באבן או בעת השרטוט או בעת השחרתן. [וכן כתב בהלכה ברורה שם].

ולענין לשמה בשרטוט הסיק בביה"ל שמדינא לא צריך לשמה לא בספר תורה ולא במזוזה, אך היות ויש מחמירים אף בדיעבד במזוזה וספר תורה לכן לכתחלה נכון לחוש לדבריהם ולעשות שרטוט בספר תורה ומזוזה לשמה. [וכן העלו בקסת הסופר סי' ג' סי' ה' ובמשנת הסופר ס"ק כ' ובקול יעקב סי' רע"א אות ב' וביריעות שלמה פ"ב סי' י"ד]. וכתב עוד בביה"ל שבפמ"ג כתב שלדעת הבי"ח לא מועיל שרטוט אפילו דס"ת למזוזה ולדידן מהני, וכן לשיטת הבי"ח שרטוט דתפילין בודאי לא מועיל למזוזה, אך העלה בביה"ל שבדיעבד אין להחמיר. וסיים בביה"ל שאם שירטט וחשב במפורש שלא לשמה אפשר שגרע לדברי הכל.

בענין הטעם למה לא להתנות כמו שנהגו הסופרים, ומה הדין בדיעבד.

ד"ה או לשם ספר תורה : הטעם שלא להתנות כמו שנהגו הסופרים לשם ספר תורה או תפילין וכו' מפני שבדאורייתא קי"ל שאין ברירה, אמנם לפי הפמ"ג שעיבוד לשמה מדרבנן יש להקל בדיעבד וצ"ע למעשה. [והעתיק דברים אלו ביריעות שלמה פ"א הערה 14 ועיין בבירור הלכה ס"ק כ"ז].

סעיף ט'

שלחן

ערוך

* אם עיבדו א"י * להרמב"ם פסול (כח) אפילו א"ל ישראל לעבד לשמו ולהרא"ש כשר אם ישראל עומד ע"ג וסייעו: (הגה (כט) קצת בעיבודה) ב"י בשם הרא"ש (ל) וכן נוהגין ועיין לעיל (סי' י"א סעיף ב').

מקורות

אם עיבדו גוי להרמב"ם וכו' הנה נחלקו הראשונים, לרמב"ם פ"א הלכות תפילין הי"א, אמרינן גוי על דעת עצמו עושה כמובא בגיטין כ"ג עמ' א', ופסול אפילו ישראל עומד על גביו ואומר לו לעבד לשמה אך לרא"ש הלכות ס"ת סי' ג' אם ישראל עומד על גביו ואומר לו שיעשה לשמה כשר היות שלא צריך כוונה של העכו"ם רק ברגע נתינתן לסיד, ועיין בב"י שלמד שדעת הרא"ש והטור כרבי ברוך שצריך גם כן שיסייע לגוי מעט ואם לא סייע פסול (אך הבי"ח ועוד אחרונים חלקו וכתבו שרק לכתחלה לרווחא דמילתא מצריך הרא"ש שיסייע אך בדיעבד כשר גם בלא סיוע).

ברמ"א, קצת בעיבודה. כן כתב הד"מ שיסייע הישראל מעט בעיבוד, ולאפוקי משיטת הברוך שאמר (עמ' ל"ה ול"ו) שמחמיר לכתחלה שעיקר העיבוד יעשה הישראל, שאין נוהגין כן.

משנ"ב ס"ק כ"ח

(כח) אפילו. דס"ל להרמב"ם דעכו"ם עושה אדעתא דנפשיה ואף על פי שהעכו"ם אומר ששומע לישראל אין פיו ולבו שוין בזה אבל הרא"ש ס"ל דכיון שהוא עומד ע"ג בתחלה בעת שמשים העורות לתוך הסיד ואומר לו שיתנם אז לתוך הסיד לשמה ולא בעינן הכוונה של העכו"ם לזה רק בעת רגע נתינתם לסיד ציית ליה אשעה מועטת כזה ונותנם אדעתא דהכי אבל אם הישראל העומד ע"ג חישב בלבו לבד לשמה לא מהני ואפילו אומר לו בפירוש כל שעומד מרחוק ואינו מלמדו לא מהני אפילו להרא"ש. [כן כתב בשונה הלכות סי' נ"ה שכן כתב בחזו"א סי' ו' ס"ק י', ועיין בשער הציון למשנת הסופר סי' ב' ס"ק ל"א שמה שכתב במשנ"ב עומד מרחוק לא מהני לאו דוקא הוא, אלא הכוונה שלא ציוה בפירוש לגוי שיעשה לשמה דלא מועיל, ואע"פ שהגוי שומע שאומר הישראל בפירוש לשמה].

משנ"ב ס"ק כ"ט

(כט) קצת. אפי' אם לא סייעו רק בסוף העיבוד ואפילו גם זה הסיוע לא היה רק בשותפות עם העכו"ם כשר וכ"ז למצוה בעלמא אבל בדיעבד להרא"ש כשר אפילו לא סייעו כלל דעכו"ם אדעתא דישראל המצוה לעשות לשמה עבד. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ב' סי' ה' ובעוד אחרונים כמצויין בשער הציון למשנ"ב ס"ק ל"ה אמנם עיין בקול יעקב סי' רע"א אות י' והעתיקו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 4 שלדעת מרן הב"י חייב לסייע ואם לא סייע קצת בשעת העיבוד פסול ובהלכה ברורה סי' ל"א כתב שלמנהג האשכנזים הרוצה להקל בזה יש לו על מה לסמוך].

משנ"ב ס"ק ל'

(ל) וכן נוהגין. והמנהג לפי דברי האחרונים לכתחלה צריך להיות כך שישים הישראל בעצמו העורות לתוך הסיד לשמה ויאמר לעכו"ם שכל שאר מלאכת העיבוד שיעשה הוא יעשה ג"כ לשמה ויכול העכו"ם אח"כ להוציאו בעצמו ולתקנו וא"צ עוד לעמוד ע"ג ולסייעו עוד. [אמנם בקסת הסופר סי' ב' סי' ה' מוזכר שהמנהג כדעת הרא"ש שחוץ מזה שמצוה לגוי לעשותו לשמה גם מסייע קצת בתחלת העבוד ויאמר שהוא עושה לשם ספר תורה, אך במשנת הסופר שם ס"ק ל' כתב שבזמננו נוהגים שהישראל לבדו מכניס העורות לסיד וכמו שכתב במשנ"ב כדי לחוש לרמב"ם שרק בדיעבד כשא"א סומכים על הרא"ש, וכן מובא בקול יעקב אות ל"ז שאם הישראל נותנו לסיד לשמו מניח את הנכרי להוציאו לתקנו ואין צריך לסייעו עוד. (אך עכ"פ לאמר לו לעשות לשמה צריך, וכן משמע מהקול יעקב סי' רע"א אות י' עיי"ש ועיין לקמן בהערה הבאה)].

המשך ס"ק ל'. ואם נתן הישראל העורות בעצמו לתוך הסיד לשמה ולא אמר כלום להעכו"ם כתב הפמ"ג דצ"ע בזה. [כי לפי דברי הב"י ביו"ד בסימן רע"א כשר אפילו לדברי הרמב"ם והב"ח אוסר]. אכן לפי דברי הנו"ב בסימן קע"ה עיי"ש וביאורי הגאון מהר"מ בנעט על המרדכי סוף הלכות ספר תורה יש להקל בדיעבד. [הנה המחלוקת שהביא במשנ"ב בין הב"י לב"ח כן הביא גם כן בקול יעקב סי' רע"א אות י', אמנם עיין בביאור הסופר סי' ב' ד"ה וכיון, שכתב בשם הגדוה"ק שגם לב"י אין להקל כשהגמר היה שלא לשמה עיי"ש שהוציאו העכו"ם והחזירו שלא לשמה ועיי"ש איך שפירש דברי הב"י. ומה שהביא במשנ"ב בשם הנו"ב וכו' כן מצדד גם כן בחזו"א או"ח סי' ו' סק"י כמו שציין בשונה הלכות סי' נ"ד ועיין בהלכה ברורה סי' ל"א שכתב וטוב להחמיר שיאמר לגוי שיעשה כל המלאכות שלאחר מכן לשם קדושה].

המשך ס"ק ל'. ואם סייעו הישראל להעכו"ם קצת בסוף ובזה גמר מלאכת העיבוד ולא אמר לעכו"ם כלל שיעשה לשמה זה בודאי לא מהני דמסייע אין בו ממש. וה"מ שזה גמר העיבוד לא עשה בעצמו רק בסיוע

עם העכו"ם אבל אם גמרו הישראל בעצמו בלא סיוע העכו"ם כגון שהוציא הישראל העורות מן הסיד קודם שנגמר עיבודן וחזר והניחם בתוך הסיד לשמה הט"ז ביו"ד והגאון מהר"מ הנ"ל מקילין בזה ואין למחות ביז הנוהג להקל כדבריהן וכמו שביררנו בביאור הלכה. [ודעת הקסת הסופר ס"י ב' ס' ב' להחמיר ושאין להתיר בזה, ובמשנת הסופר שם ס"ק י"ב כתב שכן פסקו עוד אחרונים, וכן ציינו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 שכן דעת הקול יעקב ס"י רע"א אות ג' להחמיר בזה ובהלכה ברורה ס' ל"ב כתב שיש לסמוך על המקילים בשעת הצורך כשאין קלף אחר].

סיכומי באורי ההלכה

בענין עיבוד אשה או קטן היכן מקורו במשנ"ב. ד"ה אם עיבדו עכו"ם: אם עיבדן אשה או קטן עיין לקמן בס"י ל"ט במשנ"ב סק"י.

בענין הסבר וישוב דברי הט"ז שסובר שאם גמר הישראל העיבוד לשמה שמועיל.

ד"ה להרמב"ם וכו' וסייעו: דעת הט"ז כאן בס"ק ה' וביו"ד ס"י רע"א ס"ק ג' שאף שהניח העכו"ם הקלף בסיד אם סייעו הישראל לשמה בגמר העיבוד כשר, אמנם הפמ"א ס"י מ"ה חלק על הט"ז ושלא אומרים כאן הוכיח סופו על תחלתו, אך בביה"ל ישב את דברי הט"ז ושאין הט"ז בא מכח הוכיח סופו על תחלתו אלא דהישראל לבדו גמר את העיבוד לשמה ובלא עיבוד הישראל לא היה העור מעובד, לכן מועיל והוי עיבוד לשמה ועי"ש ראיותיו, וסיים בביה"ל שיש שני סוגי סיוע: א. אם עשה פעולה בשותפות הגוי ואפילו בתחלתו לא מועיל אלא אם כן אמר לגוי לעשות לשמה שאז לרא"ש מועיל ולרמב"ם לא, ובזה מיירי השו"ע שכתב וסייעו קצת בעיבודה. ב. אם עשה פעולה בעצמו במלאכת העיבוד בלי סיוע הגוי ובלי זה לא היה נגמר העיבוד אף שתחילת העיבוד עשה הגוי, ס"ל לט"ז שמועיל ואף הרמב"ם והתוס' שסוברים אמירה לגוי לא מועיל יודו לט"ז בזה שמועיל, וכן דעת מהר"מ בנעט. [עיין לעיל במשנ"ב ס"ק ל' בסופו, שהבאתי דעות האחרונים אם לפסוק כהט"ז בזה].

שלחן

ערוך

כשמסמנין הנקבים במרצע * כעין אותיות אע"פ שנקל לא"י * לזייף אין חוששין * משום דמרתת הא"י פן יכיר ישראל (לא) בטביעות עין.

מקורות

כשמסמנין הנקבים וכו' בהגהות מימון פ"א הלכות תפילין אות ו'.
שנקל לא"י לזייף היינו ע"י שמניח העור על גבי עור אחר ועושה במרצע כעין אותן אותיות.

משנ"ב ס"ק ל"א

(לא) בט"ע. שנתן בסימנין או שאלו הנקבים נעשו יותר מחדש משלו וי"א שיכתוב בראש בפנים במקום שאין דרך לעבד הראש וישאר הכתב עד אחר העיבוד ולא יסמן במרצע מחמת חשש זיוף. [כן כתב בקסת הסופר סי' ב' ס' ו' והביא שם את שיטת היש אומרים, והיינו שלשיטתם לא יעשה נקבים מפולשים במרצע משום שיכול העכו"ם להניח העור של ישראל על גב העור שלו ולעשות נקבים אחרים דרך נקבים של הישראל ולהחליפו על כן יעשה רק חריץ בלבד ויעשנו בראש מבפנים כדי שהעכו"ם לא ידע מזה, משנת הסופר שם ס"ק ל"ג].
המשך ס"ק ל"א. ובדיעבד יש להקל כהש"ע. [וכן העתיק במשנת הסופר סי' ב' ס"ק ל"ג].

סיכומי באורי ההלכה

בענין למה עושים נקבים כעין אותיות בעורות, ואם מועיל נקבים ללא צורת אותיות.

ד"ה כעין אותיות: הטעם שעושים נקבים כעין אותיות בעורות כדי שלא יחליפם העכו"ם בעורות אחרים, ודוקא כעין אותיות אך נקבים רק לסימן לא מועיל. [וכן כתב בקול יעקב אות ל"ח ובמשנת הסופר סי' ב' ס"ק ל"ב ובהלכה ברורה בשער הציון ס"ק קי"א].

בענין כיצד הזיוף, וכן מה צריך להזהר כשמעבד ע"י גוי אומן. ד"ה לזייף: מזייף ע"י שמניח העור על גב עור אחר ועושה במרצע כעין אותן אותיות. וכתב המח"ש שיש להזהר שעכו"ם אומן המעבד לא יניח מטליתין שלו על הנקבים שנמצאים בקלף כיון שאותן טלאים קרוב לודאי שלא נתעבדו לשמה ובקושי ניכרים אחר העיבוד כי אם נגד השמש. [וכן כתב בקסת הסופר סי' ב' ס' ו' ובקול יעקב אות ל"ט].

בענין למה צריך לטעם של מירתת ולא אומרים סד"ר לקולא. ד"ה משום דמרתת: הסיבה שצריך לטעם של מירתת ולא אומרים

ספקא דרבנן לקולא (שהרי הוי ספק שמא החליף, ולשיטת הפמ"ג לשמה הוא דרבנן) שהיות ונהנה בזה הגוי אם יחליף אם כן קרוב הדבר שודאי יחליף הגוי, ובאמת כשלא נהנה בו הגוי קי"ל שלא חוששים להחלפה. [וכן העתיק במשנת הסופר סי' ב' ס"ק ל"ב בשם הש"ך בסי' רע"א ס"ק ו' וכן כתב בהלכה ברורה סי' ל"ד].

סעיף י"א

ערוך

שלחן

עור שעובדו שלא לשמו אם יש תיקון לחזור ולעבדו לשמו יתבאר בטור יור"ד סימן רע"א.

מקורות

הטור ביו"ד סי' רע"א. כתב בשם הגאון כשאפשר שוב להחזיר היריעות לידי מיתוח ולהעביר עליהן סיד לשמה יוצאים ידי עיבוד לשמה וכן העתיק הט"ז בסי' ל"ב ס"ק ו' ועיין בש"ך ביור"ד סי' רע"א ס"ק א' שבתחלה כתב לדייק ממרן שם שאם לא עובד לשמה פסול אף בדיעבד, וסיים אבל הרא"ש והטור הביאו תשובת הגאון דפליג הלכך כשאפשר לחזור ולהעביר עליו שוב סיד לשמה הרי יצא ידי עיבוד לשמה והעתיקו בבאר היטב סי' ל"ב ס"ק ט"ו. [ועיין בקול יעקב אות מ' שכתב בשם הדב"ש לתמוה מדוע מרן והלבוש בסי' רע"א השמיטו הדין הזה ולא הביאו דין זה של הגאון שיועיל לחזור ולהעביר עליו סיד לשמה ועי"ש שניסה לתת טעם לדבר].

סעיף י"ב

שלחן

ערוך

* יהיה הקלף מעור בהמה וחיה ועוף * הטהורים * אפילו מנבילה וטריפה שלהם אבל לא מעור בהמה וחיה ועוף הטמאים דכתיב למען תהיה * תורת ה' בפיך ממין המותר לפיך ולא מעור דג אפילו הוא טהור משום דנפיש זוהמיה.

מקורות

יהיה הקלף מעור בהמה וכו' ברייתא שבת ק"ח עמ' א'.

ועוף הטהורים. דברי רב הונא שם בגמרא, וקמ"ל שאע"פ שיש בעור העוף נקבים של מקום הנוצה בכל אופן כשר לכתוב עליו דכל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב.

ולא מעור דג וכו' שם בגמרא שאלה ששאל מר בריה דרבינא מר"נ, וענה לו עד שיבא אליהו ויאמר אם פסק זוהמיה או לא, ונשאר בספק, ומספק פסקו לחומרא.

סיכומי באורי ההלכה

בענין דרגות בקלף.
ד"ה יהיה הקלף מעור בהמה וכו': דרגה א' והמשובח ביותר עור שליל שעדיין לא יצא לאויר העולם ב' עור עוף ג' עור חיה ד' עור בהמה. [ובלשכת הסופר ס"י ב' ס"ק ד' ובקול יעקב אות מ"א כתבו בשם הרמ"ע יותר בהרחבה בזה וכך כתבו, דרגה א' עור שליל של חיה ב' עור שליל של בהמה ג' עור עוף ד' עור חיה ה' עור בהמה. והוסיפו ששליל של בהמה שחוטה קודם לשליל של חיה נבלה. וכן עור בהמה שחוטה עדיף מעור חיה נבלה (והוסיף בקול יעקב שם שבא"ר הסתפק בעור בהמה שחוטה ושליל של בהמה נבלה מי קודם) ועיין עוד בזה בהלכה ברורה ס' ל"ו ולענין הטעם ששליל קודם עיין בלשכת הסופר שם ובמשנת הסופר שם ס"ק ב' וביריעות שלמה פ"א הערה 1 ובירור הלכה ס"ק ל'].

בענין טהורה שנולדה מטמאה וטמאה מטהורה. וכן לענין עורות איסורי הנאה.

ד"ה הטהורים: וטהורה שנולדה מטמאה החמיר ביד אליהו ס"י ב' אבל טמאה שנולדה מטהורה מתיר לכתוב עליו סת"ם [אמנם בבאר היטב ס"ק ט"ז ובקול יעקב אות מ"א העתיקו בשם היד אליהו אחרת, ומשמעות דבריהם שהחמיר בשניהם, אמנם המעיין בשו"ת הנ"ל לכאורה נראה כהבנת הביה"ל וכן העתיק בספר שונה הלכות ס"ק ט"ז כלשון הביה"ל וכן ראיתי שהעיר בזה בבירור הלכה ס"ק ל"ב בשם המשנת אברהם].

ועור של איסורי הנאה של הנשרפין או של ע"ז בתחלה כתב הפמ"ג ס"ק כ"ז להסתפק בזה אך נראה מסיום דבריו שאסור לכתוב דהיות ועומד לשריפה האותיות פורחות באויר וכן מאוס למצוה אך בעורות איסורי הנאה סתם מתיר הפמ"ג לכתוב עליו לכתחלה שמצוות לאו להנות ניתנו עיי"ש, [ועיין עוד בזה בהלכה ברורה סי' ל"ח ובהערות שם].

בענין נחורות ועקורות.
ד"ה ואפילו מנבילה וכו': ואפילו נתנבלה עיי' אחרים כגון נחורות ועקורות כשרים תוס' שבת ק"ח עמ' א'. [וכן כתב בקסת הסופר סי' ב' סי' א'].

בענין כתיבת שאר ספרים שאינם תנ"ך על עור טמאה.

ד"ה תורת ה': לענין כתיבת שאר ספרים שאינם תנ"ך שיש בהם שמות שאינם נמחקים גם כן אסור לכותבם על עור טמאה. [וכן כתב בלשכ"ה סי' ב' ס"ק ב']. ואם כתובים ברמז לסימן השם מותר, וה"ה בספרי ש"ס ופוסקים כה"ג מותר. [וכן כתב בקול יעקב אות מ"ב ובהלכה ברורה סי' ל"ט].

סעיף י"ג

שלחן ערוך
יהיה הקלף שלם שלא יהא בו נקבים שאין הדיו עובר עליו דהיינו שלא תהא * האות נראית בו חלוקה (לב) לשתים.

מקורות

יהא הקלף וכו' בגמרא בשבת ק"ח עמ' א' אמרו שאע"פ שבעור העוף יש בו נקבים נקבים של מקום מושב הנוצות, מכל מקום כשר לכתוב עליו כדאמרי במערבא כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב וכן מובא בחולין קי"ט עמ' ב', ומשמע שאם הדיו אינו עובר עליו הוי נקב.

דהיינו שלא תהא וכו' כן פירש ר"י אסכנדרני בסי' ל"ו וז"ל נקב קטן כחודה של מחט עד שמעביר עליו הקולמוס בדיו נסתם שאין האות

נחלקת בו לשנים אינו נקרא נקב וכותבין על גביו אבל אם הוא גדול שהאות נראית בו חלוקה לשניים ודאי נקב הוא.

משנ"ב ס"ק ל"ב

(לב) לשתיים. שהוא קטן כל כך עד שכשמעביר עליו בקולמוס נסתם הנקב בדיו ואין הנקב נרגש בקולמוס כותבין עליו. [עיין בביאור הסופר סי' ז' ד"ה עוברת עליו, שנשאר בצ"ע שמהרמב"ם והשו"ע והלבוש ועוד, לא משמע שבעינין גם תנאי שאין הנקב נרגש בקולמוס אלא העיקר שנסתם הנקב בדיו וזה גם הכוונה שאין נרגש בקולמוס, אך אין שני תנאים, ואף שמהנמק"י משמע כמו שכתב במשנ"ב, אך משאר הפוסקים הנ"ל לא משמע כך, ועיי"ש עוד ועיין עוד בזה בבירור הלכה ס"ק ל"ה מה שכתב על הערת המשנת הסופר הנ"ל].

המשך ס"ק ל"ב. אע"פ שנפל מעט דיו במקום ההוא ונראה נקב דק כנגד השמש כשר. [הנה דעת המשנ"ב שאם הנקב ניכר רק כנגד השמש כשר ואפילו אם הוא בקו דק של האות שעיי"ז נחלק האות לשתיים (וכן כתב בביה"ל בסי' כ"ה ד"ה אות אחת) אמנם דעת הקס"ה סי' ז' סי' ב' לפסול וכן ציין במשנת הסופר ס"ק י"ב (וכן נראה דעת הקול יעקב אות מ"ד שהכשיר בדיעבד רק אם הדיו מקיפו מכל צד) וכן הביא מחלוקת בזה בהלכה ברורה סי' מ' והוסיף בשער הציון שם ס"ק קל"ג שדעת החזו"א בסי' ח' ס"ק ח' ג"כ להחמיר אם נחלקה האות לשתיים, והוסיף במשנת הסופר שם שכ"ז בנקב קטן ודק, אך אם הוא משוך קצת לרוחב ואפשר להרחיק שפתיו זה מזה יש לפסול עיי"ש. ועיין בקול יעקב אות מ"ד שכתב יש לנהוג שלכתחלה אין לכתוב על שום נקב אם הוא בענין שלאחר כתיבה יהיה נראה כנגד השמש ובדיעבד יש להכשיר אם הדיו מקיפו מכל צד וכן ציינו במשנ"ב איש מצליח הערה 1].

המשך ס"ק ל"ב. אבל אם ניקב כ"כ שאין הדיו עובר עליו פסול שהאות נראית חלוקה לשתיים על ידו ואפילו אם הנקב באמצע עובי האות בגגו או בירכו ודיו מקיפה מכל צד פסול ואפילו אם עד מקום הנקב יש צורת אות. [וכן כתבו בקול יעקב אות מ"ד ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק י' וביריעות שלמה פ"ט סי' ח' ובהלכה ברורה סי' מ'].]

המשך ס"ק ל"ב. וכ"ז קודם כתיבה אבל אם לאחר כתיבה נחלק האות לשתיים ע"י נקב רואין אם יש בו צורת האות עד מקום הנקב כשר וכמו שיתבאר בסמוך בסעיף ט"ז ועיין בביאור הלכה. [וכן כתבו בקול יעקב אות מ"ז וביריעות שלמה פ"ט סי' ט'].]

סיכומי באורי ההלכה

בענין נקב שנעשה אחר כתיבה באמצע עובי האות. ד"ה האות וכו' חלוקה לשתיים: בביה"ל נישאר בצ"ע אם להכשיר נקב

שנעשה אחר הכתיבה באמצע עובי האות ובתוך שיעור האות, והטי"ז שהכשיר יש לומר רק כשיש שיעור אות עד מקום הנקב. [אמנם עיין בקול יעקב אות מ"ז שכתב בשם הגר"ז להכשיר וכן ציינו במשנ"ב איש מצליח הערה 2 והוסיפו שכן כתב בשונה הלכות סי' ק"כ בהערה למטה בשם החזו"א סי' ח' ס"ק ח', וכן כתב במשנת הסופר סי' ז' ס"ק י"ג, (ועיין בביאור הסופר שם, ד"ה צריך, שנשאר בצע"ג על הביאור הלכה עיי"ש) וכן כתב ביריעות שלמה פ"ט סי' ח' בהערה 20].

סעיף י"ד

ערוך

שלחן

הסופרים הזריזים עושים שלשה מיני קלפים העב יותר לכתוב בו פרשת שמע שהיא קטנה (לג) והדק ממנו לפרשת והיה אם שמוע שהיא יותר גדולה ולפרשת קדש ולפרשת והיה כי יביאך שהם ארוכות עושים קלף דק מאד ובזה יתמלאו הבתים בשוה וזהו נוי לתפילין.

מקורות

כל דברי מרן מקורם בר"י אסכנדרני בסימן ל"ו, ומרן העתיק כלשונו. אך עיין בהגהות והערות הטור החדש ס"ק י' כתבו בשם האחרונים שנפל טעות סופר בב"י ובשו"ע ובמקום פרשת "והיה אם שמוע" צ"ל "כי יביאך" ובמקום "כי יביאך" שכתוב בהמשך צ"ל "אם שמוע" וכמו שתיקן במשנ"ב ס"ק ל"ג, (ועיי"ש בהערות).

משנ"ב ס"ק ל"ג

(לג) והדק ממנו לפרשת והא"ש. ט"ס וצ"ל לפרשת והיה כי יביאך שהיא יותר גדולה ולפרשת קדש ולפרשת והא"ש שהם ארוכות וכו' [ביאור הגר"א ויד אהרון] [בקסת הסופר סי' כ' סי' ג' כבר מוגה כמו שתיקן כאן במשנ"ב וכן הביא בקול יעקב אות מ"ח בשם עוד אחרונים ובבירור הלכה ס"ק ל"ז כתב בשם שו"ת הלכות קטנות שלא להגיה, ועיי"ש איך שהסביר את השו"ע ועיין בשע"ת ס"ק י'].
[

המשך ס"ק ל"ג. ורמ"י כתב שהסופרים שלהם עושים תיקון אחר שכל הקלפים הם שוים באורך אחד ובעובי אחד אלא שמניחין גליונין מפרשיות הקצרות. [וכן כתב בקסת הסופר סי' כ' ס' ג' ובקול יעקב אות מ"ט ובהלכה ברורה סי' מ"א אך סיימו שכעת לא נוהגים כן ולית דחש לה, וכתב בקול יעקב שם שהטעם משום שיש תיקון אחר, שצריך לכרוך כל פרשה ופרשה בקלף אחד ומניחה בבית שלה כמ"ש מרן לקמן בסי' מ"ד ויש למלאות הבתים עד"ז דהיינו פרשת "קדש" (וכן "והיה אם שמע" כנ"ל שצ"ל) יכרוך עליה קלף דק מאוד ופרשת "והיה כ"י" יכרוך בקלף עב יותר, וכן פרשת "שמע" יכרוך בקלף עב, וגם כורך עליה יותר ובוזה יתמלאו הבתים בשוה וכן כתבו בקצרה במשנ"ב איש מצליח הערה 3. ובמשנת הסופר סי' כ' ס"ק ח' כתב טעם אחר, שענין הנוי שייך רק כשהיו עושים את הבתים מקלף דק ורך מאוד וע"כ אם לא היו כותבים את הפרשיות הגדולות בקלף דק אז היה עובי וגודל הפרשיות האלו בולט מבחוץ ולא הוי נוי שבית אחד גדול יותר מחברו משא"כ בזמננו לא שייך טעם זה שהבתים חזקים ואין צריך להזהר בזה].

סעיף ט"ו

שלחן
ערוך
אם (לד) לאחר שנכתב ניקב (לה) בתוך הה"א או המ"ם כשר אפילו ניקב כל תוכו שהנקב ממלא (לו) כל החלל * אבל בירושלמי משמע (לז) שגם בפנים צריך שיהא מוקף קלף. (לח) ניקב רגל פנימי של ה"א אפילו לא נשאר ממנו אלא כל שהוא כשר להרא"ש: הגה אבל שאר פוסקים (לט) מצריכין כמלא אות קטנה (מ) * והכי הלכתא (נ"י) (מא) * ניקב רגל (מב) הימיני (מג) אם נשתייר ממנו (מד) * מלא אות קטנה * כשר * ואם לאו פסול.

מקורות

אם לאחר שנכתב ניקב בתוך וכו' בגמרא במנחות דף כ"ט עמ' א' אמר אשיאן בר נדבך ניקב תוכו של ה"א כשר יריכו פסול, ופרש רש"י בלשון א' תוכו, רגל פנימי. ירכו, רגל ימני. לשון אחר תוכו, הגויל והחלק שבתוכו. ופסקו הרמב"ם פ"א הלכות תפילין ה"כ ובתרומה כלשון אחרון, ולפי זה אם ניקב תוך הה"א כשר.

אבל בירושלמי וכו' פרק קמא דמגילה ה"ט.

ניקב רגל פנימי וכו' כשר להרא"ש. הרא"ש פסק כלשון ראשון שברש"י ואם כן יוצא חילוק בין ירך ימין של הה"א שצריך שיעור, לרגל שמאל שלא צריך שיעור וכשר בכל שהוא.

הגה אבל שאר פוסקים וכו' כוונתו לרמב"ם והתרומה הנ"ל שפסקו כלשון שני שברש"י, ואם כן ללשון זה אין הבדל בין רגל ימין לשמאל שללשון ב' "תוכו של ה"א" פ' הקף הגויל בתוך האות.

והכי הלכתא (ב"י). כן כתב בב"י וז"ל ומיהו אגן לענין הלכה לא דחינן כל הני רבוותא מקמי הרא"ש ז"ל (ועיין בב"ח שנשאר בצ"ע שברמ"א פסק כמו שהכריע בב"י שלא פוסקים כהרא"ש, אך בשו"ע משמע שלא פוסק כך אלא כהרא"ש, אמנם עיין בלשכ"ה בחקירה ד' מה שכתב ליישב בדוחק את השו"ע, וכן עיין עוד בזה בבירור הלכה ס"ק מ"א).

ניקב רגל ימני וכו' במנחות כ"ט עמ' א' על מה שאמר אשיאן "ניקב ירכו פסול", אמרו בגמרא אמר רבי זירא לדידי מפרשא לי מיניה דרב הונא אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול.

משנ"ב ס"ק ל"ד

(לד) לאחר שנכתב וכו'. נקדים ב' הקדמות ואח"כ נבאר בעזה"י. א' כל אות צריך שיהא עליו צורתו הראוי לאותו אות וא"ל פסול ובזה אין חילוק אם לא נכתב כהלכתו או אם אח"כ נתקלקל. [וכן כתב בהלכה ברורה ס' מ"ב].

המשך ס"ק ל"ד. ב' כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה ובדין זה יש שני פרטים:

א. דוקא אם לא היה מוקף גויל קודם כתיבה אבל אם לאחר כתיבה נעשה נקב או קרע סמוך לאות מבחוץ ועי"ז אינו מוקף גויל כשר וכמו שיתבאר בסעיף ט"ז בשו"ע.
ב. ב' דעת רוב הפוסקים דאין צריך להיות מוקף גויל רק מבחוץ להאותיות ולא בתוכן חוץ מהירושלמי שמחמיר בזה. ועתה נבוא לבאר השו"ע אם לאחר שנכתב ניקב וכו' הטעם דבפנים אין צריך להקפת גויל ולפ"ז אפילו אם הנקב קודם כתיבה כשר והאי דנקט אם לאחר שנכתב ניקב משום דלכתחלה אין לכתוב אפילו אם הנקב באמצע חללו ואין ממלא את תוכו [וכן כתב בקסת הסופר בחקירה ד' דמלתא דפשיטא היא עי"ש, וכן כתב בהלכה ברורה ס' מ"ג].

המשך ס"ק ל"ד. אבל באמת אם עבר וכתב אפילו אם היה הנקב קודם שנכתב כשר וא"צ שום תיקון.

משנ"ב ס"ק ל"ה

(לה) בתוך הה"א. וה"ה שאר אותיות שיש להן ג' דפנות ויש חלל בתוכו אבל ד' פשוטה וכ"ש וי"ו וכדומה לאו תוך מיקרי [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ז' ס"ק ל"ג וביריעות שלמה פ"ט סי' ז' ובהלכה ברורה סי' מ"ו].

משנ"ב ס"ק ל"ו

(לו) כל החלל. ואפילו נגע הנקיבה באות גופא כל שנשאר שריטה דקה מבחוץ כשר דאין שיעור לעובי האותיות [וכן כתב במשנ"ב לקמן ס"ק מ"א ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק ל"ז].

משנ"ב ס"ק ל"ז

(לז) שגם בפנים וכו'. וא"כ דינו כמבחוץ אם היה הנקב בתוכו קודם כתיבה פסול ועיין בט"ז ובפמ"ג בשם הלבוש שיש להחמיר כהירושלמי. [שים לב דעת המשנ"ב להחמיר כהירושלמי בנקב בשעת כתיבה דוקא וכמו שכתב בס"ק ל"ד, (וכן החמיר אפילו בלא ניקב כל תוכו של האות אלא ניקב תוכו מצד אחד וכמו שכתב בביה"ל ד"ה אבל) אך בשעת הדחק שלא נזדמן לו סופר שיכול לקלוף בטוב מעט סמוך לנקב כדי שיהיה מוקף גויל יכול לסמוך על הפוסקים שמכשירין אפילו ניקב כל תוכו בשעת הכתיבה (וכמו שכתב בביה"ל) ואם ניקב אחר כתיבה כשר, אך בקסת הסופר סי' ז' סי' ז' משמע לכאורה שרק בניקב אחר כתיבה וא"א לגרוד ולעשותו מוקף גויל כשר אך לא בשעת כתיבה, וכן במשנת הסופר שם ס"ק ל"ב נישאר בצ"ע למעשה אם להכשיר כהמשנ"ב אף בשעת כתיבה, אך הוסיף בשער הציון שם ס"ק ע"ג שבניקב אחר הכתיבה קיל טפי, ועיין בשונה הלכות ס"ק ק"כ שכתב בשם החזו"א סי' ח' ס"ק ד' שלמד שהשו"ע משמע שמחמיר בניקב כל תוכו אפילו לאחר כתיבה ובשעת הדחק יש להקל אפילו בשעת כתיבה. ועיין בקול יעקב אות ס"ט שפסק לפסול אם ניקב כל החלל בין בשעת כתיבה ובין אחר כתיבה ורק אם לא ניקב כל תוכו אחר כתיבה וא"א לעשותו מוקף גויל כתב להכשיר, אך עיין במשנ"ב איש מצליח בהערות שבסוף המשנ"ב וכן ביריעות שלמה פ"ט סי' ה' – ו' שכתבו שבשעת הדחק יש להכשיר בניקב כל תוכו לאחר הכתיבה אם א"א לגרוד מסביב לנקב, ובניקב לאחר כתיבה ולא ממלא הנקב כל החלל כתבו שלכתחלה יש לעשותו מוקף גויל ע"י גירוד, ואם א"א לעשותה מוקף גויל כשרה, ובהלכה ברורה סי' מ"ג כתב שבשעת כתיבה אם עבר וכתב והנקב לא ממלא את כל החלל מבפנים והאות מוקפת בקלף חלק מכל צדדיה יש להקל, ואם ניקב לאחר שנכתבה האות אם אין הדיו נוגע בנקב ויש קלף חלק מכל צדדיה יש להקל ואם הנקב גדול יגרוד מן הדיו סביב כדי שיהיה קלף חלק מקיפה מכל צדדיה וכשרה ובס' מ"ד כתב שאם אין הנקב ממלא את כל החלל אלא הוא מצד אחד של האות כשרה ומ"מ אם אפשר נכון לגרוד סמוך לנקב כדי שתהא מוקפת גויל מכל צדדיה].

המשך ס"ק ל"ז. ודע דלהירושלמי צריך הקפת גויל בכל הצדדים מבפנים כמו מבחוץ ע"כ אם ניקב בתוכו קודם הכתיבה אצל האות ועי"ז איננו מוקף גויל יש לגרור מעט מבפנים מעובי הקו של האות ויהיה מוקף גויל ועיין בביאור הלכה סוף ד"ה אבל בירושלמי וכו'. [עייין בהערה הקודמת מה שכתבנו].

משנ"ב ס"ק ל"ח

(לח) ניקב. וה"ה אם נמחק קצת מהדיו ולא ניקב [וכן כתב במשנת הסופר סי' ז' ס"ק כ"ג ובבירור הלכה ס"ק מ"א].

המשך ס"ק ל"ח. ודוקא בה"א פליג הרא"ש ומכשיר אם נשאר כל שהוא בין למעלה מהנקב ובין למטה דסבר דאין שיעור להנקודה התלויה בה ואפילו אם כתב מתחלה רגל קצר כזה כשר להרא"ש אבל בשאר אותיות כמו חי"ת וכדומה גם הרא"ש מודה דהרגל השמאלי דינו כמו רגל ימיני [וכן כתב בבירור הלכה ס"ק מ"א].

משנ"ב ס"ק ל"ט

(לט) מצריכין כמלא וכו' ומיירי בענין שאין בו חסרון משום הקפת גויל כגון שניקב לאחר הכתיבה כדבסמוך ס"ט"ז בסופו דאל"ה פסול אפילו אם נשתייר יותר מכמלא אות קטנה גם להרא"ש. [וכן כתב בבירור הלכה ס"ק מ"ב].

משנ"ב ס"ק מ'

(מ) והכי הלכתא. מדבריו אלו משמע דלא להחמיר בלבד פסק כדעת ש"פ אלא דפשיטא ליה דהלכה כוותיהו וא"כ צריך להזהיר מאד להסופרים שנכשלין בזה [וכן פסקו בקסת הסופר סי' ז' סי' ו' ובקול יעקב אות נ"ד ובהלכה ברורה סי' מ"ו, ולענין מה שכתב במשנ"ב שלדינא פסק כן ולא מטעם חומרא עיין לקמן בביה"ל ד"ה והכי הלכתא, מה שכתבנו בזה].

המשך ס"ק מ'. ובתפילין ומזוזות דבעינן כסדרן לכאורה לא מהני שום תיקון אפילו התינוק קוראו לאות כיון שאנו רואין שאין לו צורת אות דבלא זה לא מקרי ה' לפי דעת אלו הפוסקים וכדלקמן בסכ"ה עי"ש. ומ"מ נראה דיש להקל ע"י תיקון ודומיא שהקיל הפמ"ג בכף פשוטה שעשאו מרובע ע"י תיקון עי"ש. [וכן כתבו בשונה הלכות ס"ק קי"ב שאפשר לתקן בתו"מ ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק כ"ו (והוסיף בביאור הסופר שם ד"ה פסול, שרק בירך פנימי יש תיקון, אך לא בירך הימני שאם אין כמלא אות קטנה פסול ולא מועיל תיקון)].

משנ"ב ס"ק מ"א

(מא) ניקב. וה"ה אם נפסק האות בלא נקב או נמחק קצה האות ומיירי השו"ע באורכו וה"ה אם נפסק קצת מעוביו בין ע"י נקיבה או ע"י מחיקה אם נשאר שריטה דקה שחור כמו וי"ו או יו"ד דקה כשר דאין שיעור לעובי האותיות, [וכן כתבו בקול יעקב אות נ"ה ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק ל' ובהלכה ברורה סי' מ"ח, אמנם עיין בביאור הלכה ד"ה ניקב רגל, שנישאר בצ"ע דשמא בעינן דוקא עובי כשיעור אות קטנה ועיין לקמן בביה"ל מה שנכתוב בזה בשם האחרונים]. המשך ס"ק מ"א. אלא דבניקב בין בעוביו בין באורכו בעינן שניקב לאחר הכתיבה וכדלקמן בסט"ז [ממ"א ודה"ח] [וכן כתב בבירור הלכה שם].

משנ"ב ס"ק מ"ב

(מב) הימיני. של ה"א. כתב הפמ"ג נראה לי דה"ה לשאר אותיות כגון ד' ל' פ' פשוטה צ' פשוטה קו"ף רי"ש או תי"ו או חי"ת [לכאורה בחי"ת בין רגלה הימיני או השמאלי] אם נשאר מהירך הימיני כיו"ד די בכך עכ"ל. [וכן כתב במשנת הסופר סי' ז' ס"ק כ"ז וציין שכן כתב בלשכ"ה סי' ח' ס"ק ה', וכן כתב בהלכה ברורה סי' מ"ו]. המשך ס"ק מ"ב. ועיין לקמן בסימן ל"ו בדיני צורת האותיות באות ל' ופ' פשוטה וצ' פשוטה וקו"ף ובאות תי"ו.

משנ"ב ס"ק מ"ג

(מג) אם נשתייר. היינו מהנקב לצד מעלה ולא מצרפינן ליה מה שלמטה מהנקב אפילו אם תינוק דלא חכים ולא טיפש קראה לאות כיון דאנו רואין שלא נשאר צורת האות כתיקונו וכמו שנתבאר בסמוך בשם הט"ז. [וכן כתב כל זה במשנת הסופר סי' ז' ס"ק כ"ח, וביריעות שלמה פ"ג סי' ט"ו ובהלכה ברורה סי' מ"ט, ועיין לקמן בביאור הלכה ד"ה כשר, מה שכתבנו בזה].

המשך ס"ק מ"ג. אבל אם נשתייר מהנקב ולמעלה [או מההפסק ולמעלה אם נפסק האות באמצע] כשיעור אות קטנה כשר ואין צריך להראותו לתינוק וה"ה אם כתב לכתחלה רגל קטנה קצרה כזה דכשר ועיין ביד אפרים וביאור הלכה. [ועיין שם מה שנכתוב בזה].

משנ"ב ס"ק מ"ד

(מד) מלא או"ק. היינו יו"ד ובקוץ התחתון שלו לפי מה דפסק לקמן בסי' ל"ו בב"י דלא מיקרי יו"ד בלא קוץ התחתון. [הנה מדברי המשנ"ב יוצא ששיעור אות קטנה כשני קולמוסים או כקולמוס וחצי, שגוף היו"ד

קולמוס ורגלו עוד קולמוס או חצי קולמוס, ועיין בביאור הסופר סי' ז' ד"ה כשיעור, וביריעות שלמה פ"ט הערה 21 שהתקשו בזה והביאו בשם החזו"א סי' ז' שג"כ התקשה בדברי המשנ"ב בזה (וכן ציין בשונה הלכות סי' קי"ב שהחזו"א כתב שדברי המשנ"ב סותרין זה את זה עיי"ש) ועיי"ש מה שכתבו בזה, וביריעות שלמה שם כתב ליישב כוונת המשנ"ב ששיעור או"ק קולמוס ומשהו, והביאו בשם הקול סופרים ששיעור אות קטנה היינו כשיעור רגל היו"ד והוא שיעור קולמוס אחד מאותו הכתב, אך בביאור הסופר שם כתב שאם נשאר מעט פחות מעובי הקולמוס אין לפסול ועיין בהלכה ברורה סי' מ"ז שכתב ויש מחמירים להצריך שיהיה בה כשיעור אות יו"ד עם העוקץ התחתון שלה ועיין עוד בבירור הלכה ס"ק מ"ד מה שכתב ליישב את דברי המשנ"ב אך לבסוף סיים שמ"מ עדיין צ"ע לענין דינא. אמנם דעת החזו"א בסי' ז' לחלק שברגל ימין של הה"א צריך כמלא יו"ד ורגל שלו לפי כתב זה, וברגל שמאלי של ה"א סגי בשיעור יו"ד קטנה שבקטנה עם רגל שלה ועיין לקמן בביאור הלכה ד"ה מלא או"ק].

סיכומי באורי ההלכה

בענין ניקב תוכו של ה"א מצד אחד סמוך לאות ובענין ניקב כל תוכו. ד"ה אבל בירושלמי: הביא בב"ה"ל את דעת הט"ז (בס"ק ח') שחידש שאם ניקב תוכו של הה"א מצד אחד סמוך לאות אין לפסול אף לירושלמי, ובדה"ח כתב שדברי הט"ז הולכים לפי תירוץ א' שבב"י אך לפי תירוץ ב' אף בניקב מצד אחד פסול לירושלמי. ובב"ה"ל הביא ירושלמי במגילה פ"א מפורש שפוסל אף בניקב מצד אחד ודלא כהט"ז, ולדינא הכריע בב"ה"ל שבמקום הדחק שלא נזדמן לו סופר שיכול לקלוף מעט סמוך לניקב לעשותו מוקף גויל יכול לסמוך על הפוסקים שמכשירים אפילו בניקב כל תוכו. [ועיין לעיל בס"ק ל"ז במשנ"ב בהערות שכתבנו דעות האחרונים בזה].

בענין הסבר דברי הרמ"א שכתב "והכי הלכתא". ד"ה והכי הלכתא: דעת הב"ה"ל שהרמ"א הכריע לדינא שרגל שמאלי של הה"א שוה לרגל ימין, ולא מטעם חומרא כתב כן אלא מדינא, אך דעת דה"ח בהלכות ס"ת שהרמ"א כתב כן מטעם ספקא דדינא לחומרא, ודחה בב"ה"ל שמהד"מ הארוך לא משמע כן ששם הכריע כהמרדכי שמכשיר בניקב כל חללו, אם כן רגל שמאלי ורגל ימין שווים (שצריך שישאר כמלא אות קטנה) שהא בהא תליא (חוץ מדעת הב"ח שסובר שהטור מיקל בשניהם) [עיין בביאור הסופר סי' ז' ד"ה רגל השמאלי, שהעיר על הב"ה"ל שהמעין בד"מ הארוך לא רואה הכרעה בזה, ועיי"ש שהסכים לסברת הדרך החיים שהרמ"א פסק כן מספק ונפ"מ לענין הוצאת ס"ת שלא מוציאים אחר אם לא נשאר ברגל שמאלי כמלא אות קטנה ועיין עוד בבירור הלכה ס"ק מ"א מה שכתב ג"כ ליישב את סברת

דרך החיים ושנפ"מ לענין הוצאת ס"ת, ועיין לעיל במשנ"ב ס"ק מ' בהערות מה שכתבנו בשם האחרונים].

בענין אם נשאר בעובי הרגל הימיני כחוט השערה אם כשר.
ד"ה ניקב רגל הימיני אם נשתייר וכו': ציין בביה"ל את המ"א בס"ק ט"ז שהביא את המאירי המובא בב"י שאם נשתייר בעובי הרגל כמו וא"ו או יו"ד דקה כשר, והוסיף הטעם בשם הפמ"ג משום שאין שיעור לעובי האותיות, ודייק בביה"ל שלפי זה לכאורה ה"ה אם נשאר כלשהוא כשר, אך התקשה לפי זה שמהגמרא במנחות דף כ"ט עמ' א' לא משמע כך מהלשון שמובא שם "ניקב יריכו אם נשתייר הימנו כמלא אות קטנה כשר ואם לאו פסול", משמע שאם נשאר כל שהוא פסול, אך סיים בביה"ל שכל זה אינו מוכרח כי אם לפי פירושו ושיטתו של המאירי בגמרא (עיין בב"י שהביאו) משא"כ לדידן לא עוסקת הגמרא כלל בנפסק האות מעוביו ואין צריך שישאר בזה כמלא אות קטנה, אך סיים צ"ע היות והמ"א הביא את שיטת המאירי להלכה. [וכן כתב בשונה הלכות סי' קי"ז שהרב נשאר בצ"ע אם סגי בעובי כלשהוא או צ"ל לכה"פ כמו עובי יו"ד או וא"ו, אמנם עיין בקול יעקב אות נ"ה שפסק להכשיר בעובי כחוט השערה וכן כתבו במשנת הסופר סי' ז' ס"ק ל' ובבירור הלכה סי' מ"ח ועיי"ש בביאור הסופר ד"ה כמו וא"ו, שכתב ששאר האחרונים הבינו אחרת מהביה"ל בדברי המ"א והמאירי ושדעת המאירי להקל ג"כ דסגי בכל שהוא, ועיי"ש איך שתירץ על פי הסבר החזון איש סי' ח' ס"ק ה' את קושיית הבה"ל מהגמרא במנחות דף כ"ט עמ' א' וציין דבריו ג"כ בשער הציון להלכה ברורה ס"ק קנ"ז והסכים לדבריו].

בענין באיזה כתב משערין אות קטנה.
ד"ה מלא או"ק: אם הכתב בינוני לכאורה לא מועיל כמלא אות קטנה מכתב קטן שאל"כ אין שיעור לדבר אבל בכתב גדול נראה ודאי שמועיל כמלא אות קטנה מכתב בינוני [אמנם בשונה הלכות סי' קי"א כתב שדעת החזו"א סי' ז' שלעולם צריך כמלא אות יו"ד ורגל שלו בכתב זה, אמנם ברגל שמאלי של הה"א סגי בשיעור יו"ד קטנה שבקטנה עם רגל שלה וכן ציין בשער הציון להלכה ברורה ס"ק קנ"ו שהחזון איש השיג על המשנ"ב בזה, וכבר כתבתי לעיל במשנ"ב ס"ק מ"ד בהערות שדעת משנת הסופר סי' ז' ס"ק כ"ה וכן יריעות שלמה פ"ט הערה 21 שמשערין רק ברגל היו"ד של אותו כתב בין ברגל ימין ובין ברגל שמאל דהיינו כשיעור קולמוס עיי"ש].

בענין אם נשאר כמלא אות קטנה אם צריך להראות לתינוק, ובענין אם הולכים אחר תינוק לחומר.

ד"ה כשר: דעת הביה"ל שמכל האחרונים משמע שאם נשאר כמלא אות קטנה סגי ולא צריך להראות לתינוק, ודלא כיד אפרים שמסתפק בזה (ועיי"ש מה שהעיר על דבריו) והטעם שלא צריך להראות, כיון שקיים להו לחז"ל באות ה' וכדומה שזה שיעורו בעצם, ולכן אין צריך להראות לתינוק שהוא לא מורגל בתמונה כזו (של רגל קטנה) כיון שכל אחד

לכתחלה כותב אות ארוך, ובדיעבד אם הראו לתינוק שלא חכים ולא טיפש ולא יכל לקרותו יש להחמיר ואף שבחיי"ת עם חטוטרות (לקמן בסי' כ"ה) מבואר שקריאת תינוק לא גורע, כי שם אין מורגל כלל בחיי"ת עם חטוטרות שאפילו היה נכתב כתיקונו היה קוראו כבי' זיניין משא"כ בענינונו [ועיין במשנת הסופר סי' ז' ס"ק כ"ח שהביא את דברי המשנ"ב והביה"ל והוסיף שיש אומרים שאף שנשאר כמלא אות יו"ד יש להראותו לתינוק ובבירור הלכה ס"ק מ"ח פסק ג"כ כהביה"ל. ולענין שהולכים אחר תינוק לחומרא כן כתב במשנת הסופר שם ס"ק כ"ח כדעת הביה"ל (ועיין לקמן) אמנם עיין בקול יעקב אות ס"ה שהביא בשם החיד"א בלדוד אמת סי' ט"ו אות י"ג שאם חכם ראה שהאות כשרה על פי הדין, לא משגיחים בתינוק לחומרא, וכן העתיקו בשמו במשנ"ב איש מצליח הערה 2, וכן העלה ביריעות שלמה פיי"ג סי' ג', וציין שם בהערה 9 שכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' ח' אות ב' לגבי אותיות נ"ו הסמוכות זה לזה ותינוק קוראו מ"ם שהואיל ונראה לכל בר דעת כשתי אותיות הרי הן כשרות ושכן כתב בחיד"א שם ובהלכה ברורה סי' נ' הביא בסתם שאין לחוש לתינוק והוסיף ויש מחמירים בזה, ועיין עוד בביאור הסופר סי' ה' באות ו' ד"ה יקראנה, שהאריך בזה והסכים עם הקול יעקב שבתו"מ שא"א לתקן יש להקל בדיעבד, והוסיף שגם המשנ"ב איירי רק היכא שבלאו הכי יש אומרים שאין להכשירו כגון בזיין עם רגל קצרה וכן באות שנשאר כמלא אות קטנה שיש אומרים שצריך תינוק מן הדין אבל היכא שמדינא ודאי אין צריך תינוק בזה לא העתיק המשנ"ב את השכנה"ג להחמיר, וא"כ בתו"מ שא"א לתקן אפשר שיש לסמוך על הקול יעקב עיי"ש. ועיין עוד בסי' ו' סי' א' בביאור הסופר ד"ה שיש בה ספק, שג"כ דיבר בענין וכתב שאף אם ננקוט כסברת המחמירים היינו דוקא היכא שיש ריעותא ושינוי מסויים (עיי"ש בסוגרים מה שכתב) אבל היכא שהשינוי באות הוא זעיר מאוד שקשה לכנותו אפילו בתורת קצת ריעותא אלא יותר נכון לכנותו בתור שינוי מעט מדקדוק הכתיבה דזה ודאי לכו"ע אין לפסול דיעבד אפילו אם תינוק לא יכירנו, שבזה ודאי אמרינן שהחיסרון בתינוק ועיי"ש ראיותיו בזה].

בענין אם הפירוד לא ניכר להדיא אם מצרפים מה שלמטה מהנקב.
ד"ה **ואם לאו פסול:** ואף אם הפירוד לא ניכר להדיא ותינוק קוראו לאות לא מצרפין מה שלמטה מהנקב או ההפסק, וכל זה בלא תיקון אך לענין תיקון יתבאר בסמוך בסי' ט"ז [וכן כתבו בקול יעקב אות ס"ד ובשער הציון למשנת הסופר סי' ז' אות נ"ו ובהלכה ברורה סי' מ"ט, וכן כתב ביריעות שלמה פיי"ג סי' ט"ו שכל זה שלא מצרפים מה שלמטה מהנקב זה רק לידיע אם האות כשרה כמות שהיא, אך לענין תיקון מועיל קריאתו של תינוק בתו"מ אם יודע לצרף כדי שלא יחשב שלא כסדרן עיי"ש, ועיין לקמן שנכתוב מתי מועיל לתקן פיסוקים].

סעיף ט"ז

שלחן

ערוך

(מה) * נפסק אחת מהאותיות הגה (מו) * הפשוטות * כגון וי"ו זי"ן (מז) או שנפסק רגל (הנו"ן) וכיוצא בה (מרדכי ה"ק דף צ"ב) (מח) * אם תינוק שאינו (מט) לא חכם (נ) ולא טפש * יודע לקרותו כשר * ואם לאו פסול (נא) ואין צריך לכסות לו שאר אותיות כמו שנוהגים: הגה * מיהו אם אנו רואים שלא נשאר צורת (נב) האות כתקונו פסול אע"פ שהתינוק קורא אותו כהלכתו (מרדכי ומהרי"ק שורש ס"ט וריב"ש) הא דמכשרינן (נג) כשנפסק אות דוקא * כשנכתב בכשרות (נד) * ואח"כ נפסק אבל אם (נה) מתחלה כשנכתב היה שם (נו) נקב ונפסק בו או אם (נז) רגל הכ"ף הפשוטה או כיוצא בה מגיע לסוף הקלף (נח) בלי הקף קלף (נט) מתחלתו (ס) פסול.

מקורות

נפסק אחת וכו' אם תינוק וכו' בגמרא במנחות כ"ט עמ' ב' ראמי בר תמרי איפסיק ליה כרעא דוי"ו דויהרג (פרש"י, כל בכור) בניקבא (פרש"י, אירע במקום נקב ונראה כעין יו"ד) אתא לקמיה דרבי זירא אמר ליה זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טיפש אי קרי ליה ויהרג כשר אי לא יהרג הוא ופסול. ובמרדכי דף ה' עמ' ב' כתב שברגל ה"א אמרו את השיעור כמלא יו"ד (כדלעיל סי' ט"ו) אך באותיות הפשוטות כמו וא"ו זי"ן נו"ן פשוטה צריך תינוק, ולא סגי בכמלא יו"ד שאדרבה אם נשאר כמלא יו"ד פסול. ועל פי זה מתפרשים מרן והרמ"א בתחלת הסעיף.

ואין צריך לכסות לו וכו' כן דייק בסדר גט אשכנזי מדברי רש"י בהקומץ כ"ט עמ' ב' בד"ה דלא חכים, שפרש"י שאם התינוק חכם מבין שייהרג זה גידוף כלפי מעלה ואומר ויהרג, ודייק הרב ויש ללמוד מכאן שיכול להראות לתינוק כל השורה ואין צריך לכסות שאר האותיות (שאם יכסו לו איך יבין שזה גידוף כלפי מעלה).

הגה מיהו אם אנו רואים וכו' כן כתבו במרדכי ה' עמ' ב' ומהרי"ק שורש ס"ט וריב"ש סי' ק"כ.

הא דמכשרינן כשנפסק אות דוקא וכו' מה שכתב כאן מרן היינו התירוץ השני שכתב בב"י ושכן דעת הרמב"ם (פ"א הל"כ) והמאירי בספרו קרית ספר, שהנה הקשה בב"י איך אנו מכשירים אם נפסק אות ע"י נקב (כדלעיל סי' ט"ו), והרי הגמרא במנחות כ"ט עמ' א' אומרת כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה, ותירץ בתירוץ א' שמה שלמדנו

שאם לא מוקף גויל פסול זה בדיבוק אות לאות אבל לא בנקב, וכן מדויק בלשון רש"י שם, ועוד תירץ בב"י שכל מה שפסלו בניקב דוקא בשעת כתיבה אך אם ניקב אחר כתיבה כשר, וכתירוץ זה כתב מרן כאן.

משנ"ב ס"ק מ"ה

(מה) נפסק. י"ל בשני אופנים או מחמת נקב וזה אין כשר כ"א בניקב אח"כ כמו שיתבאר בסמוך בפנים או ע"י שנחסר הדיו באותו מקום ובאופן זה היה קאי הדין דשו"ע אפילו אם בתחלת הכתיבה נעשה כך. [וכן כתב בהלכה ברורה סי' נ"ב].

משנ"ב ס"ק מ"ו

(מו) הפשוטות. ולפיכך אין מועיל בה אם נשתייר כמלא יו"ד דאדרבה נראית כיו"ד ופסול הלכך בעינן תינוק בזה.

משנ"ב ס"ק מ"ז

(מז) או שנפסק רגל הנו"ן כצ"ל. ופי' נו"ן פשוטה וכיוצא בה כגון כ"ף פשוטה שרגלה קצרה ודומה קצת לדל"ת או לרי"ש [מפמ"ג ודה"ח] [כגירסת המשנ"ב כן כתב בבירור הלכה ס"ק מ"ט ושכן גירסת הפוסקים עיי"ש, ומה שכתב במשנ"ב כגון כ"ף פשוטה וכו' כן כתב בהלכה ברורה סי' נ"ב].

משנ"ב ס"ק מ"ח

(מח) אם תינוק. עיין בט"ז שכתב דהך נפסק מיירי שנפסק קצת מאורך האות ולמטה לגמרי ולא נשאר ממנו רק החלק שקודם ההפסק אז תלוי בקריאת התינוק אם ספק לנו אם נשאר כשיעור של האות שהוא אבל אם נשתייר גם למטה מן ההפסק דהיינו שנעשה ההפסק ברחבו של רגל האות ואחר ההפסק נשאר עוד למטה חלק מן הרגל בזה לא מועיל תינוק דהתינוק יצרף מה שלמטה ממנו לחלק העליון ובאמת אין לו צירוף וזה דומה לנפסק רגל הא' אלא צריך לכסות את חלק הנשאר אחר ההפסק [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ו' סי' ג' ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק כ"ב, ועיין בקול יעקב אות ס"ב שהביא מחלוקת בזה ובסוף דבריו כתב שמנהג בגדאד לכסות כדעת הט"ז וכן כתב ביריעות שלמה פי"ג סי' ט"ו וכן בהלכה ברורה סי' נ"ו הביא מחלוקת בזה והעלה שנכון לחוש למחמירים לכסות, (ועיי"ש שהקל לענין קריאת ס"ת)].

המשך ס"ק מ"ח. ואין זה דומה למש"כ השו"ע כאן דאין צריך לכסות שאר האותיות דבזה ודאי מודה דצריך לכסות וכן הסכמת האחרונים

[דלא כמש"כ בספר ישועות יעקב להקל כשיטת המאירי. ובביאור הגר"א בסימן ל"ו משמע ג"כ כהט"ז דלא מצרפינן להאות מה שלמטה].

משנ"ב ס"ק מ"ט

(מט) לא חכם. היינו חכם כ"כ שמבין הענין ומתוך זה הוא אומר האות הנפסק ויהיה מתפרש שפיר אבל אין נקרא חכם אם הוא חכם בהכרת האותיות היטיב ואין מבין מה שכתוב לפניו דזהו ודאי ג"כ כשר. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י ו' ס' ב' ובקול יעקב אות ס' ו-ס"א בשם המחיה"ש וביריעות שלמה פ"ג ס' ז' ובהלכה ברורה ס' נ"ח, ועיין לקמן בהערה הבאה לענין אם אינו בקי כ"כ בצורת האותיות].

משנ"ב ס"ק נ'

(נ) ולא טיפש. טיפש היינו שאינו יודע לקרות האותיות וכל שיודע לקרות האותיות אע"ג דאינו בקי כ"כ בצורת האותיות כל שאומר דאין בו צורת אות פסול הוא [הנה דעת המשנ"ב בפשטות כדעת הפמ"ג שאע"ג שאינו בקי כ"כ בצורת האותיות סגי, אך דעת הקסת הסופר וכן ציין בשער הציון למשנ"ב ס"ק נ"ו בשם המחיה"ש וכן מובא ביריעות שלמה שצינו בהערה לעיל וכן בהלכה ברורה ס' נ"ח שדוקא בעינן שיודע היטב צורת האותיות וכן משמע דעת הקול יעקב שהביא שיטת המחיה"ש בסוף דבריו, וכן כתב בביאור הסופר ס"י ו' ד"ה ומבין את האותיות היטב, שכך נראה שיש לנהוג לדינא ועיי"ש מה שהעיר על דברי המשנ"ב ומה שכתב שנראה לבארם עיי"ש].

משנ"ב ס"ק נ"א

(נא) וא"צ לכסות. וכן כתב הלבוש אבל המ"א בשם מהרי"ט כתב דצריך לכסות מה שלפניו שאם יתחיל מתחלת המקרא סרכיה נקיט ואזיל ואפילו תינוק שלא למד באותה פרשה אפילו הכי צריך לכסותו לו מה שלפניו עד תיבה זו אבל תיבה זו וגם מה שלאחריה א"צ לכסותו כלל בכל גווני. [הנה דעת הקסת הסופר ס"י ו' ס' ב' שנוהגים לכסות האותיות שלפניו וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 2 שכן טוב לעשות לכתחלה היות שכן דעת החיד"א, וכן ציין ביריעות שלמה פ"ג הערה 26 בשם הגר"מ מאזוז שליט"א בשם אביו זצ"ל שכן נהג לכסות האותיות שלפניה כדי שלא יצרף התינוק האותיות למלה שלמה, אמנם בקול יעקב אות ס"ג כתב שמנהג בגדאד שלא לכסות כלל וכדעת מרן השו"ע וכן ציין במשנת הסופר ס"י ו' ס"ק י"ב שישנם אחרונים שהסכימו לדעת השו"ע שא"צ לכסות כלל וכן העלה ביריעות שלמה שם ס' י"ב וציין בהערה 26 שכן דעת הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"ז ס"י ד' סוף אות ד' אמנם בהלכה ברורה ס' נ"ט כתב לחלק שאם התינוק יודע ומכיר מה שכתוב בפרשיות התפילין שלפני אותה תיבה והן שגורות בפיו נכון

להחמיר לכסות התיבות שלפני כן אך אם אינו יודע ומכיר אין צריך לכסות].

משנ"ב ס"ק נ"ב

(נב) האות. כגון אלפי"ן שאין היו"ד שלהן נוגעת אל עצמן וכן נקודת הפ"א שאין נוגעת לגגה וכן לכל אותיות שאינן פשוטות שיש הפסק באמצען שהוא פסול בין אם נעשה זה בעת הכתיבה או לאחר הכתיבה שלא מהני קריאת התינוק אלא היכא שנפסק האות ובציר לה משיעורא ומחמת זה דומה האות במקצת לאות אחר כגון וי"ו קטיעה שאנו מסופקין אם הגיע לאורך וי"ו או כשיעור יו"ד ולכך תועיל קריאת התינוק דגילוי מילתא בעלמא הוא דאורך וי"ו יש לה מדלא קראה יו"ד וה"ה לאות נו"ן פשוטה וכ"ף פשוטה שיש ספק אם יש להם שיעור ארכן או כ' כפופה שדומה במקצת לבי"ת וכה"ג שיש להסתפק אם תמונתה דומה לאות אחרת אבל היכא שאנו רואין שאין האות נשאר בצורתה מה מועיל בראיית התינוק ועינינו רואין שאין האות בצורתה. ולכן אין להכשיר האל"ף שרגל שמאלו אין נוגע לקו האמצעי בשביל שהתינוק יקראנה אל"ף דמפני הפירוד לא יטעה לומר שהיא עי"ן הפוכה. וה"ה בפשוטות אם אנו רואים ודאי שאין בו צורת אות לא מהני מה דתינוק קורא אותו כך רק בספק לנו אם יש בו שיעור כראוי מהני וכ"ז בלא תיקון ולענין תיקון עיין בביה"ל. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ו' סי' א' ובקול יעקב אות ס"ד ובסימן ל"ו אות ו' ובמשנת הסופר סי' ה' ס"ק קע"ב וביריעות שלמה פי"ג סי' ב' ובהלכה ברורה סי' נ"ד].

משנ"ב ס"ק נ"ג

(נג) כשנפסק אות. וה"ה מה דמכשיר לעיל בסט"ו אם ניקב רגל הה"א אבל בניקב חללו דמכשיר שם המחבר הוא אפילו ניקב קודם הכתיבה ולא נקט שם אם לאחר שנכתב וכו' אלא משום סיפא דניקב רגל [עיין לעיל במשנ"ב ס"ק ל"ז בהערה שם מה שכתבנו בזה, והמשנ"ב כאן בהסבר הדברים, הולך לפי שיטתו שם].

משנ"ב ס"ק נ"ד

(נד) ואח"כ נפסק. והטעם דלא בעינן מוקף גויל רק בעת הכתיבה ולפ"ז אפילו אם מגיע הנקב מאות לאות שסמוך לו ג"כ כשר אכן הדה"ח בהלכות קה"ת בדין כ"ז מחמיר בזה ועיין בביה"ל. [עיין בביה"ל ד"ה ואח"כ, ומה שנכתוב בזה].

המשך ס"ק נ"ד. ודע עוד דבענין נגיעת האותיות אפילו אם יודע בבירור שנעשה לאחר הכתיבה ג"כ פסול [דה"ח שם וכן משמע בב"ש באה"ע בסימן קכ"ה סקכ"ט עי"ש דס"ל ג"כ דצריך לחוש לתי' א' שבב"י

בד"ה וא"ת וכו' דאין מחלק בנגיעה בין אם לא הוקף בעת הכתיבה או אח"כ] [וכן כתבו לפסול אפילו אחר כתיבה בחזון איש או"ח סי' חי אות ב' ג' ובקול יעקב אות צ"ט ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק ג' וביריעות שלמה פ"ט סי' י"ד ובהלכה ברורה סי' ס"ד ופ"ב והוסיף שמ"מ רשאי להפריד. ולענין אם פסלו מתורת ודאי או ספק עיין בביאור הלכה ד"ה כשנכתב, ומה שנכתוב בזה].

משנ"ב ס"ק נ"ה

(נה) מתחלה. ובספק מתי נעשה הנקב תולין דאחר הכתיבה נעשה דמסתמא אם היה בעת הכתיבה היה הסופר רואהו אם לא שהנקב קטן מאד [דה"ח] [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ז' ס"ק כ' וביריעות שלמה פ"ט סי' ג' והוסיף במשנת הסופר שמשמע מהמשנ"ב שבנקב קטן שא"א לתלות יש להחמיר מספק אבל המלאכ"ש הביא בשם הנוב"י ת"י סי' קס"ט דיש להכשיר מכח ספק ספקא וכן פסקו ביריעות שלמה שם הערה 9 ובהלכה ברורה סי' ס"ה ועיי"ש בבירור הלכה ס"ק נ"ז].

משנ"ב ס"ק נ"ו

(נו) נקב. דוקא נקב או קרע אף שאין ניכר כלל ההפסק ומשום דלא היה מוקף גויל בעת הכתיבה [לבוש"ר] [עיין בשער הציון למשנת הסופר סי' ז' ס"ק ל"א שהקשה על המשנ"ב כאן שלכאורה בביה"ל בסי' כ"ה ד"ה אות אחת, כתב שאם לא ניכר לעין כשר, וכאן משמע שאף שאין ניכר כלל ההפסק פסול, וכתב שאולי כוונת המשנ"ב כאן לפסול דוקא שההפסק משוך מעט לרוחב ואפשר להרחיק שפתיו זה מזה, אך בנקב קטן ודק כשר עיי"ש].

המשך ס"ק נ"ו. אבל הפסק בעלמא כשר וא"צ שום תיקון כיון שיש שיעור אות עד מקום ההוא וכדלעיל בסט"ו וסט"ז. ואם נמצאות שריטות דקות בתוך שיעור אות עיין בביאור הלכה בסעיף כ"ה.

משנ"ב ס"ק נ"ז

(נז) רגל. וכ"ש גגי האותיות ואמצען שאין להם היקף גויל בעת הכתיבה ונקט רגל לרבותא אף דבעת כתיבת סוף הרגל כבר נגמר צורת האות כראוי אפ"ה כל זמן שלא סלק ידו מן האות מיקרי ד"ז בעת הכתיבה ובעינן לכל האות הקפת גויל. [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ז' ס"ק ט"ו וביריעות שלמה פ"ט הערה 27].

משנ"ב ס"ק נ"ח

(נח) בלי הקף. ואפילו אם היא ארוכה כראוי דהיינו שיש בה שיעור שאפילו אם נגררה קצת למטה ישאר צורת אות מ"מ פסול. [מ"א בס"ק כ"ב ועיין במ"א סק"ג] [וכן כתבו בקול יעקב אות ע"א ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק ט"ז, ובהלכה ברורה סי' ס"א כתב יש להחמיר בזה].

משנ"ב ס"ק נ"ט

(נט) מתחלתו. אבל אם נחתך הקלף אח"כ ועי"ז אין מוקף גויל כשר. [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ז' ס"ק י"ח וציין שכן כתב בחזו"א סי' ח' ס"ק ד', וכן כתבו ביריעות שלמה פ"ט סי' י"ג ובהלכה ברורה סי' ס"ג].

משנ"ב ס"ק ס'

(ס) פסול. ואם רוצה לתקן יגרר קצת כדי שיהיה מוקף גויל. [וכן כתב בקול יעקב אות ע"ב וכן ציין בשונה הלכות סי' ק"ט שבחזו"א סי' ח' ס"ק ט' ד"ה מ"א, כתב שאפשר דלא מהני גרירה אבל נוטה שם להקל עי"ש וכן כתב במשנת הסופר סי' ז' ס"ק י"ז וביריעות שלמה פ"ט סי' י"ב ובהלכה ברורה סי' ס"א].

המשך ס"ק ס'. אבל דיבוק מטלית לא מהני להקפת גויל דבעינן הקפת האות מגוף הסת"מ. [וכן כתב בקול יעקב אות ע"ג, ובמשנת הסופר וביריעות שלמה שם ובהלכה ברורה סי' ס"ב, והוסיף בקול יעקב שאם היה חסרות בקלף והדביקו מבחוץ קודם כתיבה כשר עי"ש].

סיכומי ביאורי הלכה בענין אם מתחילה כתב אות פשוט

ונסתפק בשיעורו אם מועיל תינוק. ד"ה נפסק: אם מתחילה כתב הסופר אות פשוט ונסתפק אם הוא ארוך כשיעור שראוי להיות וא"א לו להגיה ולתקן משום שלא כסדרן מראה לתינוק [וכן כתב בקול יעקב אות ס"ח שכן מנהג בגדאד ודלא כב"ח וכן כתבו במשנת הסופר סי' ו' ס"ק ב' וביריעות שלמה פ"ג סי' א' ובבירור הלכה ס"ק מ"ח].

בענין ד' שגגו קצר אם מועיל תינוק. ד"ה הפשוטות: ד' שגגו קצר ונסתפק לנו אם הוא כשיעורו מראה לתינוק [וכן כתב במשנת הסופר סי' ה' ס"ק ל"ה שאם קיצר גגו של דל"ת עד שדומה לזי"ן לתינוק דלא חכים ולא טיפש פסול וכן כתב בהלכה ברורה סי' נ"ב].

בענין אות זי"ן שנפסק רגלה אם מספיק כמלא יו"ד. ד"ה כגון וי"ו זי"ן בפמ"ג מסתפק לומר שבזי"ן שנפסק, די כמלא אות קטנה היות שגגה עובר מבי' צדדים מוכח שאינו יו"ד, אמנם בדה"ח ובשערי אפרים השו"ז זי"ן לוא"ו לדינא. וכתב בביה"ל שעכ"פ אם התינוק

קראו יו"ד ודאי פסול. [וכן כתב במשנת הסופר סי' ה' ס"ק ס"א שהפמ"ג מצדד להקל בזי"ן בשיעור אות קטנה, אך רוב הפוסקים הסכימו לרמ"א שלא סגי כמלא אות קטנה ובעיני תינוק וציין בשער הציון למשנת הסופר ס"ק ק"י שכן דעת המשנ"ב. ועיין בקול יעקב אות ס"ו שהעתיק את תחילת דברי הפמ"ג ס"ק כ' לענין אות ז' שנפסק ומסתפקים בו אם נשאר בו כשיעור אע"ג שראשו יוצא מבי' צדדים ואין לו שינוי לאות אחרת מהני קריאת תינוק, אך לא העתיק בקול יעקב את סיום דברי הפמ"ג שכתב ש"אפשר שברגל זי"ן די אות קטנה", ובהלכה ברורה סי' נ"ב העלה להחמיר אף באות זי"ן שבעיני היכר תינוק אפילו נשתייר בו כמלא אות קטנה ועיין עוד בבירור הלכה ס"ק מ"ג ו-מ"ח וביריעות שלמה ח"ב כת"י פסק להכשיר כהפמ"ג הגרעק"א והחוי"י וכן הסכים הגר"מ מאזוז שליט"א].

בענין אותיות שיש בהם כמלא אות קטנה דידהו.
ד"ה אם תינוק: אם יש כמלא אות קטנה דידהו כגון וי"ו או נו"ן פשוטה קטנה וניכר יפה שהיא וי"ו או נו"ן כשר ואין צריך להראות לתינוק. [וכן כתבו בקול יעקב אות נ"ז ובמשנת הסופר סי' ו' ס"ק ב' (ועי"ש בשער הציון ס"ק ב'-ג' שהסביר כוונת הביה"ל) וכן כתב בהלכה ברורה סי' נ"ב].

בענין נקב או הפסק גדול באותיות הפשוטות ותינוק יודע לקרא האות שלמעלה
מהנקב.
ד"ה יודע לקרותו: אם תינוק יודע לקרותו אז אפילו אם הנקב או ההפסק גדול שפרידתו ניכר להדיא כשר וא"צ שום תיקון שלא עדיף מאלו לכתחלה כתב אות קצר כזה. [וכן העלה בבירור הלכה ס"ק נ'].

בענין הסבר דברי מרן שכתב "ואם לאו פסול", וכן לענין תיקון אות שנפסקה.
ד"ה ואם לאו: מה שכתב מרן שאם תינוק לא הכירו פסול, אפילו נעשה ההפסק אח"כ כגון שקפץ הדיו מהקלף ונשאר רושם אדמומית מהחלודה של הדיו, ואפילו אם ההפסק קטן כ"כ שלא ניכר פרידתו להדיא והראה לתינוק גם את החלק שלמטה מההפסק וקראו לאות פסול כי אין מצרפין מה שלמטה (ומיירי שאם היה מכסה לו החלק התחתון לא היה קוראו לאות) ועוד הוסיף, שכל מה שפסלנו זה אם נשאר כך בלא תיקון, אך לענין תיקון אם התינוק קוראו לאות ע"י הצירוף שלמטה מועיל תיקון אפילו בתו"מ ואין בזה חיסרון של כסדרן ואפילו נעשה ההפסק בשעת כתיבה. [ועיין לעיל בסעיף ט"ו בביה"ל ד"ה ואם לאו פסול, שכתבנו דעת הפוסקים שכתבו דין זה עי"ש]. ועוד הוסיף דעת הפמ"ג שאם ניכר פרידתו להדיא לא מועיל תיקון אפילו נעשה אחר הכתיבה. [אך עיין לקמן בסעיף כ"ה בביה"ל, ומה שנכתוב בזה בעזה"י].

עוד בענין אות שנפסקה לענין תיקון.
ד"ה מיהו אם אנו רואים וכו': מדגיש בביה"ל שוב שכל מה שכתב במשנ"ב ס"ק נ"ב שלא מועיל תינוק היינו לענין להשאיר האות כך, אך

מועיל קריאת התינוק לענין תיקון ואין הבדל בין פשוטות לכפופות בזה. [אך עיין לקמן בסי' כ"ה באיזה אותיות מועיל תיקון ובאיזה לא מועיל, וכן באיזה הפסק מדובר עיי"ש].

בענין דיבוק שנמצא באמצע קריאת התורה בין אות לאות שנעשה לאחר כתיבה ולא נשתנה צורתן.

ד"ה כשנכתב בכשרות: מביא הביה"ל מחלוקת בין הדבר משה לדה"ח, שלדבר משה בנגיעה בין אות לאות פסול בין שנעשה בשעת כתיבה ובין אחר כתיבה ואף לתירוץ ב' של הבי"י (וראיה מסעיף י"ח שפסל מרן שם אפילו נדבק אחר שנגמרה האות) אך בדה"ח סובר שלתירוץ ב' של הבי"י דוקא בשעת כתיבה פסול דיבוק בין אות לאות ולא לאחר כתיבה. (ואין ראיה מסעיף י"ח, כי מרן שם עוסק שנדבק קודם שהרים ידו שנחשב כשעת כתיבה). [ועיין עוד בקול יעקב אות צ"ט ובמשנת הסופר בשער הציון סי' ז' ס"ק ל"ח מה שכתבו בזה]. ומ"מ גם לדה"ח עכ"פ צריכים ללכת לחומרא מספק דחוששים לשני תירוצי הבי"י (אך לא מדינא כהדבר משה), ונפ"מ להוצאת ס"ת שאם נמצא כן בשעת קריאה לא מוציאים ס"ת אחרת דהוי ספקא דדינא וכן הסכים בביה"ל. [אמנם עיין בקול יעקב אות צ"ח שכתב שמנהג בגדאד להוציא ס"ת אחרת בין בקריאת ס"ת בשבת ובין בחול בכל קריאה אם נמצא דיבוק מוציאים ס"ת אחרת, וכן ציינו במשנ"ב איש מצליח הערה 2 וכן פסק בהלכה ברורה סי' פ"ב, ובשונה הלכות ס"ק ק"ח כתב בשם החזו"א סי' ח' ס"ק ט' שפסול (בנגיעת אות לאות) מיהו בנגיעת אות לאות לאחר גמר האות כמו וי"ו לנו"ן למטה (ונדבק דיבוק קל ולא נשתנה צורת האות) יש להקל בס"ת אבל בדביקות שנדבק קודם גמר האות אין כאן מקום להקל אפילו בס"ת (ודלא כהמשנ"ב לקמן בסי' קמ"ג ס"ק כ"ה) ועיין עוד בילקוט הסופר סי' ז' סי' א' מה שכתב בזה ופירט הדינים בזה, וכן עיין ביריעות שלמה פ"ט הערה 32, ומה שכתב ג"כ בסוף ההערה לענין שעת הדחק שאין ס"ת אחר עיי"ש, ובבירור הלכה ס"ק נ"ו מה שכתב בזה וכן בשו"ת יביע אומר ח"ט יור"ד סי' כ"א].

בענין נקב בין אות לאות שנעשה אחר כתיבה אם דינו כנגיעת אות לאות.

ד"ה ואח"כ נפסק: בדרך החיים ובנודע ביהודה כתבו לחדש שנקב שעבר בין אות לאות זה כמו דיבוק אות לאות שבזה נחלקו שני תירוצי הבי"י, והיות שנקטינן לחומרא כתירוץ א' אם כן פסול בין בשעת כתיבה ובין אחר כתיבה מספק, ורק בנקב שלא מגיע בין אות לאות דהיינו שיש עכ"פ הקף גויל לנקב שאצל האות כשר לתירוץ א' בין בשעת כתיבה ובין אחר כתיבה, ולתירוץ ב' בשעת כתיבה פסול, ולאחר כתיבה כשר, אך הרב בביה"ל הקשה וחלק על דבריהם וסובר שאף בנקב בין אות לאות לא הוי כמו דיבוק בין אות לאות ודינו כנקב רגיל שלא מגיע בין אות לאות, שלאחר כתיבה כשר לכו"ע ובשעת כתיבה לתירוץ א' כשר ולתירוץ ב' פסול, אם כן לביה"ל לאחר כתיבה תמיד כשר, אך מ"מ להלכה חשש הביה"ל לשיטתם והתיר רק בצירוף עוד קולא כגון שהאות גדולה יותר מהשיעור ונקב נעשה בסופו באופן שאפילו ינקה מקום הנקב ובשיעור של

הקפת גויל ישאר ג"כ שיעור הראוי לאותו אות, אך סיים שיותר טוב אם יוכל לגרוד מעט מעובי הקו של האות ויהיה מוקף גויל שאפילו בתו"מ זה מועיל וכמו שהתיר במ"א לגרור קצת רגל הכ"ף סופית שמגיע לסוף הקלף בלי הקף גויל. [עיין בקסת הסופר סי' ז' סי' ז' שכתב שאם ניקב בין אות לאות לאחר הכתיבה כשר, ויש פוסלים, לכן אם אפשר יש לגרוד שם קצת לעשות מוקף גויל, וכתב במשנת הסופר שם ס"ק ל"ה שדעת הקסת הסופר שאם א"א לגרוד יש להקל בזה, וכן דעת הקול יעקב אות ס"ט וכמו שהביאו במשנ"ב איש מצליח הערה 3 שאם א"א לגרור יש להתיר כסברת המתירים, וכן העלו ביריעות שלמה פ"ט סי' ד' ובהלכה ברורה סי' מ"ה שכן עיקר אך אם אפשר טוב לחוש ולגרוד מן האותיות שתהיינה מוקפות גויל, אמנם דעת החזו"א בסי' ח' אות ד' ד"ה דינים העולים, להחמיר בזה ולפסול אם א"א לגרוד ביניהם וכמו שהביא בשמו השונה הלכות ס"ק קכ"א, וכן כתב במשנת הסופר שם שדעת שאר פוסקים להחמיר בזה ושכן פסק החזו"א. ולענין סברת הדה"ח והנוב"י עיין בביאור הסופר ד"ה ויש פוסלים, שכתב שאמנם שניהם חידשו אותו דין, אך טעמם וסברתם שונה עיי"ש, וכן מה שהעיר הביה"ל על הדה"ח והנוב"י עיי"ש שהעיר שקושיית הביה"ל קשה רק על טעמו של הדה"ח אך לא על הנוב"י].

סעיף י"ז

ערוך

שלחן

* אם נפלה טפת * (סא) דיו (סב) לתוך האות (סג) * ואינה ניכרת האות אין תקנה (סד) לגרור (סה) הדיו * וע"י כך יהיה ניכר האות דהוי (סו) חק תוכות * ופסול משום דבעינן וכתב (סז) ולא וחקק וה"ה אם טעה * וכתב דלי"ת במקום רי"ש או בי"ת במקום כ"ף (סח) אין תקנה (סט) למחוק התג לתקן האות משום דהוי כחק תוכות.

מקורות

אם נפלה. בב"י הביא מחלוקת בין הסמ"ק לרא"ש שלסמ"ק (סי' קנ"ג) כל הדין של חק תוכות דוקא אם עדיין לא נגמרה האות ונפלה טפת דיו על האות ולא ניכרת אסור לגרור הדיו שנשפך משום חק תוכות אך אם נגמר כבר האות ואח"כ נשפך הדיו יכול לגרוד הדיו, אך הרא"ש (פ"ב

גיטין סי' י"ט) חולק וסובר שאף שנגמרה האות ונשפך דיו ואין האות ניכרת אסור לגרוד האות משום חק תוכות, וכך פסק מרן.

משום דבעינן וכתב ולא וחקק. בגמרא בגיטין דף כ' עמ' א'. וה"ה אם טעה וכתב דלי"ת וכו' כן כתבו התרומה וסמ"ג והגהות מימון כמובא בב"י.

משנ"ב ס"ק ס"א

(סא) דיו. וה"ה צבע אחר אם עי"ז נשתנה צורת האות [וכן כתבו במשנת הסופר סי' חי ס"ק ט' (ועיי"ש בשער הציון ס"ק כ"ה מה שכתב בזה וכן בביאור הסופר ד"ה אם נפלה) וביריעות שלמה פי"ב סי' ז' ובהלכה ברורה סי' ע'].

המשך ס"ק ס"א. אבל נטף שעוה על האות אף שמכסה להאות ואינה ניכרת אעפ"כ מותר לסלק דשעוה אין מבטל הכתב ועיין בב"ה"ל [וכן כתבו בקסת הסופר סי' חי ס' י"ד, ובקול יעקב אות פ"ד ויריעות שלמה פי"ב סי' כ"ה ובהלכה ברורה סי' ע"א].

משנ"ב ס"ק ס"ב

(סב) לתוך. בין שנגע הטפה בגוף האות או לא. [כן כתבו בקול יעקב אות ע"ח ופ"א ובמשנת הסופר סי' חי ס"ק י"א ובשער הציון שם ס"ק כ"ט וביריעות שלמה פי"ב סי' ז' ובהלכה ברורה סי' ס"ו].
המשך ס"ק ס"ב. וה"ה אם נפלה הטפה על קווי האות ממש ונתפשט הטפה גם מבחוץ להאות עד שאינו ניכר האות בתמונתו עי"ז.

משנ"ב ס"ק ס"ג

(סג) ואינה ניכרת. בין שע"ז נשתנה תמונתה לאות אחרת כגון שנפלה טפה תוך חלל ב' ונראית כפ"א או שאבדה תמונתה ואין שמה עליה. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' חי ס' ה' ובקול יעקב אות פ"א וביריעות שלמה פי"ב סי' ז' ובהלכה ברורה סי' ס"ו].

המשך ס"ק ס"ג. וה"ה בשאר אותיות ואפילו אם ע"י הטפה נחסר רק קוצה של יו"ד. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' חי ס' ב' ובמשנת הסופר שם בפתיחה ובס"ק ג' ובקול יעקב אות ע"ה ובהלכה ברורה סי' ס"ז].

המשך ס"ק ס"ג. בין בימין או שמאל פסול [הנה לדעת המשנ"ב אם עשה עוקץ שמאלי של היו"ד ע"י חק תוכות פסול, וכן כתב בביאור הסופר סי' חי ס' ז' בד"ה שעוקץ השמאלי, אמנם עיין ביריעות שלמה פי"ב סי' כ"ג ובהערה 48 שלספרדים אף שאין עוקץ דר"ת כשרה היו"ד, אם כן אף אם

עשאה ע"י חק תוכות כשרה, אך מ"מ לכתחלה כיון שאפשר לתקנה ע"י תוספת דיו יש לחוש לדעת הפוסלים ולתקנה בדיו ולא בחקיקה ע"י ש].

המשך ס"ק ס"ג. ואם מסתפק בהאות אם צורתו עליו או לא מראה לתינוק דלא חכים ולא טיפש. [וכן מובא בקול יעקב אות ע"ח ופ"א ובמשנת הסופר סי' ח' ס"ק י"א].

משנ"ב ס"ק ס"ד

(סד) לגרור. ואפילו מעביר קולמוס על האות לאחר שחק תוכו אינו מועיל. מ"א. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ח' סי' י"ג ובמשנת הסופר שם ס"ק ל"ה ובקול יעקב אות פ"ו וביריעות שלמה פי"ב סי' כ' ובהלכה ברורה סי' ע"ז].

משנ"ב ס"ק ס"ה

(סה) הדיו. ואפילו אם הטפה לח עדיין והאות כבר נתייבש לא אמרינן שהיא ככסוי בעלמא על האות כיון שעכ"פ נפסל צורת האות קודם התיקון. [וכן כתב בקסת הסופר סי' ח' סי' ה' והוסיף במשנת הסופר שם ס"ק ל"ח שכן הסכימו עמו האחרונים. וכן כתבו בקול יעקב אות פ"ה וביריעות שלמה פי"ב סי' ח' ובהלכה ברורה סי' ס"ח].

משנ"ב ס"ק ס"ו

(סו) חק תוכות. פי' שחוקק התוך של האות וסביבו וממילא נשאר מה שאינו מוחק בצורת אות [וכן פירשו בקסת הסופר סי' ח' סי' א' ובקול יעקב אות פ"ו ובמשנת הסופר שם ס"ק א' ובהלכה ברורה סי' ס"ו שבדוגמא זו פסול מדאורייתא לכו"ע ע"י ש].

משנ"ב ס"ק ס"ז

(סז) ולא וחקק. וזה ג"כ חקיקה מיקרי כיון שאינו עושה מעשה בגוף האות אלא יגרור ג"כ קצת מהאות עד שלא ישאר צורתו עליו ואח"כ יתקננו אם לא כתב עדיין אחר אות זו דאל"ה פסול בתו"מ דבעינן כסדרן [אמנם דעת הקסת הסופר בסי' ח' סי' ה' שצריך לגרור את כל האות, וכתב בקול יעקב אות פ"ח שיש להחמיר לכתחלה והביאו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 וכן העלה ביריעות שלמה פי"ב סי' י"א שמדינא סגי לבטלה מצורת האות אך המחמיר תע"ב ע"י ש. ובהלכה ברורה סי' ס"ו כתב לחלק שאם כסתה הדיו את כל האות אז צריך למחוק כולה אך אם לא כסתה את כל האות כגון כ"ף שנעשית כפ"א די מעיקר הדין לבטלה מצורתה ע"י ש בבירור הלכה].

המשך ס"ק ס"ז. וכ"ז הדין דשו"ע הוא מחמת שהאות אינו ניכר ונתבטל עי"ז כתיבה הראשונה אבל אם לא נשתנה צורת האות יכול למחוק טפת הדיו ואין חילוק בין שנפל הדיו לתוך חלל האות בלבד או גם על האות גופא ונתעבה גג האות או גם הירך עי"ז אפ"ה יוכל לתקן ולא מיקרי חק תוכות מאחר שהאות ניכר עדיין. [וכן כתבו בקול יעקב אות ע"ו ובמשנת הסופר ס"י ח' ס"ק י"ב וביריעות שלמה פ"ב ס' ח' ובהלכה ברורה ס' ס"ז].

המשך ס"ק ס"ז. ומדינא אפילו תיקון לא בעי בזה רק יותר טוב שיתקן ע"כ יכול לעשות תקון זה אפילו בתו"מ דבעינן כסדרן ועיין בביה"ל. [וכן כתב בשער הציון למשנת הסופר ס"י ח' ס"ק כ"ג].

המשך ס"ק ס"ז. ודע עוד דהשו"ע מיירי אפילו נפלה הטפה אחר שנגמר האות וכ"ש אם נפלה קודם שנגמר האות כדין וגמר מתחלה האות ואין ניכר עדיין דבזה כו"ע סוברים דאין תקנה בגרירת הטפה דהרי לא היה עליו מעולם שם אות רק עתה ע"י גרירה והוי חק תוכות ממש [וכן כתב במשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ד'].
המשך ס"ק ס"ז. אך אם גרר מתחלה הטפה ורוצה עתה לגמור האות בזה יש דיעות בין הפוסקים דהרד"ך סובר דלא מהני דס"ל דכיון שנפלה הטפה על מקצת האות נתבטל ממנו שם כתיבה והוי כחיקה בעלמא ומה מהני אף אם יגמר האות ע"י כתיבה וכ"ש אם נפלה על הקלף טפת דיו ממש ונעשה כמין חצי אות דלא שרי להשלים האות ע"י כתיבה והב"י והרמ"א [באה"ע בסי' קכ"ה ס"ד] מקילין אפילו בזה הדין האחרון וסוברין דלא מיקרי חק תוכות אלא כשגומר האות ע"י חקיקה אך האחרונים מצדדין להחמיר בזה הדין האחרון. [אמנם דעת הקסת הסופר ס"י ח' ס' ב' להחמיר בשתי הדינים שכתב המשנ"ב, וכן כתב בקול יעקב אות פ', אך בדיעבד העלה בקול יעקב להתיר בשתי הדינים וכן העתיקו במשנ"ב איש מצליח הערה 2, ובשער הציון למשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ז', ועיין ביריעות שלמה פ"ב ס' ט' שהעתיק את הדין הראשון שמובא במשנ"ב והעלה שם שהלכה כמרן והרמ"א בזה והמחמיר תע"ב, ובפרק ה' ס' ו' העתיק את הדין האחרון שכתב במשנ"ב וג"כ העלה שעיקר לדינא כמרן והרמ"א אך היות ודין זה לא מצוי כל כך, טוב להחמיר בזה, ועיין בהלכה ברורה ס' ס"ט שכתב בשתי הדינים שאין בזה משום חק תוכות].

המשך ס"ק ס"ז. אם לא שמושך הטפת דיו הלחה ומזיזה ממקום למקום עד שעושה ממנה אות שלם דזה הוי כתיבה. [וכן העלה לעשות כך ביריעות שלמה פ"ה ס' ו', אמנם עיין בשער הציון למשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ח' שתמה על זה מה מהני להזיז הרי סוף סוף מקצת האות נעשה ע"י חק תוכות וציין שכן העיר בגדוה"ק, וסיים שאולם אם מזיזו לגמרי ממקום שנפל פשוט שמהני שהרי כל חלקי האות נעשה ע"י כתיבה].

משנ"ב ס"ק ס"ח

(סח) אין תקנה. פי' ע"י המחיקה אין תקנה אבל מותר להוסיף דיו ולעשותו עגול. [וכן כתב בקול יעקב אות פ"ז שכן נוהגים בבגדאד וכן כתב במשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ב' וביריעות שלמה פי"ב ס' ו' ועיי"ש במקורות שכן כתב בשו"ת שבט הלוי ס"י ג' אות ג' ובחקירות של לשכת הסופר סוף חקירה ה', וכן כתב בהלכה ברורה ס' ע"ב]. המשך ס"ק ס"ח. וכן אם טעה וכתב רי"ש במקום ד' וכ' במקום ב' והו' אותיות עבין אין תקנה שיגררן ויעמידן בתמונת ד' וב' אבל מותר להוסיף עליהן דיו ולעשותן בתמונת ד' וב'. וכן אם טעה וכתב במקום זי"ן נו"ן פשוטה אין תקנה שיגררו ויעמידו על זי"ן דזה הוי חק תוכות ממש אלא צריך למוחקו לגמרי. [וכן כתבו ביריעות שלמה פי"ב ס' א' ובהלכה ברורה ס' ע"ב].

המשך ס"ק ס"ח. וכן אם טעה וכתב ה"א במקום ד' אין תקנה לגרור הרגל של הה"א וישאר ד' דדומה לסמ"ך וב' שנפל טפת דיו שם ונתקלקל תמונתו עי"ז דלא מהני גרירת הטפה משום שאין עושה מעשה בגוף האות וה"נ כה"ג. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י ח' ס' ה' ובקול יעקב אות פ"א וביריעות שלמה פי"ב ס' א' ו-ז' ובהלכה ברורה ס' ע"ב].

המשך ס"ק ס"ח. אלא צריך לגרור ג"כ קצת הגג עד שישאר כמו וי"ו. [וכן כתבו בקול יעקב אות ח"ף בתרא ובמשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ט"ו (אך יש ט"ס שם ובמקום כרי"ש צ"ל כוא"ו) ובהלכה ברורה ס' ע"ב].

המשך ס"ק ס"ח. או לגרור הירך עד שלא ישאר צורת ד' עליו ואח"כ יתקננו. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י ח' ס' ה' ובשער הציון להלכה ברורה ס"ק ר"ט בשם המשנ"ב, ועיין בביאור הסופר שם בד"ה עד שיתבטל צורת דל"ת, שהביא דברי החזו"א ס"י ח' ס"ק ו' שתמה על ההיתר שכתב במשנ"ב לגרור את הדל"ת ולבטלה מצורתה, והקשה מדברי המשנ"ב בס"ק ע"ה עיי"ש, ובביאור הסופר יישב את הדברים. ולענין מה שכתב בשער הציון למשנ"ב כאן בס"ק פ' כן כתב בלשכ"ה ס"י ח' ס"ק ה'].

המשך ס"ק ס"ח. כללא דמילתא גורר לא מהני להיות כתיבה בכך ומיקרי חק תוכות אבל כותב מהני שמעבה האות מדל"ת רי"ש או מרי"ש ד' שכותב התג. ולענין שלא כסדרן נהפוך הוא גורר כשר כגון בדיבוק אות לאות וכדלקמן דזה לא מיקרי מעשה בגוף האות וכותב פסול. ומה שהתרנו להוסיף דיו ולהעמידן על תמונתן היינו כשלא כתב האותיות שאחר זה.

משנ"ב ס"ק ס"ט

(סט) למחוק התג. ואפילו אם אח"כ ימשוך ג"כ גגו ותחתיתו של הכ' לא מהני דבלא"ה צורתה עליה. [וכן כתב במשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ב'].
סיכומי ביאורי ההלכה

סיכומי ביאורי ההלכה

בענין חק תוכות, האם יש הבדל בין אם נעשה הפסול בשעת כתיבה או אח"כ.

ד"ה אם נפלה וכו': יש הבדל בין פסול חק תוכות למחוסר גויל, שבפסול חק תוכות אין הבדל בין אם נעשה הפסול בשעת כתיבה או לאחר שעת כתיבה, משא"כ פסול שמחמת חסרון גויל תלוי בשני תירוצי הב"י בד"ה וא"ת (עיין לעיל ס' ט"ז במקור הדין שכתבנו שני התירוצים של הב"י) וכמו שפסק בשו"ע ס' ט"ז. [וכן כתב במשנת הסופר ס"י ח' בהקדמה, וביריעות שלמה פי"ב בהקדמה ובהלכה ברורה ס' ס"ו].

בענין שעה שנמצאת על האותיות וכן על אותיות השם בס"ת בחול ובשבת לענין המשך הקריאה, וכן בענין תיקון סידור בלוי.

ד"ה טפת דיו: אם נמצא שעה ביום חול על האות בס"ת יסירנה. [וכן כתבו במשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ל"ו ובהלכה ברורה ס' ע"א, והוסיף במשנת הסופר שלכתחלה אם אפשר יסירנה אף אם האותיות ניראים מתוכה].

ובשבת תלוי אם נראה האות מתוכה כשר, אך אם לא נראה האות מתוכה בין גברא לגברא יוציאו ס"ת אחר ואם באמצע הקריאה יש לקרות בע"פ ואח"כ יסיים בה מנין העולים. [אך עיין בכף החיים ס"י קמ"ג אות מ"א שכל שבסדר היום אין שעה שרי לקרוא לכתחלה בס"ת זו אך אם נמצא בסדר היום אין לקרוא לכתחלה וסיים שנראה שהעולם נוהגים להחמיר אם האות מכוסה לגמרי להוציא ס"ת אחר אפילו אם אינה בסדר היום וציין דבריו בשער הציון למשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ע"ג, ועיין במשנ"ב איש מצליח הערה 1 שציינו בשם הלויית חן אות קי"ח שאם האותיות מכוסות לגמרי ע"י השעה יש להוציא ספר אחר אף אם נמצא באמצע הקריאה ורק אם נמצא השעה בפרשה אחרת יש להקל ולהמשיך הקריאה בברכותיה, וכן כתבו ביריעות שלמה פי"ב ס' כ"ה ובהלכה ברורה ס' ע"א וכן כתב במשנת הסופר ס"י ח' ס"ק ל"ז שכן סתמו שאר אחרונים. ולענין אם מותר להוריד את השעה בשבת עיין בכף החיים ס"י קמ"ג אות מ' ובקול יעקב ס"י רע"ו אות י"ט ובבירור הלכה ס"ק ס"ד].

ולענין שעה שנמצאת על שם השם (ביום חול), כתב בביה"ל אסור לקלוף שמא יתקלף קצת מהאות עמו כיצד יעשה יחמם היטב את הגויל מבחוץ נגד הטפה ועי"ז יוסר השעה בנקל. [עיין עוד בקונטרס לקוטי אליהו ס"י י"א שאלה 23 מה שכתבנו בשם האחרונים בזה].

ולענין תיקון סידור בלוי שמוכרח להניח נייר ולהדביקו בדבק על מקום היפה ופוגע בשמות הקדושים שאינם נמחקים אסור לעשות כן, אלא יעשה כך יניח נייר בלי דבק על כל שם ושם או ידבק ע"י מעט שעווה, ואח"כ ידבק הנייר שיהיה הנייר השני מדובק על הנייר הראשון שמונח שם על השם, וזה לא הוי מחיקה שאם יקלפו את הנייר השני יהיה השם שלם.

בענין טפת דיו שנפלה על קווי האות וניכר האות.
ד"ה ואינה ניכרת: דעת הביה"ל שמדינא אם נפל טפת דיו על קווי האות וניכר האות יש להקל בזה ודלא כהפמ"ג שהחמיר, והוסיף בביה"ל שאף הפמ"ג שהחמיר היינו שנפלה הטפה ועדיין הכתב התחתון לח אך אם כתב התחתון נתייבש אף הפמ"ג מודה שאין חשש. [אמנם עיין בשער הציון למשנת הסופר סי' ד' ס"ק כ"ב שכתב שאין זה פשוט כל כך וצ"י לעיין במק"מ ס"ק ז']. וסיים בביה"ל שני"ל עצה אפילו בכתב על גבי כתב ממש והשני לא היה לשמה שיעביר עוד קולמוס עליו לשמה וממ"נ מהני ואין בזה חשש שלא כסדרן כי מעת הכתיבה הראשונה צורתה עליה. [הנה עיין בלשכ"ה סי' ד' אות ה' שכתב לפסול אם נפלה טפת דיו על קווי האות וכן העלה בקול יעקב אות פ"ג משום חשש כתב על גבי כתב, וכן העתיק מחלוקת זו במשנת הסופר סי' ד' ס"ק י"ב, ועיין ביריעות שלמה פ"ה סי' י"ג שהעלה מדינא כהביה"ל שכשר (ושכן דעת מרן ועיי"ש בהערות באורך בזה) אך סיים שנכון להעביר עליו שוב קולמוס לשמה שיהיה כשר לכל הדעות ושכך כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' י"ג ד"ה שהרי, שזה מהני אף לפוסלים וכן כתבו במשנת הסופר שם ובהלכה ברורה סי' צ"ד, ועיין עוד בשפת היריעה שם הערה 29 שאם נפלה הטפה ולא כסתה את כל רוחב קו האות אלא נשאר קו דק שלא נתכסה כשר לכו"ע שאין שיעור לעובי האותיות עיי"ש].

בענין טפת דיו שנפלה סמוך לאות בעת הכתיבה.
ד"ה ועיי"כ יהיה ניכר האות: אם נפלה טפת דיו סמוך לאות בעת כתיבת האות (דהיינו שהטפה הקדימה לאות) אפילו אם האות עדיין ניכרת ולא נגע עיי"ז לאות אחרת צריך מדינא לגרור את הטפה במקום הנגיעה משום היקף גויל, כן משמע מנודע ביהודה סי' פ"ה. [ועיין בביאור הסופר סי' ח' סי' ד' ד"ה ואח"כ נפלה, שכתב שבדין זה יש שלש שיטות בפוסקים שיש שכתבו שאף אחר כתיבה פסול, ויש שרק בשעת כתיבה פסלו ויש שהכשירו תמיד, ועיי"ש שהאריך בזה והעלה שלכתחלה צריך לחוש כדעת המחמירים אך בדיעבד צידדו באחרונים להקל עיי"ש ועיין ביריעות שלמה פ"ט סי' ט"ז שפסק להכשיר אף אם נפלה הדיו בשעת כתיבה ושכן דעת מרן להכשיר בזה].

בענין מחיקת טפת דיו שנפלה על האות ולא ניכרת האות, אם אסור מהתורה או מדרבנן.

בד"ה ופסול משום דבעינן וכתב וכו' : דעת הבית מאיר לפסוק כהרשב"א שבמקרה שנפל דיו על האות ולא ניכרת האות אין בזה חק תוכות מן התורה הואיל ונעשה האות מתחילה ע"י כתיבה, וכן בטעה וכתב ד' במקום רי"ש ואיסורן רק מדרבנן, אך הגרע"א חולק עליו וסובר שהוא מהתורה וכן דעת הי"ש"ש. [וכן הביא מחלוקת זו במשנת הסופר סי' ח' בפתחה ובס"ק א', וכן ביריעות שלמה פי"ב הערה 10 א', ועי"ש שכתב בשם שו"ת שבט הלוי ח"ד יור"ד סי' קמ"ב אות א' שאנו מחמירים בזה כשיטת הפוסקים שפסול מן התורה].

בענין הערה בדברי מרן שכתב "וכתב דלי"ת במקום רי"ש"ש.
ד"ה וכתב דלי"ת במקום רי"ש"ש : העיר בביה"ל שלכאורה לאו דוקא אם בשעת כתיבה כתב דלי"ת במקום רי"ש אלא אף אם אחר כתיבת הרי"ש נעשה דלי"ת אין להכשיר בחקיקה וכמו שפסק מרן לגבי טפת דיו וכן בענין דביקות אות לאות, וכן העיר ברעק"א.

סעיף י"ח

ערוך

שלחן

* מ"ם פתוחה (ע) שנדבק פתיחתה (עא) * ונסתמה אין מועיל לגרור הדבק (עב) ולפותחה משום דהוי (עג) כחק תוכות (עד) ומה תקנתה שיגרור * כל החרטום ותשאר (עה) כצורת נו"ן כפופה ואח"כ יכתוב מה שגרר (עו) * ורי"ש שעשאה (עז) כמין דלי"ת * יש להחמיר ולומר דלא סגי כשיגרור הירך לבד או הגג לבד ויחזור ויכתבנו כמין רי"ש * משום דבין הגג ובין הירך נעשו בפיסול הלכך צריך לגרור שניהם ואם נדבקה אות לאות בין קודם שתגמר בין אחר (עח) שנגמרה פסול * ואם גרר והפרידה (עט) * כשר ולא מיקרי (פ) חק תוכות מאחר שהאות עצמה היתה כתובה (פא) כתקונה. (פב) אם נגעו * רגלי (פג) הה"א וקוף בגג (פד) * יגרור (פה) הרגל ויחזור ויכתבנו ואין צריך לגרור כל האות כי הגג כדין נכתב. אם * נגע רגל האל"ף (פו) בגג האל"ף * או (פז) פני האל"ף בפנים בגג שתחתיה פסול ואין תקנה בגרירה (פח) להפרידה דהוי כחק תוכות אלא * יגרור (פט) כל מה שנעשה בפיסול ויחזור ויכתבנו. הגה וכן הדין (צ) ביו"ד הי"ש והצדייק והעיין (צא) והפ"א אם נגעו בגוף האות יותר ממקום דבוקם (בית יוסף).

מקורות

מ"ם פתוחה וכו' אין מועיל לגרור הדבק וכו' כן כתב הרא"ש בתשובה כלל ג' (סי' ט"ז) ובתרומה ובעוד ראשונים.

ומה תקנתה שיגרור כל החרטום וכו' בב"י דייק מהטור שלמד כן ברא"ש שלא צריך לגרד כל האות ושכן נראה מתרומת הדשן סי' מ"ח ומעוד ראשונים ודלא כהרד"ך. ומה שכתב מרן לגרור כל החרטום כן כתב בתשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רל"ו ובעוד ראשונים.

ורי"ש שעשאה כמין דלי"ת יש להחמיר וכו' הטעם שכתב יש להחמיר, כי בב"י הסתפק שאולי נדמה דין זה לאות מ"ם שנסתמה שלא צריך לגרור את כולה וגם כאן הוא הדין, אך פקפק בזה שלא דומה למ"ם שנסתמה כיון שצורת הנו"ן נעשה בהכשר מספיק לגרור רק החרטום, אבל ברי"ש שעשאה כמין דלי"ת שגם הגג וגם הירך נעשו בפיסול אפשר דלא סגי וצריך לגרור את כולה, וכתב בב"י שכן נראה מתשובת הרשב"א ח"א סי' תרי"א (אמנם עיין בלשכ"ה סי' ח' ס"ק ו' שכתב שברשב"א שם לא מצא וכנראה שכוונתו למיוחסות לרמב"ן סי' רל"ו, ועיי"ש בלשכ"ה שכתב לדחות את ראית הב"י מהרשב"א הזה ונשאר בצ"ע).

ואם נדבקה אות לאות וכו' פסול וכו' ואם גרר וכו' כשר. כן כתב הרא"ש בסדר תיקון תפילין דף קכ"ג עמ' ב' וכן כתב בתרומה סי' ר"ה ובהגהות מימון (תפילין פ"א אות פ') וסיים בב"י שכן נראה דעת הרי"ף והרמב"ם, וכן הלכה.

אם נגעו רגלי הה"א וכו' יגרור הרגל וכו' כן כתב הרשב"א בתשובה וכן בתשובה לרמב"ן סי' רל"ו ובתרומת הדשן סי' מ"ח וכן הסכים בד"מ אות ה', וסיים בב"י וטעמא שלא מועיל הפרדה כשרגלי הה"א והקוף נוגעים למעלה, כמו שמועיל בדיבוק אות לאות, כי שם אין הפיסול בצורת גוף האות, וגבי רגלי הה"א והקוף הפיסול בגוף צורת האות.

אם נגע רגל האל"ף וכו' פסול ואין תקנה וכו' כן כתב בב"י וכתב שכדומה לזה כתב באגור (סי' מ"ח ופ"ה אות א') ופשוט הוא, ומיהו בגרידת מה שנעשה בפסול סגי, אך בתו"מ אין תקנה משום שלא כסדרן.

ברמ"א, וכן הדין ביוד"י השי"ן וכו' כן כתב בב"י בסי' ל"ו.

משנ"ב ס"ק ע'

(ע) שנדבק. ואם פוסל בזה נגיעה דקה כחוט השערה עיין מה שכתבנו לקמן לענין ה"א ועיין בב"ה"ל [לקמן בס"ק פ"ג ושם נכתוב בעזה"י].

משנ"ב ס"ק ע"א

(עא) ונסתמה. והוי כמ"ם סתום שמקומו רק בסוף תיבה ולא באמצעיתה וכן כל אותיות מנצפ"ך הכפולין בא"ב כותב את הראשונות בתחלת התיבה ובאמצעיתה והאחרונות בסוף ואם שינה פסול. [וכן כתב בהלכה ברורה סי' ע"ח].

משנ"ב ס"ק ע"ב

(עב) ולפותחה. וה"ה שאר אותיות שנתקלקל תמונתם בעת הכתיבה או אח"כ וע"י הגרירה יעמדו על תמונתם כגון ד' שהמשיך רגלו ודומה לך' פשוטה וכל כה"ג אין מועיל להן גרירה כיון שאינו עושה מעשה בגוף האות הנשאר אלא ימחוק רגלו וכנ"ל בס"ק ס"ח ואח"כ יתקננו. [עיין בביאור הסופר סי' ח' סי' ו' ד"ה שנכתב, שכתב לפרש שמה שכתב במשנ"ב כאן למחוק את רגלו של הדל"ת אף שבביה"ל ד"ה משום, כתב שהדל"ת נכתב בכתיבה אחת וכולה נכתבה בפיסול י"ל שהמשנ"ב כתב זה כאן לפי מה שכותבים כיום את הדל"ת בשתי כתיבות, אמנם עיין בשער הציון להלכה ברורה ס"ק ר"ח שכתב שהמשנ"ב כתב זאת כאן לשיטתו היות וצידד בביה"ל בד"ה ורי"ש, וד"ה יש להחמיר, כהפרי"ח שאין צריך למחוק את כל האות עיי"ש. (אך צ"ע שהמעין בביה"ל רואה שהרב צידד להכריע כהפרי"ח רק בשם ה', אך לא בתיבת חול וכן משמע ממשנ"ב ס"ק ס"ח וע"ה וצ"ע).]

המשך ס"ק ע"ב. וה"ה דמהני בזה אם המשיך גגו של האות לרחבה עד שנראה לכל שהוא ד' אבל לעיל בכתב ה"א במקום ד' דכתבנו שם דצריך ג"כ למחוק רגל הד' או גגו מלבד רגל ה"א לא מהני עצה זו דהמשכת גג הד' דהרי בלא"ה צורתו עליו לכך לא מיקרי זה שום תיקון. [וכן כתב במשנת הסופר סי' ח' ס"ק ט"ו, ועיי"ש בשער הציון ס"ק ל"ה בשם המק"מ ס"ק פ' שאם האריך אח"כ גגה ורגלה כ"כ עד שאף בעוד שהיה רגל הפנימי בתוכה פקע ממנה צורת ה"א וניכרת רק לדל"ת כגון שהיה רגל פנימי קצר וסמוך לרגל ימיני בזה הוי כהשלים הדל"ת בכתיבה. וצ"ע].

משנ"ב ס"ק ע"ג

(ע"ג) כחק תוכות. דבגוף האות אין עושה שום מעשה אלא גורר הסתימה וה"ה אם טעה וכתב ח' במקום ב' זייני"ן אין מועיל לגרור הגג לבד מהך טעמא אלא צריך לגררם עד שיבטלם מתמונתם. [וכן כתב בהלכה ברורה סי' פ"א וכן כתב ביריעות שלמה פי"ד סי' ט' לענין שני זייני"ן שנדבקו ע"י התגים ונעשו כחטוטרות ונראית כחי"ת. ועיין עוד בילקוט הסופר סי' ה' אות ז' בד"ה נתחברו, מה שכתב בזה].

המשך ס"ק ע"ג. וכן אם טעה ועשה ד' פשוטה למעלה כעין דל"ת שלפי דעת הרבה מן הפוסקים היא פסולה כמו שיבואר לקמן בסי' ל"ו ג"כ

אין מועיל לגרור התג ולעשותה עגולה דהוי חק תוכות אלא יוסיף עליה דיו ויעשה עגולה. [הנה עיין בקסת הסופר סי' ה' באות כ"ף פשוטה, שהביא מחלוקת במקרה שעשה לכ"ף פשוטה זוית למעלה כמו דלי"ת שיש פוסלים ויש מכשירים וסיים שיש לסמוך עליהם בדיעבד, וכן כתב בקול יעקב בסי' ל"ו באות כ"ף פשוטה, שמנהגנו להכשיר בדיעבד, ועיין במשנת הסופר שם ס"ק ק"ו שהביא מחלוקת שיש אומרים שכל מה שנחלקו הפוסקים זה דוקא כשעשה לה תג כדלי"ת דהיינו שעשה לה זוית חדה בולטת לצד ימין אבל אם עשה לה ריבוע פשוט כשר לכו"ע ויש שחולקים ע"ז, על כן נכון לכתחלה לתקנו אם אפשר בקל. ולעצם הדין שפסק בקסת הסופר שאם עשה לה זוית שיש לסמוך על המקילים, כתב במשנת הסופר ס"ק ק"ז שהיות וישנם הרבה פוסקים שפוסלים אף בדיעבד על כן נכון לכתחלה לחוש לדבריהם ולתקן ודוקא ע"י דיו אך לא ע"י גירוד משום חק תוכות, אמנם עיין ביריעות שלמה פי"ב הערה 49 שכתב שלדין כ"ף פשוטה עם זוית כשרה ושהרבה קהלות וסופרים מובהקים כותבים כעין דלי"ת עי"ש באורך ואם כן כיון שהאות כשרה מן הדין אין בגרוד משום חק תוכות אך סיים בהערה 50 שמ"מ לכתחלה יתקננה בכתיבה בדיו ולא ע"י סכין בחקיקה היות ויש לחוש לדעת הפוסלים וכן כתב בהלכה ברורה סי' ע"ט ובח"ג עמ' ק"ה בצורת אות כ"ף פשוטה סי' נ"ח].

המשך ס"ק ע"ג. ונראה דלא מעכב שלא כסדרן בתיקון זה דבלא"ה צורתה עליה. [וכן כתבו בלשכת הסופר סי' ה' ס"ק ט"ז ובקול יעקב סי' ל"ו באות כ"ף פשוטה, ובמשנת הסופר שם ס"ק ק"ז ובהלכה ברורה סי' ע"ט, ועיין בביאור הסופר שם ד"ה בדיעבד, שכתב שלדינא רוב הפוסקים מקילים בזה].

משנ"ב ס"ק ע"ד

(עד) ומה תקנתה. כל שכתוב בסעיף זה שיש תקנה היינו קודם שכתב אות שאחריו דאל"ה פסול בתו"מ דבעינן בהן כסדרן דוקא לבד מהיכא שנבאר בהדיא דלא מעכב בזה כסדרן.

משנ"ב ס"ק ע"ה

(עה) כצורת נ"כ. כי כתיבת המ' פתוחה הוא בב' כתיבות דהיינו בתחלה כותבין כמו נו"ן כפופה ואח"כ תולין בצדה כמו וי"ו וא"כ כל שנעשה הפסול בו דהיינו הו' צריך לגוררו כולו אבל הנו"ן שנכתב בהכשר אין צריך לגוררו. [אמנם עיין בקול יעקב אות ח"ף קמא והביאו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 4 שכתב שיש אומרים שלרא"ש מספיק שיגרור מקצתה עד שיפסיד צורת המ"ם מאיזה מקום שיהיה ומשלימין ע"י כתיבה ושכן מנהג בגדאד אבל כל הירא וחרד אל דבר ה' לא יזוז ממרן והאחרונים שכתבו לגרור את כל הנכתב בפסול וכן כתבו בקסת

הסופר סי' חי' סי' ו' לגרור את כל החרטום ומובא במשנת הסופר ס"ק י"ט וביריעות שלמה פי"ב סי' י"ג ובהלכה ברורה סי' ע"ו].

המשך ס"ק ע"ה. וה"ה בכל אות שנכתב בב' כתיבות כגון ג' וכיו"ב ונעשה פסול בכתיבה א' אין צריך לגרור רק אותה לאפוקי ברי"ש שעשאה כמין ד' דבפעם א' נכתב הכל בפסול צריך הכל לגרור. [וכן העתיקו כל זה במשנת הסופר ס"ק י"ט ובהלכה ברורה סי' פ'].

משנ"ב ס"ק ע"ו

(עו) ורי"ש. או וי"ו שעשאו כמין רי"ש וכל כה"ג שנעשה בכתיבה אחת. [כן כתבו במשנת הסופר סי' חי' ס"ק כ"ב וביריעות שלמה פי"ב סי' י"ב. והוסיף בהערה 33 שהיות ומה שכתב מרן "רי"ש שעשאה כמין דלי"ת" לא שייד בימינו, כי מרן איירי שכתב דלי"ת בכתיבה אחת, אך כיום כולם כותבים בשתי כתיבות וסגי בגרירת הירך לבד, לכן בהלכה זו הזכיר ביריעות שלמה רק וי"ו שעשאו כרי"ש שזה כן נעשה גם כיום בכתיבה אחת וכ"כ במשנת הסופר סי' חי' ס"ק כ"א וכ"ב וע"ש בשער הציון ס"ק מ"ב].

משנ"ב ס"ק ע"ז

(עז) כמין ד'. וה"ה בגגו של כ' פשוטה שעשאו רחב עד שנראה כד' או רי"ש ועיין בביה"ל. והסופרים נכשלין בזה בעו"ה. [עיין בביה"ל ד"ה ורי"ש שעשאה כמין ד' ומה שנכתוב בזה בעזה"י].

משנ"ב ס"ק ע"ח

(עח) שנגמרה. האות בארכו כראוי כגון שכתב תיבת לו ונדבק הוי"ו בקצהו להלמ"ד וכל כיוצא בזה ואפילו בנגיעה כל דהו שלא נשתנית עי"ז האות מצורתה אפ"ה פסול דבעינן שיהא האות מוקף גויל. ואם נתפשטו האותיות מכח לחות הדיו שקורין גיפלאסין (ר"ל הדיו נתרחב ונתפזר) עד שנראין כדבוקין ומ"מ נראה שאין האותיות נוגעין כשר. [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ז' ס"ק ב' ועי"ש בביאור הסופר ד"ה מוקפת גויל, וביריעות שלמה פי"ט סי' ט"ו. ועיין בקול יעקב אות ע"ט שכתב זאת לענין אם נפל על האותיות מי עפצא או מי קאוי שאין לפוסלם כיון שהאותיות ניכרות, ועיין עוד ביריעות שלמה שם בהערה 35 מה שפירש בשם הרה"ג נתן גשטטנר שליט"א מה פירוש גיפלאסין, וכן עיין מה שכתב בזה בשם שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קנ"ה עי"ש. ובסוף כתב שטוב להלבין בין האותיות ע"י פחם גרפי לבן כדי שיהיה ניכר הלבנות שבין האותיות מפני מראית העין עי"ש].

המשך ס"ק ע"ח. ואם האותיות נוגעין אף שנעשה זה לאחר הכתיבה אפ"ה פסול אה"ע בסימן קכ"ה סט"ז בהג"ה ובב"ש עיי"ש ועיין לעיל בביה"ל בסוף סט"ז. [וכן כתבו בקול יעקב אות צ"ט ובחזו"א או"ח סי' ח' אות ב'-ג' ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק ג' וביריעות שלמה פ"ט סי' י"ד ובהלכה ברורה סי' פ"ב וכבר כתבנו כל זה לעיל בס"ק נ"ד במשנ"ב עיי"ש].

המשך ס"ק ע"ח. ואם נמצא דיבוק בין אות לאות כשהוציאו ס"ת לקריאה עיין לקמן בסימן קמ"ג בביה"ל. [עיין לעיל בביה"ל בסעיף ט"ז בד"ה כשנכתב בכשרות, שכתבנו שם לענין דיבוק שנמצא בין אות לאות בזמן קריאת התורה].

משנ"ב ס"ק ע"ט

(עט) כשר. וה"ה אם רגלי האותיות או גגן ואמצען מגיע לסוף בלי היקף קלף רשאי לגרר קצת דלא גרע מנדבק אות לאות דמהני גרירה. [וכן הסכים בלשכת הסופר בחקירה ו' וכן כתב בקול יעקב אות ע"ב ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק ט"ו וביריעות שלמה פ"ט סי' י"ב ובהלכה ברורה סי' ס"א וס"ב. ולענין אם מחוסר גויל בתחלת האות עיין לקמן בביה"ל ד"ה כשר ולא מקרי, מה שנכתוב בזה].

המשך ס"ק ע"ט. ודע דבזה אין מעכב שלא כסדרן כמבואר לקמן בסכ"ה מאחר דאין מוסיף בגוף האות. ואפילו באותיות השם שנגמרו ודיבוקן למטה רשאי לגרור. [עיין לקמן בסי' כ"ו במשנ"ב ס"ק קכ"ו ומה שנכתוב דעת הפוסקים בענין אותיות השם בעה"י].

משנ"ב ס"ק פ'

(פ) חק תוכות. ומיירי שלא נשתנה האות מצורתה ע"י הדביקות אבל אם נשתנית האות מצורתה ואין התינוק יכול לקרותה וכ"ש אם נשתנית לצורת אות אחרת כגון וי"ו שנדבק בסופו לנו"ן כפופה דיבוק עב שנראית כצורת טי"ת עד שתינוק דלא חכים ולא טיפש יקרא אותו לטי"ת לא מהני גרירת הדיבוק בזה דהוי כמ"ס שנסתמה ומקרי חק תוכות. [כן כתב בקסת הסופר סי' ח' סי' ט"ז ובמשנת הסופר שם ס"ק מ"ג ובקול יעקב בסי' י"ח בכמה מקומות וביריעות שלמה פי"ב סי' ב' ובהלכה ברורה סי' פ"ב ופ"ד. ועיין בביאור הסופר בסי' ח' ד"ה ולא נתקלקלה צורתה, מה שהוכיח מדברי המשנ"ב כאן].

המשך ס"ק פ'. וע"כ צריך לגרור גם הנו"ן שגם הוא נשתנה מצורתו ונפסל ע"י הדיבוק וכן כל כיוצא בזה. [הנה דעת המשנ"ב שצריך למחוק את שתיהן וכן העתיק דבריו במשנת הסופר סי' ח' ס"ק מ"ג אמנם בקול יעקב אות צ"ג כתב שמספיק לבטל כל אות מאלה שנדבקו וכן כתבו בשמו במשנ"ב איש מצליח הערה 2, וביריעות שלמה פי"ב סי' י"ד העלה שצריך למחוק את האות השניה לגמרי היות ונעשתה בפסול ואת

הראשונה מספיק לבטל מצורתה היות ונעשתה בכשרות, ועיין בשונה הלכות סי' קל"ה שכתב בשם החזו"א סי' חי סק"ו יי' שדעתו שאין חילוק בין אות שנכתב בכתיבה אחת לבי' כתיבות ובכל מקום צריך למחוק כל מה שנכתב בפסול וגם לפוסלו מצורת אות ויותר מזה אין צריך למחוק (ועיי"ש בחזו"א מה שתמה בדברי מרן לחלק בין מ"ם לרי"ש, וכן עיי"ש שכתב שבדברי המשנ"ב יש כמה סתירות, ועיין בביאור הסופר בסי' חי' סי' ה' ד"ה עד שיתבטל).

משנ"ב ס"ק פ"א

(פא) כתקונה. ובנפלה טפת דיו בסי"ז אף דנכתבה מתחלה כתקונה נתקלקלה ע"י הטפה ואינה ניכרת משא"כ בזה דאפילו קודם הגרירה ניכר היטב כל אות בפני עצמה ולפ"ז אם כל אורך האות דבוקה לחברתה לא מהני גרירה. והפר"ח מיקל בזה ועיין בש"א ובנתיב חיים. [וכן בקול יעקב אות ק' הביא מחלוקת זו ופסק להקל ע"י קריאת תינוק, וכתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 3 שאע"פ שבדברי כל האחרונים שהביא בקול יעקב לא הוזכר תינוק רק בדברי הרב חלקת מחוקק, מ"מ הכי עדיף דהוי מלתא מצעיתא וכן העלה במשנת הסופר סי' חי' ס"ק מ"ו שכן כתבו כמה אחרונים שיש להכשיר ע"י קריאת תינוק וכן פסקו ביריעות שלמה פי"ב סי' ה' ובהלכה ברורה סי' פ"ג שכן עיקר (ועיין במשנת הסופר שם וביריעות שלמה שם הערה 16 שכתבו שכ"ז בשאר אותיות כגון תי"ו שנגע בטי"ת אבל אם דלי"ת או רי"ש שנוגעים בכל עובי גגן וכן בי"ת או כ"ף בכל עובי מושבם בזה אין להקל אף ע"י תינוק משום שאינו ניכר אם הוא בי"ת או כ"ף ויש לגרור מושבם ולכותבם מחדש אם נדבקו לאחר כתיבה שהרי כתב תחלה גגה וירכה בכשרות) ולענין כוונת דברי המשנ"ב שנדבק כל אורך האות לחברתה עיין במשנת הסופר שם ובשער הציון ס"ק פ"ד שצ"י שבדע"ק ומק"מ הבינו שנדבקו כל עובי הגגין או המושבות זל"ז אך בשו"ת בנין ציון הבין שכל אורך האות כפשוטו נדבק, אך לדינא אין חילוק ביניהם, ועיין עוד בזה ביריעות שלמה פי"ב הערה 16 ובשער הציון להלכה ברורה ס"ק רכ"ג].

משנ"ב ס"ק פ"ב

(פב) אם נגעו. אבל אם יש הפסק דק אפילו רק כחוט השערה כשר. [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ה' ס"ק מ"ו ובהלכה ברורה סי' פ"ה וסיים במשנת הסופר מיהו כל זה דוקא בענין שתינוק יקרא אותה ה"א אבל אם יקרא חי"ת אין להקל אף שלא נוגע וזה מצוי בכתיבה ספרדית שרגל הה"א אינו מתעבה למטה כיו"ד הפוכה ואז יכול להיראות כחי"ת ממש עם הפסק דק].

משנ"ב ס"ק פ"ג

(פג) הה"א. אף אם נדבק רק כחוט השערה באופן שהתינוק יודע שהוא ה"א אפ"ה צריך לגרור כל הרגל דכל שאין צורת אות עליו כמו שנמסרה למשה מסיני אין שם אות עליו וכן בקו"ף לא מהני קריאת התינוק. [וכן כתב בקול יעקב אות ק"א שכן עיקר ודלא כמי שרצה להקל בזה, וכן פסק במשנת הסופר ס"י ה' ס"ק מ"ז וביריעות שלמה פ"ב ס' י"ז ובהלכה ברורה ס' פ"ה].

משנ"ב ס"ק פ"ד

(פד) יגרור. ולא מהני הפרדה בעלמא משום דהוי כחק תוכות. [וכן כתבו במשנת הסופר ס"י ה' ס"ק מ"ח וביריעות שלמה פ"ב ס' ט"ז, ועיין במשנת הסופר וביריעות שלמה שם ס' י"ט ובהלכה ברורה ס' פ"ה בסופו לענין דיבוק דק באות ה"א או קו"ף שנעשה אחר כתיבה אם אפשר לתקן ע"י גרירת הדיבוק ונכתוב בזה לקמן בסי' ל"ו במשנ"ב ס"ק י"א].

משנ"ב ס"ק פ"ה

(פה) הרגל. פי' כולו בין בה"א בין בקו"ף כיון שנעשה בפיסול ועיין בב"ה"ל. [וכן כתבו ביריעות שלמה פ"ב ס' ט"ז ובהלכה ברורה ס' פ"ה].

משנ"ב ס"ק פ"ו

(פו) בגג האל"ף. דאין להיו"ד העליון והתחתון ליגע בהגג אלא בדקות שבהם כמו שיתבאר לקמן במ"ב בסימן ל"ו בדיני צורת האותיות [וכן כתב בהלכה ברורה ס' פ"ו].

משנ"ב ס"ק פ"ז

(פז) פני האל"ף. היינו היו"ד העליון והיינו דוקא שנדבקה כולה שנפסדה צורתה אבל אם נתפשט מעט ואינו דק כראוי ליופי הכתיבה אם נשאר הפרש אין בכך כלום ואין צריך שום תיקון. [עיין בביאור הסופר בסי' ח' ס' ג' ד"ה אם נדבקה, שכתב שמשמעות דברי המשנ"ב שדוקא אם נדבק כולה נפסל אבל אם עדיין ניכר שהוא יו"ד אף שהוא נוגע בעצמותו לקו האמצעי יש להכשיר ע"י גרירה, ועיי"ש שכתב שא"א לומר כך וכמו שהוכיח באורך ושאף בכה"ג לא מועיל גרירה ושכן פסק בשו"ת שבט הלוי ח"ו ס"י ו' ד"ה נמצא, ורק אם נדבק בכה"ג אחר כתיבה יש להכשיר בדיעבד בתו"מ ע"י גרירה, והוסיף שיתכן שיש להקל בדרגת דיעבד אף שנעשה כן בשעת כתיבה ע"י שיוסיף לו ראש חדש מצד ימין ואח"כ יגרור את הדיבוק ועיי"ש הטעם וביריעות שלמה ח"ב כתי"י כתב שמותר להפריד גם בכה"ג ורק בס"ת או בתו"מ שלא כתב אח"כ יש לבטל צורת האות].

משנ"ב ס"ק פ"ח

(פח) להפרידה. פי' להפריד את הנגיעה לבדה וישאר האות ממילא כראוי.

משנ"ב ס"ק פ"ט

(פט) כל וכו'. היינו שיגרור הרגל כולו ולא סגי שיפריד הרגל מעל האל"ף עד שיבטלנו מצורת אות לבד כיון שנכתב כל הרגל בפסול. וכן בנדבק יו"ד שעל האל"ף בגג שתחתיו צריך לגרור כל היו"ד ולכותבו מחדש ויש שמחמירין בנדבק היו"ד העליון בעת הכתיבה לגרור כל האל"ף עבור זה כי ממילא ניכתב אח"כ שאר האות בפסול עי"ז אך בדיעבד צ"ע אם יש להחמיר בזה וכמו שכתבתי בביה"ל [עיין בביה"ל ד"ה יגרור, בסופו שהעלה שלכתחלה בכה"ג שכתב תחלה היו"ד העליונה וכשכתב הקו האלכסון נדבק היו"ד לקו ואח"כ כתב גם את היו"ד התחתונה צריך למחוק את כל האל"ף ובדיעבד אם לא גרר רגל התחתון רק היו"ד העליון והקו האלכסון אין להחמיר, ואם לא גירר גם את הקו האלכסון, רק היו"ד העליון צ"ע, אך עיין בקסת הסופר ס"י ח' ס' ג', ובקול יעקב אות ק"ד והביאו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 1, ובמשנת הסופר שם ס"ק ז', ובשונה הלכות ס' קל"ה בשם החזו"א ס"י ח' סק"י וביריעות שלמה פי"ב ס' ט"ו ובהלכה ברורה ס' פ"ו שפסקו אחרת שאם כתב תחלה היו"ד העליונה ואח"כ את הגג הקו האלכסון ונדבק הקו ליו"ד ואח"כ כתב את היו"ד התחתון ימחוק את הקו האלכסון. (עיין לשכ"ה ס"ק ג' ובמשנת הסופר ס"ק ו') שנעשת בפסול וכן את היו"ד התחתון אך לא את היו"ד העליון שנעשה בהכשר ואם לא מחק את הגג והיו"ד התחתון פסול, ודלא כהמשנ"ב, ואם כתב תחלה את הקו האמצעי ואח"כ את היו"ד העליון ונדבקה לגג, יגרור רק את היו"ד העליון ולא את הקו שנעשית בהכשר, ואם לא תיקן עד שכתב גם את היו"ד התחתון אז צריך לגרור מדינא גם את היו"ד התחתון ואם לא גירר פסול, דהכלל הוא כל מה שנכתב בפסול ולאחר הפסול צריך לגרור].

משנ"ב ס"ק צ'

(צ) ביוד"י. דהיינו שהיו"ד נעשה קו ישר ולית ליה צורת יו"ד אבל אין מזיק אם נתעבה הקו מעט.

משנ"ב ס"ק צ"א

(צא) והפ"א. וה"ה אם רגל השמאלי של התי"ו נעשה ישר ולא יוצא למטה לחוץ. [וכן כתב בקול יעקב אות ק"ו ובהלכה ברורה ס' פ"ח]. המשך ס"ק צ"א. ועיין בלבושי שרד שנשאר בצ"ע למה צריך כלל גרירה ימשיך אח"כ ויעבה מעט את יו"ד השי"ן עד שיהיה כהוגן וכן

כה"ג ברגל התי"ו עי"ש וכן משמע בפמ"ג במ"ז אות כ' דמהני עצה זו אפילו באל"ף ועיין בסוף דברי הלבושי שרד. [מה שכתב במשנ"ב וכן משמע מהפמ"ג וכו' כוונתו ששם כתב דאין תקנה לעשות כן משום שלא כסדרן ומשמע שלולא הבעיה של כסדרן שפיר מועיל התיקון. ומה שכתב במשנ"ב עיין בסוף דברי הלבושי שרד כוונתו ששם כתב לישב קצת את הקושיה וז"ל "ואולי כשהוא עב הרבה יותר מדאי אין צורת האות עליו שאין מקום לעקם הרגל, עבור (בגלל) האות שאחריו וכן בשי"ן, וצריך לעיין בזה" עי"ש].

המשך ס"ק צ"א. וכ"ז כשלא כתב התיבות שאח"ז דאל"ה בודאי לא מהני תיקון להתי"ו וכה"ג משום שלא כסדרן כיון שאין בו עתה צורת תי"ו. [וכן כתב בקול יעקב אות ק"ו].

סיכומי באורי ההלכה

בענין מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה כחוט השערה.

ד"ה מ"ם פתוחה שנדבק: דעת הביה"ל לחדש שאף מי שרצה להכשיר באות ה"א שנגעה רגלו בגג כחוט השערה, כאן יפסול, כי באות ה"א עצם תמונת ה"א אין צריך לתלות הכרעא ולא דמי לחי"ת וכמו שכתב בגר"א [בסי' י"ח שהיות ולחי"ת יש חטוטרות אם כן לא דמי ה"א לחי"ת, ועיין בביאור הסופר בסי' ה' ד"ה בגגה, שהביא את דברי הגר"א ולמד ממנו שמכשיר אף בדיבוק עב אם נדבק רגל ה"א לגג]. או כמו שכתב הרשב"א במנחות. [נראה שכוונתו לרשב"א בדף כ"ט. וכן המאירי בשבת ק"ג. שכתבו שאף אם נדבק הרגל לגגו כשר היות שאות ה"א רגלו נכנס בפנים מעוקץ הגג אם כן אין דיבוקה מפקיע אותה מאות ה"א, כן הביאם בביאור הסופר שם, ולמד גם כן מהם שלדעתם אם לא נדבק בסוף הגג אלא לפנים הימנה כשר אף בדיבוק עב עי"ש]. אך כאן במ"ם שנדבק אפילו כחוט השערה הרי עכ"פ מ"ם סתומה היא מה לי סתימה דקה או עבה. [וכן כתב במשנת הסופר בסי' ח' ס"ק י"ח לפסול אף בנגיעה כחוט השערה, אמנם עיין במשנ"ב איש מצליח הערה מס' 3 וכן ביריעות שלמה פי"ב הערה 35 שציינו לעיין בהערות שבסוה"ס איש מצליח בשם הגר"מ מאזוז שליט"א שדעתו שלהפך מסתבר שגם הפוסלים בה"א יודו כאן ששם בה"א בסתימה כחוט השערה נראית כחי"ת שהרי בחי"ת אפילו בדיבוק קל כחוט השערה בין הרגל לגג לא היינו מוציאים ס"ת אחר אבל במ"ם פתוחה שדבוקה כחוט השערה שנראית לכל כמ"ם פתוחה לא גרע מדיבוק בין שתי אותיות שהרי צורתה ניכרת וצ"ע, וסיים שכן מצא בשו"ת סת"ם ובשערי בינה, אך העלה שמ"מ צריך להודיע לקונה שאין זה מהודר, אמנם עיין בהלכה ברורה סי' ע"ו שהעלה כדברי המשנ"ב ושאות מ"ם חמור מאות ה"א וכמו שהוכיח בבירור הלכה ס"ק ס"ח, אך סיים שמ"מ נראה שאם אירע כן לאחר שסיים כתיבת המ"ם יש להקל בנדבק כחוט השערה וכמו שכתב כיוצא בזה לענין אות ה"א עי"ש].

בענין כתב המ"ם ונדבק פתיחתה ועדיין לא עשה ברצועה המשופעת כמין יו"ד איך מתקן.

ד"ה ונסתמה: בט"ז באהע"ז סי' קכ"ה ס"ד כתב שמה שאמרו שצריך למחוק את כל החרטום היינו דוקא שנסתם המ"ם אחר שנגמר אך אם נסתם המ"ם קודם הגמר בזה יכול לגרור הסתימה כיון שעדיין צריך להוסיף ברצועה המשופעת כמין יו"ד אך סיים בביה"ל שלפי דעת הרד"ך שהובא במשנ"ב ס"ק ס"ז דאף בחצי אות יש חק תוכות גם בזה יש להחמיר. [אמנם עיין בהלכה ברורה סי' ע"ו שהעלה כדברי הט"ז, ועיין לעיל במשנ"ב ס"ק ס"ז בהערות שכתבנו דעות האחרונים במחלוקת בין הרד"ך לב"י והרמ"א ע"ש].

בענין נדבק החרטום למ"ם לאחר כתיבה איך מתקן, ובענין אם מחק חצי חרטום.

ד"ה כל החרטום: כתב בביה"ל שנראה פשוט שאם נדבק פתיחתה לאחר כתיבה לא צריך לגרור כל החרטום דוקא אלא יכול לגרור מהנו"ן עד שיבטלנו מצורת אות שדוקא אם נדבקה בשעת כתיבת החרטום שאז נעשה החרטום בפסול צריך לגרור כל החרטום דוקא. [וכן כתב במשנת הסופר סי' ח' ס"ק י"ט] וכתב עוד בביה"ל להסתפק אם מהני לגרור חצי חרטום וכתב שזה תלוי אם בסתם מ"ם מעכב כל החרטום או שזה רק לכתחלה, שאם מעכב אז סגי לגרור חציה ואם לא מעכב צריך לגרור כולה. [אמנם עיין בשונה הלכות סי' קל"ד בשם החזו"א בסי' ח' סק"ו שפסק שרגל המ"ם א"צ להגיע עד כנגד קו התחתון של המ"ם אלא כל שהתינוק קוראו למ"ם סגי, וכן הביאו במשנת הסופר סי' ה' ס"ק קי"ד שמועיל תינוק להכשירו, וכן עיקר, ועיין עוד בביאור הסופר שם ד"ה עם וא"ו, שהאריך בזה בראיות להכשיר, וסיים במשנת הסופר שם שמ"מ לכתחלה יש לתקנו למשכה עד למטה ואפילו בתו"מ שרי (ואם כן בנידון הביה"ל לא יועיל לשיטתם למחוק חצי חרטום)].

בענין כ"ף פשוטה שנראית כרי"ש בתיבת חול ובשם ה', כיצד מתקן.
ד"ה ורי"ש שעשאה כמין ד' וכו'. כתב בביה"ל בשם המ"א ס"ק כ"ו שאם עשה הכ"ף פשוטה רחבה עד שנראית כרי"ש, שימשוך הרגל עד שיהיה כפלים כמו הגג. (עיין בסי' ל"ו בדיני צורת האותיות אם הכפלים לעכובא או לכתחלה) ואם אין לו מקום למשוך ימחוק כל הגג, אך לא מועיל לגרור רק את היתר דהוי ח"ת, וכן בשם אלקיך יכול למוחקו (ועיין בקונטרס ליקוטי אליהו סי' י"ב שאלה 34) אך יזהר שלא ימחוק הרגל, והקשה בביה"ל שלכאורה מה זה שונה מרי"ש שעשאה ד' שצריך שם למחוק הכל. (וציין בביה"ל לעיין ביד אפרים ס"ק כ"ו ששם רצה לחלק דשאני בכ"ף שנראית כרי"ש היות שבשעת כתיבת רגל הכ"ף יכל להמשיך רגל הכ"ף שיהיה כפלים מגגה אם כן בשעה שמשך הרגל היה בכשרות רק עתה הניחו כך ואי אפשר למושכו יותר מחמת שכתב תחתיו שורות אחרות נפסל ועכ"פ בשעת מעשה נכתב בכשרות ולא צריך למוחקו כולו,

והוסיף שלפי זה אפשר שאם היה בסוף הדף באופן שאם היה מושך לא היה מוקף גויל או שלא היה לו מקום למשוך יותר אז ימחוק גם הרגל וצ"ע) [וכן ראיתי בלשכ"ה סי' ח' ס"ק י' שכתב גם כן כתירוץ זה והוסיף יותר שאף אם לא היה לו מקום למשוך הרגל מ"מ יש כאן מקצת כ"ף, ולכן אין צריכים לגרור כולה, אך עכ"פ בביה"ל כתב שדברים אלו דחוקים, ועיין עוד בביאור הסופר סי' ח' ד"ה לגרור את הגג, מה שכתב בדברי הלשכ"ה והיד אפרים]. ועוד ציין בביה"ל שבשע"ת ס"ק י"ב העתיק בשם הגינת ורדים שכתב להקל בזה בשעת הדחק שלא צריך למחוק כלל היות שמוכחא מלתא ע"י כתיבתה של הכ"ף בקולמוס דקה שאינה מאותיות הגדולות רק שהאריכה להשלים השיטה, אך כתב בביה"ל צ"ע אם יש לסמוך על זה היות וכל האחרונים עכ"פ מחמירים למחוק הגג. [וכן עיין עוד בביאור הסופר סי' י"ב סי' י"ג ד"ה יכול לגרוד, מה שהעיר באורך על דברי השע"ת הללו]. וכתב בביה"ל שכן דעת רעק"א בפשיטות שמקרה דידן דומה ממש לרי"ש שעשאה כמין ד', ולכן דעת הביה"ל להלכה שצריך למחוק הכל רק בשם אלקיך יש לסמוך להקל ודי במחיקת הגג אם אין לו מקום למשוך הרגל היות ודעת הפר"ח (שנכתוב בביה"ל הבא) שגם ברי"ש שעשאו דלי"ת די בביטול צורת האות. [וכן העלה כפסק הביה"ל במשנת הסופר סי' ח' ס"ק כ"ט, אמנם בקסת הסופר סי' ח' סי' ט' כתב דסגי לגרור את הגג עד שלא תשאר רק צורת וא"ו וכן עיין בקול יעקב אות צ' והביאו ג"כ ביריעות שלמה פ"ב הערה 36 שמנהג בגדאד להקל כסברת המ"א שסגי בגרירת הגג אף בתיבת חול ע"ש. (ועיין בהלכה ברורה בשער הציון ס"ק ר"ח שדעת המשנ"ב כאן לצדד כהפר"ח אך צריך לעיין בדבריו שמהבה"ל כאן משמע שפסק כהפר"ח רק בשם ה' וכן משמע מהמשנ"ב בס"ק ע"ה ע"ש). ולענין כ"ף של שם אלקיך עיין בקונטרס ליקוטי אליהו בעניני קדושת השם סי' י"ב סי' י"ג תשובה 33-34 מה שכתבנו בזה].

בענין קושיית הפר"ח ורעק"א על מרן בדין רי"ש שעשאה כמין דלי"ת.
ד"ה יש להחמיר ולומר וכו'. ציין בביה"ל לעיין ברעק"א ובמחה"ש כאן ס"ק כ"ד בשם הפר"ח באהע"ז סי' קכ"ה ס"ק ד' שהקשו על מרן שלגבי חק תוכות אע"פ שמקצת האות נכתבה בפסול דעת מרן באהע"ז שם סי' ד' שאם גמרה בהכשר כשרה ומדוע כאן ברי"ש שעשאה דלי"ת צריך למחוק את כולה ולא מספיק לגרור הגג ולתקנה. [ועיין בחזו"א סי' ח' ס"ק ו' שהביא ג"כ את דברי הביה"ל הללו ושם לפני כן תמה עוד על מרן לפי מה פסק כהרלב"ח שבמ"ם שנסתמה סגי בגרירת החרטום אם כן ראוי להקל גם ברי"ש (ע"ש טעמו) ולא צריך לגרור רק הנכתב אחר הפסול]. והנה ברעק"א הניח קושיה זו בצ"ע, אך הפר"ח כמובא במחה"ש דעתו להלכה להקל שלא דוקא לגרור כל הרי"ש אלא מספיק בגורר מקצת הגג ומקצת הירך וגומר האות ע"י כתיבה. [אמנם עיין ביריעות שלמה פ"ב הערה 34 מה שכתב לתרץ קושיה זו ושבאמת דברי מרן כאן אינם מעיקר הדין אלא לחומרא פסק כן ושכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' י' ועוד ע"ש, ועיין עוד במשנת הסופר סי' ח' ס"ק כ"ד שכתב שיש בזה מחלוקת אם דין זה מעיקר הדין או רק לחומרא ושדעת

החזו"א נוטה להקל בדין זה, ועיין בבירור הלכה ס"ק ס"ה ג"כ שהביא מחלוקת בפוסקים בזה אך כתב שעכ"פ מסתימת הפוסקים משמע שסוברים שצריך לגרור כל האות, ובשער הציון שם ס"ק ר"ד כתב שדעת הקסת הסופר סי' ח' בלשכת הסופר סק"ו כדברי הפר"ח ושכן מצדד בביה"ל].

בענין אם כתב רי"ש ועשה בו אח"כ תג כעין דל"ת איך מתקן.
ד"ה משום דבין הגג ובין הירך וכו'. כתב בביה"ל שהטעם שצריך למחוק הכל ברי"ש שעשאה כמין דלי"ת מפני שכתב הכל בפעם אחת כדרך הכותבים ולפי"ז אם מתחלה כתב רי"ש וטעה אח"כ ועשה בו תג כעין דלי"ת מספיק שיגרור הגג או הירך עם התג ויכתבנו כמין רי"ש כיון דהוי בשתי כתיבות. [כן פסק בקסת הסופר סי' ח' ס' ו', אך סיים שהמחמיר גם בזה למחוק הכל תע"ב, וטעמו לחוש לפוסקים שהביא שם בסי' ח' שהורו שגם אות שנכתבה בשתי כתיבות צריך לגרור כל האות ולכותבה מחדש, ועי"ש במשנת הסופר ס"ק כ"ח שכתב שיש אחרונים שכתבו שאף באפשר אין צריך להחמיר בזה ושאפשר לסמוך על הכרעת מרן להקל, אך סיים שמ"מ המחמיר תע"ב וכן העלה בהלכה ברורה סי' ע"ה שמדינא אין צריך לגרור כל האות והמחמיר לגרור הכל תע"ב].

בענין אם נעשה הדיבוק בין אות לאות קודם שנגמר האות, אם מועיל להפריד לדעת מרן ודעת השערי אפרים בזה.

ד"ה ואם גרר והפרידה וכו'. כתב בביה"ל שלדעת מרן אף אם נדבקה האות בחברתה קודם שנגמרה האות מ"מ מועיל לגרור ולהפריד (וכמו שכתב בב"י שכן דעת הרי"ף הרמב"ם והרא"ש ושכן הלכה כמו שכתבנו במקורות לעיל). מ"מ דעת השערי אפרים לחלוק ושאין להקל בזה רק בתו"מ שכדיעבד דמי שא"א למחוק משום שלא כסדרן אבל בס"ת או בתו"מ אם לא כתב עדיין התיבות שאחרי זה, לא מועיל גרירת הדיבוק אם נדבק קודם שנגמרה האות וגמר האות בפסול. [וכן פסק בקסת הסופר סי' ח' ס' ט"ו ועי"ש שכתב שבלא שעת הדחק צריכין לגרור כל האות השני שנדבק לחברו. (ובביאור הסופר שם ד"ה כל האות השני, כתב דמיירי שהאות השניה נכתבה כולה בכתיבה אחת לכן צריך למחוק כולה אך אם נכתב בשתי כתיבות כגון דלי"ת שכותבים כיום בשתי כתיבות ונדבק באמצע רגלה בזה א"צ למחוק את הכל שהרי הגג בכשרות נכתב. ועי"ש שסיים שני"ל שאף אם נכתב בכתיבה אחת, אין צריך למחוק כל האות וסגי לגרור רק הרגל שנדבקה בלבד והמיקל לעשות כך לא הפסיד ודלא כדעת הקס"ה, ועי"ש ראיותיו בזה). ולענין הלכה בדיבוק בין אות לאות קודם שנגמרה האות כתב במשנת הסופר שם ס"ק מ"ד שאף שהביה"ל החמיר וכדעת הקס"ה, מ"מ הרבה פוסקים הסכימו לב"י שפסק בשו"ע להקל ע"כ אף שלכתחלה ראוי לחוש למחמירים ותבוא עליהם ברכה, מ"מ המקילים יש להם ע"מ לסמוך, ועיין ביריעות שלמה פי"ב סי' ד' שהביא מחלוקת בזה וסיים שכן עיקר דעת מרן שקבלנו הוראותיו, ועי"ש בהערה 14 שהביא דעת האחרונים שפסקו כן ושכן

משמע בסתמות מדברי הקול יעקב אות י"ט ושכן פסק הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א בשו"ת עולת יצחק ושכן נוהגים לכתחלה דסגי בגרירת הדיבוק בכל גווני, וכן פסק בהלכה ברורה סי' פ"ב שרשאי להפריד עיי"ש. ולענין דיבוק בין אות לאות לאחר שנגמרה אך קודם שסילק ידו (כגון באות וא"ו שנדבק בדקות למטה אצל הנו"ן ולא נשתנית צורתה) פסק בקס"ה שם שהמחמיר גם בזה לגרור כל האות השניה תע"ב, אך במשנת הסופר ס"ק מ"ד כתב שהמחמיר יחמיר לעצמו אבל אין להורות כן [לאחרים].

בענין טעם שמועיל גרירה לעשות מוקף גויל בתחלת האות.
ד"ה כשר ולא מקרי וכו'. במשנ"ב ס"ק ע"ט כתב שה"ה אם גן או אמצען מחוסרים גויל מועיל לגרור ולהפריד, והטעם כיון שדינו כמו דיבוק בין אות לאות שמהני הגרירה אף אם נדבק בתחלתו. [ואם כן נראה שכמו שבביה"ל הקודם העלה כהשערי אפרים שרק בתו"מ מהני לגרור אם כן במקום שיכול למחוק כל האות צריך למחוק כל האות אם חסר גויל מתחלתו וכן כתב במשנת הסופר סי' ח' ס"ק מ"א לדעת הקס"ה, ולדעת הפוסקים שהזכרנו לעיל בביה"ל הקודם שמקילים, גם בזה יקלו, אמנם כתב לי הרה"ג שלמה מועלם שליט"א שבספרו יריעות שלמה ח"ב כתי"י העיר שמדברי הביה"ל כאן משמע שדעתו שמותר להפריד בכל ענין ושבאמת כן מנהג האשכנזים להקל וכמו שהביא הרב דעת קדושים ובית שלמה דסוגיין דעלמא ומעשים בכל יום כפסק השו"ע. והקול יעקב אות ע"ב בסופו פסק בפשטות לענין ראשי הלמדיון שמחוסרים גויל למעלה שמועיל לגוררו ולעשותו מוקף גויל (ולא חילק איך כותב את הלמ"ד) ועיין בשער הציון למשנת הסופר שם ס"ק ע"ח שמהיות טוב ראוי לחוש לקס"ה בזה עיי"ש].

בענין ראיות מהפוסקים שבדיבוק רגל הה"א כחוט השערה פסול אף שתינוק קוראו ה"א, וכן בענין אם נמצא כן בס"ת באמצע קריאה, ובנדבק רגל הה"א לאחר כתיבה וכתב אחריו שם קודש.

ד"ה רגלי הה"א וכו'. מביא בביה"ל ראיות מהמהרי"ק ותרומת הדשן ועוד בנדבק רגל הה"א כחוט השערה שאף שתינוק קוראו לה"א פסול וכמו שכתב בחלקק מחוקק באבן העזר היות ואין תורת אות עליו כמו שנמסרה למשה בסיני [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ה' ס"ק מ"ז ובהלכה ברורה סי' פ"ה] ואח"כ כתב לענין אם נמצא כן בס"ת באמצע קריאה שאין להוציא ס"ת אחר, בצירוף הפוסקים שמכשירים בדיבוק קל בין הרגל לגג כשתינוק קוראו לה"א וכן בצירוף הרמב"ם שמכשיר לקרות בס"ת פסול והוי ס"ס. [וכן כתבו בביאור הסופר סי' ה' ד"ה אפילו, ובהלכה ברורה סי' פ"ה, ובביאור הסופר שם דן לענין נגיעה עבה והעלה שבה צריך להוציא ס"ת אחר עיי"ש]. והוסיף בביה"ל שדעת הגר"א בדיבוק קל להכשיר כמות שהוא וכדעת המרדכי שההבדל בין הה"א לחי"ת בזה שלחי"ת יש חטוטרות ולה"א אין, וכתב בביה"ל שנראה דהוי דוקא שתינוק קוראה לה"א אך סיים בביה"ל שצ"ע אם לסמוך על

המרדכי הזה אפ"י ע"י הפרדה היות ובשו"ע פסק להחמיר בזה אפילו בקו"ף שנדבק רגלו ששם אין שינוי צורה לאות אחרת ומ"מ פסל, אך סיים בביה"ל שבמקום הדחק שאין תקנה במחיקת האות כגון שכתב שם קודש אח"כ, ובידוע שנעשה נגיעה דקה אחר שנגמר האות אפשר שיש לצרף דעת הסמ"ק המובא בטור שמכשיר לגרד בנפלה טפת דיו אחר הכתיבה וצ"ע. [ע"י במשנת הסופר סי' ה' ס"ק מ"ח וס"ק קנ"ז שכתב שאם נעשה נגיעה קלה אחר הכתיבה נחלקו בזה האחרונים שיש שאסרו להפריד ויש שהקלו ע"י ש וביריעות שלמה פי"ב סי' י"ט ובהלכה ברורה סי' פ"ה העלו להקל להפריד בכה"ג וש"אין צריך למחוק כל הרגל, אך צריך להודיע לקונה את אשר נעשה ושכן העלה הרה"ג משה הלוי זצ"ל והסכים עמו הגר"מ מאזוז שליט"א. (ולענין אות מ"ם ע"י לעיל בביה"ל ד"ה מ"ם פתוחה)].

בענין ההבדל בתיקון בין ה"א לקו"ף בנדבק הרגל לגג אחר כתיבה, והסבר בדברי הפמ"ג בענין זה.

ד"ה יגרור הרגל. הסביר בביה"ל שמה שמובא במשנ"ב ס"ק פ"ה שצריך לגרור כל הרגל היינו שנדבק בשעת כתיבה שנעשה הרגל בפסול אך אם נעשה הדיבוק אחר כתיבה יש חילוק שבה"א צריך למחוק כל הרגל שאם ישתיר אפ"י כל שהוא לרא"ש (בס' ט"ו) עדיין שם ה"א עליו אך בקו"ף די למחוק עד שיבטלנו מצורת אות. ופירש בביה"ל שמה שכתב בפמ"ג תקנה למחוק גגו עד שיהיה רגל הקו"ף חוץ לגג ואח"כ יחזור וימשוך הגג למעלה מהרגל, הפמ"ג עוסק במקרה שנעשה הדיבוק אחר הכתיבה אך בנדבק בשעת כתיבה נעשה הרגל בפסול וצריך לגרור כל הרגל. [כל דברי הביה"ל מובא ביריעות שלמה פי"ב סי' ט"ז וי"ח].

בענין ההבדל בתיקון ברגל האל"ף שנגע בגג האל"ף בין שעת כתיבה לאחר

ד"ה נגע רגל האל"ף וכו'. כתב בביה"ל שלענין פסול אין הבדל בין אם נגע רגל האל"ף לגגו בין שעת כתיבה לאחר כתיבה, אלא ההבדל לענין תיקון שאם נעשה הנגיעה בשעת כתיבה צריך למחוק כל הרגל ואם אחר כתיבה סגי לבטל האות מצורתו. [וכן כתב ביריעות שלמה פי"ב סי' י"].

בענין קוץ השמאלי של יו"ד העליון של האל"ף שנגע באל"ף.

ד"ה או פני האל"ף וכו'. כתב בביה"ל בשם המ"א שאם נגע עוקץ השמאלי של היו"ד בגוף האל"ף כשר שהרי אפילו בלא הקוץ נקרא יו"ד וא"כ אף שנדבק ומקרי כאילו אין לו קוץ הרי אינו מעכב, אך עכ"פ כתב בפמ"ג שצריך לתקן ולגרור וא"צ למחוק כל היו"ד [וכן כתב בקול יעקב אות ק"ב שיש שכתבו שכשר אף בלא גרירת הדיבוק אך יש חולקים דבעי גרירה וצ"י לעיין בקס"ה בחקירה ה' וסיים שמנהג בגדאד להכשיר דוקא ע"י גרירת הדיבוק, אמנם ע"י בספר שונה הלכות סי' קל"ב שכתב בשם החזו"א בסי' ט' ס"ק ד' וה' שהביא שיש שפסלו בכל ענין (וע"י ש באות ה' מה שכתב על דברי הפמ"ג) וכן ע"י במשנת הסופר סי' ח' ס"ק ה' שהביא מחלוקת בזה שיש שפסלו בנגיעת קוץ השמאלי לגוף אך היות

שכמה אחרונים הסכימו עם המ"א ע"כ לדינא בתו"מ יש לסמוך על המ"א שסגי בגרירה וכן בס"ת באל"ף של שם קודש אבל אם לא כתב עדיין בתו"מ או בס"ת שאין בעיה של כסדרן יש להחמיר ולבטל האל"ף מצורתו וכן העלה בהלכה ברורה סי' פ"ז אמנם ביריעות שלמה ח"ב כתי"י כתב שהעיקר כמנהגינו להפריד בכל ענין ושכ"פ הגר"מ מאזוז שליט"א].

בענין בירור הדין בנדבק יו"ד העליון של האל"ף לגג האל"ף כיצד מתקן.
ד"ה יגרור כל מה שנעשה בפסול וכו'. בביה"ל הביא את שיטת הפמ"ג בס"ק ל' שלמד בדברי המ"א שאם נדבק יו"ד העליון של האל"ף בגג בתחתיו שצריך למחוק את כל האל"ף היינו כל מה שנעשה אחר הנגיעה היות ונעשה בפסול וזה כוונת השו"ע במילה "כל" אך בביה"ל הוכיח מהב"י והד"מ והלבוש שמספיק לגרור רק את היו"ד העליון הואיל ונעשה בשתי כתיבות ולא דמי לדלי"ת במקום רי"ש שהכל נעשה בפעם אחת. והוסיף בביה"ל שכן בחידושי רעק"א כתב שלא צריך לגרור את היו"ד התחתון, אך דעתו שמ"מ את גג האל"ף (קו העקום) כן צריך לגרור דמקרי שנעשה בפסול. (אם לא כשכתב מתחלה את הקו העקום ורגל התחתון ואח"כ השלים את היו"ד ונדבק דסגי בזה לכו"ע למחוק רק את יו"ד האל"ף). ולמסקנה העלה בביה"ל שצריך להחמיר כהפמ"ג למחוק כל מה שנכתב בפסול אחר שנעשה הנגיעה כיון שעוד אחרונים סוברים כמותו אך בדיעבד אם לא מחק את היו"ד התחתון אין להחמיר ואם לא מחק את הקו העקום צ"ע למעשה היות ומסתימת הב"י והד"מ והלבוש משמע שאת היו"ד צריך למחוק ולא את הקו. [עיין לעיל במשנ"ב ס"ק פ"ט בהערה שכתבנו את דעות האחרונים החולקים על זה].

סעיף י"ט

ערוך

שלחן

(צב) *בתחלת (צג) הכתיבה (צד) יאמר (צה) בפיו (צו) אני כותב לשם קדושת תפילין מלבד זה (צז) בכל פעם שכותב אזכרה צריך לומר שכותב לשם קדושת השם: הגה וי"א דסגי כשמחשב שכותב האזכרות לשמן הואיל והוציא (צח) בתחלת הכתיבה בפיו סגי בהכי (הרא"ש ה"ת וס"ת וטור יורה דעה וא"ת) ויש להקל (צט) בדיעבד וכשבא לנמנס לא יכתוב דאינו כותב אז בכוונה. (א"ז).

מקורות

בתחלת הכתיבה וכו'. **כן כתב הרא"ש הלכות ס"ת סי' ג' כשמתחיל לכתוב ס"ת יאמר ס"ת זה אני כותב לשם קדושת תורת משה ותנו לא צריך.**

יאמר בפיו. הרא"ש שם כתב בשם ר' ברוך שהסתפק אם צריך להוציא בשפתיו או דיו במחשבה הלכך טוב להוציא בשפתיו אמנם מרן כתב כאן בלשון חיוב ולא רק שטוב להוציא בשפתיו, וכמו שכתב בסמ"ג סי' כ"ה ובטור שצריך להוציא בשפתיו. (ועיין לעיל במשנ"ב ס"ק כ"ד מה שהעירו האחרונים על מרן מלעיל סי' ח' לענין עיבוד העור ששם כתב טוב להוציא בשפתיו).

מלבד זה בכל פעם וכו'. כן כתבו הרא"ש וסמ"ג שם.

צריך לומר שכותב לשם קדושת השם. הרא"ש שם וכן הטור יו"ד סי' רע"ו כתבו צריך שיחשוב לשם קדושת השם אך בב"י כתב שלא דוקא הוא אלא צריך להוציא בשפתיו דמאי שנא מתחלת הכתיבה שצריך להוציא בשפתיו, וכן כתב בסמ"ג סי' כ"ה ובאורחות חיים ה"ל תפילין סי' כ"ד.

הגה וי"א דסגי כשמחשב וכו'. כן כתב בד"מ ס"ק ו' שכן משמע ברא"ש ובטור.

וכשבא לנמנם וכו'. כן כתב בד"מ ס"ק ז' בשם האור זרוע.

משנ"ב ס"ק צ"ב

(צב) בתחלת. דאם יהיה אף אות אחת שלא נכתב לשם תפילין פסול. [וכן משמע מהקסת הסופר סי' ד' סי' ג' וכן כתב בקול יעקב סי' רע"ד ס"ק ב' ובמשנת הסופר שם ס"ק ג' וביריעות שלמה פ"ה סי' ה'].

המשך ס"ק צ"ב. ולא מהני העברת קולמוס לשמה [יור"ד רע"ד] [כן כתב בקסת הסופר סי' ד' סי' ג' שאפילו אם כתב רק מקצתו שלא לשמה שפסול ולא מהני אם אח"כ יעבור בקולמוס לשמה דכתב עליון לא מהני וכן כתבו במשנת הסופר שם ס"ק ג' ובהלכה ברורה סי' צ"ד].

המשך ס"ק צ"ב. ותחלת ר"ל תחלת כל הפרשיות יאמר אני כותב פרשיות אלו לשם וכו' ומהני זה מדינא אפילו אם הפסיק בין הפרשיות אך מ"מ טוב יותר שיאמר תחלת כל פרשה וכו'. [וכן כתבו במשנת הסופר סי' ד' ס"ק ו' ובהלכה ברורה סי' צ"ג וביריעות שלמה פ"ה סי' ח', ובהערה 23 כתב שהטעם שטוב לומר בתחלת כל פרשה כדי לחוש לר"י אסכנדרני המובא בב"י שהצריך זאת עי"ש ובקול יעקב סי' רע"ד אות ה' כתב בשם ה' הדוד אמת שטוב שבכל פעם שיתחיל לכתוב יאמר הריני כותב לשם קדושת ס"ת משה וישראל ולשם קדושת כל שמותיו המפורשים והרמוזים והמצורפים והעתיק דבריו ביריעות שלמה שם].

משנ"ב ס"ק צ"ג

(צג) הכתיבה. נראה דה"ה בתיקון האותיות הנפרדות דצריך לשמן הואיל דבלא"ה התפילין הם פסולים דאין עליהם צורת אותיות כראוי. [וכן כתבו במשנת הסופר ס"י ד' ס"ק ב' וביריעות שלמה פ"ה ס' ט' ובהלכה ברורה ס' צ"ב, ועיי"ש בבירור הלכה ס"ק פ"א שהסביר שכוונת המשנ"ב כשמתקנו בעצמו זמן מה אחר שסיים כתיבתם לכן צריך לחזור שוב פעם ולקדש עיי"ש].

משנ"ב ס"ק צ"ד

(צד) יאמר. ואם אחר כותב צריך גם הוא לומר כן אף באמצע כשהוא מתחיל. [וכן כתבו בלשכת הסופר ס"י ד' ס"ק ג' ובקול יעקב ס"י רע"ד אות ג' ובמשנת הסופר שם ס"ק ה' וביריעות שלמה פ"ה ס' ב' ובהלכה ברורה ס' צ"ב].

משנ"ב ס"ק צ"ה

(צה) בפיו. ולא סגי במחשבה אף בדיעבד [א"ר ופמ"ג] ועיין בחידושי רע"א. [וכן כתבו בקול יעקב ס"י רע"ד אות א' וביריעות שלמה פ"ה ס' א' ובהערה 5 שם כתב שכן דעת האור לציון ח"ב ושו"ת שבט הלוי ח"ה, וכן כתב בהלכה ברורה ס' צ', אמנם דעת הקסת הסופר ס"י ד' ס' א' להכשיר בדיעבד, ועיין במשנת הסופר שם ס"ק ח' שכתב שיש באחרונים שפסקו כדעת הקס"ה אמנם הרבה אחרונים מחמירים בזה אפילו בדיעבד (ועיי"ש שכתב שאף אם נסמוך על המקילים זה מיירי כשהיה מחשבה מפורשת לשמה אבל אם כתב בסתם לא אמרינן סתם לשמה). ובמשנ"ב איש מצליח הערה 1 הביאו את הפוסקים המקילים בקידוש במחשבה בלבד וסיימו בשם הגר"מ מאזוז שליט"א שאף שהעיקר כדעת הפוסלים מ"מ חזי לאצטרופי לספק אחר והביא דבריו ג"כ ביריעות שלמה פ"ה הערה 5 בסופו].

משנ"ב ס"ק צ"ו

(צו) אני כותב וכו'. יש שכתבו דנכון שיאמר אז ג"כ וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם דשמה ישכח אח"כ לקדש השם במקומו ועיין בביה"ל. [שם בביה"ל העלה שאם יש לו ספק באיזה שם אם קידש או לא ויודע שבתחלת הכתיבה אמר "וכל האזכרות וכו' שיש להקל אמנם עיין בקול יעקב ס"י רע"ד אות ד' שכתב שהנכון שלא יאמר בתחלת הכתיבה כך כדי שיהיה זריז וישים אל לבו בכל פעם לקדש את השם. אך במשנ"ב איש מצליח הערה 2 כתבו שאדרבא עדיף לאומרו להועיל היכא שנסתפק אם קידש או לא וכן העלה ביריעות שלמה פ"ו ס' ד', ובהלכה ברורה ס' צ"א הקל עוד יותר שטוב להתנות כן שיועיל אף אם אח"כ שכח

לקדש אחת מן השמות (וכמו שכתב בט"ז ושכן נמצא בספר האשכול כמובא בבירור הלכה ס"ק ע"ט אולם עיין בירחון אור תורה אלול תשס"א הבהיר דבריו שדוקא כשידע עכ"פ בשעה שכותב שזה שם ה' אבל אם לא ידע גם הוא מודה לפסול) ועיין במשנת הסופר סי' י" ס"ק א' שכתב שבמקרה שהתנה קודם ואח"כ הסתפק אם קידש שנכון שיעבור עליו בקולמוס לקדשו, ועיין בקונטרס ליקוטי אליהו בעניני קדושת השם סי' י" תשובה 5 בהערות].

משנ"ב ס"ק צ"ז

(צז) בכל פעם. ואם כותב ב' אזכרות בלי הפסק די בקידוש אחד. [משמעות המשנ"ב שאף לכתחלה די בקידוש אחד וכן כתב במשנת הסופר סי' י" ס"ק י"ד שכן דעת המק"מ ס"ק כ"ו, וכן כתב בהלכה ברורה סי' ק"ב, אמנם דעת קסת הסופר סי' י" ס' ה' שלכתחלה צריך לקדש כל שם ובדיעבד סגי בקדושה אחת אם לא הפסיק ביניהם ובקוי"ע סי' רע"ו אות י" כתב שטוב לקדש כל שם ושם בפני עצמו וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 3 בשמו, וכן כתב ביריעות שלמה פ"ו סי' י"ט והבאנו כל זה בקונטרס ליקוטי אליהו סי' י" תשובה 13 בהערות].

משנ"ב ס"ק צ"ח

(צח) בתחלת הכתיבה. שהוא כותב לשם קדושת תפילין ואף דלא הזכיר בתחלה קדושת האזכרות סגי דמ"מ הרי הזכיר לשם קדושה אבל אם בתחלה לא הזכיר בפירוש רק במחשבה בעלמא. [עיין במשנ"ב איש מצליח הערה 4 בשם הגר"מ מאזוז שליט"א שהעיר שדין זה כבר כתבו המשנ"ב לעיל ס"ק צ"ה ומצד הכתיבה ולא מצד האזכרות עיי"ש].

המשך ס"ק צ"ח. או שעתה לא קידש את האזכרות אפי' במחשבה אפילו בדיעבד לא יצא. [לענין הלכה אם בתחלת הכתיבה אמר בפיו שכותב לשמה ובאזכרת השם קידש במחשבה עיין לקמן ס"ק צ"ט במשנ"ב ומה שנכתוב בזה].

משנ"ב ס"ק צ"ט

(צט) בדיעבד. אבל לכתחלה צריך לומר בפירוש בכל פעם שכותב האזכרה לשם קדושת השם אפילו אם אמר בתחלת הכתיבה וכל האזכרות שבו וכן פסקו האחרונים. [דעת המשנ"ב לפסוק כהרמ"א שבדיעבד מהני וכן דעת הקול יעקב סי' רע"ו אות ב' שכן דעת הגרי"ח וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 5 וביריעות שלמה פ"ו סי' ג', ושם הוסיף בהערה שאף שדעת מרן לפסול בכה"ג וכמו שמשמע מדבריו בב"י וכן למדו האחרונים בדבריו מ"מ העלו הארונים שבדעבד מהני כהרמ"א. אמנם בהלכה ברורה סי' צ' כתב שיש לסמוך על המקילים בזה רק במקום

צורך גדול, ועיין עוד בביאור הסופר סי' יי ד"ה ויש לסמוך. והנה בדעת הקסת הסופר כתב במשנת הסופר סי' יי ס"ק ט' שמסתימת דבריו בס' ג' משמע שאף אם בתחלת הכתיבה קידש במחשבה וגם בכתיבת ה' קידש במחשבה מועיל בדיעבד וכן משמע מהלשכ"ה ס"ק ד', אך כתב שהרבה פוסקים הסכימו שאין להקל בכה"ג ורק אם הוציא בפיו בתחלת הכתיבה לשם קדושת ס"ת או תפילין וכו' סגי שמ"מ הזכיר לשם קדושה וכתבנו כל זה בקונטרס ליקוטי אליהו סי' יי תשובה 10 בהערות].

סיכומי הביאור הלכה

בענין הסבר הפמ"ג בדברי הט"ז המובא במשנ"ב ס"ק צ"ו ומתי יש לסמוך על הט"ז להלכה. ד"ה בתחלת וכו'. הביא הביה"ל את הפמ"ג שכתב שאף לט"ז ביו"ד סי' רע"ו שכתב שאם אמר בתחלת הכתיבה שכל האזכרות לשמן מהני, זה דוקא בדיעבד אך לכתחלה גם הט"ז מודה שצריך לקדש בכל אזכרה ואזכרה אמנם ציין בביה"ל שבלי"ח סובר שאף בדיעבד לא מועיל ודלא כהט"ז וסיים הביה"ל שני"ל שמ"מ אם נסתפק לו באיזה שם אם קידש או לא מהני לסמוך על הט"ז בזה ואפילו לדבר שמואל שסובר שקידוש האזכרות מהתורה [עיין לעיל במשנ"ב ס"ק צ"ו מה שכתבנו בשם האחרונים בזה].

סעיף כ'

שלחן ערוך צריך לדקדק בחסרות ויתרות שאם (ק) חסר * או יתר (קא) אות אחת פסולים ונמצאו המניחים אותם מברכים בכל יום ברכה לבטלה וגם שרוי בכל יום בלא מצות תפילין ונמצא עונש הסופר (קב) מרובה לכן צריך להיות מאוד ירא שמים (קג) וחרד לדבר השם המתעסק בכתיבת תפילין ותיקונן.

מקורות

צריך לדקדק בחסרות וכו'. הכל לשון הרא"ש בסדר תיקון תפילין וכתביבתו. (סוף מנחות דף קכ"ג : ברא"ש).

משנ"ב ס"ק ק'

(ק) חסר או יתר. אפילו אם התיבה לא נשתנה לקריאתה בזה כגון במלא וחסר וכדלקמן. [וכן כתב בהלכה ברורה סי' ק"ז].

משנ"ב ס"ק ק"א

(קא) אות אחת. ואפילו אם קוצו של יו"ד חסר מעכב כדאיתא מנחות כ"ט א'.

משנ"ב ס"ק ק"ב

(קב) מרובה. מלבד עון גזל החמור. [כן כתב בקסת הסופר סי' א' סי' א' ועיין במשנת הסופר שם ס"ק ג' וכן כתבו ביריעות שלמה פ"ד סי' י"ב ובהלכה ברורה סי' ק"ז].

משנ"ב ס"ק ק"ג

(קג) וחרד לדבר השם. ראיתי להעתיק פה לשון הלבוש הצריך מאוד לענינינו דז"ל ולא כמו שעושין עכשיו כמה סופרים שמניחין נערים המתלמדין לכתוב תפילין כדי שירגילום בכתב ואח"כ רואה הסופר אם נכתבו כהלכתן בחסירותן ויתירותן וסגי ליה בהכי ואח"כ מניחין אותן בבתים ומוכרין אותם ומחשיבין להם הסופרים אותן המעות בשכר הלימוד להנער ומראים להם פני היתר לומר הרי אנו בזה כגומלי חסדים עם הנערים העניים ללמוד להם מלאכת הכתיבה בחנם והיא מלאכת ה' אבל אני אומר יצא שכרם בהפסדם ואדרבה לא טוב המה עושים בעמם כי הנער נער ואין יודע בין ימינו לשמאלו ואין לו שום כוונה בעולם רק הם כמתעסקים בכתיבה ליפות הכתב ולא לשום קדושה ושום כוונת מצוה בעולם והרי עונש הסופר מרובה מאוד שמכשיל את הבריות שמניחין אותן התפילין הפסולין [וכדלעיל בסעיף י"ט] ולא עוד כדי להשביח את מקחו יאמר הסופר לכל אני כתבתים ובכוונה כתבתים וכו' וכל העושין כן בודאי עתידין ליתן את הדין ולקבל עונשין הרבה מאוד ועליהם נאמר ארור עושה מלאכת ה' רמיה ע"כ יזהר כל סופר ויתרחק מזה וטוב לו [ועוד ראיתי סופרים שנפלו בטעות ושבוש אחר, והוא שאינם מבינים פירוש מה שאמרו חז"ל שצריך לכותבן לשמן, כי כמה פעמים שמעתי מפי סופרים שאומרים ללוקחים מהם תפילין "קנה לך תפילין ואכתוב לשמך" כי הם סוברים דלשמה הנאמר בתפילין הוא כמו גט, והם אינם מבינים] דלשמן האמור אצל תפילין אין הכוונה לשם בעל התפילין כמו גבי גט דצריך לשם האיש והאשה רק לשם קדושת תפילין עי"ש וסיים ע"ז ומן הראוי למי שיש כח בידו למנות כותבי תפילין מהוגנים אנשי אמת שונאי בצע בעלי תורה יראי אלקים וחרדים על דברו בכל עיר כמו שממנים שוחטים ובודקים שלא יאמינו לכל הסופרים שאין כוונתם אלא להרויח ממון ע"י כתיבה ותיקון יפה בעשיית התפילין ואף כי גם כוונה זו טובה היתה לייפות המצוה בנוייה

זה דוקא אם היה להם כוונה קדושה ג"כ אבל בזה אינם נזהרים ודי בזה עכ"ל הטהור. (שים לב תוספת זו שכתבתי בתוך דברי המשנ"ב בסוגרים המרובעות ועוד ראיתי סופרים וכו' מעותק מספר שערי אהרן ח"ב לרה"ג אהרן ישעיה רוטר שליט"א שכתב שחסר קטע זה במשנ"ב, תודתי נתונה לרב שליט"א שנתן לי הרשות להעתיק זאת מספרו) [עיין בקסת הסופר סי' א' ס' א' מה שכתב בענין זה ובמשנת הסופר שם על כל הסעיף ובקול יעקב אות קי"א עד קט"ו וביריעות שלמה פ"ד סי' י"ב עד ט"ו ובהלכה ברורה סי' קי"ז עד קי"י, דברי חיזוק בענין זה].

המשך ס"ק ק"ג. וכתב בספר ב"ש יכתוב אותיות טובים ותמימות ולא שבורות ובמתון ובכוונה גדולה ולא ימהר אדם בכתבתה כדי להרויח ממון הרבה כי אותו ריוח ילך לאיבוד ולדיראון ויפסיד נשמתו כי הוא מחטיא את הרבים וכל מי שכותב תפילין טובים וכשרים כפי יכולתו שכרו כפול ומכופל וניצול מדינה של גיהנום. [כתב בס' חזיונות שמרן ר' יוסף קארו ז"ל אמר למהרח"ו בשם המגיד כי חצי עולם מתקיים בזכות מר אביו (של המהרח"ו) ע"י התפילין הכשרים שכותב כן כתבו בקול יעקב אות קט"ו ובמשנ"ב איש מצליח הערה 1 וביריעות שלמה פ"ד סי' י"ב ובהלכה ברורה סי' קי"ט].

המשך ס"ק ק"ג. וכתב בס"ח סי' ס"ה וצדקתו עומדת לעד זה המזכה רבים כגון המלמד ליראי השם תיקון תפילין לתקן לאחרים ועיין בסימן ל"ט מתי אדם ראוי לכתוב תפילין. [וכן מובא ביריעות שלמה פ"ד סי' י"ח].

סיכום ביאור ההלכה בענין אות יתר שנמצא בין תיבה לתיבה

או	בין	שורה	לשורה.
ד"ה או יתר אות אחת: אם יש אות יתירה בין תיבה לתיבה ולא מחוברת לשום תיבה או בין שיטה לשיטה, בנו"ב יו"ד ח"א סי' ע"ד מיקל בזה והשער אפרים בשער ה' פוסק כהרש"ל להחמיר בזה. [עיין בקול יעקב אות קכ"ה שהעתיק ג"כ את מחלוקת האחרונים הנ"ל, וכן העתיק ביריעות שלמה פ"ד סי' י"ח, והעלה שאם נמצא כן בס"ת מנהג הספרדים להוציא ס"ת אחר ובתו"מ יש לתקן ולמחוק האות היתרה וכן כתב בהלכה ברורה סי' ק"כ, אמנם עיין במשנת הסופר סי' ד' ס"ק כ' שכתב לחלק שאם נמצא בין השיטין יש להחמיר ולגרור, אך אם עומדת בין התיבות אף שבזה יש מי שמחמיר אבל האחרונים כתבו להקל בזה. (עיין הטעם לחלק בזה בביאור הסופר שם). ועיי"ש בשער הציון ס"ק ל"ד והובא דבריו ג"כ בבירור הלכה ס"ק ק' מה שהעיר על המשנ"ב שלכאורה ביתר אות בין תיבה לתיבה לא פליג השערי אפרים אלא בענין אחר פליג ואדרבה בפ"ת ביו"ד סי' רע"ו ס"ק ו' כתב שהשערי אפרים פסק כהנו"ב עיי"ש. וכן המעיין בקול יעקב באות קכ"ה משמע שהשערי אפרים פליג רק בענין תיבות כפולות בהבנת הראב"ד, ולא ביתרון אות בין תיבה לתיבה וצ"ע. ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה ויתרות, שתמה עוד			

שהביאור הלכה כאן לא הכריע להלכה ולקמן בסיי ל"ו ס"ק י"ג העתיק
בפשטות דינו של הרמ"ע שתג שנפסק פסול משום יתרון אות].

סעיף כ"א

ערוך

שלחן

כל פרשה אחר שיכתבנה (קד) יקראנה היטב בכוונה ודקדוק פעמים
ושלש ויחזור ויקראנה קודם שיתננה בתוך ביתה כדי שלא תתחלף
פרשה בפרשה.

מקורות

כל פרשה וכו' כן כתב הר"י אסקנדרני כמובא בב"י.

משנ"ב ס"ק ק"ד

(קד) יקראנה היטב. שאם ימצא איזה אות חסר באיזה פרשה לא היא
לבדה נפסלה אלא גם כל מה שאחריה משום שיהיו שלא כסדרן
וכדלעיל בריש הסימן. [וכן כתב בהלכה ברורה ס' קי"ב].

סעיף כ"ב

ערוך

שלחן

טוב לנסות הקולמוס (קה) קודם שיתחיל לכתוב הפרשה שלא יהא עליו
דיו יותר מדאי ויפסיד וכן יזהר קודם שיכתוב כל שם לקרות כל (קו)
מה שכתב כדי שלא יבואו לידי גניזה (קז) על ידו.

מקורות

טוב לנסות וכו'. הכל בר"י אסקנדרני כמובא בב"י.

משנ"ב ס"ק ק"ה

(קה) קודם שיתחיל. אינו ר"ל בתחלת הפרשה דוקא אלא קודם שיתחיל לכתוב בהפרשה. [וכן כתב במשנת הסופר סי' ד' ס"ק י"ג. ועיין ביריעות שלמה פ"ד הערה 56].

משנ"ב ס"ק ק"ו

(קו) מה שכתב. באותה פרשה ולא השלפניה. [וכן כתב בביאור הסופר סי' ט' סי' י' ד"ה כל מה שכתב, וביריעות שלמה פ"ו סי' ט' ובהערה 25 ובהלכה ברורה סי' קי"ב. ועיין במשנת הסופר שם ס"ק ל"ה בביאור הסופר וביריעות שלמה שם שכתבו שמלשון המשנ"ב משמע שצריך לקרא כל פעם שמגיע לשם ה', מתחילת אותה הפרשה, אך עייש שהעלו שלא צריך כיון שנוהר לקרוא לפני כל שם שכותב אם כן מספיק שיקרא רק מה שכתב אחר השם הקודם עד השם הזה שרוצה לכתוב (ומ"מ בסיום כתיבת הפרשה צריך לקרותה היטב קודם שיכתוב הפרשה שאחריה וכמו שכתב מרן בסעיף כ"א) וכן כתב בהלכה ברורה סי' קי"ב ושכן נראה מסברא עיי"ש].

משנ"ב ס"ק ק"ז

(קז) על ידו. וכשטובל הקולמוס לכתוב בו את השם לא יתחיל לכתוב אותו מיד שלא יפסידנו ברבוי דיו או אולי יש עליו שער ולא יצא הכתב מיושר וגם משום שצריך לקדש הדיו שעל הקולמוס טרם שיכתוב השם לכן יכוין להניח אות אחת מלכתוב קודם השם ובאותו אות יתחיל לכתוב ואם לא עשה כן יחפש אחר אות או תג שצריכה דיו וימלאנה וכותב את השם. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' י' סי' ט' וביריעות שלמה פ"ו סי' י"א וי"ב].

המשך ס"ק ק"ז. ואם צריך דיו קודם שיגמור השם אז יטבול באותיות שלפני השם שהם לחים עדיין ויגמור השם אבל לא יטבול באותיות השם עצמן ויש מקילין לטבול באותיות השם עצמן דביזוי ליכא כיון שהוא כדי להשלים בו את השם. [הנה דעת הלשכ"ה בסי' י' ס"ק ז' כדעה ראשונה ושאסור לטבול בשם השם ממש וכן כתב בקול יעקב סי' רע"ו אות י"ג, ובמשנת הסופר שם ס"ק כ"ד כתב שיש מקילין בזה וכן ביריעות שלמה פ"ו סי' י"ג הביאם אך סיים וראוי להחמיר, ובהלכה ברורה סי' ק"ה כתב וז"ל אבל לא יקח מאותיות שם ה' שכבר כתב אלא

אם כן בלאו הכי יש ריבוי דיו על אחת מהאותיות, ועיי"ש בבירור הלכה ס"ק צ"ה].

המשך ס"ק ק"ז. ואם האותיות שלפניו אינם לחין אזי יטבול מחדש ויחפש אחר אות או תג שצריכין דיו וכנ"ל. [הנה דעת קסת הסופר בסי"י ס"ק ז' בלשכ"ה שאסור לטבול ולחפש אות או תג שחסרים דיו, מפני חשש הפסק אלא יטבול מעט שלא יהיה חשש קילקול ויכתוב וכן כתב בקול יעקב סי' רע"ו אות י"ד וביריעות שלמה פ"ו סי' י"ד אמנם בהלכה ברורה סי' ק"ה כתב כדעת המשנ"ב].

המשך ס"ק ק"ז. וכ"ז למצוה ולא לעיכובא בדיעבד. [וכן כתבו במשנת הסופר סי' י"י ס"ק כ"ב ובהלכה ברורה סי' ק"ה].

סעיף כ"ג

ערוך

שלחן

אם מצא שחסר אות אחת * אין לו (קח) תקנה שאם כן היו כתובין שלא כסדרן ופסולין משום דכתיב והיו (קט) בהוייתן יהיו * ואם יתר (קי) אות אחת יש לו תקנה על ידי (קיא) שיגרור אותה אם היא בסוף תיבה או בתחלתה אבל אם היא באמצע תיבה לא משום דכשיגרור יהיה (קיב) נראה כשתי תיבות.

מקורות

אם מצא שחסר וכו' כן כתב הרמב"ם פ"א הלכות תפילין ה"ט"ז.

אין לו תקנה. אלא אם כן יגרור כל מה שכתב מן הטעות ולמטה ובלבד שלא יגרור אחד מן השמות שאינם נמחקים, כן כתב באורחות חיים סי' כ"ה בשם ר' יונה.

בהוייתן יהיו מכילתא סוף פרשת בא.

ואם יתר אות וכו' ר"י אסקנדרני כמובא בב"י, ועיי"ש שכתב מתי מועיל תיקון במחיקת היתר ומתי לא. (וקיצרנו כי במשנ"ב מובאים הדינים בזה).

משנ"ב ס"ק ק"ח

(קח) תקנה. בהשלמה ומיירי שמכאן עד סוף הפ' יש שמות שאינם נמחקין דאל"ה יגרוד עד סופה.

משנ"ב ס"ק ק"ט

(קט) בהוויתן יהיו. פי' כסדר שנכתבות בתורה יהיו כתובין. [עיין בהקדמת משנת הסופר לסי' ט' ובהקדמה של היריעות שלמה לפרק י' ובהלכה ברורה ס' קי"ד].

משנ"ב ס"ק ק"י

(קי) אות אחת. ואם כתב תיבה יתירה יגררנה ויוכל להניח המקום חלק. [אם אין לו אותיות מהתיבות שלפניה שיהיה יוכל להמשיכן במקום ההוא]. ואין החלק פוסל כל שאין במקומו כשיעור הריח שבין פרשה לפרשה שהוא כדי ט' אותיות. ולפעמים יש תקנה אפילו בזה כגון שיכול להמשיך האות מן התיבה שלפניה כדי למעט הריח של ט' אותיות. ויותר מזה דבאופן זה שיפסל התפילין מחמת הריח אז אפילו אם בסיום התיבה שלפניה יש שם ה"א או קו"ף יוכל להמשיך גגן כדי למעט הריח ואע"פ שע"י ההמשכה לא יהיה הרגל של ה"א והקו"ף בסופה אין קפידא בדיעבד. [כל דברי המשנ"ב כן כתב בקסת הסופר סי' ט' סי' ז', אמנם עיין בקול יעקב אות קכ"ג שכתב שמנהג בגדאד לעשות נקבים במקום התיבה שגירר שיהיה אותו מקום אינו ראוי לכתובה וכן כתב ביריעות שלמה פי"י סי' כ"ד ובהלכה ברורה סי' קכ"ב, ובקול יעקב שם הוסיף שאף אם אין ריח שיעור ט' אותיות ג"כ נוהגים לנקב, אך עיין במשנת הסופר סי' ט"ז בשער הציון ס"ק נ' שכתב שאיפה שנהגו בזה שיעשו כן אך איפה שלא נהוג אין צריך לעשות נקבים וכן העלו ביריעות שלמה פט"ו סי' י"ג (ועיי"ש בהערות) ובהלכה ברורה בבירור הלכה ס"ק ק"ב שאין לעשות נקבים כשיש ריח פחות מטי' אותיות ועיי"ש הטעם. ועיין בקול יעקב אות קכ"ו שכתב שכן אין למשוך גגי ה"א והקו"ף אלא יעשה נקבים וכנ"ל].

המשך ס"ק ק"י. וכתב הפמ"ג דבתיבה כפולה טוב יותר למחוק השניה דתיבה הראשונה כדין נכתב. ואם קודם הראשונה יש אות שיכול למשכו טוב יותר שימחוק תיבה הראשונה כדי לחוש אף לדעת ר"ת דשיעור פרשה הוא ג' אותיות. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ט' סי' ז' ובקול יעקב אות קכ"ד וביריעות שלמה פי"י סי' כ"ה ובהלכה ברורה סי' קכ"ג ועיין עוד בלשכ"ה שם ס"ק י"ב מה שהוסיף בזה לשיטת ר"ת].

משנ"ב ס"ק קי"א

(קיא) שיגרור. ולא מיפסל הפרשה משום חק תוכות כיון שאינו עושה מעשה בגוף התיבות והאותיות. [וכן כתבו במשנת הסופר ס"י ט' ס"ק ז' ובהלכה ברורה ס' קט"ו].

משנ"ב ס"ק קי"ב

(קיב) נראה כב' אותיות. ופעמים שתיקון מועיל ע"י שיגררנה וימשיך האות שלפניה שתמלא מקומה כגון לאבותיך שכתב מלא וי"ו אחר הב' יגררנה וימשוך הב' שלפניה שתמלא מקומה. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י ט' ס' ב' ובלשכ"ה ס"ק ה' ובקול יעקב אות קט"ז וביריעות שלמה פ"י ס' י"ז ובהלכה ברורה ס' קט"ו אמנם הוסיפו באחרונים הנ"ל שצריך להזהר כשמושך הבי"ת שלא תתקלקל צורת הבי"ת בשום פעם שאם ימשוך תחילה את הגג כפי הצורך אז תתקלקל צורתה ואף שאח"כ ימשוך גם המושב פסול משום שלא כסדרן לכן צריך לעשות ההוספה מעט מעט קצת בגג וקצת במושב עד כדי מה שצריך וכן כתבו בקול יעקב אות קי"ז והביאו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 ובמשנת הסופר שם ס"ק ט"ז].

המשך ס"ק קי"ב. וכן אם התיקון תלוי בכ"ף או דלי"ת או רי"ש שאפשר להמשיכן מעט למלא מקום אות היתרה שנגררה אבל אם האותיות שאפשר להמשיכן הן אחר האות היתרה שא"א להמשיכן לאחוריהן עד שיגרר מהם תחלה כגון שאר שכתוב בתורה שכתבה מלא וי"ו אחר האל"ף שא"א למשוך הרי"ש לאחריה עד שיגרר רגלה תחלה ונמצא שביטל צורתה וכשמתקנה אח"כ נמצא כותב שלא כסדרן ואין תקנה אח"כ יכול למלאות מקומו ע"י שיעבה קצת האות שלפניה ושלאחריה שאין בזה משום שינוי האות משא"כ כשהאותיות שאפשר להמשיכן הן לפני האות היתרה אזי אפשר להמשיכן הרבה מבלי שיגרע מהם כלום. [כן כתבו בקסת הסופר ס"י ט' ס' ב' ובלשכ"ה ס"ק ו' ובקול יעקב אות קי"ח ובמשנת הסופר שם ס"ק י"א וביריעות שלמה פ"י ס' כ' ובהלכה ברורה ס' קט"ז].

המשך ס"ק קי"ב. אך יש להסתפק במצות הראשון שדינו להיות חסר וכתבו מלא ומחק אח"כ הוי"ו אם מועיל אריכת הצדי"ק למטה אח"כ או דילמא כל עוד שאינו מאריך האות למעלה נחשב כשני תיבות אע"פ שסמכה מלמטה וכן נתן שמשפטו להיות חסר וכן הוצאך אם כתבו מלא ביו"ד בין צדי"ק לאל"ף בכל אלו יש להסתפק אם יש להם תיקון בהאריך האות שלפניו למטה. [ובקסת הסופר ס"י ז' ס' ט' העלה שמחמת הספק יש להחמיר שכל עוד שאינו מאריך למעלה נחשבות כשתי תיבות וכן כתב בהלכה ברורה ס' קי"ז והוסיף בלשכת הסופר שם ס"ק ח' שה"ה בשתי התיבות שנראות למטה תיבה אחת אע"פ שלמעלה נראות כב' תיבות יש להסתפק בו ומחמת הספק יש לפסול וכן כתבו בקול יעקב אות קט"ז ובמשנת הסופר ס"ק ל"ט וביריעות שלמה פ"י הערה 37 ובהלכה ברורה שם, ומ"מ כתב בקול יעקב אות קט"ז שיש לסמוך בזה על תינוק

וציינו דבריו במשני"ב איש מצליח הערה 3 וביריעות שלמה שם סי' כ"א ובהלכה ברורה שם, והוסיף במשנת הסופר שם סי"ק מ' שאמנם דעת הגט פשוט שא"א לסמוך על תינוק בזה אך ישנם אחרונים שכתבו להקל ע"י תינוק, ועיין בביאור הסופר שם ד"ה יש להחמיר].

המשך סי"ק קי"ב. ומ"מ כל שנראה כב' תיבות פסולה אבל אם בתחלת הכתיבה ממשיך רגל התחתון של הנו"ן והצד"י וכותב האות הסמוכה לתוכה כגון פני או ארצי כשר כיון דבתיבה אחת נכתבו. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ז' סי' ט' ובקול יעקב אות ק"כ וז"ל מותר דהוי ממש תיבה אחת, וכן כתב בהלכה ברורה סי' קי"ז שיש להכשיר אמנם הוסיפו בקול יעקב שם והביאו דבריו במשני"ב איש מצליח הערה 4 ובמשנת הסופר שם סי"ק מ"א שאם ממשיך יותר מדי כדי למלאות השורה יש חשש לשינוי האות ויש להראות לתינוק].

המשך סי"ק קי"ב. ומ"מ לכתחלה אין נכון לעשות כן להבליע אות בתוך אות כי יש מחמירין בזה. [וכן כתב במשנת הסופר סי' ז' סי"ק מ"א, ועיין עוד בביאור הסופר שם ד"ה מותר, אמנם בקול יעקב שם כתב שלכתחלה אין נכון לעשות כן].

סיכומי ביאורי הלכה בענין חיסור אות האם מועיל לכותבו,

ואח"כ למחוק מכאן ואילך.
ד"ה אין לו תקנה: הנה בביה"ל כתב שלכאורה צריך קודם למחוק את מה שכתב ורק אח"כ לכתוב מה שחסר שאם לא כן צ"ע, כיון שבעת הכתיבה לא נכתב כסדרן, אך אח"כ חזר בו הרב וציין בכוכבית למטה בגליון שזה אינו והביא ראיה לזה מלקמן סי' ס"ד ביה"ל ד"ה בד"א עיי"ש שאפשר לכתוב החסר ואח"כ למחוק. [וכן כתבו בשונה הלכות סי' קל"ט ובמשנת הסופר סי' ט' סי"ק ה' שכן מסקנת המשני"ב].

בענין כתב "השמרו" "השמרו" פעמים כיצד מתקן, וכן אם כתב בטעות תיבה שלא שיכת לתפילין אם יכול לצרף חלק ממנה לתפילין.

ד"ה ואם יתר וכו': הביא הביה"ל את דברי הפמ"ג במשב"ז סי"ק כ' שאם כתב פעמים השמרו שיכול למחוק הוא"ו של השמרו הראשון וכן את השמר של השמרו השני ולהאריך את הרי"ש של השמרו הראשון לוא"ו של השמרו השני, ואפילו אם התיבה השניה אינה שייכת לתפילין ויש בה וא"ו שיכול למחוק המיותר ולעשות כנ"ל. אך בביה"ל כתב צ"ע על הדין השני איך יכול לצרף אות שלא נכתבה לשמה ואת"ל שכיון בזה התיבה לשמה מי אמר שמועיל היות ואין הכתיבה הזו מענין התפילין וצ"ע. [אמנם עיין בקסת הסופר סי' ט' סי' ח' שפסק כהפמ"ג בשתי הדינים ובלשכ"ה שם סי"ק י"ג הסביר את דברי הפמ"ג מההשגה של המלאכת שמים על הפמ"ג, וכן כתב בקול יעקב אות קכ"ב שכן המנהג בבגדאד ושאין להניח ודאן של המתירים לעשות כן מפני ספקו של המלא"ש, וכן כתב במשנת הסופר שם סי"ק ל"ב שהמלא"ש פקפק על

הקס"ה ושהביה"ל נישאר בצ"ע בדין השני, אולם הקס"ה פסק כהפמ"ג
וכ"כ עוד כמה אחרונים, וכן כתב בבירור הלכה ס"ק ק"ד שכן הסכימו
כמה אחרונים עיי"ש].

סעיף כ"ד

ערוך

שלחן

מותר לכתוב על מקום הגרר ועל מקום המחק אפילו אזכרה ולא ימחק
בעודו לח אלא ייבשנו יפה כי אז יגרר בקל ולא ישאר לו שום רושם.

מקורות

מותר לכתוב על מקום וכו' אפילו אזכרה. כן כתב הרמב"ם הלכות
תפילין פ"א הט"ז ומקורו במנחות ל' עמ' ב' שכן דעת ר' יצחק שאף
מוחק, וכן פסק רבה בר חנה אמר ר' יצחק בר שמואל הלכה מוחק וכותב
עיי"ש, וכתב בכסף משנה שם שאם מוחק בלח כ"ש גורר ביבש.

ולא ימחק בעודו לח וכו' כן כתב בר"י אסכנדרני כמובא בב"י שייבשנו
בטוב אצל האש שאז ימחק בטוב ובקל וכו' עיי"ש.

משנ"ב ס"ק קי"ג

(קי"ג) הגרר. הגרר מיקרי כשגררו משנתיבש והמחק מיקרי כשמוחקו
בעודו לח. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' י' סי' ט"ו ובקול יעקב אות קכ"ז
ובבירור הלכה ס"ק ק"ו בשם התוס' מנחות ל' עמ' ב' ד"ה רבי יוסי].

המשך ס"ק קי"ג. ומש"כ ולא ימחק עצה טובה קמ"ל ועיין בפמ"ג
שכתב דאם ישאר שום רושם דיו אפי' בדיעבד יש חשש בזה ואפי'
תיבה בעלמא דלא אזכרה אסור לכתוב על מקום זה. [וכן כתבו בקול
יעקב אות קכ"ז ובמשנת הסופר סי' י' ס"ק ל"ח ובבירור הלכה ס"ק
ק"ה].

סעיף כ"ה

שלחן

ערוך

(קיד) כל אות שהיא כתובה שלא כתקנה (קטו) ואין צורתה עליה כגון נגע (קטז) רגל האל"ף בגג האל"ף או פני האל"ף בפנים בגג שתחתיה או שהיה רגל הה"א או רגל הקו"ף (קיז) נוגעים או שהיתה * אות אחת חלוקה לשתי אותיות כגון (קיח) צד"י שכתב יו"ד נו"ן או שי"ן שכתבה (קיט) עי"ן יו"ד (קכ) או חי"ת שני זייני"ן ואחר שכתב לפניו חזר ותקנם הוי שלא כסדרן ופסולין אבל להפריד האותיות הדבוקות אחר שכתב לפניהם שפיר דמי דכיון שהאות צורתה עליה כשמפרידה מחבירתה לא הוי ככותב והוא הדין שאם לא היו מקצת (קכא) יודי"ן שעל האלפיי"ן והשיני"ן והעייני"ן ורגלי התוי"ן נוגעין בגוף האות (קכב) ותינוק דלא חכים ולא טיפש * מכירם שאע"פ שכתב לפניהם יכול לחזור ולתקנם דכיון דצורת האות היתה ניכרת ליכא משום כתבן שלא כסדרן (קכג) ויש מי שאומר דה"ה אם חוטרטא דחי"ת למעלה אין נוגעין זל"ז אך אין ניכר (קכד) להדיא פרידתן אע"פ שהתינוק קורא שני זייני"ן (קכה) מותר להדביקם.

מקורות

כל אות שהיא כתובה שלא כתקנה וכו' כן כתב הגהות מיימון פ"א הלכות תפילין אות ק' וז"ל גם אין תקנה אחר שכתב לפניה, דאחרי דאין שמה עליה אם יתקנו אחרי כן זהו עיקר כתיבה והוי שלא כסדרן. או רגל הה"א והקו"ף וכו' כן כתב הרא"ש הלכות ס"ת סי' י"ב. או שהיתה אות אחת חלוקה וכו' כגון צד"י שכתב יו"ד נו"ן וכו' כן כתב ר"י אסכנדרני.

אבל להפריד האותיות הדבוקות שפיר דמי וכו' כן דייק ב"י מדברי הרא"ש בתיקון תפילין (דף קכ"ג עמ' ב') שכתב וכל פרשה ופרשה אחר שיכתבנה יקראנה וכו' ובהמשך כתב ואם אות נוגעת בחבירתה יגרור ביניהם ויפרידם זה מזה. והסביר הב"י שדבריו אלו חוזרים על מה שכתב קודם שכל פרשה אחר שיכתבנה יקראנה, אם כן משמע שאף אחר שכתב כל הפרשה מועיל לתקן (וכן כתב בדברי חמודות על הרא"ש אות ק"ל) ועוד דייק בב"י מהלשון שכתבו "כתבן שלא כסדרן" דמשמע בכותב שלא כסדרן יגנזו אבל גירד שלא כסדר לא.

והוא הדין שאם לא היו מקצת יודי"ן שעל האלפיי"ן וכו' נוגעים וכו' ותינוק וכו' כן כתב בהגהות מיימון (פ"א הל' תפילין אות צ' דין ק') בשם הר"ם, וכן כתב ר"י אסכנדרני שיש שפסקו שנראה שיכול לחברן וכו'

והביאו ראיה מהירושלמי פ"א דמגילה ה"ט תולין בספרים ואין תולים בתו"מ דבעינן שיהיו נכתבות על הסדר, ומשמע מהכא שתלייה דוקא הוא שמיפסל אבל לתקן אות בעלמא שפיר דמי עיי"ש.

ויש מי שאומר דה"ה אם חוטרא דחי"ת וכו' כן כתב הב"י בסי' ל"ו (עמ' קע"ה בטור החדש) מצאתי כתוב וכו' (ועיין בביאור הסופר סי' ט' ד"ה חלוקה לשתי אותיות, שכתב שהוא מתשובת מהרי"ל).

משנ"ב ס"ק קי"ד

(קיד) כל אות וכו'. סעיף זה יבואר בו דין שלא כסדרן וענינו ארוכין, ואכלול בקצרה בדין זה יש בו ג' פרטים [א] אם יש קלקול באיזה אות בין שנעשה זה בעת הכתיבה או שנעשה לאחר הכתיבה [פמ"ג בפתיחה]. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ט' סי' ג' וביריעות שלמה פ"י סי' י"ג ובהלכה ברורה סי' קכ"ו].

המשך ס"ק קי"ד. אם נר' לעין כל שאין צורתו עליו כגון יו"ד שחסר לו רגלו הימני או שי"ן שחסר לו יו"ד אחד וכל כי האי גונא שחסר באות איזה דבר עד שעיי"ז אין תמונתו עליו אפילו אין נדמה משום זה לאות אחר וכתב לפניו לא מהני ליה שום תיקון ואפילו אם אירע שהתינוק קראו לאות אפ"ה פסול משום שלא כסדרן. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ט' סי' ג' ובקול יעקב אות קכ"ט וק"ל עיי"ש שהביאו עוד דוגמאות, וכן כתבו ביריעות שלמה פ"י סי' י"ג ובהלכה ברורה סי' קכ"ז].

המשך ס"ק קי"ד. וכ"ש אם ע"י קלקולו וחסרונו נדמה לאות אחר כגון דל"ת דומה לרי"ש או ב' דומה לכ' או חי"ת שברגל שמאלו יש הפסק בין הרגל להגג ונראה כה"א [עייין בקול יעקב אות קכ"ט שהביא את קסת הסופר בנידון מתי פוסלים אות חי"ת שיש הפסק דק ברגלה השמאלית בין הגג לרגל, ועיין עוד בילקוט הסופר סי' ה' אות חי"ת].

המשך ס"ק קי"ד. או צדי"ק שיש בו הפסק במקום נגיעת היו"ד לעצמותו ונראה לעין כל כיו"ד ונו"ן וכל כה"ג שאין משגיחין על התינוק ולא מהני ליה תיקון. [ודוקא צדי"ק מכתב ב"י שנהגו בו האשכנזים (שכותבים היו"ד הימנית כאות יו"ד רגילה) אבל בצדי"ק בכתב ואליש שנהגו בו הספרדים וכן בכתב האר"י שהיו"ד הפוכה בזה אין דינו כשתי אותיות אלא כיו"ד האל"ף שנפסק, משנת הסופר סי' ט' ס"ק ט"ז וביריעות שלמה פ"י סי' י"ג ובהלכה ברורה סי' קכ"ז].

המשך ס"ק קי"ד. [ב] אם ע"י קלקולו וחסרונו לא נפסד מצורתו לגמרי כגון שיש הפסק דק באיזה אות באמצעו ועדיין עיקר צורתו עליו או כגון שלא היו היו"ד ש"ע האלפ"ן והשיני"ן ורגלי התו"ן נוגעים בגוף האות אם תינוק דלא חו"ט מכירם אף דלא מתכשר האות עיי"ז משום דאין צורתו עליו בשלימות עכ"פ מהני זה דנשאר עליו עיקר צורתו לענין

שיהא מותר לתקנו ולא יקרא שלא כסדרן. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ט' סי' די' ובקול יעקב אות קל"ג וביריעות שלמה פ"י סי' ט"ו ובהלכה ברורה סי' קכ"ח].

המשך ס"ק קי"ד. ויש עוד אופן שלישי שאע"פ שעיקר צורתו יש עליו ותינוק קוראו לאות אפ"ה לא מהני ליה שום תיקון כגון אות שנפסל באיזה דבר שתיקונו הוא לגרור מקצתו ולכותבו מחדש. [כגון רגל ה"ה"א והקו"ף שנגעו למעלה אפילו נגיעה דקה כחוט השערה שתיקונו הוא לגרור כל הרגל ולכותבו מחדש דלא מהני ליה הפרדה בעלמא משום חק תוכות וכן נגע רגל האל"ף בגג האל"ף וכה"ג וכנ"ל בסעיף י"ח] ואירע שקודם תיקונו כתב לפניו בזה לא יצוייר שום תיקון דהא צריך לגרור כל מה שנכתב בפסול וא"כ מה שמתקנה אח"כ הוי שלא כסדרן. [וכן כתב דוגמאות אלו בקסת הספר סי' ט' סי' ג' ומובא גם בהלכה ברורה סי' קכ"ו].

המשך ס"ק קי"ד. ועתה נתחיל לבאר בעזה"י את הסעיף. כל אות שהיא כתובה וכו' וה"ה אם נתקלקלה אח"כ. [עיינן בהערה ראשונה על המשנ"ב הזה].

משנ"ב ס"ק קט"ו

(קטו) ואין צורתה עליה. פ' שנראה לעין כל שאין צורתה עליה כלל ואף דבנגעה רגל האל"ף בגג האל"ף או פני האל"ף בגגו או רגל ה"א וקו"ף הנוגעין למעלה ניכר עליו עדיין עיקר צורת האות ותינוק יקראהו לאות אפ"ה כיון שפסול זה אין תיקונו כ"א ע"י גרירת כל מה שנעשה בפסול וכנ"ל בסעיף י"ח ממילא נתבטל צורתו לגמרי ואם יתקנם אח"כ הוי שלא כסדרן. [וכן כתבו טעם זה בקסת הסופר סי' ט' סי' ג' בסוגריים ובמשנת הסופר ס"ק י"ד ובהלכה ברורה סי' קכ"ו].

משנ"ב ס"ק קט"ז

(קטז) רגל האל"ף. וה"ה כל הני דכתב רמ"א בהג"ה סוף סי"ח הנ"ל. [כן כתבו במשנת הסופר סי' ט' סי' ק"ב ובהלכה ברורה סי' קכ"ו].

משנ"ב ס"ק קי"ז

(קיז) נוגעים. אפילו נגיעה דקה כחוט השערה. [וכן כתבו בקול יעקב אות קי"א ובמשנת הסופר סי' ט' סי' ק"ד וביריעות שלמה פ"י סי' י"ז ובהלכה ברורה סי' קכ"ו].

משנ"ב ס"ק קי"ח

(ק"ח) צד"י שכתב. פי' שחלק היו"ד מהנו"ן כ"כ עד שנראה כשני אותיות וכן בכל אינך לכן אפילו אם אירע דתינוק קוראו כהלכתו אין יכול לתקן אח"כ שכיון שעיינו רואות שיש להן צורת אותיות אחרות א"כ כשמתקנס אח"כ הרי זה כתיבה מחדש ושלא כסדרן. וה"ה אפילו אם אין להם צורת אותיות אחרות רק שנראה לעין הכל שאין לה עיקר צורתה כגון יו"ד שלא עשה לה רגל הימיני או אל"ף שחסר לה היו"ד העליון וכל כה"ג אין יכול לתקנס אח"כ. [הכל כבר ציינו לעיל במשנ"ב ס"ק קי"ד בהערות עיי"ש].

המשך ס"ק קי"ח. אבל אם לא עשה להיו"ד רגל שמאלי אף דאם ישאר כך פסול דאיננו יו"ד כראוי לפי דעת רוב הפוסקים כדלקמן בסי' ל"ו מ"מ כיון שיש לה עיקר צורתה דאפילו בלא עוקץ שם יו"ד עליה לכן יכול לתקנה ואין בזה משום שלא כסדרן. [אמנם עיין במשנ"ב איש מצליח הערה 2 שציינו לעיין בקול יעקב בסי' ל"ו בצורת האותיות אות י' בשם החת"ס שאם אין ליו"ד עוקץ בשמאלה אין לפסול עיי"ש והוסיפו שכן מורים גדולי הספרדים ועיין בסוף המשנ"ב איש מצליח בהערות שציינו מקורות לזה וכן ביריעות שלמה פי"ב הערה 48 (ועיין עוד שם בפט"ז הערה 5) וסיימו באיש מצליח שם שלכן יראה הסופר שאם יוכל לתקן בנקל שלא תתקלקל צורת האות אה"נ יעשה כן לצאת אליבא דכו"ע ואם לאו עדיף להניח כן ויוכל גם לברך עליו (ועיין עוד בזה בעלון יד רפאל מס' 3 בשם הרה"ג יצחק ברדא שליט"א מה שכתב בענין קוצו של ר"ת) ובהלכה ברורה ס' קכ"ז העלה להלכה להחמיר ולעשות קוץ דר"ת ואם לא עשה מותר להוסיף, והנוהגים תמיד שלא לעשותו יש להם על מה שיסמוכו עיי"ש].

משנ"ב ס"ק קי"ט

(קיט) עיין יו"ד. וה"ה מ"ם פתוחה שכתבו כ' ו' בלי משיכת התג שביניהם. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ט' ס' ג' ובקול יעקב אות קכ"ט ובהלכה ברורה ס' קכ"ז].

משנ"ב ס"ק ק"כ

(קכ) או חי"ת שני זייני"ן. אפילו אם עשה חוטרא על גביהן רק שאין נוגעים זה לזה למעלה וניכר להדיא פרידתן ה"ז הפסידה עיקר צורתה שנראה כשני זייני"ן. [הנה דעת המשנ"ב כאן ובביה"ל ד"ה אות אחת, לפסוק כדעת האחרונים שבאות שהפיסוק שבה מחלק את האות לשתי אותיות שפסול ולא מהני תיקון בתו"מ היינו רק כשניכר להדיא פרידתן אך אם לא ניכר בהדיא אע"פ שפסול מועיל תיקון ודלא כהפמ"ג, ועיין בקסת הסופר סי' ט' ס' ג' ובקול יעקב אות ק"ל (קמא) שפסקו כהפמ"ג אך עיין במשנת הסופר שם ס"ק ט"ו שכתב שכמה אחרונים פסקו כהמשנ"ב, וכן עיין במשנ"ב איש מצליח הערה 3-4, ובסוף המשנ"ב

בהערות שדעת היביע אומר ח"ז סי' ב' להקל וכדעת המשנ"ב וכן כתב ביריעות שלמה פי"א סי' ג', וציין בהערה 9 שכן דעת שו"ת שבט הלוי ח"א סי' ז' אות י', וכן כתב בהלכה ברורה סי' קכ"ח לפסוק כהמשנ"ב, אמנם סיימו באיש מצליח הנ"ל וביריעות שלמה בהערה 10 שמ"מ אם הקונה מדקדק במצוות וכ"ש אם מבקש תפילין מהודרות לא ימכור לו תפילין שיש בו מחלוקת הפוסקים, אע"פ שהורה בה חכם מובהק להתיר, וכמ"ש בילקוט יוסף ח"א עמ' כ"ט].

משנ"ב ס"ק קכ"א

(קכא) יודי"ן שעל האלפי"ן. וה"ה אם היה הפסק באיזה אות באמצעו. [פמ"ג בא"א בפת"י].

משנ"ב ס"ק קכ"ב

(קכב) ותינוק וכו'. פי' לכן אפילו אם פרידתן ניכר להדיא [דהיינו תכף ומיד כשראה אותן] יכול לתקנם דהרי לא הפסיד עדיין האות עיקר צורתה מדקראה התינוק לאות. [כן כתב הגרע"א בחידושו ודלא כפמ"ג שהחמיר בזה ועיין בביה"ל]. אבל אם אין פרידתן ניכר להדיא עד שמסתכל בה אין צריך להראות להתינוק. [הנה דעת המשנ"ב כאן ובביה"ל ד"ה אות אחת, לפסוק כרעק"א לענין אות שאין הפיסוק מחלקו לשתי אותיות שמועיל תיקון ואף שניכר פרידתן להדיא, אמנם דעת קסת הסופר סי' ט' די ולשכ"ה ס"ק ט' וקול יעקב אות קל"ב לפסוק כהפמ"ג, שרק כשלא ניכר להדיא מועיל תיקון ולא כשניכר, אך עיין במשנ"ב איש מצליח הערה 4 שכתבו שדעת היביע אומר ח"ז סי' ב' לפסוק כהמשנ"ב (ועי"ש באות ג' באורך דעת האחרונים שהקלו בזה). וכן כתב במשנת הסופר שם ס"ק כ"א שכן הסכימו הרבה מגדולי האחרונים וכן העלה ביריעות שלמה פי"א סי' ד' וציין בהערה 9 שכן דעת שו"ת שבט הלוי ח"א סי' ז' וכן כתב בבירור הלכה ס"ק ק"ז, ומ"מ כפי שציינו לעיל בהערה הקודמת בשם האיש מצליח ויריעות שלמה שמ"מ אם הקונה מדקדק במצוות וכ"ש אם אומר בפירוש שרוצה תפילין מהודרות צריך להודיע לו.

ולענין ההגדרה של ניכר להדיא כתב במשנ"ב כאן שהגדר הוא שתיכף ומיד רואים אותו (עיין קול יעקב אות קל"ו) אך עיין בביאור הסופר סי' ט' ד"ה חלוקה, ובבירור הלכה ס"ק ק"ז שציינו שדעת המק"מ ס"ק קי"ח הגדוה"ק ס"ק ל"א שהגדר הוא שאם ההפסק הוא גדול כ"כ כשיעור המרחק בין אות לאות שבכתב זה הוי הפסק הניכר להדיא, ואם כן אף אם אנו רואים את ההפסק מיד, מ"מ כיון שלפי המרחק של שאר אותיות ניכר שכאן זה אות אחת מופסקת לא נקראת ניכר להדיא ויש להקל לתקנו, וציינו שם וכן בשונה הלכות סי' קמ"ח שגם החזו"א סי' ח' ס"ק ז' השיג על המשנ"ב וכתב וז"ל מה שתולה הדבר בגודל ההפסק,

אינו מוכרע שאין לנו שעורים בגודל ההפסק וכו' אבל הכא בהכרעת המבט תלוי ובמקום שבפירודם נעשו ב' אותיות טבע ההכרעה לשופטן לבי' אותיות יותר מפירוד של אל"ף וכו"ב עיי"ש. (ועיין עוד בביאור הסופר שם מה שהעיר על הוכחת החזו"א לשיטתו בזה).

המשך ס"ק קכ"ב. ומ"מ אם אירע שהראה להתינוק ולא קרא לו אות הולכין אחריו להחמיר ואין יכול לתקן [כמו שכתב הפמ"ג]. [אמנם ציינו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 שלפמ"ש הקול יעקב אות ס"ה בשם החיד"א (וציינתיו לעיל בסי' ט"ו בביה"ל ד"ה כשר) נראה שגם כאן לא אזלינן בתר תינוק להחמיר אם חכם הכריע שהאות כשרה עיי"ש, ועיין עוד בביאור הסופר סי' ט' ד"ה אבל התינוק מכירם, שנשאר בצ"ע מדוע לחוש כאן לחומרא הרי כאן איירי באות שאינה מורכבת משתי אותיות וההפסק הוא דק מאוד שאינו ניכר להדיא רק אחרי הסתכלות ועיון ואם כן מדוע להתחשב בתינוק בזמן שאנו רואים שיש צורת אות ומדוע לא נאמר שהחסרון בתינוק, ועיי"ש מה שכתב באורך בעניין זה].

משנ"ב ס"ק קכ"ג

(קכג) ויש מי שאומר. אין כאן מחלוקת רק חידוש דין. [וכן כתב הקול יעקב אות קל"ה בשם הט"ז והשער הציון להלכה ברורה ס"ק שנ"ב].

משנ"ב ס"ק קכ"ד

(קכד) להדיא. דאם היה ניכר להדיא ה"ז הפסידה עיקר צורתה וכמו שכתבנו בס"ק ק"כ. [וכן כתב המשנת הסופר סי' ט' ס"ק כ"ב].

משנ"ב ס"ק קכ"ה

(קכה) מותר להדביקם. דאין התינוק מורגל בחי"ת כזה, דאפילו המוכשר כתיקונו יקראהו ב' זייני"ן. [כן כתבו בקסת הסופר סי' ט' ס' ד' ובקול יעקב אות קל"ז ובמשנת הסופר ס"ק כ"ג וביריעות שלמה פיי"ג סי' ד' ובהלכה ברורה סי' קל"א].

סיכומי באורי הלכה

בענין דחית דברי הפמ"ג בדין פיסוק שלא ניכר בהדיא באותיות שהפיסוק מחלקו לשתי אותיות, וכן בענין הפסק שנראה רק כנגד השמש.

ד"ה **אות אחת וכו':** בביה"ל כתב שראה שיש אנשים שפסלו אם נמצא הפסק דקה מן הדקה שאינה ניכרת עד שיסתכל בה היטב ומקורם מהפמ"ג (עיין במש"ז ס"ק כ' ובאשל אברהם ס"ק ל"ו ובפתיחה לסי

ל"ב בד"ה השני שבתפילין, ובד"ה בענין ינוקא, ובסוף הפתיחה ד"ה גם מצאתי). והאריך הביה"ל בראיות מדברי ר"י אסכנדרני המובא בב"י ומהמ"א בס"ק ל"ו, ומדברי מרן כאן, וכן מספר עולת תמיד ומתרומת הדשן בסי' מ"ח ור"ל, שאם ההפסק היה דק שלא היה ניכר פרידתו להדיא רק עד שמסתכל בה היטב והתינוק קוראם יפה אפילו אם ארע כה"ג בצד"י בין היו"ד שאחוריו לנו"ן שלו וכל כה"ג מותר לתקן וזה לא נקרא אות שנחלקה לבי' אותיות, והוסיף בביה"ל בסוגריים שאפשר שאין צריך להראות ג"כ לתינוק באופן זה, שודאי שיקרא יפה ודומיא דחי"ת שכתב בשו"ע שלא מעכב בו ראית התינוק, אך לכתחלה בודאי נכון להראות לתינוק. [ועיין בשער הציון למשנת הסופר סי' ט' ס"ק כ"ד שהעלה שבהפסק שהוא יותר מחוט השערה רק הוא פחות משיעור שבין אות לאות שבכתב זה, היות שלמק"מ אפשר לתקנו (כמו שכתבנו לעיל במשנ"ב ס"ק קכ"ב בהערות) בזה ראוי להראות לתינוק אבל בהפסק כל שהוא כחוט השערה מסתמא תינוק יכירנה כדמוכח מהשו"ע באות חי"ת שנפסק החטוטרות]. וסיים הביה"ל שכן ראה באיזה אחרונים שמצדדים להקל בלא ניכר בהדיא הפרדתן והתינוק קוראה לאות ע"כ נ"ל שבמקום הדחק יש לסמוך על זה להקל שיהא מותר לתקן ודלא כהפמ"ג. [ועיין בשער הציון למשנת הסופר סי' ט' ס"ק כ"ג שכתב שאף ששמע מהביאור הלכה שרק בשעת הדחק יש לסמוך להקל אבל במשנ"ב ס"ק ק"כ סתם להקל כדעת הגר"ז דמדינא אין להחמיר בזה ועיי"ש שכתב שבאמת כן מוכח מכמה ראשונים. (עיין לעיל במשנ"ב ס"ק ק"כ שכתבנו דעות האחרונים בזה)]. והוסיף הביה"ל שמ"מ אם ההפסק דק מאוד עד שאין נראה רק כנגד השמש כשר אף לפמ"ג ואין צריך שום תיקון עיי"ש ראיותיו וסיים שמ"מ המחמיר בזה די שיחמיר להצריכן תיקון אבל חלילה לפסול התפילין משום זה. [וכן העלה במשנת הסופר סי' ה' ס"ק קע"ג שכשר וסיים שמ"מ אם אפשר נכון לתקנו. (ועיין בילקוט הסופר סי' ט' ס' ג' ובביאור הסופר סי' ה' ד"ה כחוט השערה) וכן העלו היריעות שלמה פ"ט סי' ט' וההלכה ברורה סי' קכ"ט שכשר וסיים בהלכה ברורה שהמחמיר לתקנו תבוא עליו ברכה].

בענין הכרעת הביה"ל להקל כרעק"א ודלא כהפמ"ג בדין פיסוק שלא מחלק את האות לשתי אותיות, וכן בענין הפסק שניראה למרחוק.

ד"ה מכירם שאע"פ וכו': מדייק בביה"ל שמפשט מרן בשו"ע מוכח שאף בהפסק שניכר להדיא באותיות שלא מתחלקות לשתי אותיות מועיל תיקון, ודחה הביה"ל את ראית הפמ"ג שרצה להוכיח (מהמצאתי כתוב שהביא בב"י בסי' ל"ו) לפסול בכה"ג וכן העלה בחדושי רעק"א להתיר למעשה בשעת הדחק וכן דעת הביה"ל [אך עיין במשנ"ב ס"ק קכ"ב שסתם והתיר בפשטות לתקן, ועיין שם דעות האחרונים בזה]. והוסיף הביה"ל שמ"מ בהפסק גדול כ"כ עד שניכר ונראה לעין כל מרחוק, בזה איבד צורתו לגמרי ומודה בזה רעק"א שלא יועיל תינוק לזה. [וכן העלה בהלכה ברורה סי' קכ"ט]. וציין הביה"ל בשם תשובת הפמ"א ח"ב סי' ט"ז שלדעת הב"י בסי' ל"ו שיעור המרחק היינו שניכר ההפסק ברחוק

ארבע אמות, ולדעת הבי"ח ברחוק אמה בזה אין לסמוך על התינוק, אבל אם אף לאחר שהרחיק לבי"י ארבע אמות ולבי"ח אמה, אנו רואים שהוא אל"ף ושי"ן, ורק כשמקרבים עינינו רואים ריוח ותינוק קורא אל"ף או שי"ן שפיר נוכל לסמוך עליו ולתקן. [ועיין בביאור הסופר סי' ט' ד"ה דצורת האות, שכתב שבמשנת הסופר ס"ק כ"א השמיט את סיום הביה"ל לענין שיעור המרחק, שדברי הבי"י והבי"ח הם לאו דוקא בשיעור זה בדיוק, אלא שבדרך כלל זה המרחק שבין האדם לס"ת כשהוא על הבימה אבל ודאי שאין לפסול או להכשיר על פי סמך שיעור זה דוקא שאין זה כשאר שעורי תורה וחז"ל וכן אין כל הכתבים שוים שיש גדול ויש קטן וא"א לתת שיעור אחד לכל הכתבים אלא הכל תלוי לפי ראות עיני המורה אם נפסד האות או לא, וכן ציין דבריו ביריעות שלמה פי"א הערה 12 ועיי"ש עוד בזה].

סעיף כ"ו

ערוך

שלחן

* אם אותיות של שם (קכו) דבוקות יכול (קכז) להפרידם.

מקורות

אם אותיות וכו' המרדכי בהלכות קטנות בפרק הקומץ סי' תתקנ"ג וז"ל אומר ר"י שאם הדביק אות של שם יכול למחוק ואע"פ שאזהרה למוחק השם מ"לא תעשון כן" הא תיקון הוא ושרי וראיה ממסכת סופרים פ"ה ה"ז, ועיין עוד במרדכי סוף ההלכות שם דף י"ד עמ' ב', וכתב הבי"י כאן וביו"ד סי' רע"ו סי' י"א, שהיות וגם הרא"ש בתשובה כלל ג' סי' י"א סובר כן וכן פסק הטור שם, כדאי הם ר"י והרא"ש לסמוך עליהם (ודלא כרבנו שמשון שאסר להפריד).

משנ"ב ס"ק קכ"ו

(קכו) דבוקות. בין למעלה ובין למטה וה"מ שנדבקו בעת הכתיבה אבל אם נדבקו לאחר גמר הכתיבה אסור להפרידם ועיין בביה"ל. [הנה דעת המשנ"ב כדעת הנודע ביהודה שהלכה זו מיירי דוקא שנדבק בשעת הכתיבה אך לאחר הכתיבה חשינן לתירוץ ב' של הבי"י בס' ט"ז ואסור

לגרוד ביניהם, אמנם דעת הלשכ"ה בסי' י"ב ס"ק י"א שמותר להפריד בין בנגיעה בשעת הכתיבה ובין אחר הכתיבה, וכן העלו במשנת הסופר ס"ק ל"ח בשם שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קנ"ב (ועיין עוד בביאור הסופר שם ד"ה אם נדבקה) ובקול יעקב ביו"ד סי' רע"ו אות ס"ז שכן מנהג בגדאד וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 2 שכן פסק בשו"ת שואל ונשאל ח"א יו"ד סי' קל"ח ובספר זכרי כהונה מעי' סי' אות ט' שכ"כ עוד פוסקים, וכן העלו ביריעות שלמה פ"ט הערה 7 ובהלכה ברורה סי' קל"ג ובבירור הלכה ס"ק ק"ח. ועיין עוד במשנת הסופר ס"ק ל"ח שכתב שאף מי שרוצה להחמיר כמשנ"ב היינו דוקא היכא שהדיו הזה שצריך לגורדו נכתב לשם קדושה כגון שאחר שגמר לכתוב את השם רוצה לעשות איזה תיקון ליפותו ועיי"כ נדבקו האותיות, אבל אם נפלה טפת דיו בין האותיות בזה ודאי שרי לגרור הטפה ההיא שהרי לא נתקדשה ואין בזה איסור מחיקה, ועיין עוד בזה בקונטרס ליקוטי אליהו בעניני קדושת השם סי' י"ב שאלה 39 – 37 מה שכתבנו].

משנ"ב ס"ק קכ"ז

(קכז) להפרידם. ואין בו משום איסור מחיקה כיון שמתקן בזה וכ"ש אם היו דבוקות לאותיות אחרות דמותר להפריד האותיות האחרות מהם בכל גווני ובלבד שיזהר שלא יגע הסכין באותה נקודה אחרונה המדובקת עם השם. [בה"ט בשם שכה"ג ומ"ש בשעת הדחק זה אינו להמעין שם]. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' י"ב סי' ט"ו ובקול יעקב סי' רע"ו אות ס"ט וז"ל וכשיגרור באותיות השם צריך להזהר בכל מה שאפשר לגרור רק הדיבוק ולא באות עצמו ועיין במשנת הסופר שם ס"ק ל"ט שמ"מ אם א"א בענין אחר וחייב לגרוד גם מקצת האות משמע שיש להקל גם בזה כיון שהאותיות נשארים בצורתם והוא עושה כדי לתקן, ועיין עוד שם בביאור הסופר ד"ה ויזהר].

סיכומי באורי ההלכה

בענין אם נסתפק מתי נעשה הדיבוק בשם השם.

ד"ה **אם אותיות של שם וכו'**: כתב הרב שני"ל פשוט שאם מסתפק אימת נעשה הדיבוק בשם השם אם בשעת הכתיבה או אח"כ שיכול להפריד מטעם ס"ס שמא נעשה בעת הכתיבה ואת"ל שנעשה אח"כ שמא הלכה כתירוץ א' של הב"י בסי' ט"ז שבנגיעה אין חילוק בין בשעת כתיבה ובין אח"כ, והוסיף שאפילו למחמירים בס"ס באיסור מחיקה, מ"מ יש להקל כאן לפי דברי הנוב"י שבמוחק מקצת מאות ועדיין נשאר צורתו עליו יש בו איסור מוחק רק מדרבנן, וכתב שכן מצא בספר ישועות יעקב. [וכן העתיק דבריו במשנת הסופר סי' י"ב ס"ק ל"ח בסופו, אמנם עיין לעיל במשנ"ב ס"ק קכ"ו בהערה שכתבנו דעות האחרונים שהתירו לתקן תמיד עיי"ש].

סעיף כ"ז

ערוך

שלחן

אותיות ותיבות (קכח) שנמחקו קצת אם רישומן ניכר כל כך שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותם מותר להעביר קולמוס עליהם להטיב הכתב ולחדשו ולא הוי שלא כסדרן.

מקורות

אותיות ותיבות וכו' כן כתב בתרומת הדשן סי' מ"ח והטעם דכיון דעכשיו כשר ומה שמוסיף עליו אינו אלא לשמרן שלא יתקלקלו, לא הוי כתיבה שלא כסדרן, וכן כתב בר"י אסכנדרני שמצא כתוב כן בשם הרא"ש.

משנ"ב ס"ק קכ"ח

(קכח) שנמחקו קצת. פי' שהלך מעל האותיות קצת מראה הדיו שלהן. ואם בתחלת הכתיבה לא היה הדיו שחור אלא דומה ללבן שהוכחה מראיתו או לאדום וצריך להעביר עליהם קולמוס הוי שלא כסדרן אבל בהאי דהשו"ע לא מיקרי שלא כסדרן כיון שגם עכשיו הכתב הוא כשר ומה שמוסיף עליו אינו אלא משמרו שלא יתמחק יותר. [וכן כתבו בקול יעקב אות קל"ט וק"מ וביריעות שלמה פי"ג סי' די' וסי' ו' ובהלכה ברורה סי' קל"ד].

המשך ס"ק קכ"ח. בד"א כשמקצת צבע הדיו קיים אבל אם קפץ כל הדיו מהקלף ולא נשאר רק רושם אדמומית מהחלודה של הדיו כשמעביר קולמוס עליהן ה"ז כותב שלא כסדרן ולפיכך אם נקלף ממקצת אורך הוי"ו קצת דיו ונשאר רק רושם החלודה באותו מקום וצריכין להראותו להתינוק אם יש בחלק העליון שיעור וי"ו צריך לכסות להחלק התחתון שלא יצרפהו התינוק ודומיא דמה שכתבנו לעיל בס"ק מ"ח. [וכן כתבו הקול יעקב אות ק"מ וקמ"ג והמשנת הסופר סי' ג' ס"ק ח' וסי' ט' ס"ק ל"ד והיריעות שלמה פי"ג סי' די' וההלכה ברורה סי' קל"ד].

המשך ס"ק קכ"ח. ודע עוד דדעת הפמ"ג הוא דאפילו נשאר ממשות דיו רק שנקלף שחרות עליון ונשאר אדום הוה שלא כסדרן דאודם אין כשר

לתפילין אבל החתם סופר בחיו"ד בסי' רנ"ו פליג עליו וסובר דאם השינוי לאדמומית הוא מחמת יושן הרי הוא כשר שהרי הוא נכתב בדיו ולהכי נאמרה ההלכה לכתוב בדיו להורות דצריכה היא רק להכתב בדיו וכך דרכו של רוב דיו לכשיזקין יכהה מראיתו ויתהפך קצת לאדמדם ונעשית כעין מראה [שקורין בל"א ברא"ן (חום)]. מ"מ טוב להעבירו בקולמוס. [הנה במשנ"ב כאן פסק כדעת החת"ס וכמו שסיים בדבריו, וכן כתב בשער הציון ס"ק א' בשו"ת אוצרות יוסף סי' י"ד שכן דעת המשנ"ב להלכה, וכן העלו בילקוט יוסף ח"ב סי' קמ"ג סי' כ"ה ובהערה כ"ה ובשו"ת אוצרות יוסף שם בשם הגר"ע יוסף שליט"א, ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ט יור"ד סי' י"ט אמנם עיין בקסת הסופר סי' ג' סי' ב' וכן בסי' ט' סי' ט' שפסק כהפמ"ג שאם נתאדם האות שפסול (והנה בדעת הקול יעקב לכאורה צ"ב שבאות ק"מ העתיק רק את דברי הפמ"ג בס"ק ל"ט שכל שנתאדם פסול ושכן כתבו האחרונים ולא הזכיר את דברי החת"ס, ומשמע שפוסק כהפמ"ג וכן משמע מדבריו בסי' רע"א אות ח"י עיי"ש וכן כתב הגר"מ מאזוז שליט"א בהגהות איש מצליח והביאו דבריו ביריעות שלמה פ"ג הערה 16, אם כן קשה לכאורה מה שסיים בקול יעקב אות קמ"א בשם החת"ס שאם נתאדמו האותיות מחמת יושן שמותר לעבור עליהם בדיו ואפילו בשמות הקודש הרי לפי הפמ"ג אסור לעבור עליהם בקולמוס כיון שכתב זה פסול לדעתו, ואם כן איך העתיק הקול יעקב את דברי החת"ס בסתמות ולא כתב שלפמ"ג זה אסור, ונ"ל שאולי לכן כתב בקול יעקב שם בסוגריים לפרש את דברי החת"ס וז"ל "ויש לפרש דבריו דמיירי דעדיין יש בהם מראה דיו" וכונתו בזה שלכן מהני לעבור בקולמוס דאף לפמ"ג מהני כיון שיש עדיין מראה דיו, אך דבריו לכאורה צ"ב שהרי החת"ס התיר אף נתאדם מעט כמראה ברא"ן שזה חום ולא מראה דיו, וצ"ע עדיין). ובמשנת הסופר סי' ג' ס"ק ח' וסי' ט' ס"ק ל"ד העלה לדינא שאף שאין למחות ביד המקילים שיש להם על מה שיסמוכו אבל לכתחלה נכון להחמיר בתו"מ כדעת הפמ"ג והקס"ה כיון שהוי דאורייתא אמנם עיין ביריעות שלמה פ"ג הערה 15 שהעלה שגם בתו"מ יש להתיר והמיקל לא הפסיד וכן העלה בשו"ת אוצרות יוסף סי' י"ד בסופו, שאין לחוש בזה משום שלא כסדרן, אך סיים שמ"מ טוב להחמיר בזה.

(ולענין אם נמצא כן בס"ת שנתאדמו האותיות מחמת יושן המשנ"ב סי' קמ"ג ס"ק כ"ה העלה שאם נמצא כן בס"ת באמצע קריאה שאין להוציא ס"ת אחר ובמשנת הסופר שם העלה שאפשר לסמוך ולהקל ולקרות בהם כיון שנשאר עצם הדיו. (אך סיים שצריך לזה בקיאות גדולה אם זה דיו או חלודה בעלמא). וכן העלו הילקוט יוסף ח"ב סי' קמ"ג סי' כ"ה ובשו"ת אוצרות יוסף סי' י"ד בשם הגר"ע יוסף שליט"א שאפשר להמשיך ולקרות בזה בברכה ועיין ביריעות שלמה פ"ג הערה 16 שהביא את דעת הגר"מ מאזוז שליט"א בהערות שבמשנ"ב איש מצליח שהעלה שאם נמצא כן בס"ת בשעת קריאה לדין צריך להוציא ס"ת אחר ובתנאי שהס"ת השני לא יהיה גרוע מהראשון).

המשך ס"ק קכ"ח. ואפילו בשמות הקדושים קרוב לודאי דמותר כדיו ע"ג דיו דאין כאן מחיקה. [וכן פסק בלשכ"ה סי' י"א ס"ק ב' לענין ס"ת ישן שעומד להמחק ורוצה לעבור עליו בדיו וכן כתב בקול יעקב סי' רע"ו אות ק"ד. (אך עיין בהערה הקודמת שכתבנו שהקול יעקב בסי' ל"ב אות קמ"א הסביר שהחת"ס שהתיר לעבור בקולמוס על השמות מיירי שעדיין יש בהם מראה דיו עיי"ש). וכן העלה בשו"ת אוצרות יוסף סי' י"ד בשם הגר"ע יוסף שליט"א להתיר כהחת"ס ואף בשמות השם].

המשך ס"ק קכ"ח. ואם נשתנה לאודם ממש שאין דרכן של סתם דיו או אפילו רק לאדמומית רק שנשתנה מיד מהר לאחר הכתיבה אין תקנה לאותה ס"ת שנראה שאינו מחמת יושן ועל כרחך יש חסרון בעיקר הדיו שנעשית מסממנים אחרים וע"כ פסול מעיקרא כי לא נכתב בדיו ובשמות אסור להעביר עליו דיו וכו' עיי"ש שמאריך בכ"ז מילתא בטעמא. [מה שכתב המשנ"ב בשם החת"ס שאם נשתנה לגמרי שאין תקנה לס"ת וכו' כן כתב במשנת הסופר סי' ט' ס"ק ל"ד, אמנם הטעם שאין תקנה היינו בגלל שבשמות השם אסור לעבור בדיו משום חשש מחיקה אך לולי זה על אותיות הס"ת שלא בשמות השם כן אפשר לעבור בדיו, כמו שכתב החת"ס שמצא מין את מינו וברגע שמוסיף דיו מתקן את הדיו שתחתיו וכן כתב הקול יעקב אות קמ"א בשם החת"ס שהתיר לעבור בדיו על אותיות הס"ת. (ואף לפמ"ג שפוסל בנתאדם מחמת יושן מודה שמהני לעבור בקולמוס בס"ת שהרי בלאו הכי סובר הפמ"ג שאפילו בדיו על צבע ממש מהני לעבור וכמו שכתבנו בביה"ל לעיל בסי' ג' ד"ה הרי אלו פסולים). ורק בתו"מ ובשמות השם אסור לעבור. [וכך יישב החת"ס את קושית הפמ"ג על הא"ר שהקשה שבס' ג' לעיל פסק הא"ר שדיו על גבי צבע לא מועיל וכאן משמע שפוסק שכן מועיל, ותירץ החת"ס ששם הוא צבע שאינו דיו כלל ועיי"כ לא מהני והוא כדיו על גבי סיקרא. (עיין גיטין י"ט עמ' א' וכן פסקו בביאור הלכה סי' ג' ד"ה הרי אלו פסולים, ובקול יעקב אות ט"ו ובמשנת הסופר סי' ג' ס"ק ה') אך בדיו שנהפך לאדום הוא כדיו שחסר וברגע שמוסיף דיו טוב מצא מין את מינו והוא כאילו הוסיף דיו לתוך כלי לתקן את הדיו שבכלי עיי"ש]. וכן העלה המשנת הסופר סי' ג' ס"ק ט' כהחת"ס שמועיל לעבור בדיו בס"ת. אמנם לעצם התירוץ החת"ס וחילוקו, עיין בשו"ת רב פעלים ח"ג יו"ד סי' כ"ב ובביאור הסופר סי' ג' ד"ה בתכלית השחור, מה שהעירו בזה, אך עם כל זאת העלה בביאור הסופר שם שמועיל לעבור בדיו (באותיות ס"ת ולא בשמות) היות ובלאו הכי דעת הפמ"ג לעיל בס' ג' וכאן שאפילו בצבע ממש מועיל לעבור בדיו עיי"ש].

סעיף כ"ח

שלחן

ערוך

יש ליזהר (קכט) שלא יכנס ראש הלמ"ד (קל) באויר הה"א (קלא) או החי"ת אפילו (קלב) בלא נגיעה.

מקורות

יש ליזהר וכו' כן כתב הריב"ש בתשובה ס"י קמ"ו שלדעת הרמב"ן בפ"ב בגיטין דף כ' עמ' א' ד"ה לא צריכה, בס"ת תפילין ומזוזות אם נכנס ראש הלמ"ד באויר ה"א או החי"ת אפילו בלא נגיעה פסול, ודברי הרמב"ן כתב הר"ן בפירוש ההלכות בגיטין דף י' בד"ה ומכאן וכו' ע"ש.

משנ"ב ס"ק קכ"ט

(קכט) שלא יכנס. אפילו כל שהוא ראש הלמ"ד בשורה שלמעלה הימנה. [וכן כתב במשנת הסופר ס"י ז' ס"ק ל"ו].

המשך ס"ק קכ"ט. וה"ה בך' פשוטה וכדומה שלא יכנס בשורה שלמטה באות ט' וע' וכדומה. [כתב בקול יעקב אות קנ"א שאם נשתנה צורת האות כגון רגל הכ"ף או נו"ן פשוטה שנכנס בין חלקי העי"ן והשי"ן והטי"ת בכל הנזכר אפילו בדיעבד פסול וכו'. ע"ש].

משנ"ב ס"ק ק"ל

(קל) באויר הה"א. וה"ה באויר אל"ף או תי"ו וכדומה וכ"ש שיזהר שלא יכנס באויר ד' או רי"ש שלא יראה כה"א וכדלקמיה.

משנ"ב ס"ק קל"א

(קלא) או החי"ת. וה"ה אם נכנס ראש למ"ד לתוך אויר של כ' פשוטה וכדלקמיה בס"ק קל"ב. [תשובת מהרי"מ מבריסק (צ"ל מהר"ם פאדווה) בס"י ח' ע"ש וכן הקיל בזה הגאון רע"א בחידושיו בדיעבד]. [הנה לענין דיעבד אם נכנס ראש הלמ"ד לתוך חלל ד' פשוטה אם מועיל קריאת תינוק ודינו כנכנס לתוך ה"א או דינו כנכנס לתוך דל"ת שלא מועיל תינוק (וכמ"ש המשנ"ב ס"ק קל"ב) עיין במשנת הסופר ס"י ז' ס"ק ל"ו שהביא מחלוקת בזה ושדעת המשנ"ב שדינו כנכנס לתוך ה"א וחי"ת ומועיל קריאת תינוק. (וע"ש בביאור הסופר ד"ה לתוך חלל אות, איך שכתב לפרש דברי המשנ"ב הנ"ל היות ויש מקום קצת לטעות בדבריו ולחשוב שמכשיר באות אל"ף אף בלא קריאת תינוק, אך זה אינו, וגם למשנ"ב צריך קריאת תינוק ע"י כיסוי שיטה התחתונה ע"ש). וכן העלה

ההלכה ברורה סי' קל"ו שמועיל קריאת תינוק בחלל אות כ"ף פשוטה ושכן הסכים בשו"ת יביע אומר ח"ד סי' ו' אות ד'. ולענין אם האות כ"ף ארוכה יותר מן השיעור שאילו היה גוררה ומעמידה על קו הדין נמצא ראש הלמ"ד מחוץ לכ"ף עיין בזה בקול יעקב אות קמ"ו וביביע אומר שם ובמשנת הסופר סי' ז' ד"ה לתוך חלל אות, באמצע דבריו, ובעלון יד רפאל מס' 8 בשם הגר"מ מאזוז שליט"א ובילקוט יוסף ח"א עמ' כ"ז ובהלכה ברורה סי' קל"ו ובמשנ"ב איש מצליח סי' כ"ח הערה 1].

משנ"ב ס"ק קל"ב

(קלב) בלא נגיעה. דבנגיעה בלא"ה פסול משום חסרון הקפת גויל. [וכן כתב בקול יעקב אות קנ"א].

המשך ס"ק קל"ב. ומשמע מלשון השו"ע דכתב שיש ליזהר דדוקא לכתחלה אבל לא לעיכובא בדיעבד וה"מ שלא נכנס בענין שיפסד צורת האות ע"י כגון שנכנס רק מעט אבל אם נכנס כ"כ בענין שנשתנה צורת האות שתינוק דלא חכים ולא טיפש אם נכסה לו שיטה התחתונה שלא יהא נראה רק ראש הלמ"ד ולא גוף הלמ"ד לא יכיר האות מה הוא הוי שינוי צורת האות ופסול. [וגם לא יצויר בו תיקון משום שלא כסדרן]. [ומה שכתב המשנ"ב שצריך לכסות לו שורה התחתונה כן כתבו בקסת הסופר בחקירה ג' ומובא בקול יעקב אות קמ"ד ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק ל"ו. (ועיי'ש בביאור הסופר ד"ה שלא יכנס) וכן כתב ביריעות שלמה פי"ב סי' ו' ועיין בהלכה ברורה סי' קל"ז שכתב שטוב להחמיר ולכסות חלק הלמ"ד שבשורה התחתונה. (אך הוסיף שכי"ז אם כתב הלמ"ד מלמעלה למטה אך אם התחיל מלמטה למעלה ואח"כ השלים ראש הלמ"ד באופן שלא היה באות העליונה שינוי צורה אפילו לזמן מועט אין צריך לכסות לתינוק ואף לכתחלה, (ועיין בשו"ת אור לציון ח"ב פי"ג סי' ו') ועיין ביריעות שלמה שם שכתב כעין זה לענין אם נכנס עקב הבי"ת לתוך הדל"ת עיי"ש)].

המשך ס"ק קל"ב. וכ"ש אם נכנס ראש הלמ"ד בתוך חלל ד' או רי"ש ונראית כה"א דפסול ואינו מועיל בזה קריאת התינוק כהוגן שהרי עינינו רואות שנשתנה ע"י לאות אחר. [וכן משמע מהלשכ"ה סי' ז' ס"ק ז' שלא מהני תינוק בזה וכן כתב המשנת הסופר שם ס"ק ל"ו והוסיף וז"ל אך לפעמים גם בנכנס לדל"ת יועיל תינוק והיינו כשנכנס רק מעט או מהצד סמוך לרגל הדל"ת. (עיי"ש ובביאור הסופר ד"ה ראש הלמ"ד) וכן כתב ביריעות שלמה פי"ב סי' ו' שאם נראית כה"א פסולה, ואם לא נראית לעינינו ממש כה"א יש לכסות לתינוק שיטה וכו' וכן כתב בהלכה ברורה סי' קל"ו. ועיין עוד בביאור הסופר הנ"ל שכתב שמצוה לפרסם בענין כניסת ראש הלמ"ד לתוך דל"ת או רי"ש צריך להיות זהיר מאוד באופן הבחנתו ע"י תינוק דיכול להיות שאם נגלה לו רק את הדל"ת או הרי"ש עצמו ואת חלק הקטן של הראש שנכנס לפניו, אז יקרא אותו התינוק דל"ת ואם נגלה לו יותר דהיינו ע"י שנזיז מעט את הנייר המכסה

כלפי מטה ואז יתגלה קצת יותר הראש אז יקרא אותו ה"א ובזה שוב א"א להכשיר וכו' ע"כ יש לדקדק ולהראות לתינוק בצורה כזאת שלא יקרא אותו ה"א בכל אופן שהוא (עיי"ש בצירור מס' 308) ומצוה לפרסם דבר זה עיי"ש. ולענין תיקון כשנפסל האות עיי' כניסת אות אחרת עיין בקסת הסופר בחקירה ג' ובקול יעקב אות קמ"ה ובמשנת הסופר סי' ז' ס"ק ל"ו בסופו. ובהלכה ברורה ס' קל"ו. ולענין תיקון כניסת אות באותיות השם עיין בקסת הסופר בחקירה ג' ובקול יעקב אותיות קמ"ז עד קמ"ט].

סעיף כ"ט

ערוך

שלחן

אם אין הפרשיות (קלג) שגורות בפיו צריך שיכתוב (קלד) מתוך הכתב.

מקורות

אם אין הפרשיות שגורות וכו' גמ' מגילה י"ח עמ' ב' ומנחות ל"ב עמ' ב' אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב אך תפילין ומזוזות נכתבין שלא מן הכתב, מאי טעמא מיגרס גריסן, ופרש"י שגורות הן בפי הכל. וממילא יוצא שאם אין שגורות בפיו אסור לכותבם שלא מן הכתב. (עיין במשנ"ב ס"ק קל"ד מה שנכתוב בשם הבי"י).

משנ"ב ס"ק קל"ג

(קלג) שגורות בפיו. דהיינו בעת שהוא מתחיל לכתוב מסתמא עדיין אין בקי בקריאתו בע"פ כראוי ובפרט במלא וחסר. [עיין בהלכה ברורה ס' ק"מ ובבירור הלכה ס"ק קט"ו שנסתפק בזה וכתב לחקור האם מספיק שיהיה שגורות בפיו היות וקורא אותן כל יום ואף שלא כתב כלל או צריך שיהיה רגיל לכותבן שאז מחמת כן שגורות בפיו ביתר וחסר ונפ"מ למי שמתחיל עתה להיות סופר ורגיל לאומרן כל יום אך אינו רגיל לכותבן, ועיי"ש שהביא מחלוקת בזה, ובסוף סיים בצ"ע עיי"ש].

משנ"ב ס"ק קל"ד

(קלד) מתוך הכתב. או מפי מקריא כדי שלא יטעה. ואם מקצת הפרשה שגורה בפיו מותר לכתוב אותו מקצת בע"פ. [הנה בב"י תמה על הטור מדוע כתב בתחלת דבריו "וצריך שיכתוב מתוך הכתב" וכו' הרי הגמ' במגילה העלתה שתו"מ נכתבין שלא מן הכתב וכתב הב"י לחדש שהטור בא ללמדנו שאם נמצא איזה סופר שאין פרשיות הללו שגורות בפיו אסור לו לכתוב שלא מן הכתב אפי' אות אחת ואפילו אותו מקצת ששגור בפיו. אך בב"ח תמה מנין לב"י לחדש זאת, והסביר שהטור בתחלת דבריו מדבר במי שלא בקי בפרשיות ולא מיגרס גריסן בפיו ולכן הוא צריך לכתוב מן הכתב, והנה המשנ"ב פסק כהב"ח שמוותר לכתוב בעל פה אותו מקצת ששגור בפיו אמנם הקול יעקב אות קנ"ו והיריעות שלמה פ"ז סי' ד' והמשנ"ב איש מצליח הערה 2 והלכה ברורה סי' ק"מ העלו כדעת מרן להחמיר שאף אותו מקצת ששגור בפיו יכתוב מן הכתב, והמשנת הסופר סי' ד' סי"ק כ"א כתב שיש אומרים שאסור לכתוב אותו מקצת בעל פה ויש מקילים עיי"ש].

המשך סי' קל"ד. ועיין בב"ח שכתב דמ"מ מצוה מן המובחר לכתוב בכל גווני מתוך הכתב. [וכן כתב במשנת הסופר סי' ד' סי"ק כ"א, אמנם הקול יעקב אות קנ"ה הסכים לדעת מרן הב"י שבשגורים אפילו לכתחלה לא צריך והביאו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 3 וכן העלו ביריעות שלמה פ"ז סי' ד' ובהערה 14 ושכן פסק בקסת הסופר סי' ד' סי' ח', וכן כתב ההלכה ברורה סי' ק"מ].

סעיף ל'

ערוך

שלחן

אינו רשאי לכתוב אלא א"כ (קלה) יודע לקרות.

מקורות

אינו רשאי לכתוב וכו' בפרק קמא דמסכת סופרים הי"ב אינו רשאי לכתוב אלא אם כן יודע לקרות, וכתבו המרדכי סוף הלכות תפילין י"ד ע"ג.

משנ"ב סי' קל"ה

(קלה) יודע לקרות. דאל"ה בקל יכול לטעות ואינו מרגיש. [וכן כתבו הקסת הסופר ס"י ד' ס' ט' וההלכה ברורה ס' קמ"א, ובמשנת הסופר שם ס"ק כ"ב פירש שהיינו שאינו מכיר כתב אשורי רק מצייר מה שרואה אבל המכיר כתב אשורי רק שאינו מבין המילות כשר לכתוב, ועיין בשער הציון שם ס"ק ל"ט].

סעיף ל"א

ערוך

שלחן

אם אינו כותב (קלו) מתוך הכתב לא יכתוב (קלז) על פה שמקרא אותו אחר אלא אם כן יחזור הוא (קלח) ויקרא בפיו.

מקורות

אם אינו כותב וכו' גמי בפרק הקומץ ל' עמי א' אמרו עד "וימת משה", הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, ואע"פ שיש ספרים שלא כתבו בהם רק משה כותב מ"מ לספרים דגרסי (וכן אצלנו בגמי בצד מוגה וכן הגיה בשיטה מקובצת סביב הדף ע"ש). צריך להזהר, וכן כתב בתרומה ס"י קצ"ח ובתוספות שם ד"ה ומשה. וסמ"ג ומרדכי ועוד ראשונים כתבו בסתמות ואסור לאדם אחר להקרות לסופר אלא א"כ חוזר הכותב וקורא בפיו קודם שיכתבו שלא יטעה. אך לענין דיעבד דייק הב"י מהסמ"ג שאינו נפסל בכך. והביא עוד הב"י את דברי הר"י אסכנדרני שבין אם כותב בעל פה או כשאחר מקריא לו, צריך להוציא בפיו ע"ש. אך אם כותב מתוך הכתב משמע שלא צריך להוציא בפיו וכן דייק הב"ח שכן משמעות הפוסקים אך כתב לדייק בטור שדעתו שאפילו שכותב מתוך הכתב צריך להוציא בפיו שאין הטעם שלא יטעה אלא כדי שתהא קדושת הבל קריאת כל תיבה ותיבה נמשכת על האותיות כשכותב אותן ע"ש. (ולענין הלכה בזה עיין לקמן במשנ"ב ס"ק קל"ו).

משנ"ב ס"ק קל"ו

(קלו) מתוך הכתב. משמע דכשכותב מתוך הכתב א"צ להוציא בפה ומיירי דוקא כשגורות לו ג"כ ואז לא חיישינן שמא יטעה. [כן כתב המ"א וא"ר לתרץ דלא תקשה מהא דהיו"ד בסי' רע"ד ס"ב ועיין

בפמ"ג שכן כוונת המ"א]. אבל הרבה מאחרונים חלקו ע"ז ופסקו דבכל גווי צריך להוציא התיבה מפיו קודם שיכתבנה והטעם כתב הב"ח דכך היא מצות כתיבת סת"מ כדי שתהא קדושת הבל קריאת כל תיבה ותיבה היוצא מפי הקורא נמשכת על האותיות כשכותב אותן בקלף. [כן הביאו מחלוקת זו הקול יעקב אות קנ"ט והמשנת הסופר סי' ד' ס"ק י"ט ויריעות שלמה פ"ז סי' ה' והעלו כולם שלכתחלה יש להחמיר כהב"ח, וכן משמעות קסת הסופר סי' ד' סי' ו' שהביא את טעמו של הבי"י שטעם הקריאה שלא יטעה וכן את טעמו של הב"ח שתהא קדושת הבל פיו על האותיות ואם כן אין נפ"מ בין ס"ת לתו"מ דטעמו של הב"ח אף בתו"מ אמנם עיין בהלכה ברורה סי' קמ"ב שהעלה שאם כותב מתוך הספר וגם הפרשיות שגורות בפיו אין צריך להוציא בשפתיו קודם שיכתוב, ועיי"ש בבירור הלכה ס"ק קט"ז].

המשך ס"ק קל"ו. וכ"ז לכתחלה אבל בדיעבד אין נפסל בכל גווי אם לא טעה. [וכן כתבו הקול יעקב אות קנ"ט ובמשנת הסופר סי' ד' ס"ק י"ז ויריעות שלמה פ"ז סי' ח' ובהלכה ברורה סי' קמ"ב].

משנ"ב ס"ק קל"ז

(קלז) ע"פ שמקרא וכו'. ואפילו הוא שגור בפיו ג"כ.

משנ"ב ס"ק קל"ח

(קלח) ויקרא בפיו. כל תיבה ותיבה קודם שיכתבנה כדי שלא יטעה וכ"ש אם הוא כותב ע"פ בלי מקריא. [וכן כתבו הקסת הסופר סי' ד' סי' ח' והקול יעקב אות ק"ס והלכה ברורה סי' קמ"ב].

סעיף ל"ב

ערוד

שלחן

צריך להניח חלק (קלט) למעלה כדי גגה של למ"ד: הגה שיהיו גם הם מוקפים גויל (תשובת מהרי"ל סימן קל"ד ובי"ש) ולמטה כשיעור כ"ף ונו"ן (קמ) פשוטה ובתחלתן וסופן אין צריך להניח (קמא) כלל: הגה מיהו נהגו הסופרים להניח (קמב) קצת בתחלה וסוף (אגור רוקח) וצריך להניח בין כל תיבה ותיבה כמלא (קמג) אות וכן בין השיטים כמלא (קמד) שיטה ובין כל אות כמלא (קמה) חוט

השערה כמו בס"ת וכמו שיתבאר בטור יו"ד גם צריך להניח (קמו) מעט חלק בין פסוק לפסוק.

מקורות

צריך להניח וכו' כדי גגה וכו' ולמטה וכו' גמי מנחות דף ל"ב עמ' א' אמרו גבי מזוזה וכמה ריווח (מניח למעלה ולמטה) כמלא אטבא דספרי (ופרש"י עץ סדוק הנושק דפי קונטרס שלא יכפלו. עיין בטור החדש בהגהות והערות אות כ"ד ציור לזה) והטור למד שלדעת הסמ"ק ס"י קנ"ג צריך להניח בין במזוזה ובין בתפילין כמלא אטבא דספרי שזה חצי ציפורן, ולדעת הרא"ש בסדר תיקון תפילין דרק במזוזה צריך כדי חצי ציפורן אך בתפילין מספיק למעלה כשיעור גגה של למ"ד ולמטה כדי רגלה של כ"ף או נו"ן, אך הב"י למד שגם לרא"ש צריך בתפילין כחצי ציפורן והכל שיעור אחד, ועיין בב"ח מה שלמד ופסק עי"ש.

ובתחלתן וסופן אין וכו' כן כתב הרא"ש בסדר תיקון תפילין, וכתב הב"י שטעמו של הרא"ש שאם במזוזה שנתפרש בה בגמי שיעור ריווח למעלה ולמטה, בכל אופן לא נהגו העולם להניח כלל בתחלה (בגלל שכותבין שם שדי מאחור עי"ש בב"י בשם התרומה ס"י כ"ה) לכן גם בתפילין דעתו שלא צריך להניח כלל בתחלה, ובסוף בין במזוזה ובין בתפילין סובר הרא"ש דמדינא לא צריך להניח.

הגה מיהו וכו' כל דברי הרמ"א מובא בד"מ ס"ק ח', ועיין במסכת סופרים פ"ב הל' ב' וביו"ד ס"י רע"ג.

משנ"ב ס"ק קל"ט

(קלט) למעלה. מהשיטות כדי גגה של למ"ד ונ"ל דהיינו מכתב בינוני אפילו הוא כותב רק כתב קטן [דהלא אמרו במנחות ל"ב כמלא אטבא דספרי ופירשו הראשונים שהוא כדי לכתוב גגה של וכו' הנ"ל ואם איתא דיש חילוק בזה איה שיעורם ואפשר לדחות בדוחק דהגמרא לא איירי רק בכותב כתב בינוני].

משנ"ב ס"ק ק"מ

(קמ) פשוטה. ועוד משהו להקפת גוילם וטעם לכל זה כדי שכשיזדמן לו לכתבם שיהיה לו מקום לזה וי"א דצריך להניח עוד למעלה מגגה של למ"ד ולמטה מד' ונו"ן פשוטה כדי חצי ציפורן וזה רק לכתחלה. [וכן שיטת הב"ח בד"ה וכתב, וכשיטת הא"ח בשם ר' יונה וציין דבריהם במשנת הסופר ס"י כ' ס"ק ט', אמנם עיין בקסת הסופר שם בס' ד' שפסק כדעת מרן כאן דלא בעינן חצי ציפורן (ועיין בלשכ"ה ס"ק ג' שיישב את דברי מרן מקושיית הט"ז). וכן כתב הקול יעקב אות קס"א שכן מנהג בגדאד שאין נזהרים להניח חלק רק כדי צואר הלמ"ד והקף גויל

והעתיקו דבריו במשני"ב איש מצליח הערה 4. ועיין בשונה הלכות סי' צ"ח בשם החזו"א סי' י" ס"ק א' (וכן כתב במשנת הסופר סי' כ' בשער הציון ס"ק י"ט לעיין בחזו"א) שכתב בשם אביו שאין הסופרים נוהגים כן אף במזוזה אלא כמו שכתב מרן באו"ח כדי שיעור צואר הלמ"ד והקפת גויל (ועי"ש בסוגריים שכתב הטעם מדוע לא נהגו להחמיר בזה, וכתב שבדיעבד אין מעכב שיעור ראש הלמ"ד אף במזוזה עי"ש, ועיין בבירור הלכה ס"ק קי"ז שציין לעיין במה שהעיר הגר"ח קניבסקי שליט"א בביאורו למסכת מזוזה פרשה סדורה סק"ג עי"ש) וכן כתב ביריעות שלמה פ"ב סי' ט"ו שהמנהג כדעת מרן (אך ציין שם בהערה 40 שדעת שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ג' שאף שהמנהג שלא לחוש לחומרת ר' יונה מ"מ להלכה צריך לחוש לזה עי"ש). וכן כתב בהלכה ברורה סי' קמ"ג כדעת מרן, אך הוסיף שיש מהאשכנזים שמחמירים להניח חלק פעמיים כשיעור צואר אות למ"ד].

משני"ב ס"ק קמ"א

(קמא) כלל. רק משהו להקפת גוילס. [וכן כתבו קסת הסופר סי' כ' סי' ד' וקול יעקב אות קס"א ויריעות שלמה פ"ב סי' ט"ז והלכה ברורה סי' קמ"ג, ועיין לקמן בהערה הבאה].

משני"ב ס"ק קמ"ב

(קמב) קצת. היינו קצת יותר מהקפת גויל. [וכן כתב בקסת הסופר סי' כ' סי' ד' שהסופרים נהגו להניח קצת יותר למצוה ועיין בהערה הבאה].

המשך ס"ק קמ"ב. ויש מחמירין דלכתחלה צריך בתחלה קלף כדי לגלול כל הפרשה כמו מזוזה. [וכן הביאו קסת הסופר סי' כ' סי' ד' דעה זו, וכן היריעות שלמה פ"ב סי' ט"ז אך סיים שם שאין אנו נוהגים כן וכמו שכתב הקול יעקב אות קס"א וכן העלה הלכה ברורה סי' קמ"ג והוסיף שהאשכנזים נהגו להחמיר כדעת היש אומרים אלו (ועיין עוד בבירור הלכה ס"ק קי"ח שהעיר על המשני"ב שהבין שיש מחלוקת בין הרמ"א ל"יא שהביא, אך המעיין באגור סי' ס"ז שזה מקור הרמ"א יראה שגם הוא מצריך כשיטת המחמירים כדי לגלול כל ההיקף ולא רק להניח מעט יותר מהקפת גויל).

משני"ב ס"ק קמ"ג

(קמג) אות. קטנה שהוא יו"ד ובדיעבד אין לפסול אא"כ נראית כתיבה אחת לתינוק דלא חו"ט. [וכן כתבו קסת הסופר סי' ז' סי' א' וקול יעקב סי' רע"ד אות ט' ויריעות שלמה פ"ז סי' ט' והלכה ברורה סי' קמ"ד. (ועיין במשנת הסופר שם ס"ק ז').

משנ"ב ס"ק קמ"ד

(קמד) שיטה. וי"א דאין צריך להניח אלא בס"ת וכן נהגו הסופרים שאין מדקדקים בזה. [וכן הביא משנת הסופר סי' י"ד ס"ק ה' שיטה זו אך סיים שם בשם לשכ"ה סי' ז' סי' ב' שכתב שהסופרים היראים והמדקדקים נוהגין כן אף בתו"מ (ועיי"ש שכתב שלולא כן יש הרבה קלקולים בזה, ולכן יש לדקדק לעשות כהרמ"א אף בתו"מ) והלכה ברורה ס' קמ"ה כתב שבזמננו נהגו להקל בזה שלא להניח ריוח בין שורה לשורה כמלא רוחב שורה, ועיי"ש בשער הציון ס"ק ת"א בשם שו"ת דברי חיים מצאנז ח"ב חיו"ד סי' קל"א שכתב טעם למה לא נהגו כן אלא בס"ת].

משנ"ב ס"ק קמ"ה

(קמה) חוט השערה. היינו רק לכתחלה אבל בדיעבד אין לפסול א"כ נראית התיבה חלוקה לשתיים וכמו שיתבאר כ"ז ביו"ד בסי' רע"ד לענין ס"ת. [וכן כתבו בקול יעקב סי' רע"ד אות ט' והלכה ברורה ס' קמ"ד (ועיין עוד בביאור הסופר סי' ז' סי' א' ד"ה כחוט השערה)].

משנ"ב ס"ק קמ"ו

(קמו) מעט חלק. אבל המ"א בשם כמה אחרונים והגר"א בביאורו הכריעו דאין צריך להניח חלק יותר מבין תיבה לתיבה באמצע פסוק. [ודלא כמ"ש הש"ך ביו"ד רע"ד סק"ו עיי"ש]. [וכן כתבו קסת הסופר סי' ט"ז סי' ז' וקול יעקב אות קס"ג ומשנת הסופר שם ס"ק כ"ו וכתב שהסכימו לזה הרבה אחרונים, ובהלכה ברורה ס' קמ"ה הביא בסתם להניח בין פסוק לפסוק ריוח כמלא אות קטנה ושכך נהגו כיום אך הוסיף שיש אומרים להניח ריוח כשיעור שתי אותיות יו"ד. (אך לא שלש שלא יהיה שיעור פרשה לר"ת) ובירור הלכה ס"ק ק"כ האריך לישב את דברי הרמ"א בזה ואת מקורו וסיים שודאי מי שנוהג כהרמ"א יש לו על מה לסמוך עיי"ש].

סעיף ל"ג

שלחן

ערוך

יעשה השורות שוות שלא תהא אחת נכנסת (קמז) ואחת יוצאת ולפחות יזהר שלא יכתוב (קמח) * ג' אותיות חוץ לשיטה (קמט) ואם כתבם (קנ) לא פסל.

מקורות

יעשה השורות שוות וכו' כן כתבו הרא"ש בסדר תיקון תפילין עמי קכ"ד והסמ"ג (עשין כ"ב ק"ד ע"ג) וסמ"ק (סי קנ"ג י"ג עמי ב') ותרומה סי ר"ה.

ולפחות יזהר שלא יכתוב וכו' כן כתבו סמ"ק שם ובהגהות מיימון (פ"ז הל' ס"ת אות ד') ולמדו כן מהגמי במנחות לי עמי א' שאמרו שם שבס"ת אם נזדמנה תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתיים בתוך הדף ושלוש חוץ לדף אלא כותב שלש תוך הדף ושתיים חוץ לדף, ולמדו מכאן שה"ה לענין תפילין.

ואם כתבם לא פסל כן פירש ב"י, שהרי בס"ת ג"כ לא נפסל בכך כמבואר בטור יו"ד סי רע"ג וכדברי הרמב"ם פ"ז הל' תפילין הל' ה' ו'.

משנ"ב ס"ק קמ"ז

(קמז) ואחת יוצאת. ואפילו אות אחת משום זה אלי ואנוהו. [וכן כתבו משנת הסופר סי י"ד ס"ק י"ב ויריעות שלמה פ"ח סי א'].

משנ"ב ס"ק קמ"ח

(קמח) ג' אותיות. מדלא חילק משמע דאפילו אם אלו הג' אותיות הם מיעוט התיבה אסור וביו"ד סימן רע"ג פסק כהרמב"ם דלא קפדינן אלא שלא יכתוב רוב התיבה חוץ לשיטה ואם התיבה בת ח' אותיות מותר לכתוב החציה חוץ לשיטה ועיין בש"ך שם שכתב שיש להחמיר כהך דהכא ועיין בא"ר שדעתו דעכ"פ בתפילין שהגליונות קצרים יש להחמיר. [עייין קסת הסופר סי י"ד סי ז' שפסק להחמיר כדעת הרא"ש וכמו שפסק הש"ך, ובמשנת הסופר שם ס"ק י"ג כתב שעכ"פ בתפילין שהגליונות קצרים יש להחמיר וכמו שכתב בא"ר (ועיי"ש בשער הציון ס"ק י"ז). ועיין קול יעקב יו"ד סי רע"ג אות י"ב שהביא כמה תירוצים לישב קושיית הש"ך על מרן מיו"ד לאו"ח, ומדבריו שם משמע שבתפילין יש להחמיר יותר וכדברי הא"ר, ועיין ביריעות שלמה פ"ח סי ב' שכתב להזהר בזה וכדעת הרא"ש שאפילו הג' אותיות הם מיעוט התיבה לא יכתוב חוץ לשיטה, וכן העלה בהלכה ברורה סי קמ"ו ושעכ"פ לענין תפילין נראה שלכתחלה יש להזהר בזה, ועיין יריעות שלמה שם הערה 3 בשם הגר"מ מאזוז שליט"א בירחון אור תורה שכתב לדחות את תירוצי הקול יעקב ועיי"ש מה שכתב בזה].

משנ"ב ס"ק קמ"ט

(קמט) ואם כתבם. בין שהיה הבליטה בתחלת השיטה או בסופה. [מלשון המשנ"ב משמע שדין תחילת השורות שווה לגמרי לדין סופי השורות וכן כתב בהלכה ברורה סי' קמ"ו אך עיין קול יעקב יו"ד סי' רע"ג אות י"א שהביא מחלוקת בזה שיש אומרים שבתחלת השיטה לא יכתוב לכתחלה חוץ לשיטה כלל אפילו אות אחת ויש מכשירין דאין חילוק בין סוף שיטה לתחילתה עיי"ש].

משנ"ב ס"ק ק"נ

(קנ) לא פסל. ואפילו אם כתב תיבה שלמה חוץ לשיטה כל שניכר שהיא נקריית עם אותה השיטה ולא עם העמוד האחר שבצידה. [וכן כתבו קסת הסופר סי' י"ד סי' ח' (ועיין בלשכ"ה שם ס"ק ח') וקול יעקב יו"ד סי' רע"ג אות י"ג ומשנת הסופר סי' כ' ס"ק ז' ויריעות שלמה פ"ח סי' ה' והלכה ברורה סי' קמ"ו].

סיכומי באורי ההלכה

בענין ישוב דברי המ"א בס"ק מ"ו

ד"ה ג' אותיות: כתב הביה"ל שגם הגר"א כאן סובר כהש"ך ביו"ד סי' רע"ג ס"ק ד' שמרן כאן פוסק כהרא"ש להחמיר שלא יצא יותר משתי אותיות אף בתיבה גדולה. והביא הביה"ל את המ"א בס"ק מ"ו שרצה לתרץ את מרן מיו"ד לאו"ח, שמרן גם כאן ס"ל כהרמב"ם, ומרן כאן בא ללמד ששתי אותיות מותר לכתוב אפילו בתיבה בת ג' אותיות שבזה הרמב"ם מודה אך הפמ"ג ס"ק מ"ו ובאר היטב ס"ק נ' דחו זאת שדין זה כבר נלמד מדברי מרן בסי' ל"ד שכתב ב' אותיות שהם תיבה אחת לא יכתוב חוץ לשיטה ומשמע ב' אותיות שאינם תיבה אחת מותר אפילו בתיבה בת ג' אותיות, וכתב הביה"ל לישב דברי המ"א, שמס' ל"ד א"א ללמוד, כי שם בא ללמד שמותר לכתוב אות אחת מתיבה של שתי אותיות חוץ לשיטה אף שהיא חצי תיבה אבל ב' אותיות מתיבה של שלש אותיות שהם רוב תיבה היינו חושבים לאסור (וכמו שכתב בגר"א לדעת הרמב"ם) קמ"ל מרן כאן ששתי אותיות מותר בכל גווני ואפילו שהוא רוב תיבה עיי"ש. [וכן העלה במשנ"ב ס"ק קנ"א להקל שאם התיבה היא בת שלש שמותר לכתוב ממנה שתי אותיות חוץ לשיטה אף שהם רוב התיבה ועיי"ש בהערה מה שנכתוב בזה].

סעיף ל"ד

שלחן

ערוך

* ב' אותיות שהם (קנא) * תיבה א' לא יכתוב חוץ לשיטה.

מקורות

ב' אותיות וכו'. גמי הקומץ לי עמי ב' תניא נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה לבין הדפין אלא חוזר וכותב בתחלת השיטה, ומובא בטור יו"ד סי' רע"ג.

משנ"ב ס"ק קנ"א

(קנא) תיבה אחת. ואם התיבה היא בת שלש מותר לכתוב ממנה שתי אותיות חוץ לשיטה אף שהם רוב התיבה יו"ד סימן רע"ג ועיין בב"ה"ל. [וכן פסקו בקסת הסופר סי' י"ד סי' ו' ובביאור הסופר שם ד"ה להרמב"ם, וביריעות שלמה פ"ח סי' ג' ובהלכה ברורה סי' קמ"ו].

סיכומי ביאורי ההלכה
בענין יציאת אות אחת מתיבה בת שתי אותיות.
ד"ה שתי אותיות: פסק הב"ה"ל שלכתוב אות אחת חוץ לשיטה מתיבה בת שתי אותיות מותר ודלא כהלבוש. [וכן כתבו בקול יעקב ביו"ד סי' רע"ג אות ט' ויריעות שלמה פ"ח סי' ג' ובהלכה ברורה סי' קמ"ו].

בענין יציאת שתי אותיות מתיבה בת שלש אותיות.
ד"ה תיבה אחת. כתב בב"ה"ל שדעת הרא"ש (בהלכות ס"ת דף קי"ב ע"ב) ו' והטור יו"ד סי' רע"ג שמותר לכתוב ב' אותיות מתיבה בת שלש אותיות חוץ לשיטה, ובמגן אברהם ס"ק מ"ו כתב שאף הרמב"ם מודה בזה להקל אך הגר"א בביאורו כתב שהרמב"ם יאסור בזה. [עיין בביאור הסופר סי' י"ד סי' ז' ד"ה להרמב"ם, שביאר סברת הרמב"ם והרא"ש עיי"ש ושם הביא ג"כ את מחלוקת מ"א והגר"א שהביא בב"ה"ל, וכתב דלדינא נפסק בשו"ע יו"ד סי' רע"ג סי' ג' להקל ושכן פסק במשנ"ב ס"ק קנ"א, ועיין בבירור הלכה ס"ק קכ"ב].

סעיף ל"ה

שלחן

ערוך

(קנב) אותיות השם (קנג) צריך שיהיו כולם בתוך הדף ולא יצא (קנד) מהם כלל חוץ לדף.

מקורות

אותיות השם צריך וכו' כן כתבו רא"ש ותוס' בהקומץ ל' עמ' ב' ד"ה שלשה, בשם ר"ת ובעוד ראשונים כמובא בב"י סי' רע"ו.

משנ"ב ס"ק קנ"ב

(קנב) אותיות השם. אפילו שאר שמות שאינם נמחקין [וכן כתבו בקסת הסופר סי' יי סי' ט"ז ובהלכה ברורה סי' קמ"ז].

משנ"ב ס"ק קנ"ג

(קנג) צריך וכו'. המ"א בשם הגאון מהר"ר יצחק מפוזנא [וכן הע"ת והא"ר וכמה מהאחרונים] אסיק דדוקא לכתחלה אבל בדיעבד אין להחמיר ומ"מ אם אירע כן בס"ת הורה למחוק כל השורות העליונות אם אין בהם שום שם משמות שאינם נמחקין ולמשוך אותם שיהיו שוות עם השם דמאחר דאפשר לתקוני לא מיקרי דיעבד אבל אם היה שם למעלה איזה שם או בתפילין ומזוזות דא"א למחוק משום שלא כסדרן כשר כך בלי תיקון ויש מחמירין אפילו בדיעבד והסכים עמהם הגרע"א והדה"ח. [בקסת הסופר סי' יי סי' ט"ז פסק ג"כ שבדיעבד כשר וכמו שפסק במ"א, אמנם עיין בקול יעקב סי' רע"ו אות כ"ה שהביא מחלוקת בזה ושהרב חיד"א פוסל ביציאת שני אותיות או יותר אך אם יצאה אות אחת יש להכשיר והביאו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 וכן פסק ביריעות שלמה פ"ח סי' ח' ובהלכה ברורה סי' קמ"ז, ובמשנת הסופר שם ס"ק מ' הביא מחלוקת בזה ושיש פוסקים שמחמירים בדיעבד אך הרבה אחרונים הכשירו בכל גווני וכדעת המ"א והקסת הסופר עי"ש. ולענין העצה שכתב במשנ"ב למחוק השורות העליונות וכו' כן כתבו בלשכ"ה סי' יי ס"ק י"ב ובקול יעקב סי' רע"ו אות כ"ה וביריעות שלמה פ"ח סי' ט' ובהלכה ברורה סי' קמ"ז, ועיין כל זה בקונטרס ליקוטי אליהו בעניני קדושת השם סי' יי שאלה 38 ו- 41].

המשך ס"ק קנ"ג. אך אם בשורות העליונות אות האחרון ב' ד' ר' וכדומה שיכול למושכן כולהו מודו דבין בס"ת ובין בתו"מ ימשוך אותן כדי שיהיו שוות עם האות מהשם שיצא חוץ לשיטה ואין בזה משום שלא כסדרן. וכן אם לא כתב עוד רק שורה אחת ובשורה שניה משך השם חוץ לשיטה יעשה שרטוטים אחרים וימשכם שיהיו ארוכים עד סוף השם ובשביל שורה הראשונה אין קפידא. [וכן כתבו כל זה בלשכ"ה סי' יי ס"ק י"ב ובקול יעקב סי' רע"ו אות כ"ה וביריעות שלמה פ"ח סי' ט' ובהלכה ברורה סי' קמ"ז].

המשך ס"ק קנ"ג. ודע עוד דבאותיות הנטפלות להשם הסכמת אחרונים דאין להחמיר בדיעבד ביוצא חוץ לשיטה. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' יי סי' ט"ז ובמשנת הסופר סי' קמ"ז].

משנ"ב ס"ק קנ"ד

(קנד) מהם כלל. אפילו אות אחת ואפשר דאף רובו ככולו אבל מקצת האות לית לן בה. [עיין בלשכ"ה סי' יי ס"ק י"א שדייק מלשון מרן כאן שאף מקצת האות לא יצא, ולכן בספרו קסת הסופר העתיק כלשון השו"ע שאף מעט לא יצא, אבל בפמ"ג כתב שבמקצת האות לית לן בה וכמו שכתב כאן במשנ"ב, ועיין במשנת הסופר סי' יי ס"ק מ' שכתב שבמקצת האות אין להחמיר, ובהלכה ברורה סי' קמ"ז כתב ואם היתה מקצת אות אחת מהשם יוצאה וכו' יש להקל אפילו לכתחלה. אמנם עיין בקול יעקב סי' רע"ו אות כ"ז שהביא מחלוקת בזה, ועיין בקונטרס ליקוטי אליהו בעניני קדושת השם סי' יי שאלה 42].

המשך ס"ק קנ"ד. ואם יצא השם כולו חוץ לגליון העמוד כשר בדיעבד ואינו דומה ליוצא אות אחד חוץ לשיטה דמה שיוצא לחוץ הוא חשוב כתליה וקי"ל ביו"ד רע"ו דמקצת השם אין תולין משא"כ בזה כן כתב הבני יונה והגרע"א בחידושיו בסי' זה מחמיר גם בזה עי"ש אבל בביאור הגר"א מוכח בהדיא כהבני יונה להקל. [וכן כתב ביריעות שלמה פ"ח סי' ט' ח'].

סעיף ל"ו

שלחן

ערוך

* יעשה (קנה) כל פרשיותיה (קנו) פתוחות חוץ מפרשה אחרונה הכתובה בתורה שהיא והיה אם שמוע שיעשנה סתומה (קנו) ואם שינה פסול: (קנח) ויש מכשירים (קנט) בכולם פתוחות (מהר"ם פאדוו"ה סי' ע"ז בשם אורחות חיים וב"י בשם העיטור) (קס) ובמדינות אלו (קסא) נוהגים אף פרשת והיה אם שמוע בראש השיטה כשאר הפרשיות ולכן נהגו שפרשת קדש לי והיה כי יביאך ופרשת שמע (קסב) מתחילין בראש שיטה ובסוף קדש לי ובסוף והיה כי יביאך * מניחים חלק כדי לכתוב (קסג) ט' אותיות ובסוף שמע אין מניחים חלק * ואם מניחים הוא פחות מכדי לכתוב ט' אותיות ופרשת והיה אם שמוע מתחילים באמצע שיטה עליונה ומניח לפניה חלק כדי לכתוב ט' אותיות ונמצא ששלשה פרשיות הם פתוחות בין להרמב"ם בין להרא"ש ופרשה אחרונה היא (קסד) סתומה * לדעת הרמב"ם.

מקורות

יעשה כל פרשיותיה פתוחות חוץ וכו' כן כתב הרא"ש בסדר תיקון תפילין דף קכ"ד ובמרדכי הלי' תפילין ז' עמ' ב' ואורחות חיים סי' כ"ו ורמב"ם פ"ב הלי' תפילין ה"ב.

ואם שינה פסול. כן כתב הרמב"ם שם. וכתב הב"י שאע"פ שבתורה פרשת שמע ופרשת והיה אם שמוע אינן סמוכות ואם כן מדוע אם שינה פסול, ותירץ ושמא כיון שבקצת פרשיות (קדש והיה כי יביאך) פסול לא מפליגינן בינייהו (אך עיין בב"ח שכתב שתירוץ זה דחוק ועיי"ש מה שכתב, וכן עיין בט"ז ס"ק כ"ה מה שכתב לישיב את הרמב"ם).

ברמ"א, ויש מכשירים בכולם פתוחות. טעמם היות ובתורה הם לא סמוכות (עיין משנ"ב ס"ק קנ"ח).

ולכן נהגו שפרשת קדש לי וכו' כן כתב הב"י, ובב"י ביו"ד סי' רע"ה מובאים שיטות הרמב"ם והרא"ש בהרחבה וכאן נעתיק בקצרה מחלוקתם, הנה הרמב"ם בפ"ח הלי' תפילין ה"ב כתב כלל "פרשה פתוחה תחילתה בתחלת שיטה לעולם, וסתומה תחילתה מאמצע שיטה לעולם", והרא"ש בהלכות קטנות דף קי"ג עמ' ב' כתב "הסתומה היא שהריוח שבין הפרשיות סתום מכאן ומכאן, וכל שהריוח פתוח מצד אחד למעלה או למטה נקראת פתוחה". ועיין בבאר היטב ס"ק נ"ג ובמחצית השקל, ובקול יעקב אות קס"ז שהעתיקו והרחיבו בטוב טעם במחלוקת זו, וכתבו את הדוגמאות שלרמב"ם הם פתוחות או סתומות ולרא"ש להפך. והעתיק בקצרה כדי שנבין את דברי מרן כאן.

א'י

X ריוח X X X

ג'י

X X X X X X

X X X X ריוח

וכתב הבי"י ששלש פרשיות ראשונות שאפשר לעשותם פתוחות בין לרמב"ם ובין לרא"ש עושים אך פרשה אחרונה שא"א לעשותה סתומה לדעת שניהם תפסו דברי הרמב"ם עיקר.

משנ"ב ס"ק קנ"ה

(קנה) כל פרשיותיה. ר"ל מהתפילין של יד הואיל והן נכתבות בקלף אחד ושייך בהן פתוחה וסתומה דהיינו שכשמניח מקום חלק בסוף שיטה אחרונה של פרשה ראשונה כדי ט' אותיות ומתחיל פרשה שלאחריה בראש השיטה בדף הב' הרי פרשה שלאחריה נקרא פתוחה כמו שבס"ת נקראת פרשה המתחלת בראש השיטה פרשה פתוחה לכו"ע כשיש ריוח כדי ט' אותיות לפניו בשיטה הקודמת לה או בסוף שיטה אחרונה שבדף הקודם. [מה שכתב במשנ"ב שבכה"ג הוי פתוחה לכו"ע כן כתבו בקסת הסופר ס"י כ' ס' ו' ובקול יעקב אות קס"ז וביריעות שלמה פט"ו הערה 1 ובהלכה ברורה ס' קמ"ח].

המשך ס"ק קנ"ה. אבל בתש"ר שהפרשיות נכתבין על ד' קלפים אין להקפיד בהן בפתוחות וסתומות אך נהגו לכתחלה להקפיד בזה כ"כ האחרונים ועיין בב"ה"ל במה שכ' בשם הפמ"ג בזה. [עיין במשנת הסופר ס"י כ' ס"ק י"ג שהביא מחלוקת בזה שיש שהכשירו ויש שפסלו אם שינה אף בתש"ר ולא הכריע בזה אך עיין בקול יעקב אות קע"א שלאחר שהביא מחלוקת בזה העלה שלדעת מרן אין חילוק בין תש"י לשל ראש ובשניהם אם שינה פסול ושכן מנהג בגדאד, וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 2 וכן העלו ביריעות שלמה פט"ו ס' ד' ובהלכה ברורה ס' קנ"א שכן עיקר ושאר המקילים בזה, לכתחלה דעתם להקפיד בזה וכמו שכתב במשנ"ב].

משנ"ב ס"ק קנ"ו

(קנו) פתוחות חוץ וכו'. מפני שג' ראשונות שהם קדש והיה כי יביאך שמע הם פתוחות בתורה ופרשת והיה אם שמוע סתומה לפיכך צריך לכתוב בתפילין ג"כ ככה. [וכן כתב במשנת הסופר ס"י כ' ס"ק י"ד].

המשך ס"ק קנ"ו. דהיינו שיניח מקום חלק כדי ט' אותיות בסוף שיטה אחרונה שבפ' קדש כדי שבפ' והיה כי יביאך שיתחיל בראש השיטה הא' שבדף הב' תהיה הפרשה פתוחה כמו שהיא בתורה וכן אחר פ' והיה כי יביאך כדי שפ' שמע תהיה פתוחה אבל פ' והיה אם שמוע יעשה סתומה ואופן סתימתה יבואר לקמיה. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י כ' ס' ו' וביריעות שלמה פט"ו ס' ג' ובהלכה ברורה ס' קמ"ח].

המשך ס"ק קנ"ו. ופרשת קדש אף דבתורה היא פתוחה מחמת שהוא מפסיק בריוח ט' אותיות בשורה הקודמת לה וכאן אין שייך זה דהיא פרשה ראשונה מ"מ כיון שהוא מתחילה בראש שיטה ואין כתוב לפניו כלום היא נקראת פתוחה דאין כתב אחר סותמה. [וכן כתב סברה זו יריעות שלמה פט"ו הערה 8 בשם המהר"י אבוהב כמובא בב"י].

משנ"ב ס"ק קנ"ז

(קנז) ואם שינה. בין שעשאה מסתומה פתוחה או מפתוחה סתומה.

משנ"ב ס"ק קנ"ח

(קנח) ויש מכשירין. ר"ל בדיעבד וטעמם שאף שבתורה פ' והיה אם שמוע היא סתומה מ"מ כיון שבתורה אינה סמוכה כלל לפרשת שמע אין זה נחשב שינוי מה שהריוח שבינה לפרשת שמע הוא פתוח ולא סתום כמו שסתום הריוח שלפניה בתורה כיון שגם בתורה יש בינה לפרשת שמע שבתורה ריוח הרבה פתוח וכן הסכימו האחרונים. [וכן כתב טעם זה במשנת הסופר סי' כ' ס"ק י"ז. ומה שכתב במשנ"ב שכן הסכימו האחרונים להכשיר בדיעבד עיין בקול יעקב אות קס"ז שלדעת מרן פסול אף בדיעבד ושכן עיקר וכן מנהג בגדאד וכן כתבו ביריעות שלמה פט"ו סי' ג' ובהלכה ברורה סי' קמ"ח].

משנ"ב ס"ק קנ"ט

(קנט) בכלם פתוחות. ולהיפך אם עשה איזו פרשה מהשלש פרשיות סתומה לכו"ע פסול כ"כ האחרונים. [וכן כתבו במשנת הסופר סי' כ' ס"ק י"ז ובהלכה ברורה סי' קמ"ח].

המשך ס"ק קנ"ט. עוד כתבו דדוקא אם עשה לפרשת והיה אם שמוע פרשה פתוחה כשר לדעה זו אבל אם אין לפניה ריוח כלל בינה לפרשת שמע לא בדף שלה ולא בדף של פרשת שמע דהיינו שהתחיל אותה בראש שיטה העליונה שבדף ולא הניח ריוח כלל לפניה באותה שיטה ולא בסוף שיטה של פ' שמע או שהניח ריוח ואין בו כשיעור ריוח שבין פרשה לפרשה דהיינו כדי לכתוב ט' אותיות ה"ז נחשב שינוי גמור ממה שהיא כתובה בתורה ופסול לכו"ע אפילו בפרשה זו. [וכן כתב במשנת הסופר סי' כ' ס"ק י"ז].

המשך ס"ק קנ"ט. ובסוף פרשת והיה אם שמוע אין צריך להניח שום ריוח וכן נוהגין לסיים על הארץ בסוף שיטה התחתונה. [וכן כתבו בקול יעקב אות ק"ע שכן מנהג בגדאד וביריעות שלמה פט"ו סי' ט"ז ובהלכה ברורה סי' קמ"ח, והוסיפו שבדיעבד אם השאיר בסוף פרשת והיה אם שמוע ריוח ט' אותיות או יותר כשר].

משנ"ב ס"ק ק"ס

(קס) ובמדינות אלו וכו'. ואף דלכתחלה מצוה לעשות אותה סתומה גם להיש מכשירים וא"כ המנהג הזה הוא שלא כהוגן מ"מ העתיקו הרמ"א דכיון שהעיקר הוא שבדיעבד כשר בכל ענין וא"א לעשותה סתומה

לד"ה יש להחזיק בהמנהג הזה כדי שלא להוציא לעז על הראשונים וכ"כ המ"א בשם הל"ח אבל מדברי הלבוש והגר"א משמע שיותר טוב לעשות כמו שכתוב בשו"ע. [מה שכתב במשנ"ב שלא להוציא לעז על הראשונים כן כתב ג"כ בקסת הסופר בסי' כ' ס' ז' שאם באיזה מקום המנהג קבוע כאחת מדעות הראשונות שכתבנו אין לשנות בזה שום מנהג שלא להוציא לעז על הראשונות ועיין בקול יעקב אות קס"ז שהעלה שהעיקר כדעת מרן לפסול אם שינה ושכן מנהג ברוב תפוצות ישראל ושכן מנהג בגדאד והעתיקו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 וכן כתבו ביריעות שלמה פט"ו ס' ג' שכן ההלכה לספרדים וכן העלה בהלכה ברורה ס' קמ"ח, ועיין במשנת הסופר סי' כ' ס"ק י"ח שכתב שאף שהרמ"א העתיק מנהג זה מ"מ הרבה אחרונים תמהו על מנהג זה שהרי אף אם נכשיר בדיעבד בפתוחה מ"מ לכו"ע מצוה לעשותה סתומה, ובהלכה ברורה ס' קמ"ח כתב וז"ל יש מהאשכנזים שנהגו לעשות גם פרשת והיה אם שמוע פתוחה ויש מקילים עכ"פ בדיעבד אם עשאה פתוחה, מ"מ לדעת מרן פסולות הפרשיות אפילו בדיעבד].

משנ"ב ס"ק קס"א

(קסא) נוהגים אף וכו'. וכן בתפילין של ר"ת יעשה ג"כ כולם פתוחות ואף שכותב והיה אם שמוע אחר שמע כדלקמן בסימן ל"ד במ"ב ס"ק"ג יניח כשיעור ט' אותיות אחר על הארץ וכשכותב פרשת שמע מתחיל בתחלת העמוד בראש השיטה. [ומה שכתב במשנ"ב להניח כשיעור ט' אותיות אחר על הארץ ולכתוב פרשת שמע בתחלת העמוד כן כתבו בקסת הסופר סי' כ"ו ס' ג' ובקול יעקב אות קס"ט וביריעות שלמה פט"ו ס' ה' ובהלכה ברורה ס' קנ"ב, אמנם מה שכתב במשנ"ב שגם בתפילין דר"ת יעשה כולם פתוחות דהיינו שאף פרשת והיה אם שמוע תהיה פתוחה כל זה למנהג הרמ"א, אך בקסת הסופר שם כתב שלפי מנהגם שתפילין של רש"י צריך לעשות לפי שיטת ה"ט"ז (כדלקמן ס"ק קס"ד במשנ"ב) כך גם בתפילין דר"ת צריך לעשות (וכדלקמן בביאור הלכה ד"ה לדעת הרמב"ם בסופו) ובקול יעקב וביריעות שלמה ובהלכה ברורה שם כתבו שלפי מרן שסובר שבתפילין של רש"י צריך לעשות פרשת והיה אם שמוע סתומה כך גם בתפילין דר"ת, ולכן בסוף והיה כי יביאך אינו משאיר חלק, ואם מניח הוא פחות מט' אותיות ובתחלת והיה אם שמוע מניח שיעור ט' אותיות, וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה [2].

משנ"ב ס"ק קס"ב

(קסב) מתחילין בראש וכו'. דזה עושה אותה לפתוחה לכו"ע כשהשאיר חלק כדי ט' אותיות בסוף שיטה התחתונה בעמוד הקודם. [וכמו שכתב מרן כאן, וכן כתבו בקסת הסופר סי' ט"ו ס' א' וסי' כ' ס' ו' ובקול יעקב

אות קס"ז וביריעות שלמה פט"ו הערה 1 ובהלכה ברורה בבירור הלכה
אות קכ"ד].

המשך ס"ק קס"ב. ואם לא התחיל בראש השיטה אלא הניח מעט ריוח
אפילו פחות מט' אותיות הרי פרשה זו נקראת סתומה להרמב"ם
ופסולה אפילו דיעבד ובפמ"ג [אות כ"ו] כתב דאפי' אם לא המשיך
לפנים בראש קדש או והיה כ"י או שמע רק אות אחת או שתיים ג"כ י"ל
דפסול וצ"ע בזה ובספר מאמר מרדכי משמע דאין להחמיר בזה בדיעבד
ועכ"פ לכתחלה יש ליזהר בזה מאוד. [ואם השאיר כשיעור תיבת אשר
נ"ל דיש להחמיר אפילו בדיעבד דהרי בשיעור זה בודאי יש כששה
אותיות קטנות ויותר וכמו שכתב המח"ש והרי לדעת הט"ז מצטרף
מדינא לכו"ע להקרא סתומה אפילו לא היה הריוח שלמעלה ולמטה רק
כשיעור ט' אותיות קטנות ע"י צירוף וכמו שכתב הפמ"ג הרי דמה
שכתב הרמב"ם ויניח מעט ריוח וכו' הוא שיעור קטן מאוד] ע"כ אם
רואה שהתחיל הפרשה אפילו אות אחת לפנים שלא במקום ששירטט
מתחילה יראה לעשות גם שאר השורות באופן זה. [עיין במשנת הסופר
סי' ט"ו ס"ק ה' שכתב גם כן שאם ישאיר ריוח כשיעור תיבת אשר פסול
והוסיף שיש מחמירים אפילו בשיעור ג' יודיין ואפילו בשיעור אות אחת
יש להזהר שלא יניח פנוי וכמו שכתב בסי' כ' ס"ק ט"ז וכן כתבו ביריעות
שלמה פט"ו סי' י"ד ובהלכה ברורה סי' קמ"ט שיש ליזהר שלא להניח
אפילו כשיעור אות אחת, וכתב ביריעות שלמה שם שאם הריוח כשיעור
ב' אותיות יש להכשיר בדיעבד. ומה שסיים במשנ"ב "ע"כ אם רואה
וכו" כן כתב ביריעות שלמה שם].

משנ"ב ס"ק קס"ג

(קסג) ט' אותיות. כתבו האחרונים דלכתחלה צריך להניח כדי ג' תיבות
אשר ע"כ צריך להניח ג"כ ריוח מלא ב' אותיות קטנות מלבד הט'
אותיות דהא בין תיבה לתיבה צריך להניח מלא אות קטנה ובדיעבד יש
להקל כשמניח רק כמלא ט' אותיות קטנות [דהיינו יודיין] וכמשמעות
השו"ע כאן. [מה שכתב במשנ"ב שלכתחלה ישאיר ג' תיבות "אשר" עם
ריוח ב' אותיות כן כתב ג"כ במשנת הסופר סי' ט"ו ס"ק ג'. (ועיין בשער
הציון שם ס"ק ד' שציין את דעת החזו"א בסי' י' ס"ק ב' בסוגריים שכתב
צ"ע אם צריך גם את הריוח, אך בהמשך דבריו משמע שכן הצריך עיי"ש
בלשונו). אמנם עיין בקסת הסופר סי' ט"ו סי' א' ובקול יעקב סי' רע"ה
אות י"ב שמשמעות דבריהם שסגי רק בג' תיבות אשר ולא צריך עוד ריוח
ב' אותיות וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 2 שכן כתב בשו"ת איש
מצליח ח"א יו"ד סי' מ"ד, אמנם עיין ביריעות שלמה פט"ו הערה 3 שאף
שהביא פוסקים שחלקו ולא הצריכו שיעשה עוד ריוח של ב' אותיות מ"מ
סיים שמהיות טוב אם אפשר שיוסיף עוד ב' יודיין ריוח וכן כתב בהלכה
ברורה סי' ק"נ שכן טוב להחמיר].

המשך ס"ק קס"ג. וכתב הפמ"ג דמשערין הריוח של הט' אותיות כפי אותו הכתב וכל השיעור הזה הוא בין לפתוחה או לסתומה. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י ט"ו ס' א' ובקול יעקב ס"י רע"ה אות י"ב ובמשנת הסופר ס"ק ד' וביריעות שלמה פט"ו ס' ב' ובהלכה ברורה ס' ק"נ].

משנ"ב ס"ק קס"ד

(קסד) סתומה לדעת הרמב"ם. ואף דלדעת הרא"ש היא פתוחה מ"מ אנו עושין כך כי א"א לעשות בתפילין צורת סתומה שיצא בה אליבא דכו"ע כי סתומה שאנו נוהגים לעשות בס"ת דהיינו שמסיים הפרשה שלפניה באמצע שיטה ומפסיק כדי ט' אותיות ואח"כ מתחיל הפרשה שאחריה ג"כ באותה השיטה והיא נקראת סתומה אליבא דכו"ע דסתומה מלפניה ומלאחריה וא"א לעשותה פה בתפילין דכל פרשה הוא בעמוד אחר וכן אם ירצה להניח שיטה אחת חלק בתחלת פרשת והיה אם שמוע ולהתחילה בראש שיטה שנייה זה ג"כ איננה סתומה לכו"ע דהיא רק להרא"ש ולא להרמב"ם דלדידה היא פתוחה וכיון שא"א לעשותה סתומה לד"ה נהגו כהרמב"ם לפי שכן עיקר אף בס"ת אם א"א לעשותה לד"ה כמ"ש ביו"ד סימן ער"ה. [וכן העתיק בקצרה לשון המשנ"ב ביריעות שלמה פט"ו הערה 9].

המשך ס"ק קס"ד. ובט"ז המציא עצה לעשותה סתומה שיצא אליבא דכו"ע דהיינו שבפרשה או"ב יעשה הכל כמו שכתוב בשו"ע רק שבפרשה שמע בסופה יניח ריוח פחות מכדי ט' אותיות קטנות וכן יניח ריוח פחות מט' אותיות קטנות בתחלת פרשת והיה אם שמוע דעי"ז שאין לה ט' אותיות במקום אחד כ"א ע"י צירוף היא נקראת סתומה לכו"ע וכ"כ בתשובת הרמ"ע מפאנו ובביאור הגר"א וכן משמע מפמ"ג שגם הוא נהג לעשות כן. [וכן כתב בקסת הסופר ס"י כ' ס' ז' שכן הוא מנהגם ושהסכימו לט"ז גדולי הפוסקים וכן כתב במשנת הסופר ס"ק י"ט שאף שיש שפקפקו עליו מ"מ הרבה מגדולי הפוסקים (ועיי"ש בשער הציון ס"ק ל"א שהעתיק שמותם) הסכימו עמו וכן נתפשט צורה זו בהרבה מדינות ואין להרהר אחר זה (ועיי"ש שכתב עוד שיטה בזה שנוהגים כיום, ועיין עוד בילקוט הסופר שם) אמנם עיין בקול יעקב אות קס"ח שהביא אחרונים שחלקו על הט"ז, ושיש לחוש שלא להכניס את עצמו לספק תפילין פסולים ושכן כתב במאמ"ר שלפי מרן לא ניחא בהאי תקנתא עיי"ש וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח הערה 1 בשם הקווי"ע ושו"ת יחיה דעת ח"ד ס"י ג' שאנו שקבלנו הוראות מרן, אין להכשיר תפילין שנכתבו ע"פ עצת הט"ז וסייעתו. (ועיי"ש שהוסיפו בשם הגר"מ מאזוז שליט"א שהעיר על המשנ"ב שכתב שהרמ"ע מפאנו בתשובה הסכים עם הט"ז, הנה התשובה נמצאת בסי' ק"ו ואינה להרמ"ע מפאנו אלא לרב אחר). ועיין עוד ביריעות שלמה פט"ו הערה 12 ו-14 מה שהאריך בזה שלספרדים אין לזוז מדברי מרן, ושם בהלכה ג' כתב שהאשכנזים נוהגים על פי רוב כדעת הט"ז ויש אומרים שגם לאשכנזים יש לנהוג לכתחלה

כדעת מרן. (ועיי'ש בהערות מה שהאריך בדברי הטי"ז והביא פוסקים המסכימים עימו והחולקים עליו, והערות שיש על הטי"ז) וכן כתב בהלכה ברורה בסוף סי' קמ"ח, שלדעת מרן אם יעשה כן אינו נחשב לפרשה שתומה לדעת הרמב"ם ופסול אפילו בדיעבד ושלכן יש להזהיר את הסופרים מעדות הספרדים שיעשו הפרשיות כשיטת מרן השו"ע ולא ישנו מנהגם וכן הקונים תפילין מסופרים אשכנזים יבררו היטב אם נעשו על פי מרן, והוסיף שאף מרבתינו האשכנזים יש שכתבו שלא לעשות כן ומ"מ אשכנזים הנוהגים לעשות כן יש להם על מה שיסמוכו. (ועיין עוד בשו"ת אוצרות יוסף סי' כ' שהאריך בשם האחרונים בדברי הטי"ז בזה).

והנה בדעת החזון איש סי' יי' ס"ק ב', עיין בשער הציון למשנת הסופר סי' כ' ס"ק ל"א שכתב שהחזו"א הסכים עם הטי"ז, ובס"ק ל"ג כתב בשם החזו"א שהעושה כדברי הטי"ז לא הפסיד ובס"ק ל"ד כתב שניראה מדברי החזו"א שהיה נבון איך להכריע. (נ"ל שכוונתו כיון שאח"כ כתב בחזו"א שבזמננו חסר הדקדוק לכיון לעשות כמו שיטת הטי"ז אם כן ראוי להנהיג כשיטת הרמב"ם) ובשונה הלכות סי' קס"ה כתב בשם החזו"א כך, ובחזו"א כתב שהנוהגים כטי"ז צריכין ליזהר שלא להניח וכו' ובזמננו שאין הסופרים נזהרים בזה ראוי להנהיג כדעת השו"ע, ובספר יריעות שלמה פט"ו הערה 14 כתב שהחזו"א צידד להנהיג בזמננו לעשות כהשו"ע ושכן כתב הרה"ג משה שטרנבוך שליט"א בתשובות והנהגות ח"א סי' ל"ט ששאל בעצמו את פי החזו"א ואמר תעשה כהרמב"ם להניח ט' אותיות גדולות בתחלת והיה, והוסיף שהראה לחזו"א פרשיות שעשויות כהטי"ז בפחות מטי' יודיין בסוף שמע וכן בוהיה ומדד ומצא מכוון ושמח ואמר שכשרים, אך ראה הרב שרצונו של החזו"א שינהגו כשיטת הרמב"ם שבדרך הטי"ז עלול להכשל, ומאז נוהג הרה"ג משה שטרנבוך שליט"א כהרמב"ם עיי"ש.

ולענין אם משערים לשיטת הטי"ז בפחות מטי' אותיות קטנות (יודיין) או אותיות גדולות, הנה במשנ"ב כאן כתב לשער באותיות קטנות ועיין בזה בלשכ"ה סי' כ' ס"ק ה' ובמשנת הסופר שם ס"ק כ"א ובביאור הסופר שם ד"ה אותיות, ובשונה הלכות סי' קס"ה בשם החזו"א סי' יי' ס"ק ב' וביריעות שלמה פט"ו הערה 14 ובהלכה ברורה בשו"ת אוצרות יוסף סי' כ' שער הציון ס"ק ג'.

המשך ס"ק קס"ד. ודע דבדיעבד אפילו אם שייר ריוח כט' אותיות גדולות מכל צד ג"כ כשר דלהרמב"ם היא שתומה ולהרא"ש היא פתוחה וכתבנו לעיל בס"ק קנ"ח בשם האחרונים דהסכימו דהלכה כהיש מכשירין הנ"ל ויש מהגדולים שנהגו לעשות כן לכתחלה ונהרא נהרא ופשטיה ועיין בב"ה"ל. [עיין במשנ"ב ס"ק קנ"ח מה שכתבנו בהערות].

סיכומי באורי ההלכה

בענין תפילין של ראש שכתב ראש כל פרשיותיה באמצע שיטה, וכן בענין אם לא הניח ט' אותיות בסוף כל פרשה בתש"ר. ד"ה יעשה כל פרשיותיה: כתב בביה"ל שלפי האחרונים שהביא במשנ"ב ס"ק קנ"ה שסוברים שבתפילין של ראש אין להקפיד בפתוחות וסתומות אם כן לשיטתם אפילו אם התחיל ראש כל פרשה באמצע שיטה כשר אף שבעלמא לרמב"ם היא סתומה אמנם כתב בביה"ל שלפי הפמ"ג בא"א ס"ק מ"ט אפשר שיש להחמיר בזה אף בדיעבד היות שעיי"ז באותו הקלף עצמו ניכר שהיא סתומה. [עיי"ן במשנת הסופר סי' כ' ס"ק י"ג שאחר שהביא את שיטת הפוסקים שאף בתש"ר יש להקפיד בסתומות ופתוחות הוסיף, ובפרט אם התחיל הג' פרשיות הראשונות באמצע שיטה דעיי"ז ניכר בקלף זה גופא שהוא סתומה ודאי אין להקל (משא"כ כשלא הניח חלק בדף הקודם אז אין ניכר בקלף זה החסרון, שער הציון ס"ק כ"ו) ועיי"ן בהלכה ברורה בבירור הלכה ס"ק קכ"ח בסוגריים שכתב וז"ל ומה שכתב הפמ"ג לדון בזה לענין תחילת הפרשה אם מותר להתחיל מאמצע שורה בשל ראש עיין בשו"ת הרמ"א סי' כ"ה שכתב בפשיטות להקל בזה]. אך סיים בביה"ל שאם לא הניח חלק ט' אותיות בסוף כל פרשה בתפילין של ראש יש להקל בזה כסתומות שאר האחרונים ואף שבפמ"ג מפקפק גם בזה, דכיון שכל פרשה הוא בקלף בפני עצמו נחשב כפרשת קדש בתש"י שנחשבת לפתוחה מצד שאין כתוב לפנייה כלום וה"ה לכל פרשיות בתפילין של ראש. [עיי"ן ביריעות שלמה פט"ו הערה 16 שהעתיק כן בשם הביה"ל, שלשיטת הפוסקים שבפרשיות של ראש אין להקפיד בפתוחות וסתומות, יוצא שיש להקל בזה, ועיי"ש מה שכתב בשם שו"ת שבט הלוי, ולענין הלכה עיי"ן לעיל במשנ"ב ס"ק קנ"ה מה שכתבנו בשם האחרונים בזה].

בענין אם שכח להניח בסוף קדש ובסוף והיה אם כי יביאך ט' אותיות מה יעשה, וכן אם הניח ואכלוהו עכברים.

ד"ה מניחים חלק כדי לכתוב ט"א: אם לא הניח ט' אותיות בסוף קדש או בסוף והיה כי יביאך, כתב בלבוש שפסול וכתב בא"ר עצה שאם נזדמן לו כן שלא השאיר ט' אותיות אם כן שיתחיל לכתוב בתחלת שיטה שניה שאז היא פתוחה לרמב"ם. ואף שלא ישתיר מנין השורות שנזכרין בסי' ל"ה (שבשל ראש צריך להיות ד' שיטין ובשל יד ז' שיטין) מ"מ קי"ל שאם שינה במנין השורות לא פסל. והוסיף בביה"ל שמ"מ היות ובמשנת אברהם כתב שאם משייר ריוח בתחלת פרשה שני שיטין אף לדעת הרא"ש הוי פתוחה ולכן יעשה כן גם כאן, שאם ישייר רק שיטה אחת ריוח לדעת הרא"ש הוי סתומה וקי"ל ג' פרשיות ראשונות לכו"ע לעיכובא שיהיו פתוחות, אך עכ"פ בדיעבד אם שייר רק ריוח שיטה אחת כשר שמ"מ מעיקר הדין קי"ל כהרמב"ם, ולכתחלה ירא שמים יצא ידי הכל. [עיי"ן בקסת הסופר סי' ט"ו סי' ב' שכתב ג"כ כמו שכתב בא"ר שאם לא שייר ט' יודי"ן בסוף פרשה הקודמת משייר שיטה ריוח ומתחיל בתחלת שיטה שנייה והוי פתוחה לרמב"ם (ולרא"ש הוי סתומה) ועיי"ן בהלכה ברורה סי' קמ"ט שכתב כמו שהעלה כאן הביה"ל שנכון יותר

שיניח שתי שורות ריקות ויתחיל ראש הפרשה שלאחריה בשורה שלישית אמנם עיין ביריעות שלמה פט"ו סי' י"א ובהערה 33 שכתב שבמציאות קשה לעשות כן ועדיף לגרוד כמה תיבות ולחזור ולכתבן בכתיבה דקה עיי"ש]. והוסיף בביה"ל שבפמ"ג הסתפק אם השאיר ט' יודיין ריוח ואכלוהו עכברים או תולעים ולא נשאר חלק כלל אם כשר, והסתפק בזה אף בתש"ר, וסיים בביה"ל שלפי מה שכתב במשנ"ב ס"ק קנ"ה בשם האחרונים אם כן בתש"ר ודאי שיש להקל. [ועיין במשנ"ב איש מצליח הערה 1 שכתבו על הביה"ל וז"ל וכבר נתבאר לעיל (בהערה לס"ק קנ"ה) דלדין אין להקל בתש"ר. ובעיקר ספקו של הפמ"ג, עיין בקול יעקב סי' ער"ה אות ג' בשם המלא"ש לפסול, ומ"מ סיים שם הקול יעקב דאם מדביק טלאי במקום הקרע למי שכותב על הטלאי (עיי' לקול יעקב סי' ר"פ אות י"ב) מקרי שפיר פרשה וכשר, וכן כתב ביריעות שלמה פט"ו סי' י"ב שאם מדביק טלאי ואותו מקום יהיה ראוי לכתיבה נחשב לפרשה וכשר עיי"ש].

בענין אם השאיר ריוח ט' אותיות או ג' פעמים אשר בסוף פרשה שמע.
ד"ה ואם מניחים הוא פחות וכו' : כתב בביה"ל שמה שכתב מרן שאם מניח ריוח בסוף פרשת שמע יניח פחות מטי' אותיות זה לא לעיכובא ובדיעבד אפילו הניח חלק כדי ג' פעמים אשר אפי"ה לא נתבטל לרמב"ם שם סתומה מפרשת והיה אם שמוע כיון שלא התחילה בראש שיטה שהכלל לרמב"ם כל שמתחיל מאמצע שיטה הוי סתומה. [וכן כתב בקול יעקב אות קס"ח וביריעות שלמה פט"ו סי' ט"ו, ובשונה הלכות סי' קס"ד כתב שדעת החזו"א בסי' י' ס"ק ב' ד"ה ונראה דאם, שצריך ליזהר שלא להניח בסוף השיטה כשיעור ט' אותיות ותיבת והיה, וצ"ע, וכן כתב במשנת הסופר סי' ט"ו ס"ק י' ובשער הציון שם ס"ק ט"ז שכן כתב בלשכ"ה סי' ט"ו ס"ק ג' בשם המרש"ל שאם נשאר כשיעור הפסק פרשה וגם כדי לכתוב תיבה אחת והוא לא כתב שם את התיבה אע"פ שהניח מעט ריוח בראש שיטה שניה לא מהני לעשותה סתומה ושכן בחזו"א נשאר בצ"ע בזה. ובמשנת הסופר שם הביא עוד שיטה בפוסקים שסוברים שאף שלרמב"ם אם התחיל השטה השנייה באמצע הוי סתומה אפי' כשהניח ט' אותיות בסוף שמע מ"מ לדינא רוב הפוסקים חולקים עליו בזה וסיים במשנת הסופר שמ"מ לענין תפילין אם עשה כן עיין בקסת הסופר סי' כ' סי' ו' שיש מכשירין בכולן פתוחות]. והוסיף בביה"ל שבכה"ג שהשאיר בסוף שמע כדי ט' אותיות אז אף אם בתחלת והיה אם שמוע לא השאיר כדי ריוח של ט' אותיות אלא פחות (אף לחולקים על הט"ז וס"ל שלא מהני צירוף) בכה"ג מודים שהוי פרשה סתומה לרמב"ם. [וכן כתב בקול יעקב אות קס"ח, אך הוסיף שיש חולקים וסוברים שצריך להשאיר בתחלת והיה אם שמוע כדי שיעור פרשה וכן ראוי לעשות וביריעות שלמה פט"ו סי' ט"ו כתב כמו שהעלה בביאור הלכה עיי"ש].

בענין שיטות הפוסקים אם לנהוג כשיטת הט"ז. וכיצד יעשו פתוחות וסתומות בתפילין דר"ת.

ד"ה לדעת הרמב"ם: דעת הגר"ז שלכתחלה אין לעשות כשיטת הטי"ז כיון שמהרבה פוסקים מוכח שלא מועיל הצירוף. (מוכח מהא שכתבו הפוסקים שאין תקנה לעשות סתומה לדברי הכל, והרי להטי"ז אפשר). והוסיף שמה שבב"י סי' רפ"ח הלכות מזוזה מובא שיטת הרא"ש והטור שכתבו לעשות צירוף במזוזה ובב"י הקשה שם דלא מהני לרמב"ם, ע"כ מוכח שדעת הב"י שלא מהני צירוף. [אך עיין בשו"ת אוצרות יוסף שבסוף ספר הלכה ברורה סי' כ' בסופו בשם הגאון ר' אריה גמליאל שליט"א מה שכתב לחלק בשם הגר"י מבריסק פ"א הלכות תפילין הלכה ה', בין הריוח שבמזוזה לריוח שבתפילין ולפי דבריו אף לרא"ש והטור בתפילין לא יועיל צירוף]. וכן כתב במאמר מרדכי לפקפק אם מהני צירוף, דבזה הוי הפרשה לא סתומה ולא פתוחה, ועדיף לעשות כהשו"ע שיהיה עכ"פ כשר בדיעבד בודאי. אך מ"מ כתב בביה"ל שבודאי אין למנוע מי שנוהג כהטי"ז כי יש ראיה מהרא"ש והטור לטי"ז וכן הגאון הרמ"ע מפאנו ועוד אחרונים סוברים כהטי"ז. [מה שכתב בביה"ל שדעת הרא"ש והטור כהטי"ז עיין בהערה הקודמת, ומה שכתב שכן דעת הרמ"ע מפאנו כהטי"ז עיין לעיל במשנ"ב ס"ק קס"ד הערת הגר"מ מאזוז שליט"א, וכן עי"ש שכתבנו דעות האחרונים אם פוסקים כהטי"ז או לא].

ולענין פרשיות פתוחות וסתומות בתפילין דר"ת, כתב בביה"ל שיתנהג באחד מג' אופנים או שיעשה כולם פתוחות וכמו שכתב ברמ"א שכן מנהגם או מי שנוהג כהשו"ע יעשה כך פרשת קדש והיה כי יביאך מתחיל בראש השיטה ובסוף קדש מניחים חלק ט' אותיות ובסוף והיה כי יביאך אין מניחים חלק ואם מניחים הוא פחות מטי' אותיות ואח"כ מתחיל פרשת שמע בקצה הקלף בעמוד הרביעי. (שהרי צריך כסדרן) וכשכותבה הוא מתחילה בראש השיטה ואח"כ חוזר לעמוד ג' לכתוב פרשת והיה אם שמוע ומתחיל אותה באמצע שיטה שמניח לפניה חלק ט' אותיות ובסופה משייר חלק כדי ט' אותיות כדי ששמע שאחריה תהיה פתוחה עי"ז, נמצא שפרשיות קדש והיה כי יביאך ושמע הם פתוחות לכו"ע ופרשת והיה אם שמוע סתומה לרמב"ם. ואם עושה כשיטת הטי"ז יעשה הכל כנ"ל רק לפי הטי"ז ישייר בסוף והיה כי יביאך פחות מכדי ט' אותיות וכן תחילת והיה אם שמוע יניח ריוח פחות מכדי ט' אותיות שעי"ז תקרא פרשת והיה אם שמוע להטי"ז סתומה לכו"ע. [וכן כתב בקסת הסופר סי' כ"ו סי' ג' שלפי מנהגם שנהגו לעשות כהטי"ז בתפילין של רש"י יעשו כן בתפילין דר"ת וכמו שכתב בביה"ל כאן, ועיין בקול יעקב אות קס"ט שכתב ג"כ איך לעשות לפי השו"ע בתפילין דר"ת וכן לפי הטי"ז, וסיים וז"ל "אבל אין לעשות כסברת הטי"ז כמ"ש באות הקודם". וביריעות שלמה פט"ו סי' ה' הביא רק את שיטת מרן בתפילין דר"ת ובהלכה ברורה סי' קנ"ב הביא את שיטת מרן השו"ע וכן איך לעשות למנהג כמה מהאשכנזים שנוהגים כשיטת הטי"ז. (ולענין דיעבד אם שינה בתפילין דר"ת עיין במשנת הסופר סי' כ"ו סי"ק ט"ו ובבירור הלכה ס"ק קכ"ט מה שכתבו בזה)].

סעיף א'

שלחן

ערוך

צריך לדקדק (א) בכתיבת האותיות שלא תשתנה (ב) צורת שום אחת מהן ולא תדמה (ג) לאחרת: הגה ולכתחלה יכתוב (ד) בכתיבה תמה כמבואר בטור ובשאר פוסקים והוא ידוע אצל הסופרים מיהו (ה) אם שינה בצורת הכתב אינו פסול.

מקורות

צריך לדקדק וכו' כן כתב הרא"ש בהלכות ס"ת סי' י"ב, ועיי"ש ובטור שהאריכו בדוגמאות, אך מרן כאן קיצר וכתב את הכלל שבדברים. הגה ולכתחלה יכתוב בכתיבה וכו' כן כתב בד"מ ס"ק ו' וז"ל "ועיין בב"י ובברוך שאמר שהאריך בטעמים וראיות על כל קוץ וקוץ אותיות אלו וצורתן".

מיהו אם שינה בצורת הכתב אינו פסול. כן כתב בד"מ שם וז"ל ועיין לקמן ביו"ד סי' רע"ד תשובות הרא"ש כלל ג' סי' א' דאם שינה בצורות האותיות לא מיפסל בכך. [וז"ל הטור שם וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה צורת האותיות אינן שוות בכל המדינות הרבה משונה כתב ארצנו (אשכנז ששם נולד) מכתב הארץ הזאת (ספרד, שגלה לשם, שער הציון למשנת הסופר סי' ה' ס"ק ג') ואין פסול בזה השינוי רק שלא יעשה הה"י חית"יין בית"יין כפי"יין כמו שמפרש בגמ'].

משנ"ב ס"ק א'

(א) בכתיבת. וה"ה אם נשתנה האות מצורתה אחר הכתיבה ע"י נקב או קרע או טשטוש דפסול וכדלעיל בסימן ל"ב. [עיין בקסת הסופר סי' ט' סי' ג' וביריעות שלמה פ"י סי' י"ג ובהלכה ברורה סי' ב']

משנ"ב ס"ק ב'

(ב) צורת. אפי' אם שינוי הצורה היה רק במקצת האות כגון שחסר הראש של האל"ף או קוץ היו"ד או שנגעו יוד"י האל"ף בגג האל"ף וכדומה ואפילו אם התינוק יקראהו לאות לא מהני כיון שאנו יודעין שאין צורתה עליה כראוי. [עייין בקסת הסופר סי' ט' סי' ג' וביריעות שלמה פ"י סי' י"ג ובהלכה ברורה ח"ב סי' ל"ב סי' קכ"ז וח"ג סי' ל"ו סי' ב'].]

משנ"ב ס"ק ג'

(ג) לאחרת. ראיתי בספר מעשה רקח שהביא לדינא בשם תשובת מהראנ"ח סימן א' שכתב דאפילו אם רק מקצת האות נדמה לאות אחר פסול. ומדברי הגר"א לעיל בסימן ל"ב סי"ח לא משמע כן וכן כתב הפר"ח. [עייין במשנת הסופר סי' ה' סי"ק ה' שהביא מחלוקת זו שיש אומרים שהוא פסול אבל שאר פוסקים הכשירוהו, וכן הסיק להקל בביאור הסופר בסי' ה' באות הט' בד"ה הרבה לכתחלה, ושכן משמע דעת המשנ"ב שמכשיר בדיעבד. (ודוגמא לזה כגון קו"ף שעשה לו תג גדול ועבה ודומה קצת ללמ"ד אבל באופן כללי ניכר שהוא קו"ף). וכן כתב ביריעות שלמה פ"ב הערה 49 שכן הלכה כדעת הפר"ח והגר"א כמו שהסיק במשנ"ב כאן (ושם ביריעות שלמה עוסק הרב לענין כ"ף פשוטה שעשה לה זוית למעלה בצד ימין שהיא כשרה מדינא לדידן, ועייין עוד בזה בסי' ל"ב במשנ"ב ס"ק ע"ג מה שכתבנו) עייין עוד בבירור הלכה ס"ק א' באמצע דבריו].]

משנ"ב ס"ק ד'

(ד) בכ"ת. ר"ל כתיבה תמה ושלימה בתמונת האותיות כפי מה שלמדוהו מהתלמוד וקבלת הראשונים וע"פ הסוד וכמבואר בב"י בסימן זה. [וכן כתב בקסת הסופר סי' ה' סי' א', ועיי"ש במשנת הסופר ס"ק ג'. ולענין מה שכתב במשנ"ב "וכמבואר בב"י בסימן זה" עייין במשנ"ב איש מצליח הערה 1 שכתבו "ודע שצורת האותיות המובא בב"י ולקמן במשנת סופרים להגאון המשנ"ב ז"ל, היא לאשכנזים, אבל לנו הספרדים יש צורות אחרות כמבואר במור וקציעה ולדוד אמת ועוד". (ועייין עוד בקול יעקב סי' ל"ו ובמשנ"ב איש מצליח ובסוף ספר יריעות שלמה ובהלכה ברורה ח"ג שכתבו את צורת האותיות לפי הספרדים)].]

משנ"ב ס"ק ה'

(ה) אם שינה וכו' היינו שלא כתב תמונת האותיות המוזכרים בספרים אבל תמונת האות מיהו צריך כמו שכתב המחבר שלא תשתנה וכו' וכ"ש שלא ישנהו לאות אחר כגון מדלי"ת לרי"ש או מבי"ת לכ"ף וכדומה.

והכוונה כמו שכתב הנוב"י סימן פ' דדבר שאין לו שורש בגמ' אין לפסול האות עבור זה. [וכן כתב במשנת הסופר סי' ה' ס"ק ד', ועיין במשנ"ב איש מצליח הערה 2. שלכן העלו האחרונים ז"ל דתפילין שהפרשיות שלהן נכתבו בכתב אשכנזי כשרות אף לספרדים וה"ה להפך, אלא שצריכים לדקדק הספרדים בענין פתוחות וסתומות שיהיה ע"פ דעת מרן בסי' ל"ב סי' ל"ו ולא כהט"ז דפסול גם בדיעבד. ומ"מ מצוה מן המובחר שכל עדה תחזיק במנהג אבותיה, קול יעקב אות ג' ילקוט יוסף עמ' כ"ח].

המשך ס"ק ה'. וכדי שידע הקורא איך לכתוב לכתחלה וגם איזה פרט יש לו שורש והוא מעיקר תמונת האותיות שיהיה זה לעיכובא אפילו בדיעבד לכן התחזקתי בעזה"י ועשיתי ע"ז קונטרס מיוחד בסוף סימן זה והעתקתי מהב"י ופמ"ג ושאר אחרונים תמונת כל האותיות למעשה וקראתיו בשם משנת סופרים. וכללתי בו גם קיצור כללי דיני הקפת גויל וחק תוכות ושלא כסדרן מבעל פמ"ג וש"א. [עיין לעיל בס"ק הקודם מה שכתבנו בסוף הסוגריים].

סעיף ב'

ערוך

שלחן

כל אות צריכה להיות גולם אחד לכך צריך להיות (ע"ל לזוהר, הגהות משנ"ב איש מצליח הערה 3) בנקודה שעל האל"ף שהיא כמין יו"ד ובנקודה שתחתיה וביוד"י (ו) השי"ן והעי"ן ואחורי צד"י שיהיו נוגעות באות (ז) ובאחת (ח) שאינה נוגעת פסולין (ט) וכן בשאר אותיות חוץ מה"א וקו"ף (י) שאין ליגע הרגל (יא) בגג ואם נגע פסול.

מקורות

כל אות וכו' כל דברי מרן מקורם ברא"ש הלכות ס"ת סי' י"ב ובטור ובארחות חיים סי' כ"ה בשם תשובת הרשב"א ח"ז סי' שני"ב.

חוץ מה"א וקו"ף. לענין אות ה"א מובא בגמ' במנחות כ"ט עמ' ב' אמר רב אשי חזינא לספרי דוקני דתלי לכרעא דה"א וכו', ולענין אות קו"ף גמ' בהבונה ק"ד עמ' א' מאי טעמא כרעא דקו"ף תליא וכו' וכן כתב הרשב"א שכן כתב הרמב"ן בשבת ק"ג עמ' א' ד"ה טיטי"ן פיפ"ן, ובר"ן פרק הבונה ל"ז עמ' ב' ד"ה ואמרינן, ובריב"ש בתשובה סי' ק"כ, ולאפוקי מהמהרי"ק סי' ע"א שהכשיר בנדבק רגלי הה"א והקוף לגגס, וסיים בב"י, "ומאחר שרוב מנין ורוב בנין פוסלים הדבר ברור דהכי נקטינן".

משנ"ב ס"ק ו'

(ו) השי"ן והעי"ן. בכל הראשים [וכן כתב בהלכה ברורה ס' ד'].
[וכן כתב במשנת הסופר ס"י ה' ס"ק קע"ב].

משנ"ב ס"ק ז'

(ז) ובאחת. פי' אפילו ביו"ד אחד מן השי"ן וה"ה אם יש הפסק באמצע האות. [וכן כתב במשנת הסופר ס"י ה' ס"ק קע"ב].

משנ"ב ס"ק ח'

(ח) שאינה נוגעת. אפילו אם הפירוד הוא דק שאין פרידתו ניכר להדיא ולא מהני כאן קריאת התינוק כיון שידוע הוא האות ואין לטעות באחר דדוקא אם גריעתו מחמת שיש ספק לדמותו לאות אחר אז מועיל קריאת התינוק וכדלעיל בסימן ל"ב סי"ו. וכ"ז בלא תיקון אבל ע"י תיקון מהני דלא ליהוי שלא כסדרן אם התינוק קראו לאות וכדלעיל בסימן ל"ב סכ"ה. (ועי"ש מה שכתבנו בשם הגרע"א לענין יו"ד שאחורי הצד"י אם נראה כיו"ד ונו"ן). ובכל זה אין חילוק בין אם נעשה בעת הכתיבה או לאחר הכתיבה וכדלעיל בסימן ל"ב. [עיין לעיל בסי' ל"ב ס"ק נ"ב במשנ"ב ובהערה שם].

משנ"ב ס"ק ט'

(ט) וכן בשאר אותיות. כגון הנקודה שלמטה שבג' או הנקודה שבפ"א או הרגל שבתוך התי"ו אם לא נגעו בהאות או שיש הפסק באמצע איזה אות. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י ה' ס' ג' וביריעות שלמה פי"א ס' א' לענין יו"ד הפ"א ורגלי התי"ו, ובמשנת הסופר שם ס"ק קע"ד כתב שכן לענין רגל השמאלי של הגימ"ל].

משנ"ב ס"ק י'

(י) שאין ליגע. ולכתחלה יהיה הפסק בכדי שאדם בינוני יכירנו היטב מעל ס"ת שע"ג בימה כשהוא קורא בו גם לא ירחיקנו יותר מעובי הגג. [וכן כתב במשנת הסופר ס"י ה' ס"ק קע"ה].

משנ"ב ס"ק י"א

(יא) בגג. וה"ה הקו"ף ביריכו שבצידו וכ"ז אפילו אם נעשה הנגיעה אחר הכתיבה ואפילו אם הנגיעה דקה כחוט השערה וכמו שנתבאר לעיל בסימן ל"ב סי"ח במ"ב שם ועי"ש בענין תיקון האות אם לא כתב אח"ז דאל"ה הוי שלא כסדרן. [מה שכתב ה"ה הקו"ף ביריכו בצידו כן

כתב במשנת הסופר סי' ה' ס"ק קע"ו, ומה שכתב שאפילו אחר כתיבה, עיין במשנת הסופר סי' ה' ס"ק מ"ח שהביא מחלוקת בזה ויש שהתירו להפריד בנדבק לאחר כתיבה, וביריעות שלמה פי"ב סי' י"ט ובהלכה ברורה סי' ל"ב סי' פ"ה בסופו העלו להקל שמועיל לתקן ולגרוד הנגיעה שנעשה אחר הכתיבה אך סיים ביריעות שלמה שם שמ"מ צריך להודיע לקונה את אשר נעשה בהן עיי"ש].

סעיף ג'
צריך (יב) לתייג (יג) שעטני"ז ג"ץ והסופרים (יד) נהגו לתייג אותיות אחרות ואם לא תייג אפילו שעטני"ז ג"ץ (טו) לא פסל.

מקורות

צריך לתייג וכו' גמ' במנחות כ"ט עמ' ב' אמר רבא שבעה אותיות צריכות שלשה שלשה זיוניין ואלו הן שעטני"ז ג"ץ.

והסופרים נהגו וכו' עיין טור שהביא את הרא"ש בסוף הלי' תפילין בשם השימושא רבא וכן את דברי הרמב"ם לענין שאר האותיות שנהגו לתייג.

ואם לא תייג וכו' לא פסל כן הסיק הב"י שכן מוכח מהרמב"ם פי"ב ה"ט, וכן מהרא"ם בסי' שצ"ט, שלמד שזיונין של שעטני"ז ג"ץ לא בתגין אלא פירושו שלא יעשה ראשיהם עגול אלא משוך, וסיים הב"י והכי נקטינן היכא דאין נמצא מי שיודע לעשות תגין. (אך עיין בב"ח בד"ה כתב רבנו, שחלק על הב"י ופסק כהברוך שאמר ור"ת וכן כהטור שדייק מהרא"ש לפסול בחסרון התגין של שעטני"ז ג"ץ, ועיין במשנ"ב ס"ק ט"ו ובקול יעקב אות י"ז).

משנ"ב ס"ק י"ב

(יב) לתייג. אפילו בס"ת וכ"ש בתו"מ. [בביאור הסופר סי' ה' סי' ד' בד"ה צרכים לזיינן, עמד על הלשון שכתב המשנ"ב "וכ"ש בתו"מ" מה הכל שכן, ועיי"ש מה שיישב ועיין עוד מה שכתב בענין זה ביריעות שלמה פי"ד הערה 23].

המשך ס"ק י"ב. והתגין האלו הם שלשה תגין קטנים ודקים כחוט השערה זקופות על אלו האותיות. [מלשון המשנ"ב משמע ששלשת התגין הם באותו גובה אך עיין בקול יעקב אות י"ג שכתב וז"ל ויש לעשות התג האמצעי גדול משני התגין שבצדו, והביאו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 4 וביריעות שלמה פי"ד סי' ב' ובהלכה ברורה סי' ח'].

המשך ס"ק י"ב. אחד מימין ואחד משמאל ואחד מלמעלה וי"א דשלשתן מלמעלה וכן נוהגין. [עיין בטור החדש ביו"ד סי' רע"ד שציירו בתוך דברי הטור את שתי השיטות. (וכן בטור הישנים מצוייר כן בפרישה

ס"ק י"א, אך עיין בתוס' במנחות כ"ט עמ' ב' ששם לכאורה הציורים הפוכים וצ"ב). ועיין ביריעות שלמה פי"ד ס' ב' שכתב וז"ל "ויהיו זקופים ולא אחד נוטה לימין ואחד לשמאל" וכן כתב בהלכה ברורה ס' ח'.

המשך ס"ק י"ב. וכעין קו דק הוא כל תג ותג כך נוהגים באלו הארצות וטוב יותר לעשות כל אחד כעין תמונת זיין אך שיהיו קטנים ודקים מאוד. [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ה' ס' ד' ובקול יעקב אות י"א שהתגין צריכים להיות צורת זיינין והוסיף הקול יעקב שאם לא עשה כן כשר, ובמשנת הסופר שם ס"ק קפ"א כתב שיש מקומות שעושים רק שלשה קוים דקים וכמו שכתב במשנ"ב "שכן נוהגים באלו הארצות" ואף שיוצאים בזה ידי חובת תיוג מ"מ נכון להדר לעשותם קו עם ראש כעין זיין וכמו שסיים במשנ"ב. (ועיין עוד שם בביאור הסופר ד"ה כעין זיינין, מה שכתב בזה). וכן כתבו ביריעות שלמה פי"ד ס' ה' ובהלכה ברורה ס' ח' שכך צריך לעשות. (ועי"ש שהביא עוד מנהג בזה ועיין עוד שם בהערה 24 א'). ומה שכתב במשנ"ב לעשותן דקים כן כתבו בקסת הסופר סי' ה' ס' ד' ובקול יעקב אות י"ג שיהיו התגין קטנים ודקים כחוט השערה ומובא ג"כ ביריעות שלמה פי"ד ס' ה' ובהלכה ברורה ס' ח'.

משנ"ב ס"ק י"ג

(יג) **שעטנ"ז ג"ץ. וה"ה צד"י כפופה ונו"ן פשוטה.** [וכן כתבו בקסת הסופר סי' ה' ס' ד' ובקול יעקב אות י"ד ובהלכה ברורה ס' ה']. **המשך ס"ק י"ג. ואם הוסיף הסופר לעשות תגין חוץ מאותיות שעטנ"ז ג"ץ וחוץ מאלו המוזכרים בטור ובלבוש שנהגו בהם הסופרים לא עכב אך בתנאי שיהיו מחוברים להאות אבל אם אינו מחובר יש למוחקו ואפילו באותיות שבשם הקודש ולכתחלה אין נכון להוסיף תגין מעצמו כל שלא מוזכר בספרים.** [מה שכתב במשנ"ב "ואם הוסיף תגין וכו' לא עכב אך בתנאי שיהיו מחוברים" כן כתב במשנת הסופר סי' ה' ס"ק ק"צ, וכן כתב ביריעות שלמה פי"ד ס' א' שאף אם תייג באותיות מלאכ"ת סופ"ר כשר וכן כתב בהלכה ברורה ס' ז', ומה שכתב במשנ"ב ש"לכתחלה אין נכון להוסיף תגין" כן כתב בקול יעקב אות ט"ז (בתרא) שאין לזוז מדברי הרש"ש שרק בשעטנ"ז ג"ץ ובד"ק חי"ה יתייג ומובא ביריעות שלמה שם ובהערה 3 ובהלכה ברורה ס' ז' ובשער הציון שם ס"ק כ"א וכן כתב במשנת הסופר שם שאין נכון להוסיף תגין מעצמו כל שלא מוזכר בספרים. (ואם במקום שלשה תגין עשה ד' או ה' עיין בביאור הסופר סי' ה' ד"ה בג' תגין, ובהלכה ברורה ס' ח' ובבירור הלכה ס"ק ג' מה שכתב בזה)].

המשך ס"ק י"ג. ותיוג של שעטנ"ז ג"ץ הוא בשי"ן על הראש השלישי של האות ובעי"ן וטי"ת וצד"י על ראש השמאלי. [וכן כתבו ביריעות שלמה פי"ד ס"ב ובהלכה ברורה ס' ח', ועיין בביאור הסופר סי' ה' ס' ד' ד"ה אם לא עשה, שכתב שכן כתבו כמה ראשונים ועי"ש שדן לענין אם עשה תגין אך לא בראש השמאלי].

המשך ס"ק י"ג. וידביקן באמצעותו ולא בסופו. [וכן כתבו בקסת הסופר ס"י ה' ס' ד' ובקול יעקב אות י"ב אמנם עיין במשנת הסופר ס"ק קפ"ו שכתב שאין זה אלא עצה טובה משום שלפעמים יכול לגרום לשינוי צורה אם ידביקם בסוף והביא שיש אומרים דאדרבא לכתחלה יש להדביקם בסוף האות. (ועיין עוד מה שכתב בביאור הסופר שם ד"ה בסוף האות). וכן ביריעות שלמה פי"ד ס' ג' הביא את שתי השיטות בזה וסיים ואין קפידא בדבר ונהרא נהרא ופשטיה ועיי"ש בהערה 11 מה שכתב בזה וכן כתב בהלכה ברורה ס' ח' שאין בזה רק זהירות בעלמא ושמעיקר הדין רשאי לעשות התגין בקצוות הראש מימין לשמאל].

המשך ס"ק י"ג. כתבו האחרונים בשם תשובת הרמ"ע שיזהר שיהיו התגין נפרדין כל אחד מחבירו כדי שלא יראו רק כתמונת זיונין ולא כעי"ן ושי"ן ולעיכובא הוא. [וכן כתב בקסת הסופר ס"י ה' ס' ד' שיזהר שלא יהיו אלא זיינין ולא עי"ן או שי"ן, ומה שכתב במשנ"ב ולעיכובא הוא כן כתב במשנת הסופר שם ס"ק קפ"ה בשם המשנ"ב, אך הוסיף שיש אומרים שאין לפסול עבור זה משום אות מיותרת שהרי ניכר שעשאו לשם תג שהרי הוא מחובר לאות וכן ביריעות שלמה פי"ד ס' ז' הביא שתי דעות בזה שיש אומרים שרק התגים פסולים והוי כלא תייג אך הסת"ם כשרות וי"א שגרע מאות לא מתוייגת והסת"ם פסול ולהלכה העלה שיתקנם ואף בתו"מ מועיל תיקון ובהלכה ברורה ס' י"ב כתב שאם אין לו תפילין אחרות יניחן בברכה ומ"מ מיד כשיוכל יתקנם עיי' שיפרידס].

המשך ס"ק י"ג. גם צריך שיהיו התגין נוגעין בגוף האות ואל"ה פסולין דאף דאין עיכוב בעשיית התגין כמו שפסק המחבר מ"מ זה גרע דהוי כיתרון אות קטנה בין השיטין. [עיין בקסת הסופר ס"י ה' ס' ד' שכתב ואם אינן נוגעין בגוף האות פסולים. ובלשכ"ה שם ס"ק כ"ח כתב שמשמעות דברי הרמ"ע שכשיש לה תגין ואינן מחוברים גרע טפי מאין לה תגין כלל והסת"ם פסולים. וכן כתב בקול יעקב אות ח' וכן פירש במשנת הסופר שם ס"ק קפ"ג את דברי הקסת הסופר. (אמנם שם ביאר שהיינו דוקא בתיוג כצורת זי"ן או וא"ו אך לא בתג שהוא קו ישר עיי"ש). וביריעות שלמה פי"ד ס' ח' הביא מחלוקת בזה שיש שפסלו הסת"ם ויש שלא פסלו וציין בהערה 33 שכן דעת החזו"א בסי' ח' ס"ק י"א ובהלכה ברורה ס' י"א כתב שדעת רבים מן הפוסקים לפסול הפרשיות. (ועיין עוד בביאור הסופר שם ד"ה פסולים)].

המשך ס"ק י"ג. ועיין ביד אפרים שכתב דלא מהני אף אם ימשיכם אח"כ אל האות רק צריך לגוררם ולכותבם מחדש רק אם ידעינן שכתבן מומחה תלינן שנפרד אחר שנכתב ומכשירין בהמשכה אל האות. והלבושי שרד כתב דהרמ"ע ס"ל דלא גרע דבר זה מחסרון הקפת גויל דאינו מעכב רק בתחלה וע"כ אם נפרד אחר שנכתב כשר בלא תיקון כלל וממילא לדבריו אם לא היו נוגעין מתחלת הכתיבה מהני עכ"פ תיקון דומי' דמש"כ המ"א בסי' ל"ב ס"ק כ"ז לענין הקפת גויל וכן משמע

לענ"ד מפשטא דלישניה דהרמ"ע עי"ש. ומ"מ לכתחלה נכון להחמיר כיד אפרים ועי' פמ"ג. [עיין בקסת הסופר סי' ה' סי' ד' שכתב "וצריכין לתקנם" ומשמע שתמיד מהני תיקון שלא חילק בין כשלא היו מחוברים בשעת כתיבה ובין שנפרד אח"כ וכן העלה בקול יעקב אות ח' שאכן לא קי"ל כיד אפרים ושכן מעשים בכל יום שמחברים תגין הפרודים מתחילת עשייתם אל האותיות ואין פוצה פה ומצפצף והעתיקו דבריו במשנ"ב איש מצליח הערה 5 וכן כתב במשנת הסופר ס"ק קפ"ד בדעת הקסת הסופר וכן העלה ביריעות שלמה פי"ד סי' ח' שתמיד מועיל לתקן וצריך לחבר את התגין שנפרדו אף שנכתבו בכשרות ונפרדו אח"כ, ועיין בבירור הלכה ס"ק ז' שהביא בזה מחלוקת אמנם עיין בשונה הלכות סי' ח' שכתב שדעת החזו"א בסי' ח' ס"ק י"א שאפילו אין התגין נוגעין בגוף האותיות בתחלת הכתיבה כשר. (וכן הביאו דבריו בביאור הסופר שם בד"ה פסולים, וביריעות שלמה פי"ד הערה 33, ובביאור הסופר שם כתב ששיטת החזו"א היא נגד כל האחרונים שהעתיקו להלכה דברי הרמ"ע וכן נגד הב"י (ביו"ד סי' רע"ד) וסיים, שאולי בשעת הדחק אפשר לסמוך על זה ובפרט כשהיו מחוברים בשעת כתיבה ואח"כ נפסקו שאז בשעת הדחק ואין לו תפילין אחרים יש להניחם אפילו עם ברכה, וכמו שסיים במשנת הסופר ס"ק קפ"ד).

משנ"ב ס"ק י"ד

(יד) נהגו לתייג. בתפילין אותיות אחרות מלבד אלו והם מוזכרים בטור בשם השמושא רבא ובשם הרמב"ם. והתגין האלו הם תגינים גדולים אך שיהיו דקים שלא יתקלקל האות עי"ז ומאוד צריך לזהר ביותר בתגין שעל הוי"ו או שעל היו"ד כי בקל ישתנה האות עי"ז. [וכן כתב בקסת הסופר סי' ה' סי' ה' ועי"ש במשנת הסופר ס"ק קצ"א – קצ"ג מה שכתב. ומה שכתב במשנ"ב שהתגין האלו הם תגין גדולים כן כתב בילקוט הסופר שם סי' ה' אך סיים שאין נוהגין כן ושם בס' ו' כתב ג"כ שבאות יו"ד ובאות וא"ו צריך זהירות בפרט שלא יתקלקל תמונת האות].

משנ"ב ס"ק ט"ו

(טו) לא פסל. והב"ח פוסל בזה וגם הגר"א בביאורו מיישב לכ"א מן השיטות ומביא הרבה פוסקים דמחמירין בזה ע"כ מהנכון מאוד לחוש לזה ולתקנם אח"כ ותיקון מהני אפילו בתו"מ ולא הוי בזה שלא כסדרן דבלא התגין נמי צורתה עליה (אחרונים). [וכן הביא מחלוקת בזה בקסת הסופר סי' ה' סי' ד' וסיים שיש לחוש לדבריהם להחמיר בשל תורה ולתקן ואפי' בתו"מ מועיל תיקון וכן העלה בקול יעקב אות י"ח שכן האריז"ל החמיר בתגין מאוד, וכן העלו במשנת הסופר שם ס"ק קפ"ח וביריעות שלמה פי"ד סי' ו' ובהלכה ברורה סי' ה'].
[

המשך ס"ק ט"ו. ודע עוד דהמחבר מיירי שעשה ראש האות למעלה כתיקונו אך שחיסר התגין שעליו אבל אם עשה למעלה ראשו עגול ג"כ משמע מהב"י דאין להקל אפי' בדיעבד לפי פירוש הרא"ם וצ"ע למעשה כי לכאורה להרמב"ם יש להקל בכל גווני. [עייין בביאור הגר"א דלהרמב"ם לא איירי הגמרא כלל בתפילין רק במזוזה ולא לענין עיגול והמשכה אך לענין תגין ממש ורק לכתחלה]. [הנה המשנ"ב נשאר בצ"ע בזה, אמנם במשנת הסופר סי' ה' ס"ק קפ"ז כתב שמהב"י מוכח שאין להקל בזה אלא דוקא אם הראשים של שעטנ"ז ג"ץ משוכים אבל אם עשה ראשם השמאלי עגול אין להקל אף בדיעבד, ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה ויש לחוש, מה שהעיר על דברי המשנ"ב שנשאר בצ"ע וביריעות שלמה ח"ב כת"י כתב דלדידן יש להכשיר גם בראש עגול וללא תגין ומ"מ יש לתקן ולתייג האות אמנם עיין בבירור הלכה ס"ק ב' באמצע דבריו שכתב שנראה שאף מרן שהיקל דוקא כשעשה ראשי האותיות משוכים ולא עגולים ע"ש].

המשך ס"ק ט"ו. כתב בספר איגרת הטיול שעטנ"ז ג"ץ הוא אותיות שט"ן ע"ז והם ב' מקטרגים גדולים וזהו ג"כ סוד של שעטנ"ז ג"ץ כי ג"ץ ג"כ שם מקטרג אחד והתגין שעליהם הם כמו חרב וחנית להנצל מהם. [וכן כתבו בקול יעקב אות י"ד ובילקוט הסופר סי' ה' ס' ד' וביריעות שלמה פי"ד הערה 1, ועיין עוד בקול יעקב אות ט"ו וביריעות שלמה פי"ד בסוף הערה 40 מה שטוב לכוין בשעת עשיית התגין שהוא טוב לנושא התפילין מכל מחשבות רעות ולכל דברים אחרים].

מפתח למשנה ברורה

שים לב !

הרוצה למצוא הלכה במשנ"ב או בביה"ל בקלות, יעיין קודם במפתחות שבדברי מרן והרמ"א ששם מובאות ההלכות בכללות ויראה באיזה סעיף נמצא מבוקשו. ואח"כ יפתח במפתחות שבמשנ"ב ובביה"ל באותו הסעיף וימצא בקלות את הסעיף קטן שבמשנ"ב או את הדיבור המתחיל בביה"ל.

מפתחות מרן ורמ"א - סימן ל"ב

א	הם	מה	בתפילין	פרשיות	ארבע
א			כתיבתם[רמ"א]		סדר
א	[רמ"א]	לראש	קודם	של	כתיבה
ב	קלפים	בכמה	וראש	של	כתיבה
ג	[רמ"א].	[מרן]	עשוי	וממה	צבע
ג	צבעים	מיני	בשאר	אחת	כתב
ג	האותיות	על	זהב	עפרות	זרק
ג	השם	אותיות	על	זהב	זרק
ד	לאות	אות	מדיבוק		זהירות
ד	[רמ"א].	כהלכה	ויתייג	תמה	יכתוב
ד	[רמ"א].	קצת	גסה	כתיבה	יכתוב
ד	[רמ"א].	ובחוץ	בפנים	ליפותן	מצוה
ה			בימין		כתיבה
ה		ידיו		בשתי	שולט
ה			בשמאל		כתב
ה			יד		איטר
ו	[רמ"א]	[מרן]	משרטט	שיטות	כמה
ו	ישר	לכתוב	יודע	אינו	אם
ו			בעופרת		שרטוט
ז	תפילין	כותבים	מה		על
ז	דוכסוסטוס	ומהו	קלף		מהו
ח	בסיד	או	בעפצים		עיבוד
ח	בעורות		לשמה		עיבוד
ח	אומר	ומה	לשמה	מעבד	מתי
ט	[רמ"א]	[מרן]	גוי		עיבוד
י	בעור		במרצע		סמנין
י"א	לשמה	שלא	שעיבדו		עור
י"ב	הקלף	יהיה	עור		מאיזה
י"ב		דג			עור
י"ג	עליו	עובר	הדיו	שאין	נקבים
י"ד	קלפים	מיני	שלשה	עושים	הסופרים
ט"ו		הה"א	בתוך		ניקב
ט"ו	[רמ"א]	[מרן]	ה"א	של	ניקב
ט"ו	ה"א	של	ימיני	רגל	ניקב
ט"ז	[רמ"א]	--[מרן]	הפשוטות	מהאותיות	נפסק
ט"ז	אותיות	שאר	לתינוק	לכסות	אם
ט"ז	[רמ"א].	קראו..	ותינוק	צורת	לא
ט"ז			גויל		הקף
י"ז	אות		לתוך	דיו	נפל
י"ז			תוכות		חק
י"ח	פתיחתה	שנדבק	פתוחה		מ"ם
י"ח	דליית	כמין	שעשאה		רייש
י"ח	לגג	והקו"ף	הה"א,	רגלי	נגעו
י"ח	האל"ף	בגג	האל"ף	רגל	נגע
י"ח	שתחתיה	בגג	בפנים	פני	נגע
י"ח	ממקום דיבוקם [רמ"א]	יותר	שנגעו	הצדי"ק העי"ן והפ"א	יודי השי"ן
י"ט	תפילין	קדושת	לשם		אמירה
י"ט	[רמ"א]	[מרן]	תפילין	לשם	אזכרה
י"ט	[רמ"א]	כתיבה	בשעת		מתנמנם
כ'	ויתרות		בחסרות		דיקדוק
כ'	תפילין	בכתיבת	המתעסק	ירא	להיות
כ"א	הכתיבה	אחר	הפרשה		קריאת

כ"ב	כתיבה	קודם	הקולמוס	ניסוי
כ"ג	אות	יותר	חסר	נמצא
כ"ד	והמחק	הגרר	על	כתיבה
כ"ה	(כולל)	(וזה)	שלא	דיני
כ"ה	האל"ף	בגג	רגל	נגע
כ"ה	שתחתיה	בגג	האל"ף	נגע
כ"ה	לגג	הקו"ף	הה"א	נגע
כ"ה	נו"ן	יו"ד	שכתב	צד"י
כ"ה	יו"ד	עי"ן	שכתבה	שי"ן
כ"ה	זיני"ן	שני	שכתבה	חי"ת
כ"ה	הדבוקות		אותיות	להפריד
שלא	התני"ו	ורגלי	השי"ן	יוד"י
כ"ה		האות	בגוף	נוגעים
כ"ה	לזה	זה	של	חטורת
כ"ו		שנדבקו	השם	אותיות
כ"ז	קצת	שנמחקו	ותיבות	אותיות
כ"ח	חי"ת	או	בכניסת	זהירות
כ"ט	הכתב	מתוך	הפרשיות	אם
ל'	לקרות	יודע	לכתוב	אינו
ל"א	אחר	אותו	מתוך	כתיבה
ל"ב	(כולל)	(וזה)	חלק	שיעור
ל"ב	[ורמ"א]	[מרן]	ומן	למעלה
ל"ב	[רמ"א]	לתיבה	תיבה	בין
ל"ב	[רמ"א]	לשיטה	שיטה	בין
ל"ב	[רמ"א]	לאות	אות	בין
ל"ב	[רמ"א]	לפסוק	פסוק	בין
ל"ג	שוות		שורות	לעשות
ל"ג	לשיטה	חוץ	ג'	זהירות
ל"ד	לשיטה	יכתוב	אחת	ב' אותיות
ל"ה	הדף	בתוך	יהיו	אותיות

בענין פרשיות פתוחות וסתומות. [מרן ורמ"א]. ל"ו

מפתחות מרן ורמ"א - סימן ל"ו

א'	האותיות	בכתיבת	דקדוק
א'	[רמ"א]	תמה	כתיבה
ב'	וקו"ף	גולם	כל
ג'	גי"ץ	שעטני"ז	תיוג
ג'	בתיוג	הסופרים	מנהג
			אם לא תייג כלל ג'

מפתחות למשנ"ב - סי' לב - [ביה"ל ד"ה]

סעיף א'

א'	גודלו	כמה	דאחד	ד'
יד	של	שוות	פרשיות	סדר
ב'	בין	ראש	של	בין
[הזה]	[כסדר]	והא"ש	בסידור	שיטת
ג'	כסדרן	שמע	לכתיבה	מקור
בשאר	שימוש		שנפסלה	פרשה
ד'				פרשיות
ה'	ראש	יד	של	מי
			כתיבה	קודם
				כתיבת תפילין ברציפות ה'

סעיף ב'

אחד..ו'	בקלף	תשי"י	לכתיבת	מקור
ו'	בתים	בארבע	תשי"ר	הטעם
ו'	קלפים	בארבע	תשי"י	כתב
				תשי"י כל פרשה בעמוד אחד ו'

סעיף ג'

[שיש]	[בין]	ח'	(המנהג	הדיו	עשית
ח'	יינם	מסתם	כיום)	הנעשה	דיו
ח'		לשמה	עשייתו	של	דיו
ט'	צבעים	מיני	יו"ד	קוצו	כתב
י"א	הזהב	בהעברת	כסדרן	יש	אם
יכתבם		לכחול		הדומה	דיו
[שיש]	[בין]	הדיו	בעשית	והרמ"א	דעת
[שלא]	[בין]	הדיו	בעשית	השיטות	סיכום
[אלו]	[הרי]	בדיו	ורוצה	מיני	כתב
[עפרות]	בדיו	לעבור	ורוצה	ועליו	כתב
[מעביר]	הזהב	בהעברת	מנומר	משום	אם
[כמוחק]	ממש	כמוחק	הזהב	שמעביר	אם
מותר	אם	לשמה	שלא	שכתבו	שם
					למוחקו [כמוחק]

סעיף ד'

י"ב	לחברתה	בסופה	שנדבקה	גדולה	אות
י"ג	רוחותיה	מארבע	גויל	גויל	הקפת
י"ג	של	לקוצו	אפילו	גויל	הקפת
י"ד	תמה		לכתיבה		דוגמאות
ט"ו	יו"ד	של	קוצו	פירוש	מה
ט"ו	יו"ד	של	ימין	רגל	חסר
ט"ז	ובדיעבד	לכתחלה		כהלכתו	תיוג
[צריך]	עצמו	באות		בתגים	דיבוק
[צריך]	לאות	אות	בין	בתגים	דיבוק
					מדוע הזכיר מרן לשון הקפת גויל [כל]

סעיף ה'

י"ז	בימין	לכתיבה	טעם
י"ז	שמאל	הפרדה	תיקון
י"ח	בשמאל	ידיו	שולט

כותב	בימין	וכל	מלאכתו	בשמאל
או		להפך		י"ח
איטר	יד	שכתב	בימינו	י"ט
כתב		בשפתיו		י"ט
כתב ברגלו י"ט				

סעיף ו'

טעם	לשרטוט	שיטה	עליונה	בתפילין	כ'
שרטוט	כל	השיטות	כדי לכתוב	ביושר	כ'
לא	שירטט	אפילו	עליונה	[אין צריך]	[צריך]
לא	שירטט	מכל	לרמ"א	[אין צריך]	[צריך]
לא	יודע	לכתוב	הטעם	שצריך	כ"א
לא	יודע	לכתוב	ישר	ולא	שירטט. כ"א
שרטוט	בדיו	או	בסקרא		כ"ב
שרטוט	בצבע		שחור		כ"ב
שירטט	כל השורות	ולא	שירטט	בצדדים... [וי"א	[

המנהג כיום בשרטוט [וכן]

סעיף ז'

מה	נקרא	גויל	[ולא]
קוצו	של יו"ד	שלא	[ואם]
זהירות	לא לכתוב	לצד	[וכותבים]
אם	חוששים	כתב	[וכותבים]
סימן	לידע	צד	[וכותבים]
גירד	הרבה	מצד	[לתקנו]
סימן	לידע	שנגרר	הדוכסוסטוס,

ולענין די עבד [ומצד]

סעיף ח'

לא	עיבד	בעפצים	או	בסיד	בדיעבד	כ"ג
זמן	הנחת	העור	העור	בסיד		כ"ג
הוציא	העור	מן	הסיד	קודם	הזמן	כ"ג
אם	עיבד	העור	במחשבה	לשמה		כ"ד
אם	עיבוד	לשמה	מספיק	בתחלת	העיבוד	כ"ה
מה	נקרא	תחלת		העיבוד		כ"ה
טעם	שעיבוד	ס"ת	מועיל	לתו"מ		כ"ו
עיבד	לס"ת	מותר	לשנות	לתו"מ		כ"ו
עיבד	לסת"ם	אסור	לשנות	לחול		כ"ו
התנה	בעיבוד	שיכול	לשנותו	לדבר	חול	כ"ו
איך	נכון	שיתנה		בעיבוד		כ"ו
עיבד	לתפילין	אם	מועיל	למזוזה		כ"ז
עיבד	למזוזה	מועיל	רק	למזוזה		כ"ז
עיבד	לשם	רצועות	אם	מועיל	לפרשיות ולבתים	כ"ז
עיבוד	הלכה	למשה		מסיני	[צריך]	[צריך]
לא	עיבד	לשמה	ואין	לו	תפילין	[וצריך]
עיבד	לשמה	בסוף		העיבוד		[בתחלת]
שרטוט	מזוזה	וס"ת	אם	צריך	לשמה	[בתחלת]
שרטוט	לס"ת	אם	מועיל	למזוזה		[בתחלת]

הטעם שלא להתנות כמו שנהגו הסופרים [או לשם]

סעיף ט'

סברת	הרמב"ם	והרא"ש	בעיבוד	גוי	כ"ח
עיבד	גוי	עומד	ע"ג	וחשב	בלבו
סייע	לגוי	בסוף	העיבוד	לפי	הרא"ש
בדיעבד	לרא"ש	אם	לא	סייע	כלל
המנהג	בעשיית	עיבוד	ע"י	גוי	ולענין
ישוּב והסבר בשיטת ה"ט"ז בגמר ישראל העיבוד לשמה [להרמב"ם]					

סעיף י'

שתי	שיטות	מה	לעשות	מפני	חשש	החלפת	העור	ע"י	גוי	ל'
למה	עושים	נקבים	כעין	אותיות	בעור	כשמוסר	לגוי	[כעין]		
אם	מועיל	נקבים	שלא	כעין	אותיות	[כעין]				
כיצד			הזיוף							
מה	צריך	עוד	להזהר	כשמוסר	העור	לגוי	[לזיין]			
למה צריך טעם של מירתת ולא אומרים סד"ר [משום]										

סעיף י"ב

דרגות	טהורה	שנולדה	מטמאה	ולחפך	[יהיה]
עור	של	נחרות	ועקרות	[הטהורים]	[ואפילו]
קלף					
כתיבת שאר ספרים שאינם תנ"ך על עור טמאה [תורת ה']					

סעיף י"ג

נקב	שהדיו	עובר	עליו	ל"ב
נקב	שאינ	הדיו	עובר	ל"ב
נקב	באמצע	האות	קודם	ל"ב
נקב	באמצע	האות	שנעשה	ל"ב
נקב	שנעשה	אחר	כתיבה	עובי
האות בתוך שעור אות האות				

סעיף י"ד

תיקון בפרשיות שיהיה נוי לתפילין ל"ג

סעיף ט"ו

הקדמת המשנ"ב	לענין שינוי	צורת האות	והקפת	גויל	תוך האות	וחוץ לאות	ל"ד
מה	נקרא	תוך	האות	ל"ה			
אין	שיעור	לעובי	האותיות	ל"ו, מ"א..	[ניקב]		
הקפת	גויל	תוך	האות	לירושלמי	ל"ז		
נמחק	מקצת	מרגל	פנימי	של ה"א,	מה ההלכה	ואיך התיקון	ל"ח, מ'
כ"ף	פשוטה	שעשאה	מרובע	אם	מועיל	תיקון	מ'
אותיות	ד - ל - פ	וצ' פשוטה	ק - ר - ת - ח	שניקב	רגלם	מ"ב	
ניקב	האות	אם מצרפין	מה שלמטה	מן הנקב	לשעור	אות מ"ג, מ"ח	[ואם לאו]
ניקב	תוכו	של ה"א	בצד	אחד	סמוך	לאות	[אבל]
ניקב	של כל	תוכו	של ה"א				[אבל]
שיעור	אות	קטנה	מ"ד				

הסבר בדברי הרמ"א שהכריע שצריך כמלא יו"ד לרגל פנימי של ה"א [והכי] באיזה כתב משערין אות קטנה [מלא] נשאר כמלא אות קטנה אם צריך להראות לתינוק [כשר] אם הולכים אחר תינוק לחומרא [כשר]

סעיף ט"ז

אותיות הפשטות שנשאר בהם כמלא יו"ד מ"ו
כף פשוטה שרגלה קצרה ודומה לדלי"ת או ריש מ"ז
לכסות לתינוק את החלק שלמטה מן ההפסק מ"ח
מה פירוש תינוק חכם מ"ט
מה פירוש תינוק טיפש נ'
האם צריך לכסות לתינוק את התיבות שלפני נ"א
מתי מועיל קריאת תינוק ומתי לא נ"ב
הקפת גויל בשעת כתיבה נ"ד, ע"ח [ואח"כ]
נקב שמגיע מאות לאות אחר כתיבה נ"ד
נגיעת אות לאות ויודע בבירור שנעשה לאחר כתיבה נ"ד
ספק מתי נעשה נעשה הנקב נ"ה
הפסק בעלמא ויש שיעור אות עד ההפסק נ"ו
שריטות דקות בתוך שיעור אות נ"ו
גגי האות ואמצען וסופן שאין להם הקפת גויל בשעת כתיבה נ"ז, ע"ט
אות שאינה מוקפת גויל ויש לה שיעור אות נ"ח
נחתך הקלף אחר כתיבה ואין מוקף גויל נ"ט
תיקון לאות שאינה מוקפת גויל. ס'
כתב אות פשוטה ונסתפק בשיעורה אם מועיל תיקון [נפסק]
ד' שגגו קצר אם מועיל תינוק [הפשטות]
ז' שנפסק אם מספיק כמלא יו"ד [כגון]
אותיות שיש בהם כמלא אות קטנה דידהו [אם]
נקב או הפסק גדול ותינוק יודע לקרות האות [יודע]
הסבר בדברי מרן שכתב "ואם לאו פסול". [ואם לאו]
תיקון לאות שנפסקה [ואם, ומיהו]
דיבוק שנמצא באמצע קריאת התורה בין אות לאות שנעשה אחר כתיבה [כשנכתב]
נקב בין אות לאות שנעשה אחר כתיבה אם דינו כנגיעה בין אות לאות [ואח"כ נפסק]

סעיף י"ז

צבע שנפל על אות ואינה ניכרת ס"א..
שעוה שנפלה על אות ואינה ניכרת.. ס"א
דיו שנפל על אות ולא נגע בגוף האות ס"ב
דיו שנפל על קווי האות ונתפשט מחוץ לאות ס"ב
אין הבדל בין נשתנה האות לאות אחרת או שאבדה את צורתה ס"ג
דיו שנפל על קוצו של יו"ד ימין או שמאל ס"ג
אות שספק אם צורתה עליה מראה לתינוק ס"ג
חק תוכות ומעביר עליו בקולמוס ס"ד
טפת דיו שנפלה על אות ולחה עדיין ונשתנה צורתה ס"ה
מה נקרא חקיקה ומה הכלל בזה ס"ז, ס"ח, ע"ב, פ"ד
תיקון שאין בו חק תוכות ס"ז, ס"ח, ע"ב, ע"ג
טפת דיו שנפלה על גג האות ונתעבה הגג ולא נשתנה ס"ז [ואינה]
נפלה טפת דיו אחר שנגמר האות ס"ז
נפלה טפת דיו קודם שנגמר האות ס"ז
נפלה טפת דיו על הקלף ונעשה כמו חצי אות ס"ז

חק תוכות אם יש הבדל בין נעשה בשעת כתיבה או אח"כ [אם]
שעה שנמצאת על האותיות בס"ת בחול ובשבת [טפת]
שעה שנמצאת על אותיות השם בס"ת בחול ובשבת [טפת]
תיקון סידור בלוי [טפת]
טפת דיו שנפלה סמוך לאות בעת הכתיבה [ועי"כ]
מחיקת טפת הדיו שנפלה על האות ולא ניכרת אם אסור מהתורה או מדרבנן [ופסול]
הערה בדברי מרן שכתב "וכתב דלי"ת במקום רי"ש" [וכתב]

סעיף י"ח

נדבק פתיחת המ"ם כחוט השערה ע' [מ"ם פתוחה]
אותיות סופיות שכתבם באמצע ע"א
ד' שהמשיך רגלו ודומה לכ"ף איך מתקן ע"ב
עשה ח' במקום ב' זינין איך מתקן ע"ג
עשה כ"ף פשוטה עם זוית אם יש בתיקון משום שלא כסדרן ע"ג
עשה כ"ף פשוטה עם זוית אם יש בתיקון משום שלא כסדרן ע"ג
איך מתקן אות מ"ם שנדבק פתיחתה ע"ה
אות שנכתב בבי כתיבות ונעשה פסול בכתיבה א' איך מתקן ע"ה
וא"ו שעשאו כמין רי"ש נקרא שנכתב בכתיבה אחת ע"ו
גג של כ"ף פשוטה שעשאו רחב כד' או רי"ש, נקרא שנכתב בכתיבה אחת ע"ז
דוגמא לאות שנדבקה לאות לאחר שנגמרה ע"ח
נתפשטו האותיות מכח לחות הדיו ונראין כדבוקין ע"ח
דיבוק בין אות לאות כשהוציאו ס"ת לקריאה ע"ח
אותיות השם שנגמרו ונדבקו למטה אם רשאי לגרור ע"ט
כל אורך האות נדבקה לחברתה אם מועיל להפריד פ"א
רגלי הה"א והקו"ף שיש הפסק בין הגג לרגל פ"ב
רגלי הה"א והקו"ף שנדבק רגלם לגג כחוט השערה פ"ג [רגלי]
כשנדבק רגל הה"א והקו"ף לגג כמה צריך לגרור מהרגל פ"ה [יגרור הרגל]
יו"ד העליון והתחתון של האל"ף צריכים ליגע בגג בדקות פ"ו
יו"ד העליון של האל"ף שנתפשט מעט ואינו דק כראוי ליופי הכתיבה פ"ז
כשנדבקו יוד"י האל"ף לגג האל"ף בשעת כתיבה או אח"כ איך מתקן פ"ט [נגע, יגרור]
מה פירוש יוד"י השי"ן והצדי"ק וכו' שנגעו יותר ממקום דבוקם צ'
מה הדין רגל התי"ו שנעשה ישר ולא יוצא למטה חוץ צ"א
יוד"י השי"ן והצדי"ק וכו' שנדבקו יותר ממקום דיבוקם מה האפשרות השניה לתקן צ"א
מ"ם שנדבק פתיחתה ועדיין לא עשה ברצועה המשופעת כמין יו"ד איך מתקן [ונסתמה]
נדבק החרטום למ"ם לאחר כתיבתה איך מתקן [כל]
מחק חצי חרטום אם מועיל [כל]
כ"ף פשוטה שנראית כרי"ש בתיבה חול ובשם השם, וכיצד מתקן [ורי"ש]
קושיית הפר"ח ורעק"א על מרן בדין רי"ש שעשאה כמין דלי"ת [יש]
כתב רי"ש ועשה בו אח"כ תג כעין דלי"ת וכיצד מתקן [משום]
נעשה דיבוק בין אות לאות קודם שנגמר האות אם מועיל להפריד [ואם]
הטעם שמועיל גרירה לעשות מוקף גויל בתחלת האות [כשר]
דיבוק כחוט השערה בין רגל הה"א לגג באמצע קריאה [רגלי]
נדבק רגל ה"א לגג אחר כתיבה וכתב אחריו שם קודש [רגלי]
קוץ השמאלי של יו"ד העליון של האל"ף שנגע באל"ף [או פני]

סעיף י"ט

אות אחת שלא נכתב לשם קדושת תפילין צ"ב
העברת קולמוס על אות שלא נכתב לשמה צ"ב
אם מועיל (בתחלה שכותב כל הפרשיות) שאומר שכותב לשם קדושת תפילין צ"ב
אם צריך לומר לשמה בתיקון האותיות הנפרדות צ"ג

אם אחר ממשך הכתיבה אם צריך לומר לשמה צ"ד
אם מועיל לחשוב לשמה צ"ה
אם צריך לומר בתחלת הכתיבה וכל האזכרות צ"ו [בתחלת]
אם כותב ב' אזכרות בלי הפסק אם צריך לקדש כל שם צ"ז
אמר בתחלה לשם קדושת תפילין ובשם השם קידש במחשבה צ"ח, צ"ט

סעיף כ'

יתר או חסר אות ולא נשתנה קריאת התיבה ק'
חסר קוצה של יו"ד פסול ק"א
דברי התעוררות לסופרים ולמלמדי הסופרים ק"ג
אות יתר שנמצא בין תיבה לתיבה או שורה לשורה או יתר

סעיף כ"א

מדוע צריך לקרא הפרשה היטב אחר שיכתבנה ק"ד

סעיף כ"ב

קודם שיתחיל לכתוב בהפרשה טוב לנסות הקולמוס ק"ה
קודם שכותב שם יקרא מה שכתוב באותה פרשה ולא שלפניה ק"ו
דיני טבילת הקולמוס בדיו קודם כתיבת השם ק"ז
אם צריך לדיו קודם שיגמור השם ק"ז

סעיף כ"ג

אם חסר או יתר שאין תקנה, דוקא אם יש שמות מכאן עד סוף הפרשה ק"ח
מקור לדין כסדרן ק"ט
מתי אם יתר אות יכול למחוק האות ולתקן ק"י
גורר אות מיותרת (באופן שמותר) אין בזה חק תוכות ק"יא
מתי תיבה שנראית כשתי תיבות מועיל תיקון ק"יב
להבליע אות בתוך אות אם מותר ק"יב
חסר אות אם מועיל לכותבו ואח"כ למחוק מכאן ואילך [אין]
כתב השמרו השמרו פעמיים כיצד מתקן [ואם]
כתב בטעות תיבה שלא שיכת לתפילין אם יכול לצרף חלק ממנה לתפילין [ואם]

סעיף כ"ד

מה נקרא גרר ומה נקרא הדיו מחק. ק"יג
מדוע לא ימחוק בעוד ק"יג
נשאר רושם דיו אסור לכתוב עליו ק"יג

סעיף כ"ה

כללי דיני שלא כסדרן ק"יד
מדוע יש מקרים שצורת האות עליה ולא מועיל תיקון משום קט"ו
שלא נגיעה כחוט השערה ברגלי הה"א והקו"ף לגגם ק"יז
צדי"ק שנראה כשתי תיבות לא מועיל תיקון ק"יח
יו"ד שלא עשה לה רגל ימני לא מועיל תיקון ק"יח
יו"ד שלא עשה לה קוץ שמאלי שפסול ומועיל תיקון ק"יח

מ"ם שכתבו כ' ו' לא מועיל תיקון קי"ט
 חי"ת שאין החטוטרט שעל גביהן נוגעים זה לזה וניכר להדיא פרידתן ק"כ, קכ"ד
 הפסק באיזה אות באמצעו אם מועיל תיקון משום שלא כסדרן קכ"א
 אותיות שנפסקו ונראות כשתי תיבות וניכר להדיא פרידתן קכ"ב
 אותיות שנפסקו ולא נראות כשתי תיבות ולא ניכר להדיא פרידתן קכ"ב
 מדוע באות חי"ת שאין החוטרא למעלה נוגעין זה לזה ואין ניכר להדיא פרידתן מועיל
 תיקון קכ"ה
 דחית הפמ"ג בדין פיסוק שלא ניכר להדיא אות
 הפסק שאין נראה רק כנגד השמש [אות]
 הכרעת הבה"ל כרעק"א בפיסוק שלא מחלק האות לשתיים [מכירם]
 הפסק שנראה למרחוק [מכירם]

סעיף כ"ו

דיבוק באותיות השם שנעשה אחר כתיבה קכ"ו
 טעם למה מותר להפריד אותיות השם שנפרדו קכ"ז
 אותיות השם שנדבקו לאותיות אחרות קכ"ז
 נסתפק מתי נעשה הדיבוק בשם השם [אם]

סעיף כ"ז

דיו שדומה ללבן או אדום אם מותר לעבור עליו בקולמוס בתו"מ קכ"ח
 הטעם שמותר לעבור בקולמוס על אותיות שנמחקו קצת ורישומן ניכר קכ"ח
 כשקפץ כל הדיו מהקלף אם מותר לעבור בקולמוס בתו"מ קכ"ח
 נקלף ממקצת אורך וא"ו ונשאר חלודה אם צריך לכסותו כשמראים לתינוק קכ"ח
 מחלוקת פמ"ג וחת"ס בנקלף שחרות העליון ונשאר אודם מחמת יושן קכ"ח
 לעבור בדיו על שמות ה' כשהפך לאדמומית מחמת יושן קכ"ח

סעיף כ"ח

זהירות מכניסת מקצת מראש הלמ"ד באויר א-ד-ח-ר-ת קכ"ט, ל, קל"א
 זהירות מכניסת כ' פשוטה למטה בע' או בט' קכ"ט
 נכנס ראש ל' באויר ה' או ח' ונגע באות קל"ב
 נכנס ראש הלמ"ד לאויר אות שלמעלה ולענין דיעבד קל"ב

סעיף כ"ט

סופר מתחיל שלא בקי כראוי, ובפרט במלא וחסר שצריך לכתוב מתוך הכתב קל"ג
 אין הפרשיות שגורות בפיו וכותב מפי מקריא קל"ד
 מקצת הפרשה שגורה בפיו אם מותר לכותבה בע"פ קל"ד

סעיף ל'

טעם מי שלא יודע לקרא שאינו רשאי לכתוב קל"ה

סעיף ל"א

כותב מתוך הכתב אם צריך להוציא בפיו קל"ו
 כשצריך להוציא בפיו ולא הוציא לענין דיעבד קל"ו
 כשכותב על פי מקריא והפרשיות שגורות בפיו אם צריך להוציא בפיו ומה הטעם
 קל"ז, קל"ח

סעיף ל"ב

שצריך להניח למעלה כדי גגה של למ"ד באיזה כתב משערין קל"ט
שצריך להניח למעלה חוץ מגגה של למ"ד כדי הקפת גויל ק"מ
שיטת החולקים על מרן ושצריך להניח למעלה מגג הלמ"ד חצי ציפורן ק"מ
כמה צריך להניח בצדדים קמ"א, קמ"ב
בין תיבה לתיבה מניחים כמלא אות איזה אות קמ"ג
לא הניח בין תיבה לתיבה כמלא אות מה הדין קמ"ג
אם צריך להניח בין שיטה לשיטה כמלא שיטה בסת"ם קמ"ד
לא הניח כמלא חוט השערה בין אות לאות קמ"ה
אם צריך להניח מעט חלק בין פסוק לפסוק קמ"ו

סעיף ל"ג

הטעם שצריך שיהיו השורות שוות קמ"ז
ג' אותיות שהם מיעוט התיבה אם מותר לצאת חוץ לשיטה קמ"ח
בדיעבד אם יצא חוץ לשיטה אין הבדל בתחלת השיטה או בסופה קמ"ט
בדיעבד אם כתב תיבה שלמה חוץ לשיטה ק"נ
ישוּב דברי המ"א בס"ק מ"ו [ג' אותיות]

סעיף ל"ד

תיבה בת שלש תיבות אם מותר לכתוב ממנה שתי אותיות
חוץ לשיטה קנ"א
יצאות אות אחת מתיבה בת שתי אותיות שתי אותיות

סעיף ל"ה

שאר שמות שאינם נמחקים אם מותר להוציא חוץ לשיטה קנ"ב
אם יצא באותיות השם חוץ לשיטה לענין דיעבד קנ"ג
אם יצא באותיות הנטפלות להשם בדיעבד קנ"ג
אם מותר להוציא רוב מאות השם או מקצת מאות השם חוץ לשיטה קנ"ד

סעיף ל"ו

הסבר מה נקרא פרשה פתוחה וסתומה בתפילין קנ"ה, קנ"ו
אם יש להקפיד בתפילין של ראש בענין פתוחות וסתומות קנ"ה [יעשה]
עשה מסתומה פתוחה או מפתוחה סתומה שפסול לפי מרן קנ"ז
טעם ליש מכשירים בדיעבד (ברמ"א) אם עשה כולם פתוחות קנ"ח
אם עשה ג' פרשיות הראשונות סתומות פסול לכו"ע קנ"ט
אם אין ריוח כלל בין שמע לוהיה אם שמוע קנ"ט
אם יש ריוח פחות מטי' אותיות בין שמע לוהיה אם שמוע קנ"ט
אם צריך להניח בסוף והיה אם שמוע ריוח קנ"ט
אם יש לנהוג כהמנהג שהביא ברמ"א לענין כולם פתוחות ק"ס
למנהג הרמ"א גם בתפילין דר"ת יעשה כך קס"א
לא התחיל והיה אם שמוע בתחלת שיטה לרמב"ם קס"ב
לענין ט' אותיות שמניחים בסוף קדש ובסוף והיה כי יביאך ובאיזה כתב משערין קס"ג
הטעם שאנו עושים סתומה בתפילין כהרמב"ם ולא ככו"ע קס"ד
שיטת הט"ז בפתוחות וסתומות בתפילין ואם יש לנהוג כשיטתו קס"ד [לדעת]
הניח בדיעבד ט' אותיות גדולות מכל צד קס"ד
תפילין של ראש שכתב כל פרשיותיה באמצע שיטה [יעשה]
שכח להניח בסוף קדש ובסוף והיה ט' אותיות מה יעשה [מניחים]

הניח כדי שיעור ט' אותיות ואכלוהו עכברים [מניחים]
 השאיר ריוח ט' אותיות או ג' אותיות אשר בסוף שמע [ואם מניחים]
 כיצד יעשה בפתוחות וסתומות בתפילין דר"ת למרון, לרמ"א, ולט"ז [לדעת]

מפתחות למשנ"ב - סי' לו - [ביה"ל ד"ה]

סעיף א'

א'	כתובה	אחר	מצורתה	האות	נשתנתה
ב'	אם מועיל	קוראה	האות ותינוק	במקצת	שינוי צורה
ג'	אחרת	לאות	נדמתה	האות	מקצת
ד'	תמה		כתובה	פירוש	מה

לא כתב כתמונת האותיות המוזכרים בספרים ה'

סעיף ב'

ו'	באות	לנגוע	צריכים	וכו'	והעי"ן	השי"ן	ראשי	שכל
ז'	נוגע		שלא	השי"ן	מן	אחד	יו"ד	יו"ד
ז', ח', ט'			האות		באמצע		הפסק	הפסק
ט'	האות	נגעו בגוף	שלא	ורגל התי"ו,	הפ"א	ונקודת	שלמטה בג'	נקודה
י'	לגגם	והקו"ף	הה"א	רגל	בין	להיות	שצריך	מרחק

נגיעת רגל הקו"ף בצידו י"א

סעיף ג'

י"ב	בתו"מ	וכ"ש	בס"ת	לתייג	שצריך
י"ב, י"ג	אותם	מניחים	והיכן	תגים	איך עושים
י"ג	פשוטה	ונו"ן	כפופה	גם	שצריך תיוג
י"ג	בפוסקים	מהנזכר	חוץ	הסופר	אם הוסיף
י"ג	מחברו	אחד	כל	התגין	זהירות שיהיו
י"ג	דיעבד	לענין	שי"ן	או	נראים התגין
י"ג	מועיל לתקן	ואם	צריך לתקן	אם	אין התגין נוגעים בגוף האות
י"ד	אחרות	אותיות	לתייג	הסופרים	מנהג הסופרים
י"ד	היו"ד	או	הוא"ו	של	זהירות בתיוג
ט"ו	ג"ץ	שעטנ"ז	תייג	שלא	בדיעבד
ט"ו	עגולות	ג"ץ	שעטנ"ז	אותיות	עשה ראשם של
ט"ו	ג"ץ	שעטנ"ז	אותיות	תיוג	מה שוד של

הקדמה לשו"ת חזרה

שים לב: כשמצויין בסוגריים עגולות "מוסכם באחרונים" או "יש דיון באחרונים" או ש"האחרונים חלקו" הכוונה לאותם האחרונים המוזכרים בספר.

ופירוש "מוסכם באחרונים": שכולם מסכימים למשנ"ב בזה (וזה לא מחייב שכל האחרונים דיברו בזה אלא הכוונה שלא ראינו בשאר האחרונים שחלקו על זה).

ופירוש "יש דיון באחרונים": היינו שחלק סוברים כך וחלק כך (ולא מחייב שזה על כל התשובה שלפעמים זה על חלק מהתשובה).

ופירוש "ובאחרונים חלקו": היינו או כולם חלקו על המשנ"ב בזה, או שמקצתם חלקו והשאר לא דיברו בזה.

[ואם באחרונים לא ראיתי שדיברו בזה (עד כמה שחפשנו בספריהם כמובן) לא ציינו דבר].

והרוצה לראות את דעות האחרונים יעיין בספר לפי הציונים של המשנ"ב והביה"ל שציינו בסוגריים.

כשכתבנו בסוגריים "עיין בספר" הכוונה להערות שכתבנו לעיל בדברי המשנ"ב. כשדברי המשנ"ב לא מובאים ג"כ בביאור הלכה, ציינו רק הס"ק והכוונה למשנ"ב. סדר השו"ת מרן, רמ"א, משנ"ב, וביה"ל על כל סעיף וסעיף.

נ.ב. ודאי שאין לפסוק מתוך שו"ת זה עד שיראו את הדברים בפנים במקורם. [והמעין ורואה שטעינו ח"ו ידון אותנו לכף זכות וישתדל להודיענו ומה' ישא ברכה שכל זה עשינו להקל על הלומדים].

1. מה הם ארבע פרשיות שבתפילין ?
תשובה : "קדש" ו"היה כי יביאך" "שמע" ו"היה אם שמע" [מרן ומקורו במנחות ל"ד ע"ב].

2. מהוא סדר כתיבתם? ומה הדין אם שינה ?
תשובה : כסדר שכתובים בתורה (וכסדר שכתבנו בתשובה מס' 1), ואם שינה פסול. [רמ"א].

3. באיזה ענין עוסק הרמ"א שכתב "וצריך לכתבם כסדר וכו'" האם קדימת הזמן או קדימת המקום ?
תשובה : קדימת הזמן. [ביה"ל ד"ה וצריך].

4. איך צריך לכתוב ד' של "אחד" ? ואיך נוהגים ?
תשובה : כל כך גדולה כדי דלתי"ן קטנים. ונוהגים לכתוב את הד' גדולה רק משאר דלתי"ן שבאותו הכתב. [ס"ק א' (מוסכס באחרונים)].

5. האם יש חילוק בין תש"י לתש"ר לענין סדר כתיבתם ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק ב' (מוסכס באחרונים)].

6. מה המקור שצריך לכתבם כסדר ?
תשובה : שכתוב "והיו הדברים" בהוייתן יהו [ס"ק ג' (מובא באחרונים)].

7. אם החסיר אות אחת האם יש תקנה להשלים אח"כ ?
תשובה : אין תקנה להשלימה, מכ"ש שאם שינה בסדר הפרשיות פסול כ"ש אם החסיר אות אחת ועי"ז שינה בסדר האותיות. [ס"ק ג'].

8. שינה מסדר הפרשיות פסול, האם יכול לצרף פרשיות מתפילין שודאי לו שנכתבו קודם ומה הדין בספק אם נכתבו קודם ?
תשובה : אם ודאי יכול לצרף ואם ספק לא, שספק תורה להחמיר. [ס"ק ד' (יש דיון באחרונים)].

9. אם בעת הכתיבה היה כסדרן, ונפסלה הפרשה הקודמת האם אפשר לצרף לשאר, מפרשיות אחרות שנכתבו קודם ?
תשובה : כן. [שם].

10. מה שיטת הט"ז בענין סדר פרשיות שמע ווהיה אם שמע, והאם אפשר לצרף שיטתו לספק ?
תשובה : שיטת הט"ז שאין סדר בפרשיות "שמע" ו"והיה אם שמע" דאינם סמוכות בתורה, ובפמ"ג כתב שאין לצרף שיטתו לס"ס [ביה"ל ד"ה כסדר ושער הציון ס"ק ג' (יש דיון באחרונים לענין לצרפו לס"ס)].

11. מה כותבים קודם תש"י או תש"ר ? וכיצד נוהגים ?
תשובה : דעת הרמ"א שתש"י קודם, ובמשנ"ב הביא מחלוקת בזה, וסיים שהמנהג כהרמ"א. [רמ"א, משנ"ב ס"ק ה' (יש דיון באחרונים)].

12. מה הדין אם שינה וכתב תש"ר קודם תש"י או להפך (לכ"א לשיטתו) ?
תשובה : בדיעבד אין קפידא לכו"ע. [ס"ק ה' (מוסכם באחרונים)].

13. האם יש ענין לכתוב תש"י או תש"ר רצופים ?
תשובה : כן. [ס"ק ה' (מוסכם באחרונים), אך עיין בספר, מה שכתבו על זה בלשכת הסופר ובקול יעקב ובהלכה ברורה בשם המלאכ"ש]].

סעיף ב'

14. על כמה קלפים נכתב של ראש ועל כמה של יד ? ומה הדין בדיעבד ?
תשובה : תש"ר בארבעה קלפים ותש"י בקלף אחד, ובדיעבד אם שינה כשר. [מרן ומקורו במנחות ל"ד ע"ב, משנ"ב ס"ק ו' (מוסכם באחרונים)].

15. מנין נלמד הדין הנ"ל ?
תשובה : מזה שכתוב "והיה לאות על ידך" משמע אות אחת דהיינו בית אחד בחוץ, וכך צריך להיות ג"כ אות אחת מבפנים, ובתש"ר שיש ד' בתים בחוץ כך צריך להיות בפנים. [ס"ק ו' (מוסכם באחרונים)].

16. האם בתש"י צריך להיות כל פרשה בעמ' אחר או לא ?
תשובה : כן, צריך להיות כל פרשה בעמ' אחר דווקא. [ס"ק ו' (מוסכם באחרונים)].

סעיף ג'

17. באיזה צבע דיו יכתבם ? וממה עשוי לדעת מרן ? (עיין לקמן שאלה
(23

תשובה : בדיו שחור, בין שיש בו מי עפצים ובין שאין בו. [מרן ומקורו שבת ק"ג ע"ב ורמב"ם ועוד].

18. ממה עשוי הדיו לדעת הרמ"א ?
תשובה : לכתחלה יחמיר לכתוב בדיו העשוי מעשן עצים או שמנים שרויים במי עפצים בלי קומא וקנקנתום. [רמ"א ומקורו במהרי"ל, משנ"ב ס"ק ח' (מובא באחרונים)].

19. מדוע הרמ"א מצריך לעשותו כך ? והאם זה לעיכובא ?
תשובה : כיון שלכתחלה בעינן כתב שיכול להמחק וע"י קומא או קנקנתום אינו נמחק, וכל זה למצוה מן המובחר בלבד. [ס"ק ח' (מוסכם באחרונים)].

20. ממה נוהגים כיום לעשות את הדיו ?
תשובה : ע"י תערובת מי עפצים קומא וקנקנתום. [ס"ק ח' (יש דיון באחרונים)].

21. מדוע לא כותבים כיום מדיו העשוי מעשן עצים ושמנים ?
תשובה : כיון שהוא מתקלקל ונמחק בנקל. [ס"ק ח'].

22. דיו העשוי ממי עפצים בלבד או קנקנתום בלבד מה דינו ?
תשובה : פסול אפילו בדיעבד. [ס"ק ח' (עיין בספר מה שכתב בביאור הסופר בדעת הרמב"ם בזה)].

23. איך הסביר בביה"ל את שיטת מרן בעשיית הדיו ?
תשובה : שמרן סתם ולא פירש ממה לעשותו כיון שאפילו מקנקנתום ומי עפצים או גומא ומי עפצים כשר. [ביה"ל ד"ה בין שיש].

24. איך הסביר בביה"ל את שיטת הרמ"א בעשית הדיו ?
תשובה : שני הסברים. א. שהרמ"א מוסיף על מרן שלכתחלה לא יעשהו מעורב בקנקנתום או גומא. ב. שמהב"י משמע שסתם דיו כל שהוא שחור כשר ולזה מוסיף ברמ"א לעשותו לכתחלה דוקא מן העץ. [ביה"ל ד"ה בין שיש (עיין בספר מה שהעיר בביאור הסופר על הפירוש השני)].

25. סכס את שיטות האחרונים בעשית הדיו ?
תשובה : לדעת מרן יעשהו ממי עפצים וקנקנתום ולא צריך גומא, ובפמ"ג מסתפק אם דוקא ע"י שניהם יחד, ולגר"א פסול באחד מהם וה"ה דיעשהו ממי עפצים וגומא, ובביה"ל מסתפק לדעת הגר"א בגומא וקנקנתום יחד בלי מי עפצים או עשן עצים, והגאון מהר"מ בנעט מחמיר בזה לכתחלה, ובקנקנתום לבד או גומא לבד פוסל כהגר"א ובתשובת משכנות יעקב מחמיר אפילו במי עפצים וקנקנתום יחד בלי תערובת גומא. [ביה"ל ד"ה בין שלא].

26. מה העלה להלכה בביה"ל, לאחר שסיכם השיטות הנ"ל ?
תשובה : שאף שבדיעבד אין לפסול במי עפצים וקנקנתום יחד, עכ"פ לכתחלה יזהר שאם עושה ממי עפצים וקנקנתום לא יעשה בלתי גומא, וכן במי עפצים וגומא שפיר דמי. [ביה"ל ד"ה בין שלא (מובא באחרונים)].

27. האם צריך לבשל את הדיו ?
תשובה : כן, דהכי עדיף טפי. [ס"ק ח' וביה"ל ד"ה בין שלא (מוסכם באחרונים)].

28. מה הדין בדיו שנעשה מסתם יינם ?
תשובה : מותר לכתוב בו. [ס"ק ח' (יש דיון באחרונים)].

29. האם צריך לעשות הדיו לשמה ?
תשובה : אין צריך. [ס"ק ח' (יש דיון באחרונים)].

30. מה הדין בדיו שמראהו דומה לכחול ?
תשובה : יש להחמיר ולפסול. [ביה"ל ד"ה יכתבם (מוסכם באחרונים)].

31. מה דין דיו שמראהו דומה לכחול וטבעו להיות נשחר אחר הכתיבה ?
תשובה : יש לעיין בזה טובא אי כשר בדיעבד. [ביה"ל ד"ה יכתבם].

32. מה הדין בדיו שאינו שחור לגמרי אלא שחור כעורב ?
תשובה : בביה"ל ישנם שני תירוצים לפי תירוץ א' משמע שפוסל ולפי תירוץ ב' משמע שמכשיר. [ביה"ל ד"ה יכתבם].

33. כתב אות אחת בשאר מיני צבעונים או זהב מה הדין ?
תשובה : פסול. [מרן ומקורו מהרמב"ם].

34. מה הדין אם כתב מקצת האות כגון קוצו של יו"ד בשאר מיני צבעונים ?
תשובה : ג"כ פסול. [ס"ק ט' (מוסכם באחרונים)].

35. מה פירוש "שאר מיני צבעונים" ?
תשובה : שאינם שחור כגון אדום וירוק וכיוצא בהם. [ס"ק י' (מוסכם באחרונים)].

36. אם זרק עפרות זהב על האותיות מה יעשה ?
תשובה : מעביר הזהב וכשר. [מרן ומקורו בנימוק"י].

37. מדוע אין בהעברת הזהב משום שלא כסדרן ?
תשובה : כיון שאין כותב כ"א מעביר ונשאר הכתב התחתון ממילא. [ס"ק י"א (מוסכם באחרונים)].

38. זרק עפרות זהב על אותיות השם מה הדין ?
תשובה : אין תקנה כי אסור להעביר הזהב משום דהוי כמוחק השם.
[מרן ומקורו בנימוק"י].

39. אם כתב אות ראשון בשאר מיני צבעונים או כולו כך ורוצה לעבור בדיו מה הדין ?
תשובה : הפמ"ג נשאר בצ"ע ובחת"ס פוסל מספק ובא"ר דייק ממרן לפסול וכן הסכים בביה"ל. [ד"ה הרי אלו (מוסכם באחרונים)].

40. כתב בדיו ועליו בצבע האם שייך תקנתא דמעביר הצבע כמו בזהב ?
תשובה : בזה לא שייך תקנתא דמעביר. [ביה"ל ד"ה עפרות (מוסכם באחרונים)].

41. כתב בדיו ועליו בצבע ורוצה לעבור שוב בדיו ?
תשובה : להע"ת והא"ר לא מועיל והפמ"ג דחה ראיתם ובביה"ל סיים ויש לעיין אם יש בזה אפילו ספק פסול. [ד"ה עפרות (יש דיון באחרונים)].

42. האם בהעברת הזהב מהרבה אותיות יש משום מנומר ?
תשובה : הפרישה והל"ח סוברים שיש בזה חשש מנומר ולהא"ר והברכ"י והבנ"י אין חשש וכן הסכים בביה"ל. [ד"ה מעביר (מוסכם באחרונים)].

43. אם גורד הרבה אותיות בכמה דפים האם יש בזה חשש מנומר ?
תשובה : כן. [ביה"ל ד"ה מעביר (יש דיון באחרונים)].

44. האם בזה שמעביר הזהב משם השם הוי כמוחק ממש ?
תשובה : לא, כיון שנשאר הכתב התחתון. [ביה"ל ד"ה כמוחק].

45. שם שנכתב שלא לשמה האם מותר למוחקו ?
תשובה : דייק בביה"ל מהשו"ע שאסור למוחקו ודלא כהש"ך [ביה"ל ד"ה כמוחק (עיין בסוף הספר בקונטרס ליקוטי אליהו סי' י"א תשובה (16)].

סעיף ד'

46. מדוע צריך ליזהר שלא תדבק שום אות לחברתה ?
תשובה : כיון שכל אות צריכה להיות מוקפת גויל. [מרן ומקורו במנחות כ"ט ע"א ולי"ד ע"א].

47. אם האות גדולה ונדבקה בסופה ואם נגרר מה שנדבק, תשאר צורת האות, האם כשר כמות שהוא ?
תשובה : יש מכשירין ויש פוסלין, והסכימו האחרונים להחמיר ויגרור מקום הדבק. [ס"ק י"ב (מוסכם באחרונים)].

48. במקרה הנ"ל מה הדין בתו"מ ?
תשובה : מועיל לגרד מקום הדבק אף בתו"מ הואיל ולא נשתנה צורת האות. [ס"ק י"ב (מוסכם באחרונים)].

49. האם האות האחרונה מהשיטה גם צריכה להיות מוקפת גויל ?
תשובה : כן, ולעיכובא אף בדיעבד. [ס"ק י"ג].

50. מה הדין אם חסר הקפת גויל רק לקוצה של יו"ד ?
תשובה : ג"כ פסול. [ס"ק י"ג].

51. אם תג אחד דבוק לחברו באות עצמו מה הדין ?
תשובה : הרמ"ע פסל ומהני תיקון אף בתו"מ. [ביה"ל ד"ה צריך שלא (מוסכם באחרונים)].

52. אם גופי האותיות ניכרות ורק התג של אות אחת נוגע בתג שבאות שאצלה או מתיבה לתיבה, מה הדין ?
תשובה : המאירי מיקל בדיעבד אף בלא גרירה והמ"א והפר"ח מחמירים והא"ר מחמיר בזה בשאפשר ומסיק בביה"ל דלכתחלה יחמיר ויגרור ומועיל אף בתו"מ. [ביה"ל ד"ה צריך שלא (מוסכם באחרונים)].

53. אנו עוסקים כאן בהלכות תפילין מדוע כתוב לשון "הקפת גויל" הרי לא כותבים תפילין על גויל ?
תשובה : לשון "גויל" לאו דוקא אלא היות ובס"ת שייך לשון זה נכתב ג"כ לשון זה. [ביה"ל ד"ה כל].

54. מה פירוש "יכתוב כתיבה תמה" ?
תשובה : שלא יכתוב ביתיין כפיין ביתיין זיניין נוניין נוניין זיניין וכיוצא בזה. [ס"ק י"ד].

55. מה פירוש "שלא יחסר קוצו של יו"ד" ?
תשובה : קוצו השמאלי של היו"ד וכ"ש רגל ימין. [ס"ק ט"ו].

56. איזה אותיות צריכות תיוג ? ומה הדין בדיעבד שלא תייגם ?
תשובה : אותיות שעטנ"ז ג"ץ, ובדיעבד כשר לרוב הפוסקים. [ס"ק ט"ז (נכתוב בזה לקמן סי' ל"ו)].

57. מדוע צריך לכתחלה לכתוב כתיבה גסה קצת ?
תשובה : שלא יהיו נמחקין במהרה וכן משום "זה אלי ואנוהו". [רמ"א ומקורו במרדכי].

58. האם מצוה ליפות התפילין מבפנים ומבחוץ ?
תשובה : כן. [רמ"א ומקורו במרדכי].

סעיף ה'

59. באיזה יד צריך לכתוב ? ומה הטעם ? ומה הדין בדיעבד ?
תשובה : ביד ימין, כי אין דרך כתיבה בשמאל, ובדיעבד שכתב בשמאל וא"א למצוא אחרים יניחם בלא ברכה. [מרן במנחות בקומץ ל"ז ע"א ובתרומה (ועיין במקור הדין בספר) משנ"ב ס"ק י"ז (מוסכם באחרונים)].

60. אם רוצה לעשות תיקון בענין הכתיבה באיזה יד יתקן ?
תשובה : ביד ימין ואם עשה בשמאל פסול וכנ"ל בדין כתיבה בשמאל. [ס"ק י"ז (מוסכם באחרונים)].

61. מה הדין אם הפריד נגיעות שבאותיות ביד שמאל ?
תשובה : כשר בדיעבד. [ס"ק י"ז (מוסכם באחרונים)].

62. אם שולט בשתי ידיו באיזה יד יכתוב ? ומה הדין בדיעבד ?
תשובה : ביד ימין, ואם שינה וכתב בשמאל כשר. [מרן, ומקורו במנחות ל"ז ע"א, משנ"ב ס"ק י"ח (יש דיון באחרונים)].

63. סופר שכותב בימין וכל מלאכתו בשמאל או להיפך מה דינו ?
תשובה : כתב בפמ"ג שנכון לכתחלה שלא לקבלו לסופר, ובדיעבד אין לאסור. [ס"ק י"ח (יש דיון באחרונים)].

64. באיזה יד כותב איטר יד ? ומה הדין בדיעבד ?
תשובה : שמאל דידיה הוי ימין, ואם כתב בימינו פסול כמו בשמאל דעלמא אם אפשר למצוא אחרים. [מרן ומקורו בתרומה ועוד. משנ"ב ס"ק י"ט (מוסכם באחרונים) ולענין אם לקנות מאיטר יד עיין בספר].

65. סופר שתפס קולמוס בשפתיו או ברגלו וכתב בו מה הדין ?
תשובה : פסול, ולדעת המ"א אפילו אם א"א למצוא אחרים, ולמשנת אברהם ועוד דוקא אם אפשר למצוא אחרים אך אם אי אפשר למצוא יניחם בלא ברכה. [ס"ק י"ט (יש דיון באחרונים)].

סעיף ו'

66. היכן צריך לשרטט בתפילין לדעת מרן, ומה הטעם ?
תשובה : שיטה עליונה בלבד, והטעם כי בתפילין אין הלמ"מ לשרטט, ושיטה עליונה משרטט כי אסור לכתוב ג' תיבות מפסוק ללא שרטוט. [מרן ומקורו בקומץ ל"ב ע"ב ובתוס' ועוד, משני"ב ס"ק כ'].

67. האם רשאי לשרטט כל השורות כדי לכתוב יותר יפה ?
תשובה : הרשות בידו. [ס"ק כ' (יש דיון באחרונים)].

68. מה הדין אם לא שירטט כלל (לפי מה שכתב מרן שצריך לשרטט) ?
תשובה : לר"ת פסול ולהשו"ע אין ראייה לפסול בדיעבד. [ביה"ל ד"ה אין צריך (יש דיון באחרונים)].

69. היכן צריך לשרטט לדעת הרמ"א ?
תשובה : למעלה ולמטה ומן הצדדים וכך נוהגים. [רמ"א ומקורו במרדכי ועוד].

70. מה הדין אם לא שירטט לפי המנהג שכתב ברמ"א ?
תשובה : לר"ת פסול ולרמ"א אין ראייה לפסול בדיעבד. [ביה"ל ד"ה אין צריך (יש דיון באחרונים)].

71. מה הדין אם שירטט כל השורות ולא שירטט מן הצדדים לרמ"א?
תשובה : יש להקל בדיעבד ואפילו במזוזה. [ביה"ל ד"ה וי"א (מוסכם באחרונים)].

72. אם אינו יודע לכתוב ללא שרטוט מה יעשה ? ומה הטעם ?
תשובה : ישרטט הכל משום "זה אלי ואנוהו". [מרן ומקורו ברא"ש ועוד. משני"ב ס"ק כ"א].

73. מה הדין אם לא שירטט וכתב שיטות עקומות ?
תשובה : אין לפסול התפילין. [ס"ק כ"א (מוסכם באחרונים)].

74. שרטוט התפילין האם צריך לשמה ?
תשובה : לא צריך לכו"ע. [ביה"ל ד"ה וי"א שצריך (מוסכם באחרונים)].

75. כיצד המנהג לשרטט כיום ?
תשובה : בכל השיטין ובשם הב"ש טוב לשרטט להשיטין לצד השיער ולמעלה למטה ולצדדים ישרטט לצד הבשר. [ביה"ל ד"ה וכן (מוסכם באחרונים)].

76. האם מותר לשרטט בעופרת, ומה הטעם ?
תשובה : אסור כי מקום השרטוט נשאר צבוע, ובדיעבד כתבו הל"ח והא"ר שאין להחמיר, ובדבר שמואל מפקפק מאוד אם משורטט בשום צבע שחור מחמת נגיעת אות לאות. [מרן ומקורו באורחות חיים ועוד. משני"ב ס"ק כ"ב (יש דיון באחרונים)].

77. האם מותר לשרטט בדיו או בסקרא ?
תשובה : אסור ואפילו בין השיטין, ובדיעבד עיין בתשובה 76. [ס"ק כ"ב (מוסכם באחרונים)].

סעיף ז'

78. על מה כותבים תפילין ומניין זה נלמד ?
תשובה : על הקלף, ודין זה הלכה למשה מסיני [מרן ומקורו בשבת ע"ט ע"ב והקומץ ל"ב ע"א].

79. היכן כותבים על הקלף במקום בשר או במקום שער ? ומה הדין אם שינה ?
תשובה : במקום בשר ואם שינה פסול. [מרן ומקורו בקומץ ל"ב ע"א].

80. מהו קלף ומהו דוכסוסטוס ?
תשובה : חולקים העור לשנים חלק החיצון לצד השער נקרא קלף, והפנימי הדבוק לבשר נקרא דוכסוסטוס. [מרן ומקורו בתוס' ועוד, בקומץ שם].

81. כשאמרו "כותבים על הקלף במקום בשר" מה הכוונה ?
תשובה : במקום היותר קרוב לבשר במקום חבורו כשהוא דבוק לדוכסוסטוס. [מרן ומקורו בתוס' ועוד בקומץ שם].

82. קלפים שלנו שאין חולקים אותם איזה דין יש להם ? ומדוע ?
תשובה : יש להם דין קלף והטעם שמה שמגררים קליפתו העליונה שבמקום שער אינו אלא מה שצריך לתקנו ולהחליקו ומצד הבשר גוררים הרבה עד שנשאר הקלף בלבד. [מרן ומקורו בקומץ ובתוס' שם].

83. מה נקרא גויל ?
תשובה : עור שלא נחלק והוסר ממנו רק השער ותקנו שם ומצד הבשר לא הוסר כלום. [ביה"ל ד"ה ולא (מוסכם באחרונים)].

84. מה שכתב מרן כאן "ואם שינה פסול" מה כוונתו ?
תשובה : שבין שכתב תפילין על הגויל או על הדוכסוסטוס או על הקלף במקום שער פסול. [ביה"ל ד"ה ואם (מוסכם באחרונים)].

85. מה הדין אם לא העביר את כל הדוכסוסטוס מהקלף וכתב קוצו של יו"ד עליו ?
תשובה : פסול. [ביה"ל ד"ה ואם (מוסכם באחרונים)].

86. אם כתב התפילין לצד השער מה הדין ?
תשובה : מעכב אף בדיעבד [ביה"ל ד"ה וכותבים (מוסכם באחרונים)].

87. מה הסימן להכיר אחר העיבוד היכן צד השער והיכן צד הבשר ?
תשובה : לאיזה צד שהקלף מתכווץ כשמלחלחין אותו שם צד הבשר. [ביה"ל ד"ה וכותבים].

88. מה הדין בתפילין ישנים שאחר הבחינה הנ"ל נראה שנכתבו לצד השער ?
תשובה : אין לפוסלם שמעמידים הסופר בחזקת בקי ומומחה וגם סומכים על המרדכי שהכשיר כשנכתבו על צד השער. [ביה"ל ד"ה וכותבים].

89. מה הדין בקלפים שלנו אם גירד הרבה לצד השער ?
תשובה : לנשמת אדם פסול שלא נקרא עוד קלף והחתי"ס מקיל בזה. [ביה"ל לתקנו (כן הביא מחלוקת זו במשנת הסופר עיין בספר)].

90. מה הסימן לידע שנגרר כל הדוכסוסטוס ?
תשובה : כל מקום שנשאר חלק בקלף זהו הדוכסוסטוס ויקלפו בסכין או במחט. [ביה"ל ד"ה ומצד (מוסכם באחרונים)].

91. מה הדין אם לא גירר כל כך וכתב על זה ?
תשובה : למחה"ש ועוד פסול ולנשמת אדם ועוד כשר בדיעבד והעלה בביה"ל שאף שאין למחות במי שמיקל מ"מ ראוי להזהיר להסופרים שלא ישאירו שום קליפה אפ"י דקה כחוט השערה דכ"ז בכלל חשש דוכסוסטוס. [ביה"ל ד"ה ומצד (יש דיון באחרונים)].

92. במה צריך להיות הקלף מעובד ?
תשובה : בעפצים או בסיד. [מרן ומקורו במגילה י"ט ע"א ובתוס' ועוד ראשונים].

93. האם העיבוד בחומרים הנ"ל לעיכובא או לכתחלה ?
תשובה : לעיכובא שבלי זה נקרא דיפתרא. [ס"ק כ"ג].

94. אם לא עיבד כלל מה נקרא ?
תשובה : עור. [ביה"ל ד"ה צריך].

95. מנין למדים שצריך הקלף להיות מעובד ?
תשובה : מהלכה למשה מסיני. [ביה"ל ד"ה צריך].

96. עד מתי צריך להניח העורות בסיד ?
תשובה : עד שיפול השער מאליו ולא ע"י גרירה. [ס"ק כ"ג (מוסכם באחרונים)].

97. מה הדין אם בדיעבד הוציאו קודם הזמן הנ"ל ?
תשובה : לא יכתוב עליו דהוי דיפתרא ופסול ויש חולקין שאם הוציאו אחר ד' ימים אע"פ שלא נשר השער כשר בדיעבד. [ס"ק כ"ג (שיטה השניה הביאם ג"כ במשנת הסופר, והסכימו האחרונים לפסול כדעה א')].

98. דיני עיבוד העור שאנו עוסקים כאן לענין מה נאמר ?
תשובה : לעיבוד פרשיות תפילין ולכתיבת ספרים ומזוזות. (חוץ משיטת הרמב"ם לענין מזוזה שסובר שאין צריך עיבוד). [ביה"ל ד"ה צריך].

99. האם צריך לעבד לשמו ?
תשובה : כן. [מרן ומקורו בגיטין נ"ד ע"ב].

100. מה הדין אם לא עיבד לשמה ?
תשובה : פסול. [ביה"ל ד"ה וצריך].

101. מה הדין אם אין לו תפילין אחרים אלא אלו שנעבדו שלא לשמה, ומה הדין בס"ת בכה"ג ?
תשובה : בתפילין יניחן בלא ברכה ובס"ת יברך עליה בציבור. [ביה"ל ד"ה וצריך (יש דיון באחרונים)].

102. האם העיבוד לשמה מהתורה או מדרבנן ?
תשובה : לפמ"ג מדרבנן ולרעק"א מן התורה. [ביה"ל ד"ה וצריך (ובחזו"א פסק כרעק"א)].

103. מה הנפק"מ אם עיבוד לשמה מהתורה או מדרבנן, ומה להלכה ?
תשובה : נפק"מ לענין אם ספק לנו אם התחלף עור לשמה בעור שלא

לשמה, ולהלכה לכתחלה צריך לחוש ובשעת הדחק יש להקל בספיקן.
[ביה"ל ד"ה וצריך (ובחזו"א חלק)].

104. עיבוד סתמא האם הוי כלשמה או לא ?
תשובה : הוי כלא לשמה. [ביה"ל ד"ה וצריך].

105. כיום שאין כותבים בקלפים על פי רוב שאר ספרים רק ס"ת האם
הוי סתמא כלשמה ?
תשובה : בבית אהרון כתב שכן ויש לעיין. [ביה"ל ד"ה וצריך (ובאחרונים
פסקו שלא כבית אהרון)].

106. האם צריך להוציא בשפתיו לשמה ?
תשובה : טוב להוציא בשפתיו. [מרן ומקורו ברא"ש].

107. מה הדין אם עיבד לשמה במחשבה ?
תשובה : בדיעבד מועיל. [משנ"ב ס"ק כ"ד ביה"ל ד"ה בתחלת (מוסכס
באחרונים)].

108. מה נקרא תחלת העיבוד שצריך לעבד אז לשמה ?
תשובה : כשמישים העורות לתוך הסיד ולא בעת שמשימם לתוך המים
קודם. [ס"ק כ"ה (יש דיון באחרונים)].

109. לאחר שעיבד לשמה בתחלת העיבוד, האם צריך להמשיך ולחשוב
לשמה ?
תשובה : לא צריך שכל העושה על דעת ראשונה עושה. [ס"ק כ"ה].

110. מה הדין אם עיבד לשמה בסוף העיבוד ?
תשובה : לט"ז מועיל ולפמ"א והגר"א הוי ספק, ובדיעבד כשנזכר תוך
כדי העיבוד בעוד שיש עליו שם דיפתרא יטלם מן הסיד ויחזור ויתנם
לשמה ומועיל. [ביה"ל ד"ה בתחלת (יש דיון באחרונים)].

111. האם בעת תיקון הקלף שעושים אח"כ כגון במה שממחים אותו
באבן או בעת השרטוט וכדו' מועיל לחשב לשמה ?
תשובה : לא מועיל. [ביה"ל ד"ה בתחלת (מוסכס באחרונים)].

112. האם צריך במזוזה לשרטט לשמה ?
תשובה : לא צריך אך היות ויש מחמירין אפילו בדיעבד בס"ת ומזוזה
נכון לחוש לכתחלה. [ביה"ל ד"ה בתחלת (מוסכס באחרונים)].

113. האם מועיל שרטוט לשם ס"ת למזוזה ?
תשובה : כתב בפמ"ג שלב"ח לא מועיל ולדידן שס"ת ומזוזה שוין מועיל.
[ביה"ל ד"ה בתחלת].

114. האם מועיל שרטוט לשם תפילין למזוזה ?
תשובה : לב"ח לא מועיל ולהלכה לדידן בדיעבד מהני. [ביה"ל ד"ה בתחלת].

115. מה הדין אם שירטט במפורש שלא לשמה ?
תשובה : אפשר שגרע לדברי הכל. [ביה"ל ד"ה בתחלת].

116. אם עיבד לשם ס"ת האם מועיל לתפילין או למזוזה ?
תשובה : מועיל אך לא להיפך. [מרן ומקורו בב"י עיי"ש ראיותיו, משנ"ב ס"ק כ"ו (יש דיון באחרונים)].

117. אם עיבד לשם תפילין האם מועיל למזוזה ?
תשובה : כן אך לא להיפך. [כנ"ל].

118. אם עיבד לשם רצועות האם יכול לעשות מהם קלף לפרשיות או עור לבתים ?
תשובה : א"א לשנות דקדושתן של אלו חמור יותר. [משנ"ב ס"ק כ"ז (מוסכם באחרונים)].

119. אם עיבד לסת"ם האם מותר לכתוב עליו דבר חול ?
תשובה : אסור אלא אם התנה שיהא מותר לשנותו לדבר חול. [ס"ק כ"ו (יש דיון באחרונים)].

120. כיצד נכון שיתנו הסופרים ?
תשובה : אני נותן עורות אלו לתוך הסיד לשם קדושת ס"ת ואני מתנה לכשארצה שאוכל לשנותו לכל דבר. [ס"ק כ"ו (יש דיון באחרונים)].

121. למה לא להתנות כמו שנהגו הסופרים ?
תשובה : מפני שבדאורייתא קי"ל אין ברירה. [ביה"ל ד"ה או (מוסכם באחרונים)].

122. מה הדין בדיעבד אם התנה כמו שנהגו הסופרים ?
תשובה : צ"ע למעשה. [ביה"ל ד"ה או (מוסכם באחרונים)].

סעיף ט'

123. מה הדין אם עבד גוי את העורות וכמי המנהג לדעת הרמ"א ?
תשובה : לרמב"ם פסול אפילו אמר לו הישראל לעבד לשמה ולרא"ש

כשר אם ישראל עומד ע"ג ומסייעו קצת וכתב ברמ"א שהמנהג כהרא"ש.
[מ"ן ומקורו ברמב"ם וברא"ש, ורמ"א בשם הרא"ש].

124. מה סברת הרמב"ם ומה סברת הרא"ש ?
תשובה : הרמב"ם סובר שגוי אדעתא דנפשיה קעביד ואע"פ שאומר ששומע לישראל אין פיו וליבו שוים והרא"ש סובר שכיון שהוא עומד ע"ג ואומר לו לתת העור לסיד לשמה ציית ליה אשעה מועטת כזאת. [ס"ק כ"ח].

125. האם מועיל שהישראל עומד על יד הגוי וחושב בליבו לשמה ?
תשובה : לא. [ס"ק כ"ח].

126. האם מועיל להרא"ש שהישראל אומר בפירוש לעבד לשמה אך עומד מרחוק ואינו מלמד ?
תשובה : לא מועיל. [ס"ק כ"ח (מוסכם באחרונים, עיין בספר מה שכתב במשנת הסופר ע"ז)].

127. מה כוונת הרמ"א שכתב "וסייעו קצת בעיבודה" האם בתחלת העיבוד או אפילו בסוף ?
תשובה : אפילו שסייע בסוף העיבוד ואפילו בשותפות עם הגוי. [ס"ק כ"ט].

128. האם לפי הרא"ש זה לעיכובא שהישראל יסייע בעיבוד ?
תשובה : רק לכתחלה למצוה בעלמא. [ס"ק כ"ט (יש דיון באחרונים לענין הלכה)].

129. מה המנהג שכתבו האחרונים לעשות לכתחלה בעיבוד גוי ?
תשובה : שישים הישראל בעצמו העורות בסיד לשמה ויאמר לעכו"ם שכל שאר מלאכת העיבוד יעשה ג"כ לשמה. [ס"ק ל' (יש דיון באחרונים)].

130. אם יעשה כמנהג הנ"ל האם יכול העכו"ם אח"כ להוציא בעצמו ולתקנו בלי סיוע הישראל ?
תשובה : כן. [ס"ק ל'].

131. מה הדין אם נתן הישראל בעצמו העורות לסיד לשמה ולא אמר כלום לגוי ?
תשובה : לפמ"ג צ"ע אכן לנו"ב ולמהר"ם בנעט יש להכשיר בדיעבד. [ס"ק ל' (ובחזו"א צידד להכשיר בדיעבד)].

132. מה הדין אם רק סייע הישראל קצת בסוף העיבוד ובזה גמר העיבוד, ולא אמר כלל לעכו"ם שיעשה לשמה ?
תשובה : זה ודאי לא מועיל דמסייע אין בו ממש. [ס"ק ל'].

133. מה הדין אם רק גמר הישראל בעצמו לשמה בלי סיוע העכו"ם (כגון שהוציא מהסיד והניחם לשמה קודם גמר עיבודן) ?
תשובה : הט"ז והמהר"ם בנעט מקילין, ואין למחות ביד הנוהג להקל.
[ס"ק ל' וביה"ל ד"ה להרמב"ם (ובאחרונים חלקו)].

סעיף י'

134. כשנותנים לגוי עורות לעבד מה צריך לעשות לדעת מרן, ומדוע ?
תשובה : נקבים במרצע כעין אותיות, כדי שלא יחליפם. [מרן ומקורו בהגהות מיימון].

135. מה דעת החולקים על מרן בזה ? ומה להלכה ?
תשובה : יש אומרים שלא יסמן במרצע מפני חשש זיוף אלא יכתוב בראש בפנים במקום שאין דרך לעבד הראש, ובדיעבד יש להקל כהשו"ע.
[ס"ק ל"א (מוסכם באחרונים)].

136. מדוע אם עושה כמו שכתב מרן לא חוששים שהגוי יזייף ?
תשובה : משום שמפחד הגוי פן יכיר הישראל בטביעות העין שנתן בסימנים או שאלו הנקבים יותר חדשים משלו. [כנ"ל בתשובה 132 ומשנ"ב ס"ק ל"א (מוסכם באחרונים)].

137. אם הגוי לא היה מרתת כיצד היה מזייף ?
תשובה : מניח עור על גבי עור אחר ועושה במרצע כעין אותיות. [ביה"ל ד"ה לזייף].

138. מה עוד צריך להזהר כשנותנים עורות לגוי ?
תשובה : כשהעכו"ם מניח מטליתין על הנקבים שיש בקלף ואותן טלאים קרוב לודאי שלא נתעבדו לשמה. [ביה"ל ד"ה לזייף (מוסכם באחרונים)].

139. מדוע צריך לטעם של מירתת (לשיטת הפמ"ג שעבוד לשמה מדרבנן) ולא אומרים ספקא דרבנן לקולא ?
תשובה : היות והגוי נהנה מזה אם כן קרוב לודאי שיחליף ולא אומרים בכה"ג סד"ר לקולא. [ביה"ל ד"ה משום (מוסכם באחרונים)].

סעיף י"א

140. עור שעובדו שלא לשמו האם יש תיקון לחזור לעבדו לשמו ?
תשובה : בטור ביו"ד סי' רע"א כתב בשם הגאון שאפשר להחזיר היריעות לידי מתוח ולהעביר עליהן סיד לשמה. [עין בספר].

סעיף י"ב

141. ממה צריך להיות הקלף, ומנין נלמד ?
תשובה : מעור בהמה וחיה ועוף הטהורים שנאמר "בפיך" ממין המותר לפיך. [מרן ומקורו בשבת ק"ח ברייתא ודברי רב הונא].

142. מדוע אסור לכתוב על עור דג ?
תשובה : משום שנפיש זוהמיה. [מרן ומקורו שבת ק"ח ע"א תשובה שענה ר"נ].

143. מה הדרגות בקלף ?
תשובה : א' עור שליל (והטעם שלא יצא לאויר העולם) ב' עור עוף ג' עור חיה ד' עור בהמה. [ביה"ל ד"ה יהיה (עיין בספר בהרחבה)].

144. מה הדין טהורה שנולדה מטמאה וטמאה מטהורה ?
תשובה : טהורה שנולדה מטמאה החמיר ביד אליהו אבל טמאה מטהורה מתיר. [ביה"ל ד"ה הטהורים (יש דיון באחרונים)].

145. מה הדין בעור של איסורי הנאה של הנשרפין או ע"ז ?
תשובה : אסור לכתוב עליו. [ביה"ל ד"ה הטהורים בשם הפמ"ג].

146. מה הדין בעור של סתם איסורי הנאה ?
תשובה : התיר בפמ"ג שמצוות לאו להנות ניתנו. [ביה"ל ד"ה הטהורים (עיין בהלכה ברורה סי' ל"ח בשם האחרונים)].

147. האם מותר לכתוב על עור בהמות נחורות ועקורות ?
תשובה : כן. [ביה"ל ד"ה ואפילו, בשם התוס' (מוסכם באחרונים)].

148. האם מותר לכתוב על עורות של בהמות טמאות שאר ספרים שאינם תנ"ך ?
תשובה : אסור אם יש בהם שמות שאינם נמחקים. [ביה"ל ד"ה תורת (מוסכם באחרונים)].

149. האם מותר לכתוב על עורות של בהמות טמאות, שם ה' ברמז וכן ספרי ש"ס ?
תשובה : מותר רק אם אין בהם שמות שאינם נמחקים. [ביה"ל ד"ה תורת (מוסכם באחרונים)].

סעיף י"ג

150. האם מותר לכתוב על קלף שיש בו נקבים שאין הדיו עובר עליו ?
תשובה : אסור שהאות נראית בו חלוקה לשתים. [מרן ומקורו בשבת ק"ח ע"א וחולין קי"ט ע"ב].

151. נקב שהוא קטן מתי מותר לכתוב עליו ?
תשובה : שהוא קטן כל כך עד שכשמעביר עליו בקולמוס נסתם הנקב ואין הנקב נרגש בקולמוס. [ס"ק ל"ב (יש דיון באחרונים)].

152. במקרה הנ"ל האם כשר גם כשנפל מעט דיו במקום הנקב ונראה נקב דק כנגד השמש ?
תשובה : כן, ודעת המשנ"ב להתיר אף אם הוא בקו דק של האות כגון בצדי"ק בין החיבור היו"ד לנו"ן ועי"ז נחלקת האות לשתים. [משנ"ב ס"ק ל"ב וביה"ל בס' כ"ה ד"ה אות אחת (יש דיון באחרונים)].

153. מה הדין בנקב שאין הדיו עובר עליו באמצע עובי האות ודיו מקיפו מכל צד ?
תשובה : פסול, ואפילו אם עד מקום הנקב יש צורת אות. [ס"ק ל"ב (מוסכם באחרונים)].

154. במקרה הנ"ל האם יש חילוק בנקב בשעת כתיבה ללאחר כתיבה ?
תשובה : כל מה שאמרנו שאמרנו בשעת כתיבה, אך אם ניקב לאחר
הכתיבה רואין אם יש בו צורת אות עד מקום הנקב כשר. [ס"ק ל"ב
(מוסכם באחרונים)].

155. מה הדין בנקב שנעשה אחר כתיבה באמצע עובי האות ובתוך שיעור
אות ?
תשובה : הט"ז מקל ורע"א נראה שמחמיר והלבושי שרד הבין בט"ז
להחמיר והמשנ"ב נשאר בצ"ע. [ביה"ל ד"ה האות (ובאחרונים חלקו)].

סעיף י"ד

156. מה עושים הסופרים הזריזים ?
תשובה : שלושה מיני קלפים העב ביותר לכתוב בו פרשת "שמע" והדק
ממנו ל"והיה כי יביאך", ו"לקדש" ו"והא"ש" עושים קלף דק מאוד.
[מרן ומקורו בר"י אסכנדרני].

157. מה הטעם עושים כנ"ל ?
תשובה : שבזה יתמלאו הבתים בשוה וזה נוי לתפילין. [כנ"ל].

158. מה המנהג שכתב רמ"י שהסופרים שלהם עושים ?
תשובה : שכל הקלפים שוים באורך א' ובעובי א' אלא שמניחין גליונין
מפרשיות הקצרות. [ס"ק ל"ג (עיין בספר בשם האחרונים מדוע כיום לא
עושים כמנהגים הללו)].

סעיף ט"ו

159. מה הדין אם ניקב כל תוך הה"א או המ"ס לאחר כתיבה ?
תשובה : לסתם מרן (ורוב הפוסקים) כשר ולירושלמי פסול. [מרן ומקורו
במנחות כ"ט ע"א וברמב"ם ובירושלמי במגילה. משנ"ב ס"ק ל"ד].

160. האם מה שכתב מרן אם לאחר שנכתב ניקב זה בדוקא ?
תשובה : לאו דוקא שגם אם ניקב תוך האות בשעת כתיבה כשר ואין
צריך תיקון (לסתם מרן) אלא שלכתחלה אין לכתוב במקום נקב כלל.
[ס"ק ל"ד (מוסכם באחרונים)].

161. האם דוקא ניקב תוך הה"א והמ"ס או ה"ה שאר אותיות ?
תשובה : ה"ה שאר אותיות שיש להם ג' דפנות ויש חלל בתוכו לאפוקי
כ"ף פשוטה ווא"ו וכדומה. [ס"ק ל"ה (מוסכם באחרונים)].

162. מה הדין (לפי סתם מרן) אם ניקב כל החלל ונגע הנקב בגוף האות ?
תשובה : ג"כ כשר (לסתם מרן) אם נשאר שריטה דקה מבחוץ דאין
שיעור לעובי האותיות. [ס"ק ל"ו (מוסכם באחרונים)].

163. האם צריך להחמיר כהירושלמי ?
תשובה : בט"ז ובפמ"ג בשם הלבוש כתבו שיש להחמיר כהירושלמי.
[ס"ק ל"ז (יש דיון באחרונים)].

164. מה הדין לפי הירושלמי אם ניקב תוכו של האות רק מצד אחד ?
תשובה : לדעת הט"ז כשר אף לירושלמי (ובדרך החיים תלה זה בשתי
תירוצי הבי"י וביבה"ל הביא ירושלמי מפורש שפוסל) ולדינא במקום
הדחק שאינו יכול לקלוף בטוב מעט סמוך לנקב יכול לסמוך על
הפוסקים שמכשירים אף בניקב כל תוכו. [ביה"ל ד"ה אבל (יש דיון
באחרונים)].

165. בניקב כל חללו של האות האם לפי הירושלמי יש אפשרות לתקן ?
תשובה : כן דיש לגרור מעט מבפנים מעובי הקו של האות ויהיה מוקף
גויל. [ס"ק ל"ז].

166. אות שאין צורתו עליו שפסול האם יש חילוק בין אם נכתב שלא
כהלכתו או נתקלקל אח"כ ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק ל"ח (מוסכם באחרונים)].

167. מה הדין אם ניקב רגל הפנימי של הה"א ונשאר ממנו כל שהוא ?
תשובה : מרן פסק כדעת הרא"ש שמכשיר, והרמ"א פסק להכשיר רק
כשנשאר כמלא אות קטנה. [מרן ומקורו ברא"ש במנחות, רמ"א ומקורו
ברמב"ם ובתרומה].

168. האם יש הבדל בין ניקב רגל הה"א לנמחק קצת ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק ל"ח (מוסכם באחרונים)].

169. מה הדין לרא"ש אם כתב מתחלה רגל פנימי כלשהוא ?
תשובה : ג"כ כשר. [ס"ק ל"ח].

170. האם גם שאר אותיות כמו חי"ת וכדומה מכשיר הרא"ש ברגל שמאלית בכל שהוא ?
תשובה : לא ורק בה"א מכשיר. [ס"ק ל"ח (מוסכם באחרונים)].

171. האם מה שפסק הרמ"א שרגל השמאלי של הה"א שוה לימיני האם פסק כן מצד הדין או מצד ספקא דדינא ומה הדין לענין תיקון בתו"מ ?
תשובה : הדה"ח סובר שמטעם ספקא דדינא פסק כן ובביה"ל דחה דבריו והוכיח שמצד הדין פסק כן ואעפ"כ נראה שמועיל תיקון בתו"מ כשתינוק קוראה לה"א. [משנ"ב ס"ק מ' ביה"ל ד"ה והכי (באחרונים חלקו)].

172. מה הדין אם ניקב רגל ימיני של הה"א ונשתייר ממנו פחות ממלא אות קטנה ?
תשובה : פסול. [מרן ומקורו במנחות כ"ט ע"א].

173. האם גם בשאר אותיות כגון ד' ל' פי' וצ' פשוטות, קו"ף רי"ש ותי"ו, וחי"ת (בשתי רגליה) צריך כמלא אות קטנה ברגליהם ?
תשובה : כן. [ס"ק מ"ב (מוסכם באחרונים)].

174. אם ניקב או נפסק רגל ימין של הה"א האם מצרפין מה שלמטה מן הנקב לשעור אות קטנה ?
תשובה : לא ואפילו קראו תינוק, אך לענין תיקון כן מצרפין ע"י קריאת תינוק. [משנ"ב ס"ק מ"ג, וביה"ל ד"ה ואם לאו פסול סי' ט"ו וד"ה ואם לאו סי' ט"ז (מוסכם באחרונים)].

175. מה הדין אם לכתחלה כתב רגל ימין של הה"א קצרה כמלא אות קטנה ?
תשובה : כשר. [ס"ק מ"ג (מוסכם באחרונים)].

176. האם במקרה הנ"ל צריך להראות לתינוק ?
תשובה : לא צריך [משנ"ב ס"ק מ"ג וביה"ל ד"ה כשר (יש דיון באחרונים)].

177. מה שיעור אות קטנה ?
תשובה : יו"ד ובקוץ התחתון שלו. [ס"ק מ"ד (יש דיון באחרונים)].

178. מה הדין אם נישאר בעובי רגל הימיני כמו וא"ו או יו"ד דקה כחוט השערה ?
תשובה : הביה"ל מצדד להכשיר ונשאר בצ"ע. [ביה"ל בד"ה ניקב (באחרונים חלקו)].

179. באיזה כתב משערין אות קטנה ?
תשובה : בכתב בינוני לא מועיל שיעור אות קטנה של כתב קטן אך בכתב גדול נראה שמועיל שיעור אות קטנה מכתב בינוני. [ביה"ל ד"ה מלא (באחרונים חלקו)].

180. האם הולכים אחר תינוק לחומרא ?
תשובה : כן. [ביה"ל ד"ה כשר (יש דיון באחרונים)].

סעיף ט"ז

181. מה הדין אם נפסק אחת מאותיות הפשוטות ?
תשובה : אם תינוק יודע לקרותו כשר ואם לאו פסול. [מרן ומקורו במנחות כ"ט ע"ב].

182. מהם שני האופנים של "נפסק" ? ומה הנפ"מ ?
תשובה : נפסק מחמת נקב או שחסר דיו באותו מקום, ונפ"מ שאם נחסר דיו ותינוק קוראו כשר מיירי אף אם נפסק בשעת כתיבה ואם נקב כשר דוקא אם ניקב אחר כתיבה משום היקף גויל. [ס"ק מ"ה (מוסכם באחרונים)].

183. מדוע באותיות הפשוטות לא מועיל אם נשתייר כמלא יו"ד ?
תשובה : שאם כן נראית כיו"ד. [ס"ק מ"ו].

184. מה הדין בכ"ף פשוטה שרגלה קצרה ודומה קצת לדל"ית או לר"ש ?
תשובה : צריך תינוק. [ס"ק מ"ז (מוסכם באחרונים)].

185. מה הסביר ה"ט"ז בענין של נפסק האות ?
תשובה : שנפסק האות שמעיל תינוק היינו שלמטה נפסק לגמרי ונשאר רק למעלה מההפסק אך אם נשתייר למטה אחר ההפסק חלק מן הרגל לא מועיל תינוק וחייבים לכסות לו החלק שאחר ההפסק. [ס"ק מ"ח (מוסכם באחרונים)].

186. אם מתחילה כתב אות פשוטה ונסתפק בשיעורה, האם מועיל תינוק ?
תשובה : כן. [ביה"ל ד"ה נפסק (מוסכם באחרונים)].

187. האם בדלי"ת שגגו קצר מועיל תינוק ?
תשובה : כן. [ביה"ל ד"ה הפשוטות (מוסכם באחרונים)].

188. אות זי"ן שנפסק האם מספיק כמלא אות קטנה ולא צריך תינוק ?
תשובה : בפמ"ג מסתפק דכשר ולא צריך תינוק ולדה"ח ושערי אפרים צריך תינוק. [ביה"ל ד"ה כגון (ורוב הפוסקים כדעה השניה עיין בספר)].

189. מה הדין אם יש כמלא אות קטנה דיחה כגון וא"ו או נו"ן פשוטה קטנה וניכרת יפה ?
תשובה : כשר ואין צריך תינוק. [ביה"ל ד"ה אם (מוסכם באחרונים)].

190. מה הדין אם נהיה נקב או הפסק גדול ותינוק יודע לקרות האות ?
תשובה : כשר וא"צ תיקון דלא עדיף מאילו לכתחלה נכתב כך. [ביה"ל ד"ה יודע (מוסכם באחרונים)].

191. במקרה שנפסק ותינוק קוראו לאות ע"י צירוף האם מועיל תיקון, והאם יש הבדל בין כפופות לפשוטות ?
תשובה : מועיל תיקון ואין הבדל בין כפופות לפשוטות. [ביה"ל ד"ה ואם וד"ה מיהו (מוסכם באחרונים)].

192. תן הגדרה מתי מועיל ראיית תינוק להכשירה לאות כמות שהיא ומתי לא ?
תשובה : אם אנו רואין שאין צורת האות עליה כגון באלפי"ן שאין היו"ד נוגעת אל עצמן וכו' לא מועיל תינוק ורק אם נפסקה האות ובציר משיעורו ומחמת זה דומה מקצת לאות אחרת בזה מועיל תינוק. [ס"ק נ"ב (מוסכם באחרונים)].

193. מה פירוש "תינוק חכם" ?
תשובה : שמבין הענין ומתוך זה אומר האות הנפסקת שיהיה מתפרש שפיר. [ס"ק מ"ט (מוסכם באחרונים)].

194. מה הדין אם הוא חכם בהכרת האותיות היטב ואין מבין מה שכתוב לפניו ?
תשובה : ודאי שכשר לראות. [ס"ק מ"ט (מוסכם באחרונים)].

195. מה פירוש "תינוק טיפש" ?
תשובה : שאינו יודע לקרות האותיות. [ס"ק נ' (מוסכם באחרונים)].

196. אם התינוק יודע לקרות האותיות אך אינו בקי בצורת האותיות האם כשר לקרות ?
תשובה : בפמ"ג כתב שכן ובמחה"ש משמע שחולק. [משנ"ב ס"ק נ' ושער הציון ס"ק נ"ו (ובאחרונים חלקו)].

197. כשמראין לתינוק האם צריך לכסות לו שאר האותיות ?
תשובה : לדעת מרן והלבוש לא צריך ולמ"א בשם המהרי"ט מכסים מה שלפניו אך לא מה שלאחריו. [מרן ומקורו בסדר גט אשכנזי. משנ"ב ס"ק נ"א (יש דיון באחרונים)].

198. כשהכשרנו כשנפסק האות ע"י נקב האם הוי אפילו כשנפסק בשעת כתיבה ?
תשובה : לא, רק לאחר כתיבה. [מרן וכתירוצו השני בב"י ושכן דעת הרמב"ם].

199. כשניקב חלל האות שמרן בסתמא הכשיר (לעיל סי' ט"ו) האם הוי דוקא אחר כתיבה ?
תשובה : לא, ה"ה בשעת כתיבה. [ס"ק נ"ג (עיין במשנ"ב ס"ק ל"ז מה שכתבנו)].

200. מה הדין בענין נגיעת אותיות, שידוע בברור שנעשה לאחר כתיבה ?
תשובה : פסול. [ס"ק נ"ד (מוסכם באחרונים)].

201. מה הדין אם ספק מתי נעשה הנקב ?
תשובה : תולין שנעשה אחר כתיבה אם לא שהנקב קטן מאוד ויתכן והסופר לא הרגיש בו. [ס"ק נ"ה (יש דיון באחרונים)].

202. מה הדין אם יש הפסק בעלמא ויש שיעור אות עד המקום ההוא ?
תשובה : כשר, שרק בנקב או קרע פסול משום שלא מוקף גויל. [ס"ק נ"ו].

203. מה הדין לענין מוקף גויל בנקב או קרע אך אין ניכר כלל ההפסק ?
תשובה : פסול. [ס"ק נ"ו (אך עיין בספר מה שכתב בשער הציון למשנת (הסופר)].

204. מדוע מרן כתב דוגמא של רגל כ"ף פשוטה שמגיע לסוף הקלף ?
תשובה : לחדש שאף שנגמר צורת האות כראוי אפ"ה כל זמן שלא סילק ידו הוי שעת כתיבה, בעיני מוקף גויל וכ"ש אם גג האות או אמצעו מחוסר גויל. [ס"ק נ"ז (מוסכם באחרונים)].

205. מה הדין אם רגל הכ"ף הגיע עד סוף הקלף ויש בה שיעור שאף אם נגררה קצת ישאר צורת אות ?
תשובה : אפ"ה פסול. [ס"ק נ"ח (מוסכם באחרונים)].

206. מה הדין אם נחתך הקלף אח"כ ועי"ז אינו מוקף גויל ?
תשובה : כשר. [ס"ק נ"ט אך עיין במשנ"ס בקיצור כללי מוקף גויל (מוסכם באחרונים)].

207. כשמחוסר גויל האם מועיל תיקון ?
תשובה : כן, יגרור קצת שיהיה מוקף גויל. [ס"ק סי' (מוסכם באחרונים)].

208. האם מועיל לדבק מטלית להקפת גויל ?
תשובה : לא. [ס"ק ס' (מוסכם באחרונים)].

209. האם דיבוק שנעשה בין אות לאות לאחר כתיבה פסול בין לתירוץ א' ובין לתירוץ ב' שבב"י ?
תשובה : לדבר משה פסול לשני התירוצים ולדה"ח פסול רק לתירוץ א' והסיק בביה"ל שמ"מ גם לדה"ח אזלינן מספק לחומרא ונפ"מ להוציא ס"ת אחרת. [משנ"ב ס"ק נ"ד וביה"ל ד"ה כשנכתב (יש דיון באחרונים)].

210. האם נקב בין אות לאות שנעשה אחר כתיבה דינו כנגיעה בין אות לאות ?
תשובה : לדרך החיים ולנודע ביהודה דינו כנגיעה בין אות לאות ופסול אף שנעשה אחר כתיבה מספק, אך לביה"ל מדינא אין דינו כנגיעה בין אות לאות וכשר אם נעשה אחר כתיבה, אך למעשה חשש הביה"ל לדעתם והתיר בצירוף עוד קולא וסיים שמ"מ טוב לגרוד מעט אפילו בתו"מ ולעשותו מוקף גויל. [משנ"ב ס"ק נ"ד ביה"ל ד"ה ואח"כ (יש דיון באחרונים)].

סעיף י"ז

211. מה הדין אם נפלה טפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת האות ?
תשובה : אסור לגרור הטפה משום חק תוכות. [מרן ומקורו בגיטין כ' ע"א וכדעת הרא"ש].

212. האם יש הבדל בין אם נפל דיו או צבע ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק ס"א (מוסכם באחרונים)].

213. מה הדין אם נטף שעוה ואין האות ניכרת ?
תשובה : מותר לסלק את השעוה. [ס"ק ס"א (מוסכם באחרונים)].

214. מה פירוש חק תוכות ?
תשובה : שחוקק התוך של האות וסביבו וממילא נשאר מה שאינו מוחק בצורת אות. [ס"ק ס"ו (מוסכם באחרונים)].

215. מנין נלמד דין חק תוכות ?
תשובה : שנאמר "וכתב" ולא וחקק. [מרן ומקורו בגיטין כ' ע"א].

216. האם מועיל להעביר קולמוס לאחר שחק תוכות ?
תשובה : אינו מועיל. [ס"ק ס"ד (מוסכם באחרונים)].

217. האם יש הבדל לענין חק תוכות בין אם נפלה הטפה ונגעה בגוף האות או לא נגעה ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק ס"ב (מוסכם באחרונים)].

218. מה הדין אם נפלה הטפה על קווי האות ונתפשט הדיו מחוץ לאות עד שאינה ניכרת ?
תשובה : ג"כ אסור לגרור הדיו שנפל. [ס"ק ס"ב].

219. האם יש הבדל לענין חק תוכות בין אם נשתנה תמונת האות לאות אחרת לבין אבדה תמונתה ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק ס"ג (מוסכם באחרונים)].

220. מה הדין אם נפלה טפה ונחסר קוצה של יו"ד ?
תשובה : בין שנחסר קוצה של ימין או של שמאל פסול ואסור לגרור הטפה. [ס"ק ס"ג (יש דיון באחרונים)].

221. אם לאחר שנפלה הטפה מסתפק באות אם צורתה עליה מה יעשה ?
תשובה : מראה לתינוק דלא חכים ולא טיפש. [ס"ק ס"ג (מוסכם באחרונים)].

222. אם הטפה לחה עדיין והאות כבר נתייבשה האם מותר להסיר הדיו הלח ?
תשובה : אסור. [ס"ק ס"ה (מוסכם באחרונים)].

223. אם נפלה טפת דיו על האות ואינה ניכרת כיצד יתקן ?
תשובה : יגרור קצת מהאות עד שלא ישאר צורתו עליו ואח"כ יתקננו. [ס"ק ס"ז (יש דיון באחרונים)].

224. אם נפלה טפת דיו לתוך האות או על האות ונתעבה הגג או הירך והאות עדיין ניכרת האם מותר למחוק הטפה ?
תשובה : מותר, ואפילו בתו"מ, ומדינא גם תיקון לא צריך רק יותר טוב שיתקן. [ס"ק ס"ז (מוסכם באחרונים)].

225. מה הדין אם נפלה הטפה קודם שנגמרה האות כדין וגמר האות מתחלה לפני שמחק הטפה ואין ניכרת עדיין האם מותר לגרר הטפה ?
תשובה : אסור לכו"ע לגרור הטפה. [ס"ק ס"ז (מוסכם באחרונים)].

226. אם נפלה טפת דיו קודם שנגמרה האות ורוצה לגרור הטפה ולגמור האות בכתיבה האם רשאי ?

תשובה : לרד"ך אינו רשאי ולב"י ולרמ"א רשאי ופסק במשנ"ב להקל.
[ס"ק ס"ז (יש דיון באחרונים)].

227. אם נפלה טפת דיו על הקלף ונעשה כמין חצי אות האם רשאי להשלים האות?

תשובה : לרד"ך אינו רשאי ולב"י ולרמ"א רשאי ודעת המשנ"ב להחמיר אם לא שמושך הטפה הלחה ומזיזה ממקום למקום עד שעושה ממנה אות שלמה. [ס"ק ס"ז (יש דיון באחרונים)].

228. מה ההבדל בין פסול חק תוכות למחוסר היקף גויל ?
תשובה : בחק תוכות אין הבדל בין שנעשה בשעת הכתיבה או אח"כ ובמוקף גויל אחר כתיבה תלוי בשני תירוצי הבי"י. [ביה"ל ד"ה אם (מוסכם באחרונים)].

229. מה הדין בשעוה שנמצאת על האותיות בס"ת ביום חול ?
תשובה : יסירנה. [ביה"ל ד"ה טפת (מוסכם באחרונים)].

230. מה הדין בשעוה שנמצאת על האותיות בס"ת ביום שבת ?
תשובה : תלוי, אם נראה האות מתוכה כשר ואם לא נראה, בין גברא לגברא יוציא ס"ת אחר, ובאמצע הקריאה יקרא בע"פ. [ביה"ל ד"ה טפת (יש דיון באחרונים)].

231. כיצד מסירים שעוה שנמצאת על שם ה' ?
תשובה : יחמם היטב את הגויל מבחוץ נגד הנטפה ויוסר השעוה בנקל. [ביה"ל ד"ה טפת (יש דיון באחרונים)].

232. כיצד יתקן סידור בלוי בלי לפגוע בשמות ה' ?
תשובה : יניח נייר על כל שם ושם, נייר בלי דבק או ידבק ע"י מעט בשעוה ואח"כ ידבק נייר השני שיהיה מדובק על הראשון. [ביה"ל ד"ה טפת].

233. טפת דיו שנפלה על קווי האות וניכר האות האם נפסלה ?
תשובה : הפמ"ג מחמיר כשנפלה טפת דיו ע"ג הכתב וכשהכתב עוד לח משום כתב ע"ג כתב והביה"ל מיקל בזה היות וכל הפוסקים מקילים אפ"י בכתב ע"ג כתב ממש ואם כתב התחתון היה יבש כשר לכו"ע וא"צ שום תיקון. [ביה"ל ד"ה ואינה (יש דיון באחרונים)].

234. מה העצה שנתן הביה"ל במקרה הנ"ל ?
תשובה : שיעביר עוד קולמוס לשמה וממ"נ מהני ואפילו בתו"מ. [ביה"ל ד"ה ואינה (יש דיון באחרונים)].

235. אם נפלה טפת דיו סמוך למקום האות ונגעה האות בטפה בשעת כתיבתה וצורתה עליה האם חייב לגרור הטפה ?
תשובה : כן, משום היקף גויל. [ביה"ל ד"ה ועיי"כ (יש דיון באחרונים)].

236. אות כתובה כהלכתה שנפלה עליה טפת דיו ואינה ניכרת האם איסור חק תוכות בזה מהתורה או מדרבנן ?
תשובה : הבית מאיר החזיק בשטת הרשב"א דהוי מדרבנן וליש"ש והגרע"א מהתורה. [ביה"ל ד"ה ופסול (יש דיון באחרונים)].

237. אם טעה ובמקום רי"ש כתב דלי"ת או בי"ת במקום כ"ף מה הדין ?

תשובה : אין תקנה למחוק התג ולתקן האות משום חק תוכות. [מרן ומקורו בתרומה ועוד].

238. במקרה הנ"ל האם יכול לתקן [בס"ת] ?
תשובה : יוסיף דיו ויעשהו עגול. [ס"ק ס"ח (מוסכם באחרונים)].

239. אם כתב רי"ש במקום דלי"ת וכי במקום ב' והאותיות עבין האם יכול לגרס ולהעמידן בתמונת ד' וב' ?
תשובה : אסור דהוי ח"ת. [ס"ק ס"ח].

240. טעה וכתב במקום זי"ן נו"ן פשוטה האם יכול לגרור ולעשותו זי"ן ?

תשובה : אסור דהוי ח"ת ממש. [ס"ק ס"ח (מוסכם באחרונים)].

241. טעה וכתב ה"א במקום דלי"ת האם יכול לגרור הרגל וישאר דלי"ת ?

תשובה : אסור. [ס"ק ס"ח (מוסכם באחרונים)].

242. במקרה הנ"ל כיצד מתקן ?
תשובה : יגרר הרגל וכן יגרר קצת הגג עד שישאר כמו וא"ו או יגרור הירך עד שלא ישאר צורת ד' עליו ואח"כ יתקננו. [ס"ק ס"ח (יש דיון באחרונים)].

243. מה הכלל בחק תוכות ומה הכלל ההפוך בשלא כסדרן ?
תשובה : בחק תוכות לא מועיל להיות לו שם כתיבה בכך אבל כותב בפועל שמעבה האות כגון מדלי"ת לרי"ש וכדומה מועיל (ובתו"מ אם לא כתב אחריו), ובשלא כסדרן להפך גורר כשר כגון בין אות לאות וכותב פסול. [ס"ק ס"ח].

244. אם כתב בי"ת במקום כ"ף האם יכול למחוק התג ואח"כ למשוך גגה ותחתיתה של הכ"ף ?
תשובה : לא, דבלא"ה צורתה עליה ע"י ח"ת. [ס"ק ס"ט (מוסכם באחרונים)].

245. כשמרן כתב "וכתב דלי"ת במקום רי"ש" האם דוקא בשעת כתיבה או אף אם נעשה דלי"ת אח"כ ?
תשובה : אף אם אחר כתיבה נעשה דלי"ת אין להכשיר בחקיקה. [ביה"ל ד"ה וכתב].

סעיף י"ח

246. מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה האם מותר לגרור הסתימה ולפותחה ?

תשובה : אסור, משום חק תוכות. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד].

247. מה הדין בני"ל אם נדבק כחוט השערה, והאם מותר לגרר ?
תשובה : ג"כ פסול ואסור לגרר. [משנ"ב ס"ק ע' ופ"ג וביה"ל ד"ה מ"ם (יש דיון באחרונים)].

248. מה הטעם לנ"ל ?
תשובה : דכיון שנסתם הוי כמ"ם סתומה. [ס"ק ע"א].

249. במקרה הנ"ל כיצד יתקן ?
תשובה : יגרור כל החרטום ואח"כ יכתוב מה שגרר. [מרן וכנ"ל 246].
250. מה הדין אותיות מנצפ"ך הכפולין, שכתבם באמצע תיבה ?
תשובה : פסול, וה"ה לאותיות ראשונות שכתבם בסוף. [ס"ק ע"א (מוסכם באחרונים)].

251. דלי"ת שהמשיך רגלו ודומה לכ"ף פשוטה האם מועיל לגרור מעט ולהעמידו על דלי"ת ?
תשובה : אסור, אלא ימחוק הרגל עד שלא ישאר בו צורת דלי"ת ואח"כ יתקננו. [ס"ק ע"ב].

252. במקרה הנ"ל האם מועיל להאריך גג האות לרחבה עד שתראה לכל שהוא דלי"ת ?
תשובה : כן. [ס"ק ע"ב (מוסכם באחרונים)].

253. אם כתב ה"א במקום דלי"ת האם מועיל לאחר שמחק רגל הפנימית להמשיך גג הה"א לרוחבו ?
תשובה : לא, כי בלא"ה צורתו עליו. [ס"ק ע"ב (מוסכם באחרונים)].

254. אם כתב חי"ת במקום ב' זייניין האם מועיל לגרור הגג ?
תשובה : אסור, משום חק תוכות. [ס"ק ע"ג (מוסכם באחרונים)].

255. אם עשה לכ"ף פשוטה למעלה כעין דלי"ת האם מועיל לגרור העקב ולעשותה עגולה ?
תשובה : אסור. [ס"ק ע"ג (יש דיון באחרונים)].

256. במקרה הנ"ל האם מועיל בתו"מ להוסיף דיו ולעשותו עגול ?
תשובה : כן, דבלא"ה צורתו עליה. [ס"ק ע"ג (מוסכם באחרונים)].

257. התחיל לכתוב מ"ם ונדבק פתיחתה אך עדיין לא עשה ברצועה המשופעת כמין יו"ד כיצד מתקן?
תשובה : לט"ז יכול לגרור הסתימה ולגמור האות ולרד"ך לא מועיל. [ביה"ל ד"ה ונסתמה (יש דיון באחרונים)].

258. אם נדבק החרטום למ"ם לאחר כתיבה כיצד מתקן ?
תשובה : יכול לגרור מהנו"ן עד שיבטלנו מצורתו ולא חייב לגרור החרטום. [ביה"ל ד"ה כל (מוסכם באחרונים)].

259. האם מועיל בנ"ל לגרור חצי חרטום ?
תשובה : צ"ע. [ביה"ל ד"ה כל (באחרונים חלקו)].

260. רי"ש שעשאה כמין דלי"ת האם יכול לגרור הירך או הגג ולכתבו כמין רי"ש?
תשובה : יש להחמיר ולומר שלא מספיק לעשות כך אלא צריך לגרור שניהם דבין הגג ובין הירך נעשו בפסול. [מרן ומקורו בתשובת הרשב"א. משנ"ב ס"ק ע"ה (עיין בספר)].

261. האם בוא"ו שעשאה כמין רי"ש ג"כ הדין כנ"ל ?
תשובה : כן. [ס"ק ע"ו (מוסכם באחרונים)].

262. האם הדין כך גם בגג של כ"ף פשוטה שעשאו רחב עד שנראה כדלי"ת או רי"ש?
תשובה : כן. [משנ"ב ס"ק ע"ז וביה"ל ד"ה ורי"ש (יש דיון באחרונים)].

263. במקרה הנ"ל כיצד יתקן, ומה יעשה בכ" פשוטה של שם השם ?
תשובה : ימשוך הרגל עד שיהיה כפלים כמו הגג ואם אין לו מקום מסיק הביה"ל דימחוק הכל. ובשם השם די במחיקת הגג. [ביה"ל ד"ה ורי"ש (יש דיון באחרונים)].

264. אם כתב רי"ש ועשה בו אח"כ תג כעין דלי"ת, כיצד מתקן ?
תשובה : מספיק שיגרור הגג או הירך עם התג ויכתבנו כמין רי"ש. [ביה"ל ד"ה משום (מוסכם באחרונים ועיין בספר)].

265. אם נדבקה אות לאות שפסול האם יש הבדל בין שנדבק בשעת כתיבה או אח"כ ?
תשובה : אין הבדל. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד].

266. מה הדין אם כתב תיבת לו ונדבק הוא"ו בקצהו למטה להלמ"ד
נגיעה כל
תשובה : פסול. [ס"ק ע"ח].
דהו?

267. מה הדין אם נתפשטו האותיות מכח לחות הדיו שנקרא גיפלאסין
עד שנראין כדבוקין ומ"מ נראה שאין האותיות דבוקות ?
תשובה : כשר. [ס"ק ע"ח (מוסכם באחרונים)].

268. אם רגלי האותיות או גגן או אמצען מגיע לסוף הקלף בלי היקף גויל,
האם יכול לגרר קצת ?
תשובה : כן. [ס"ק ע"ט (מוסכם באחרונים)].

269. נדבקו אות לאות או שרגלי האותיות וכו' מגיע לסוף כשגורר לעשות
היקף גויל האם יש בזה חשש שלא כסדרן ?
תשובה : אין חשש, כי אין מוסיף בגוף האות. [ס"ק ע"ט].

270. מדוע בכל הנ"ל אין בעיה של חק תוכות ?
תשובה : כיון שלא משתנית צורת האות ע"י הדבקות. [ס"ק פ' (מוסכם
באחרונים)].

271. האם מותר להפריד וא"ו שנדבקה בסופה לנו"ן כפופה שלפניה
דיבוק עב עד שנראית כטי"ת לתינוק ?
תשובה : אסור משום חק תוכות. [ס"ק פ' (מוסכם באחרונים)].

272. במקרה הנ"ל כיצד מתקן ?
תשובה : צריך לגרור את הוא"ו וגם את הנו"ן. [ס"ק פ' (יש דיון
באחרונים)].

273. מה הדין אם כל אורכה של האות דבוקה לחברתה ?
תשובה : לא מועיל תיקון והפר"ח מיקל בזה. [ס"ק פ"א (ובאחרונים
חלקו)].

274. אם נעשה דיבוק בין אות לאות קודם שנגמר האות וגמר האות
בפסול האם מועיל להפריד ?
תשובה : לדעת מרן כן ולשערי אפרים והגר"א אין להקל בזה רק בתו"מ
שכתבם כבר אבל בס"ת או בתו"מ שלא כתב עדיין אין להקל. [ביה"ל
ד"ה ואם (יש דיון באחרונים)].

275. אם נגעו רגלי הה"א והקו"ף בגג כיצד יתקן ?
תשובה : יגרור הרגל כולו ויחזור ויכתבנו ואם הפריד הדיבוק בלבד פסול
משום ח"ת. [מרן ומקורו ברשב"א ועוד, משנ"ב ס"ק פ"ד ופ"ה (מוסכם
באחרונים)].

276. מה הדין במקרה הנ"ל כשיש הפסק דק כחוט השערה בין הרגל לגג ?
תשובה : כשר. [ס"ק פ"ב (מוסכם באחרונים)].

277. מה הדין במקרה הנ"ל אם נגעו רק כחוט השערה ?
תשובה : אפי' תינוק קוראו כה"א פסול וצריך לגרור כל הרגל. [ס"ק פ"ג וביה"ל ד"ה רגלי (מוסכם באחרונים)].

278. מה הדין במקרה הנ"ל שנדבק כחוט השערה ונמצא באמצע קריאת התורה ?
תשובה : כשתינוק קוראה לאות אין להוציא ס"ת אחר. [ביה"ל ד"ה רגלי (מוסכם באחרונים)].

279. במקרה הנ"ל שנדבק כחוט השערה לאחר כתיבה וכתב שם קודש אח"כ כיצד יתקן ?
תשובה : אפשר שיכול לגרר הדיבוק וצ"ע. [ביה"ל ד"ה רגלי (יש דיון באחרונים)].

280. מה ההבדל בתיקון בין ה"א לקו"ף שנדבקו רגלם לגגם כחוט השערה לאחר כתיבה ?
תשובה : בה"א צריך למחוק כל הרגל, ובקו"ף די למחוק הרגל עד שיבטלנו מצורת האות. [ביה"ל ד"ה יגרור (מוסכם באחרונים)].

281. מה העצה שכתב בפמ"ג לענין אות ה"א או קו"ף שנדבק רגלם לגגם אחר הכתיבה ?
תשובה : לגרור קצת מהגג עד שהרגל יהיה חוץ לגג ואח"כ שוב ימשוך הגג למעלה מהרגל, וכ"ז כשנדבק אחר כתיבה אך בשעת כתיבה נעשה כל הרגל בפסול. [ביה"ל ד"ה יגרור (מוסכם באחרונים)].

282. מה הדין אם נגע רגל האל"ף בגג האל"ף או פני האל"ף בגג שתחתיה, וכיצד יתקן ?
תשובה : פסול, ויגרור כל מה שנעשה בפסול ויחזור ויכתבנו. [מרן וכדומה לזה כתב באגור ועיין בספר].

283. כיצד יודי"י האל"ף צריכים ליגע בגג ?
תשובה : בדקות שבהם. [ס"ק פ"ו (מוסכם באחרונים)].

284. מה הדין אם ברגל היו"ד העליון נתפשט מעט הדיו ואינו מחובר בדקות כראוי ליופי הכתיבה ונשאר הפרש ראש היו"ד לגג האל"ף ?
תשובה : כשר ואין צריך תיקון. [ס"ק פ"ז (יש דיון באחרונים עיין בספר)].

285. מהם שתי השיטות שהביא במשנ"ב לענין תיקון יו"ד העליון של האל"ף שנדבק בעת הכתיבה, ומה להלכה ?
תשובה : שיטה א' שיגרור רק את היו"ד כולו שיטה ב' לגרור כל האל"ף

כי הכל נעשה בפסול, ולהלכה יש להחמיר כשיטה שניה, ובביה"ל כתב דבדיעבד אם לא גירר את הרגל התחתון אין להחמיר ואם לא גירר את הגג צ"ע. [משנ"ב ס"ק פ"ט וביה"ל ד"ה יגרור הכל (ובאחרונים חלקו)].

286. מה ההבדל בין שעת כתיבה ללאחר כתיבה לענין נגיעת יו"ד התחתון של האל"ף האל"ף בגג האל"ף האל"ף ?
תשובה : לענין פסול אין הבדל אלא ההבדל לענין תיקון שבנגע בעת כתיבה מוחק כל הרגל ולאחר כתיבה מספיק לבטל האות מצורתו. [ביה"ל ד"ה נגע (מוסכם באחרונים)].

287. מה הדין אם נגע קו"ץ השמאלי של היו"ד העליון של האל"ף בגג האל"ף ?
תשובה : כתב במ"א שכשר ובפמ"ג כתב שעכ"פ צריך לתקן ולגרור הדיבוק וא"צ למחוק כל היו"ד. [ביה"ל ד"ה או (יש דיון באחרונים)].

288. מה פירוש בדברי הרמ"א "יוד"י השי"ן והצדי"ק והעי"ן והפ"א שנגעו יותר ממקום דיבוקם", ומה הדין ?
תשובה : שנעשו קו ישר בלי ראש ואין בהם צורת יו"ד, ודינם שפסולים אך אין מזיק אם נתעבה הקו מעט. [רמ"א ומקורו בב"י סי' ל"ו, משנ"ב ס"ק צ"א].

289. מה הקשה בלבושי שרד על דין גרירת יוד"י האותיות שנדבקו הנ"ל ?
תשובה : מדוע צריך לגרור הרגל הרי כל זמן שלא כתב אחר זה יכול לעבות קצת למעלה את היו"ד עד שיהיה ראש חדש כהוגן. [ס"ק צ"א].

סעיף י"ט

290. מה צריך לומר בתחלת הכתיבה ?
תשובה : אני כותב לשם קדושת תפילין. [מרן ומקורו ברא"ש].

291. מה הדין אם כתב אות אחת ולא אמר כנ"ל ?
תשובה : פסול, ולא מועיל אח"כ העברת קולמוס לשמה. [ס"ק צ"ב (מוסכם באחרונים)].

292. מה פירוש "בתחלת הכתיבה יאמר" וכו' ?
תשובה : בתחלת כל הפרשיות יאמר אני כותב פרשיות אלו וכו'. [ס"ק צ"ב (מוסכם באחרונים)].

293. אם הפסיק בין הפרשיות האם צריך לחזור שוב ולקדש ?
תשובה : מדינא לא צריך אך טוב שיאמר בתחלת כל פרשה. [ס"ק צ"ב (מוסכם באחרונים)].

294. האם צריך לקדש כנ"ל גם בתיקון אותיות הנפרדות ?
תשובה : כן. [ס"ק צ"ג (מוסכם באחרונים)].

295. מה הדין אם הפסיק באמצע ואדם אחר כותב ?
תשובה : צריך האחר ג"כ לומר כנ"ל אף באמצע כשהוא מתחיל. [ס"ק צ"ד (מוסכם באחרונים)].

296. מה הדין אם קידש כנ"ל במחשבה ?
תשובה : פסול אף בדיעבד. [ס"ק צ"ה (יש דיון באחרונים)].

297. מה נכון גם לאמר בתחלת הכתיבה, ולענין מה זה מועיל ?
תשובה : שיוסיף ויאמר וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם, ולט"ז יועיל לענין אם שכח לקדש איזה שם ולל"ח ולברכ"י לא מועיל ובביה"ל העלה שלענין אם הסתפק אם קידש את השם יש להקל. [משנ"ב ס"ק צ"ו וביה"ל ד"ה בתחלת (יש דיון באחרונים)].

298. מה צריך לומר לפני שכותב אזכרה ?
תשובה : שכותב לשם קדושת השם. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד].

299. מה הדין אם קידש בתחלת הכתיבה אך בעת האזכרה לא קידש כלל ?
תשובה : פסול. [ס"ק צ"ח].

300. כשכותב שני אזכרות בלי הפסק, האם צריך לקדש כל שם ?
תשובה : די בקידוש אחד. [ס"ק צ"ז (יש דיון באחרונים)].

301. מה הדין אם קידש האזכרות במחשבה ?
תשובה : למרן פסול ולרמ"א בדיעבד כשר היות שבתחלת הכתיבה אמר הרני כותב לשם קדושת תפילין. [מרן ומקורו בסמ"ג ועוד, רמ"א ומקורו ברא"ש וטור. משנ"ב ס"ק צ"ח וצ"ט (יש דיון באחרונים)].
302. מה הדין אם בתחלה וכן כשכתב את האזכרה קידש רק במחשבה ?
תשובה : פסול. [ס"ק צ"ה וצ"ח (יש דיון באחרונים)].

303. האם יכול לכתוב כשבא לנמנס ?
תשובה : לא יכתוב דאינו כותב אז בכוונה. [רמ"א ומקורו באור זרוע].

סעיף כ'

304. מה צריך הסופר לדקדק, ומדוע ?
תשובה : בחסרות ויתרות שאם חסר או יתר אות פסולים והמניחם מברך ברכה לבטלה ושרוי כל יום בלי מצות תפילין. [מרן ומקורו ברא"ש].

305. איך צריך להיות המתעסק בכתיבת תפילין ותיקונן ?
תשובה : מאוד ירא שמים וחרד לדבר השם. [מרן ומקורו ברא"ש].

306. מה הדין אם חסר אות ולא נשתנתה בקריאתה כגון כתיב מלא וחסר ?
תשובה : פסול. [ס"ק ק' (מוסכס באחרונים)].

307. מה הדין אם חסר רק קוצו של יו"ד ?
תשובה : פסול. [ס"ק ק"א].

308. איזה עוד איסור עובר מי שלא זהיר בכתיבת התפילין (חוץ ממה שמזכיר מרן) ?
תשובה : עוון גזל החמור. [ס"ק ק"ב (מובא באחרונים)].

309. מה הכוונה "לשמה בתפילין" ?
תשובה : לשם קדושת תפילין ולא לשם בעל התפילין. [ס"ק ק"ג].

310. אדם שממהר בכתיבת התפילין כדי להרויח ממון הרבה מה עונשו ?
תשובה : מכיון שהוא מחטיא את הרבים אותו ריוח ילך לאבדון ולדראון ויפסיד נשמתו. [ס"ק ק"ג (מובא באחרונים)].

311. מה שכרו של מי שכותב תפילין טובים וכשרים כפי יכולתו ?
תשובה : שכרו כפול ומכופל וניצול מדינה של גהינום. [ס"ק ק"ג (מובא באחרונים)].

312. על מי נאמר הפסוק "וצדקתו עומדת לעד" ?
תשובה : זה המזכה את הרבים כגון המלמד ליראי השם תיקון תפילין לתקן לאחרים. [ס"ק ק"ג (מובא באחרונים)].

313. מה הדין אם יתר אות בין תיבה לתיבה או בין שיטה לשיטה ?
תשובה : הנו"ב מיקל בזה והשער אפרים מחמיר כהרש"ל. [ביה"ל ד"ה

סעיף כ"א

314. כמה פעמים צריך לקרא כל פרשה אחר שיכתבנה, ואיך יקראנה ?
תשובה : פעמים ושלוש, ויקראנה בכוונה ודקדוק ויקראנה עוד פעם לפני שיתננה בתוך ביתה. [מרן ומקורו בר"י אסכנדרני].

315. מה הטעם צריך לקרא כני"ל ?
תשובה : שאם ימצא אות חסרה פרשה זו וכל מה שיכתוב אחריה יהיו פסולות. [ס"ק ק"ד (מוסכם באחרונים)].

316. מדוע צריך לקרא הפרשה קודם שיתננה בתוך ביתה ?
תשובה : כדי שלא תתחלף פרשה בפרשה. [מרן ומקורו בר"י אסכנדרני].

סעיף כ"ב

317. מדוע צריך לנסות הקולמוס ?
תשובה : כדי שלא יהיה עליו דיו יותר מדאי ויפסיד. [מרן ומקורו בר"י אסכנדרני].

318. מתי צריך לנסות הקולמוס ?
תשובה : קודם שיתחיל לכתוב בהפרשה. [ס"ק ק"ה (מוסכם באחרונים)].

319. מה צריך לזהר קודם שיכתוב השם, ומדוע ?
תשובה : לקרא כל מה שכתב באותה פרשה, כדי שלא יבואו לידי גניזה

על ידו. [מרן ומקורו בר"י אסכנדרני, משנ"ב ס"ק ק"ו (יש דיון באחרונים)].

320. כשצריך לטבול הקולמוס לכתוב בו את השם כיצד יעשה ?
תשובה : יכוין להניח אות אחת מלכתוב קודם השם ויטבול הקולמוס ובאותו אות יתחיל. [ס"ק ק"ז (מוסכם באחרונים)].

321. מה הטעמים להני"ל ?
תשובה : שלא יפסיד השם בריבוי דיו או אולי שער יש על הקולמוס ולא יצא הכתב מיושר וכן מפני שצריך לקדש הדיו לפני כתיבת השם. [ס"ק ק"ז (מוסכם באחרונים)].

322. מה יעשה אם לא הניח אות לפני שכתב שם ה' ?
תשובה : יחפש אחר אות או תג שצריכה דיו וימלאנה וכותב את השם. [ס"ק ק"ו (מוסכם באחרונים)].

323. מה יעשה אם צריך דיו באמצע שכותב את השם ?
תשובה : יטבול באותיות שלפני השם שהם לחים עדיין ויגמור את השם. [ס"ק ק"ז (מוסכם באחרונים)].

324. האם מותר לטבול באותיות השם עצמם ?
תשובה : לא יטבול ויש מקילין כיון שהוא כדי להשלים בו את השם. [ס"ק ק"ז (יש דיון באחרונים)].

325. מה יעשה אם צריך דיו באמצע כתיבת השם והאותיות שלפני השם אינם לחים ?
תשובה : יטבול מחדש ויחפש אות או תג שצריכים דיו דע"ז יתקדש הדיו ואח"כ ימשיך את השם. [ס"ק ק"ז (יש דיון באחרונים)].

326. האם כל הנ"ל לעיכובא או רק למצוה ?
תשובה : רק למצוה. [ס"ק ק"ז (מוסכם באחרונים)].

סעיף כ"ג

327. מנין נלמד דין של כסדרן ומתי אין תקנה משום שלא כסדרן ?
תשובה : שכתוב "והיו" בהוייתן יהו כסדר שנכתבות בתורה יהיו כתובין

ואין תקנה להשלים רק כשמכאן עד סוף הפרשה יש שמות שאינם נמחקין שאל"כ יגרור עד סופה. [מרן ומקורו מכילתא סוף פרשת בא. משנ"ב ס"ק ק"ח וק"ט (מובא באחרונים)].

328. יתר אות אחת האם יש תקנה ליגרור במקרים הבאים: א. בסוף תיבה. ב. בתחלת תיבה. ג. באמצע תיבה? **תשובה**: א. יש תקנה. ב. יש תקנה. ג. תלוי אם כשיגרור יהיה נראה כשתי תיבות, אין תקנה (ועיין לקמן). [מרן ומקורו בר"י אסכנדרני].

329. אם כתב אות יתירה באמצע תיבה ויש לפנייה אותיות בי"ת כ"ף או דלי"ת או רי"ש האם יש תקנה בגרירה? **תשובה**: כן, יגרור האות המיותר וימשוך מעט אותיות הנ"ל עד שיתמלא מקום הגרר. [ס"ק קי"ב (מוסכם באחרונים)].

330. מה הדין אם כתב "שאר" מלא בוא"ו? **תשובה**: יש תקנה ע"י שיגרור הוא"ו ויעבה קצת האות שלפניה ושלאחריה ויזהר שלא יהיה בזה שינוי האות, ולגרור רגל הרי"ש ולהאריכה אסור. [ס"ק קי"ב (מוסכם באחרונים)].

331. מה הדין "במצת" הראשון שדינו להיות חסר וכתבו מלא בוא"ו? **תשובה**: יש להסתפק אם מועיל למחוק הוא"ו ולהאריך הצדי"ק למטה היות שרחוקים הם למלעלה אך עכ"פ אם נראית כב' תיבות פסולה. [ס"ק קי"ב (יש דיון באחרונים)].

332. האם מותר להבליע אות בתוך אות? **תשובה**: כשר ולכתחלה אין נכון לעשות כן כי יש מחמירין בזה. [ס"ק קי"ב (יש דיון באחרונים)].

333. מדוע במחיקת האות המיותרת אין משום חק תוכות? **תשובה**: כי אינו עושה מעשה בגוף התיבות והאותיות. [ס"ק קי"א (מוסכם באחרונים)].

334. מה הדין אם יתר תיבה? **תשובה**: יכול למחוק ולהשאיר חלק עד שיעור ט' אותיות, ואם נשאר שיעור ט' אותיות פסול, אך אם יכול להמשיך אות מהתיבה שלפניה כדי למעט הריוח ואפילו יש שם ה"א או קו"ף יכול להמשיך גגן כדי למעט הריוח ולא יפסלו הפרשיות ואע"פ שעיי"כ לא יהיה רגל ה"א והקו"ף בסופה אין קפידא בדיעבד. [ס"ק קי"י (יש דיון באחרונים)].

335. אם כתב תיבה כפולה איזה תיבה עדיף למחוק? **תשובה**: ימחוק התיבה השניה אך אם קודם תיבה הראשונה יש אות שיכול להמשיכה ימחוק תיבה הראשונה, כדי לחוש לר"ת ששעור פרשה ג אותיות. [ס"ק קי"י (מוסכם באחרונים)].

336. חיסר אות אחת האם מועיל לגרור אותה מלה ולכותבה כראוי ואח"כ ימשיך למחוק מכאן ואילך ?
תשובה : בתחלה כתב בביה"ל שלא מועיל אך חזר בו וכתב שכן מועיל. [ביה"ל ד"ה אין (מוסכם באחרונים)].

337. כתב "השמרו" "השמרו" פעמים כיצד מתקן ?
תשובה : ימחוק הוא"ו של "השמרו" הראשון ואת "השמר" השני ויארץ את הרי"ש של "השמרו" הראשון לוא"ו של "השמרו" השני. [ביה"ל ד"ה ואם (מוסכם באחרונים)].

338. כתב בטעות תיבה שלא שייכת לתפילין האם יכול לצרף חלק ממנה לתפילין ?
תשובה : נשאר בביה"ל בצ"ע. [ד"ה ואם (ובאחרונים הכריעו)].

סעיף כ"ד

339. האם מותר לכתוב על מקום הגרר והמחק אפילו אזכרה ?
תשובה : מותר ואפי' אזכרה. [מרן ומקורו במנחות ל' ע"ב].

340. מה הפירוש גרר ומה פירוש מחק ?
תשובה : גרר כשגוררו משנתיבש ומחק כשמוחקו בעודו לח. [ס"ק קי"ג (מוסכם באחרונים)].

341. מה עדיף לגרור או למחוק?
תשובה : עצה טובה שיגרור. [מרן ומקורו בר"י אסכנדרני. משנ"ב ס"ק קי"ג].

342. מה הדין אם נשאר שום רושם וכתב עליו ?
תשובה : אפילו בדיעבד יש חשש בזה ואפילו תיבה בעלמא שלא אזכרה אסור לכתוב על מקום זה. [ס"ק קי"ג (מוסכם באחרונים)].

סעיף כ"ה

343. נגע רגל האל"ף בגג האל"ף או פני האל"ף בגג שתחתיה או שחיסר יו"ד העליון או התחתון האם יש בתיקון משום שלא כסדרן ?
תשובה : כן. [מרן ומקורו בהגהות מימון. משנ"ב ס"ק קי"ח (מוסכם באחרונים)].

344. רגל הה"א או הקו"ף נוגעים בגגם כחוט השערה האם יש בתיקון משום שלא כסדרן ?
תשובה : כן. [מרן ומקורו ברא"ש. משנ"ב ס"ק קי"ז (מוסכם באחרונים)].

345. צד"י שכתב יו"ד נו"ן או שי"ן שכתבה עי"ן יו"ד או חי"ת שכתבה שני זייני"ן ותינוק קוראה לאות באיזה הפסק יש בתיקון משום שלא כסדרן ?
תשובה : לדעת הפמ"ג אפילו בהפסק דק מן הדק ולביה"ל דוקא שפרידתן ניכר להדיא שנראה כשתי אותיות. [משנ"ב ס"ק קי"ח וק"כ, וביה"ל ד"ה אות (יש דיון באחרונים)].

346. האם במקרה הנ"ל כשיש הפסק דק מן הדק צריך להראות לתינוק ?
תשובה : כתב בביה"ל דאפשר שאין צריך להראות לתינוק שודאי יקרא יפה אך לכתחלה בודאי נכון להראות לתינוק. [ביה"ל ד"ה אחת (עיין בספר מה שכתב בשער הציון למשנת הסופר בענין זה)].

347. מה הדין בני"ל בהפסק הנראה רק כנגד השמש ?
תשובה : כשר אף לפמ"ג ואף הרוצה להחמיר בזה מ"מ מועיל תיקון. [ביה"ל ד"ה אות (מוסכם באחרונים)].

348. אות שנראה לעין כל שאין צורתה עליה האם יש חילוק בין נשתנתה בשעת כתיבה או אח"כ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק קי"ד (מוסכם באחרונים)].

349. מה הדין ביו"ד שחסר לו רגל הימיני, או שי"ן שחסר לו יו"ד אחד ?
תשובה : פסול. [ס"ק קי"ד (מוסכם באחרונים)].

350. מה הדין יו"ד שחסר לו עוקץ השמאלי ?
תשובה : פסול ומועיל תיקון. [ס"ק קי"ח (יש דיון באחרונים)].

351. אות שאין תמונתה עליה אך לא דומה לאות אחרת ואירע שהתינוק קראה לאות האם כשרה והאם מועיל תיקון לענין שלא כסדרן?
תשובה : פסולה, ולא מועיל תיקון. [ס"ק קי"ד (מוסכס באחרונים)].

352. מה הדין בחי"ת שברגל שמאל יש הפסק בין הרגל לגג ונראית כה"א?
תשובה : פסול. [ס"ק קי"ד (עיין בספר)].

353. אות שיש באמצעה הפסק דק ועדיין צורתה עליה האם אפשר לתקנה?
תשובה : פסולה ואפשר לתקנה. [ס"ק קי"ד וקכ"א (מוסכס באחרונים)].

354. מה הדין אם יו"די האלפיי"ן והשיני"ן והעייני"ן ורגלי התוי"ן לא נוגעים בגוף האות ותינוק מכירם?
תשובה : מועיל לתקנם (ועיין לקמן שאלה 358). [מרן ומקורו בהגהות מיימון ועוד. משנ"ב ס"ק קי"ד (מוסכס באחרונים)].

355. כיצד יכול להיות אות שעיקר צורתה עליה ותינוק קוראה לאות ולא מועיל תיקון משום שלא כסדרן?
תשובה : שנפסל בדבר שתיקונו לגרור מקצתו ולכותבו מחדש. [ס"ק קי"ד וקט"ו (מוסכס באחרונים)].

356. האם גם במקרים שכתב הרמ"א בסוף סי' י"ח (יודי השי"ן וכו' שנגעו בגוף האות יותר ממקום דיבוקם) יש בתיקונם משום שלא כסדרן?
תשובה : כן. [ס"ק קט"ז (מוסכס באחרונים)].

357. מה הדין מ"ם שכתבו כ' ו' בלי משיכת התג שביניהם?
תשובה : פסול ולא מועיל תיקון. [ס"ק קי"ט (מוסכס באחרונים)].

358. האם מועיל תיקון לאות שלא נחלקת לשתי אותיות אך יש בה הפסק הניכר להדיא?
תשובה : לפמ"ג לא מועיל ולרעק"א מועיל והעלה בביה"ל לסמוך בשעת הדחק להקל דמהני תינוק. [משנ"ב ס"ק קכ"ב, וביה"ל ד"ה מכירם (יש דיון באחרונים)].

359. מה הדין באות שלא מחלקת לשתי אותיות ויש בה הפסק שאינו ניכר להדיא והראה לתינוק ולא קרא לו אות?
תשובה : אין יכול לתקן, שהולכין אחר תינוק להחמיר. [ס"ק קכ"ב (יש דיון באחרונים)].

360. מה הדין בהפסק הנראה למרחוק, ומה שיעורו?
תשובה : פסול אף לרעק"א ולא מועיל תינוק, ושיעורו לביי שניכר ההפסק במרחק 4 אמות ולבי"ח בריחוק אמה. [ביה"ל ד"ה מכירם (יש דיון באחרונים)].

361. מה ההגדרה של ניכר להדיא ושלא ניכר להדיא ?
תשובה : ניכר להדיא שתיכף ומיד רואים אותו ולא ניכר להדיא שאינה ניכרת עד שמסתכל בה היטב. [משני"ב ס"ק קכ"ב וביה"ל ד"ה אות אחת (יש דיון באחרונים)].

362. האם יש בהפרדת אותיות הדבוקות משום שלא כסדרן ?
תשובה : לא. [מרן ומקורו דיוק בדברי הרא"ש].

363. מה הדין אם החוטרא של החי"ת למעלה אין נוגעים זה לזה ואין הפסק ניכר להדיא ותינוק קוראו שני זייניין?
תשובה : מועיל תיקון. [מרן ומקורו תשובת מהרי"ל (עיין סי' ל"ו ועיין בספר)].

364. האם הויש מי שאומר שהביא מרן חולק על תחלת דבריו ?
תשובה : אין כאן מחלוקת רק חידוש דין. [ס"ק קכ"ג (מובא באחרונים)].

סעיף כ"ו

365. אם אותיות של שם דבוקות האם יכול להפרידם או שאסור משום מחיקת השם ?
תשובה : מותר להפרידם משום שמתקן בזה. [מרן ומקורו במרדכי, משני"ב ס"ק קכ"ז].

366. מה פירוש "דבוקות" שכתב מרן ?
תשובה : היינו שנדבקו האותיות בין למעלה ובין למטה. [ס"ק קכ"ו].

367. האם יש הבדל אם אותיות השם נדבקו בשעת כתיבה או אחר כתיבה ?

תשובה : כן, שדוקא אם נדבקו בשעת כתיבה יכול להפריד אך לא בנדבקו אח"כ. [ס"ק קכ"ו וביה"ל ד"ה אם (יש דיון באחרונים)].

368. מה הדין בספק מתי נדבקו אותיות השם ?
תשובה : מותר להפריד. [ביה"ל ד"ה אם (מוסכם באחרונים)].

369. ממה צריך להזהר אם אותיות השם נדבקו לאותיות אחרות שאינם של השם?

תשובה : שלא יגע הסכין באותה נקודה אחרונה המדובקת עם השם.
[ס"ק (מוסכס באחרונים)].

סעיף כ"ז

370. אותיות ותיבות שנמחקו קצת האם מותר להעביר קולמוס עליהם להטיב הכתב ?
תשובה : אם רישומן ניכר שתינוק יכול לקרותם מותר ולא הוי שלא כסדרן. [מרן ומקורו בתרומת הדשן ועוד].

371. מה הפירוש בדברי מרן שכתב "שנמחקו קצת" ?
תשובה : שהלך מעל האותיות קצת מראה הדיו שלהן. [ס"ק קכ"ח].

372. האם מותר להעביר קולמוס כשבתחלת הכתיבה היה הדיו דומה ללבן שהוכחה מראיתו או לאדום ?
תשובה : אסור. [ס"ק קכ"ח (מוסכס באחרונים)].

373. האם מותר להעביר קולמוס אם קפץ כל הדיו ונשאר רק רושם אדמומית מהחלודה של הדיו ?
תשובה : אסור. [ס"ק קכ"ח (מוסכס באחרונים)].

374. אם נקלף קצת מהדיו ממקצת אורך הוא"ו (למטה) ונשאר רק רושם חלודה וצריך להראות לתינוק כיצד מראה ?
תשובה : מכסה להחלק התחתון שלא יצרפהו התינוק. [ס"ק קכ"ח (מוסכס באחרונים)].

375. האם מותר להעביר קולמוס אם נשאר ממשות הדיו ורק נקלף השחרות העליון ונשאר צבע אדמדם ?
תשובה : לפמ"ג אסור ולחת"ס מותר. [ס"ק קכ"ח (יש דיון באחרונים)].

376. האם כשנעשה כנ"ל בס"ת בשמות הקדושים מותר לעבור בדיו ?
תשובה : לפמ"ג אסור, לחת"ס מותר ודעת המשני"ב כהחת"ס. [ס"ק קכ"ח (יש דיון באחרונים)].

377. נשתנה הכתב לאודם ממש, או רק לאדמומית אך מיד לאחר הכתיבה האם יש תקנה לס"ת זה ?

תשובה : אין תקנה כי לא נכתב בדיו (שאין זה דרכו של סתם דיו) ובשמות ה' לעבור שוב בדיו יש חשש מחיקה. [ס"ק קכ"ח (מוסכם באחרונים)].

סעיף כ"ח

378. במה צריך ליזהר בראש הלמ"ד ?
תשובה : שלא יכנס באויר הה"א, החי"ת, האל"ף, התי"ו והכ"ף פשוטה וכ"ש באויר דלי"ת או רי"ש. [מרן ומקורו בריב"ש ועוד. משנ"ב ס"ק ק"ל וקל"א].

379. האם מה שיש ליזהר בני"ל דוקא אם יגע או אף בלא שיגע ?
תשובה : אף בלא שיגע שאם יגע בלאו הכי פסול משום חסרון הקפת גויל. [ס"ק קל"ב (מוסכם באחרונים)].

380. מה השיעור שצריך ליזהר בראש הלמ"ד ?
תשובה : אפילו כל שהוא. [ס"ק קכ"ט (מוסכם באחרונים)].

381. איזה מקרים הוסיף המשנ"ב שצריך ליזהר בהם גם כן ?
תשובה : כ"ף פשוטה וכדומה שלא תכנס בשורה שלמטה לתוך האות ט' וע' וכדומה. [ס"ק קכ"ט (מוסכם באחרונים)].

382. מה הדין אם נכנס ראש הלמ"ד לאויר אות ה"א חי"ת אל"ף תי"ו וכ"ף פשוטה ?
תשובה : אם יש חשש שנפסדה צורתה צריך להראות לתינוק עיי כיסוי שיטה התחתונה. [ס"ק קל"א וקל"ב עיין בספר (יש דיון באחרונים)].

383. כשמרן כתב כאן "יש ליזהר" מה כוונתו ?
תשובה : רק לכתחלה אבל לא לעיכובא בדיעבד, אך כל זה כשלא נכנס בענין שיפסד צורת האות עי"ז שאם יפסד לא יועיל תיקון בתו"מ משום שלא כסדרה. [ס"ק קל"ב].

384. מה הדין אם נכנס ראש הלמ"ד בתוך חלל דלי"ת או רי"ש ונראית כה"א ?
תשובה : פסול ואין מועיל בזה קריאת תינוק. [ס"ק קל"ב (מוסכם באחרונים), ועיין עוד בספר].

סעיף כ"ט

385. אם אין הפרשיות שגורות בפיו כיצד צריך לכתוב ?
תשובה : מתוך הכתב. [מרן ומקורו במגילה י"ח ע"ב].

386. מה פירוש "אין שגורות בפיו" ?
תשובה : בעת שהוא מתחיל לכתוב מסתמא עדיין אין בקי בקריאתו בעי"פ [ס"ק קל"ג (עיין בספר)].

387. האם כשכותב ע"י מקריא נחשב ככותב מתוך הכתב ?
תשובה : כן. [ס"ק קל"ד].

388. אם מקצת הפרשה שגורה בפיו מה דינו ?
תשובה : מותר לו לכתוב אותו מקצת בעל פה. [ס"ק קל"ד (יש דיון באחרונים)].

389. מה הדין כשהפרשיות שגורות בפיו ?
תשובה : אין צריך לכתוב מן הכתב אך כתב הב"ח דמ"מ מצוה מן המובחר בכל גווני לכתוב מן הכתב. [ס"ק קל"ד (יש דיון באחרונים)].

סעיף ל'

390. האם רשאי לכתוב מי שאינו יודע לקרות, ומה הטעם ?
תשובה : לא, כי בקל יכול לטעות ואינו מרגיש. [מרן ומקורו במסכת סופרים. משנ"ב ס"ק קל"ה (מוסכם באחרונים)].

סעיף ל"א

391. אם אינו כותב מתוך הכתב האם יכול לכתוב בעל פה כשמקרא אותו אחר, ומה הטעם?
תשובה : כן, בתנאי שחוזר הוא וקורא בפיו כל תיבה ותיבה, שמא יטעה. [מרן ומקורו בקומץ ל' ע"א. משנ"ב ס"ק קל"ח (מוסכס באחרונים)].

392. מה הדין במקרה הנ"ל אם שגורות הפרשיות בפיו ?
תשובה : גם כן הדין כנ"ל. [ס"ק קל"ז].

393. האם כשכותב מתוך הכתב והפרשיות שגורות בפיו צריך להוציא בפיו?
תשובה : ממרן משמע שלא צריך, אך באחרונים חלקו דבכל גווני צריך להוציא בפיו. [ס"ק קל"ו (יש דיון באחרונים)].

394. מה הדין בדיעבד במקרה שצריך להוציא בפיו ולא הוציא ?
תשובה : אין נפסל בכל גווני אם לא טעה בכתיבה. [ס"ק קל"ו (מוסכס באחרונים)].

סעיף ל"ב

395. כמה חלק צריך להניח למעלה משיטה עליונה ?
תשובה : כדי גגה של למ"ד ועוד משהוא להיקף גויל, וי"א דלכתחילה יניח עוד כחצי ציפורן. [מרן ומקורו בגמ' מנחות ל"ב ע"א ומשנ"ב ס"ק ק"מ (יש דיון באחרונים)].

396. באיזה כתב משערין הנ"ל ?
תשובה : בכתב בינוני אף שכותב בכתב קטן. [ס"ק קל"ט אך עיין מה שכתב המשנ"ב בסוגריים].

397. כמה חלק צריך להניח למטה לדעת מרן ומה הטעם, ומה שיטת הי"א ?

תשובה : למרן כשיעור כ"ף ונו"ן פשוטה ועוד משהוא להקפת גויל, והטעם שכשיזדמן לו לכותבם שיהיה לו מקום לזה, וי"א שצריך להניח למטה משעור כ"ף פשוטה עוד כדי חצי ציפורן. [כנ"ל, ומשנ"ב ס"ק ק"מ (יש דיון באחרונים)].

398. כמה חלק צריך להניח בסופן ותחלתן ?
תשובה : לדעת מרן אין צריך להניח כלל רק משהוא כדי הקפת גויל אך כתב הרמ"א שנהגו הסופרים להניח קצת יותר מהקפת גויל ויש מחמירים להניח בתחלה כדי לגלול כל הפרשה. [מרן ומקורו ברא"ש, רמ"א ומקורו באגור. משנ"ב ס"ק קמ"א וקמ"ב (יש דיון באחרונים)].

399. כמה צריך להניח בין תיבה לתיבה ?
תשובה : כמלא אות קטנה שהיא יו"ד. [רמ"א משנ"ב ס"ק קמ"ג (מוסכם באחרונים)].

400. מה הדין אם לא הניח כנ"ל בין תיבה לתיבה ?
תשובה : בדיעבד אין לפסול אא"כ נראית כתיבה אחת לתינוק דלא חו"ט. [ס"ק קמ"ג (מוסכם באחרונים)].

401. כמה צריך להניח בין שיטה לשיטה ?
תשובה : כמלא שיטה וי"א שאין צריך להניח אלא בס"ת וכן נהגו הסופרים שאין מדקדקין בזה. [רמ"א, משנ"ב ס"ק קמ"ד (יש דיון באחרונים)].

402. כמה צריך להניח בין אות לאות ?
תשובה : כחוט השערה. [רמ"א].

403. מה הדין בדיעבד אם הניח בין אות לאות יותר מהשעור הנ"ל?
תשובה : אין לפסול אא"כ נראית התיבה חלוקה לשתים. [ס"ק קמ"ה (מוסכם באחרונים)].

404. כמה צריך להניח בין פסוק לפסוק ?
תשובה : לרמ"א יניח מעט חלק אך למ"א ועוד אין להניח יותר מבין תיבה לתיבה. [רמ"א ומשנ"ב ס"ק קמ"ו (יש דיון באחרונים)].

סעיף ל"ג

405. כיצד יעשה השורות ?
תשובה : שוות שלא תהא אות אחת נכנסת או אות אחת יוצאת. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד. משנ"ב ס"ק קמ"ז (מוסכם באחרונים)].

406. מה הדין לכתוב ג' אותיות שהם מעוט תיבה חוץ לשיטה ?
תשובה : ממרן כאן משמע שאסור וביר"ד פסק מרן כהרמב"ם שמותר ורק רוב תיבה אסור, ובש"ך פסק להחמיר כמרן כאן ובא"ר כתב שעכ"פ בתפילין יש להחמיר. [משנ"ב ס"ק קמ"ח (יש דיון באחרונים)].

407. אם כתב ג' אותיות חוץ לשיטה האם יש הבדל בין תחלת שיטה או סופה ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק קמ"ט (יש דיון באחרונים)].

408. אם כתב תיבה שלמה חוץ לשיטה האם פסל ?
תשובה : כל שניכר שהיא נקריית עם אותה שיטה ולא עם העמוד שבצדה לא פסל. [ס"ק ק"נ (מוסכם באחרונים)].

סעיף ל"ד

409. האם מותר לכתוב חוץ לשיטה ב' אותיות שהם תיבה אחת ?
תשובה : לא. [מרן ומקורו בקומץ ל' ע"ב].

410. האם מותר לכתוב חוץ לשיטה שתי אותיות מתיבה בת שלש אותיות ?
תשובה : כן ולהרמב"ם נחלקו המ"א והגר"א אי שרי. [ס"ק קנ"א וביה"ל ד"ה תיבה (מוסכם באחרונים)].

411. האם מותר לכתוב חוץ לשיטה אות אחת מתיבה בת שתי אותיות ?
תשובה : מותר. [ביה"ל ד"ה שתי (מוסכם באחרונים)].

סעיף ל"ה

412. מה צריך להקפיד בכתיבת שם השם ומדוע ?
תשובה : שיהיה כולו בתוך הדף ולא יצא ממנו כלל חוץ לשיטה והטעם כי מה שיוצא חוץ חשוב כתליה וקיי"ל דמקצת השם אין תולין. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד, משנ"ב ס"ק קנ"ד].

413. האם הדין הנ"ל גם בשאר שמות שאינם נמחקין ?
תשובה : כן. [ס"ק קנ"ב (מוסכס באחרונים)].

414. מה הדין בדיעבד אם יצא מאותיות השם חוץ לשיטה ?
תשובה : יש מכשירין ויש פוסלין. [ס"ק קנ"ג (יש דיון באחרונים)].

415. תן כמה אפשרויות לתיקון אם יצא מאותיות השם חוץ לשיטה ?
תשובה : א. לגרוד כל השורות העליונות (בס"ת) וימשוך את האותיות שיהיו שוות עם השם. ב. אף בתו"מ אם יש בסוף שורות העליונות אותיות שיכול למושכן כגון ב' ד' ר' ימשוך אותן להשוותן עם השם. ג. אם כתב רק שורה אחת ובשורה שניה משך השם חוץ לשיטה יעשה שרטוט אחר שוה עם השם ויגמור העמוד לפי השרטוט החדש. [ס"ק קנ"ג (מוסכס באחרונים)].

416. אותיות הנטפלות אחר השם האם צריך להקפיד שלא יצאו חוץ לשיטה ?
תשובה : לכתחלה יקפיד שלא יצאו ובדיעבד כשר לכו"ע. [ס"ק קנ"ג (מוסכס באחרונים)].

417. האם מותר להוציא רוב אות אחת משם השם חוץ לשיטה ?
תשובה : לא. [ס"ק קנ"ד (מוסכס באחרונים)].

418. מה הדין אם הוצרך להוציא מקצת אות אחת משם השם חוץ לשיטה ?
תשובה : ליתן לן בה. [ס"ק קנ"ד (יש דיון באחרונים)].

419. מה הדין אם הוציא כל השם חוץ לגליון העמוד ?
תשובה : הבנ"י והגר"א הכשירו בדיעבד והגרע"א מחמיר. [ס"ק קנ"ד (מובא באחרונים)]

סעיף ל"ו

420. כיצד צריך לעשות פרשיות התפילין לדעת מרן, ומה הטעם ?
תשובה : כל הפרשיות פתוחות חוץ מפרשה אחרונה "והיה אם שמוע" והטעם מפני שכך הם כתובות בתורה. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד, משני"ב ס"ק קנ"ו (הטעם מובא באחרונים)].

421. תן דוגמא של פרשה פתוחה לכו"ע ?
תשובה : כשמניח מקום חלק כדי ט' אותיות בסוף השיטה ומתחיל פרשה שלאחריה בראש השיטה הבאה. [ס"ק קנ"ה וקס"ב (מוסכם באחרונים)].

422. האם גם בתש"ר צריך להקפיד בפתוחות וסתומות, ומה הדין אם התחיל של ראש באמצע שיטה או אם לא הניח חלק ט' אותיות בסוף כל פרשה?

תשובה : אין צריך להקפיד אך נהגו לכתחלה להקפיד בזה, ואם התחיל כל פרשה באמצע שיטה כתב הפמ"ג דיש להחמיר בזה אף בדיעבד היות ובאותו קלף ניכר שהיא סתומה אך אם לא הניח ט' אותיות בסוף כל פרשה כתב בביה"ל דיש להקל. [ס"ק קנ"ה וביה"ל ד"ה יעשה (יש דיון באחרונים)].

423. מדוע פרשת קדש נקראת פתוחה בתפילין והרי אין בשורה שלפניה ריוח ט' אותיות כמו שנכתבה בתורה ?
תשובה : כיון שהיא מתחילה בראש שיטה ואין כתוב לפניה כלום וממילא אין כתב אחר סותמה. [ס"ק קנ"ו (מוסכם באחרונים)].

424. "אם שינה פסול" (מרן) האם יש הבדל בין שעשאה מסתומה פתוחה או מפתוחה סתומה ?
תשובה : לא. [ס"ק קנ"ז].

425. מה טעמם של היש מכשירין בדיעבד בכולן פתוחות ?
תשובה : כיון שבתורה פרשת "והיה אם שמוע" אינה סמוכה לפרשת "שמע" ויש ריוח גדול ביניהם א"כ אין זה נחשב שינוי מה שהריוח ביניהם פתוח ולא סתום. [ס"ק קנ"ח (הטעם מובא באחרונים)].

426. האם היש מכשירין מודים שבג' פרשיות הראשונות שעשאם סתומות שפסול ?
תשובה : כן. [ס"ק קנ"ט (מוסכם באחרונים)].

427. האם ליש מכשירין כשר אף אם אין ריוח כלל בין "והיה אם שמוע" "לשמע" לא בדף של "והיה אם שמוע" ולא בדף של "שמע" ?
תשובה : לא, כיון שזה שינוי גמור שלא נחשב כב' פרשיות אלא כפרשה אחת ופסול לכו"ע. [ס"ק קנ"ט (מוסכם באחרונים)].

428. האם בסוף פרשת "והיה אם שמוע" צריך להניח ריוח ?
תשובה : אין צריך, וכן נוהגים לסיים "על הארץ" בסוף השיטה [ס"ק קנ"ט (מוסכם באחרונים)].

429. כיצד מנהג הרמ"א בפתוחות וסתומות, ומדוע ?
תשובה : כולן פתוחות, והטעם שנהגו כן הואיל ומעיקר הדין כשר בדיעבד בכל עניין וא"א לעשותה סתומה לד"ה יש להחזיק במנהג הזה כדי שלא להוציא לעז על מנהג הראשונים. [ס"ק ק"ס (הטעם מובא באחרונים)].

430. להולכים בשיטת הרמ"א איך ינהגו ?
תשובה : המ"א בשם הל"ח כתבו שיש להחזיק במנהג הרמ"א מטעם הנ"ל אך מהלבוש והגר"א משמע שיותר טוב לעשות כהשו"ע. [ס"ק ק"ס (עיין בספר)].

431. כיצד יעשה בתפילין דר"ת להשו"ע?
תשובה : יעשה פרשת "קדש" ו"והיה כי יביאך" שיתחילו בראש השיטה ובסוף קדש יניח חלק ט' אותיות ובסוף "והיה כי יביאך" לא יניח חלק ואם מניח הוא פחות מט' אותיות ואח"כ מתחיל פרשת שמע בקצה הקלף בעמוד הרביעי. [ביה"ל ד"ה לדעת (מובא באחרונים)]

432. כיצד יעשה בתפילין דר"ת להרמ"א ?
תשובה : יעשה כולם פתוחות כמו בתפילין של רש"י ויניח ט' אותיות אחר "על הארץ" ומתחיל "שמע" בתחלת העמוד. [ס"ק קס"א (יש דיון באחרונים)].

433. כיצד המנהג שכתב מרן בעשיית הפרשיות ?
תשובה : שלש הפרשיות הראשונות מתחילין בראש השיטה ובסוף "קדש" ו"והיה כי יביאך" מניחין חלק כדי ט' אותיות ובסוף "שמע" אין מניחין ואם מניחין פחות מט' אותיות, ו"והיה אם שמע" מתחיל באמצע שיטה עליונה ומניח לפניו חלק כדי ט' אותיות. [מרן, עיין בב"י].

434. מה הדין אם שכח להניח בסוף "קדש" ו"והיה כי יביאך" כדי ט' אותיות, וכיצד יעשה?
תשובה : בלבוש כתב שפסול ובא"ר כתב שבכה"ג יתחיל לכתוב פרשה הבאה בתחלת שיטה שניה, דהוי פתוחה להרמב"ם והמשנת אברהם כתב שיתחיל בתחלת שיטה שלישית, ובדיעבד העלה בביה"ל שאם השאיר רק שיטה אחת כשר. [ביה"ל ד"ה מניחים (יש דיון באחרונים)].

435. מה הדין אם השאיר ט' יודיין ואכלוהו עכברים ?
תשובה : בפמ"ג הסתפק בזה אף בתש"ר אך בביה"ל העלה שבתש"ר יש להקל. [ביה"ל ד"ה מניחים (יש דיון באחרונים)].

436. מה הדין אם לא התחיל ג' פרשיות הראשונות בראש שיטה אלא הניח מעט ריוח פחות מט' אותיות ?
תשובה : פרשיות אלו נקראות סתומות לרמב"ם ופסולים אף בדיעבד. [ס"ק רת סתומה בתפילין כדעת הרמב"ם דווקא ?
תשובה : כי א"א לעשותה סתומה לכו"ע רק בס"ת אך לא בתפילין שכל פרשה בעמוד א

437. מה הדין בני"ל אם הניח ריוח רק כשיעור אות אחת או שנים ?
תשובה : לפמ"ג י"ל שפסול וצ"ע, אך למאמר מרדכי משמע דאין להחמיר בדיעבד. [ס"ק קס"ב (כן מובא באחרונים)].

438. מה הדין בני"ל אם השאיר ריוח כדי שיעור כתיבת תיבת "אשר" ?
תשובה : פסול. [ס"ק קס"ב (מוסכם באחרונים)].

439. כשהתחיל פרשה פתוחה הניח ריוח אות אחת בתחילת השיטה מה יעשה ? **תשובה :** יראה לעשות גם שאר השורות באופן זה. [ס"ק קס"ב (מוסכם באחרונים)].

440. כיצד משערין כדי שיעור ט' אותיות, ומה להלכה בדיעבד ?
תשובה : משמעות השו"ע כט' אותיות קטנות (יודיין) אך באחרונים כתבו להניח כדי ג' תיבות "אשר" עם הריוח ביניהם דהיינו עוד ב' אותיות קטנות ובדיעבד יש להקל כהשו"ע. [ס"ק קס"ג (יש דיון באחרונים)].

441. באיזה גודל כתב משערין כדי שיעור ט' אותיות ?
תשובה : כפי אותו הכתב. [ס"ק קס"ג (מוסכם באחרונים)].

442. מדוע נהגו לעשות צוחר לכן נהגו כהרמב"ם ששיטתו עיקר. [ס"ק קס"ד (מוסכם באחרונים)].

443. מה חידש ה"ט"ז ?
תשובה : שב"שמע" בסופה יניח פחות מט' אותיות, וכן בתחלת "והיה אם שמוע" והיות ואין ט' אותיות רק ע"י צירוף נקראת סתומה לכו"ע. [ס"ק קס"ד (מובא באחרונים)].

444. האם יש לנהוג כה"ט"ז ?
תשובה : הרמ"ע מפאנו והגר"א פסקו כה"ט"ז וכן משמע מהפמ"ג שגם הוא נהג לעשות כך אמנם הגר"ז כתב שלכתחלה לא יעשה כה"ט"ז, וכן המאמ"ר מפקפק בדינו של ה"ט"ז וכתב הביה"ל דמ"מ אין למנוע מי

שנוהג כהט"ז. [ס"ק קס"ד וביה"ל ד"ה לדעת (יש דיון באחרונים עיין בספר באורך)].

445. לשיטת הט"ז האם משערין בפחות מט' אותיות קטנות או גדולות ?
תשובה : באותיות קטנות. [ס"ק קס"ד (יש דיון באחרונים)].
446. כיצד יעשה לפי הט"ז בתפילין דר"ת (לפי שיטת השו"ע דפרשה אחרונה
סתומה ?
תשובה : ישאיר ריוח בסוף והיה כי יביאך פחות מט' אותיות וכן בתחלת
"והיה אם שמע"י יניח פחות מכדי ט' אותיות. [ביה"ל ד"ה לדעת (כן כתבו
באחרונים לשיטת הט"ז)].

447. מה הדין בדיעבד אם שייר בסוף "שמע"י ריוח ט' אותיות גדולות וכן
בתחלת פרשה אחרונה ריוח ט' אותיות גדולות ?
תשובה : כשר, ויש שנהגו כן לכתחלה ונהרא ונהרא ופשטיה. [ס"ק קס"ד
וביה"ל ד"ה ואם (מה שכתב במשנ"ב שכשר יש דיון באחרונים, ומה
שכתב יש שנהגו כן, עיין בס"ק קנ"ח מה שכתבנו)].

448. מה הדין לפי הרמב"ם אם בסוף שמע השאיר כדי ט' אותיות
ובתחלת והיה אם שמוע השאיר פחות מט' אותיות ?
תשובה : הוי סתומה. [ביה"ל ד"ה ואם (יש דיון באחרונים)].

סימן ל"ו

סעיף א'

449. במה צריך לדקדק בכתיבת האותיות ?
תשובה : שלא תשתנה צורת שום אחת מהן ולא תדמה לאות אחרת.
[מרן ומקורו ברא"ש ועוד].

450. מה הדין אם נשתנה צורת האות ע"י נקב או קרע או טשטוש ?
תשובה : פסול. [ס"ק א'].

451. מה הדין אם שינוי הצורה היה רק במקצת האות ותינוק קוראה
לאות ? (עיין שאלה הבאה)
תשובה : פסול, כיון שאנו יודעים שאין צורתה עליה כראוי. [ס"ק ב'
(מוסכם באחרונים)].

452. תן דוגמאות לשינוי צורה רק במקצת האות.
תשובה : כגון שחסר ראש של האל"ף או קו"ץ היו"ד, או שנגעו יוד"י האל"ף בגג האל"ף. [ס"ק ב' (מוסכם באחרונים)].

453. מה הדין אם מקצת האות נדמה לאות אחרת ?
תשובה : בתשובת מהראנ"ח פסל ומדברי הגר"א לא משמע כן וכן כתב בפר"ח. [ס"ק ג' (וכן הסכימו האחרונים)].

454. הסבר דברי הרמ"א "ולכתחלה יכתוב כתיבה תמה".
תשובה : כתיבה תמה ומושלמת בתמונת האותיות כפי מה שלמדוהו מהש"ס וקבלת הראשונים וע"פ הסוד. [ס"ק ד' (מוסכם באחרונים)].

455. הסבר מה כונת הרמ"א "אם שינה בצורת הכתב לא פסל".
תשובה : שלא כתב תמונת האותיות המוזכרים בספרים והכוונה שדבר שאין לו שורש בגמ' אין לפסול בעבור זה. [רמ"א ומקורו ברא"ש, משנ"ב ס"ק ה' (מוסכם באחרונים)].

סעיף ב'

456. כיצד צריכה להיות כל אות ?
תשובה : גולם אחד חוץ מאותיות ה"א וקו"ף. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד].

457. מה צריך להזהר ביו"די האל"ף השי"ן והעי"ן ואחורי הצדי"ק ?
תשובה : שיהיו נוגעות בגוף האות דאם לאו פסול. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד].

458. האם צריך להזהר ביו"די השי"ן והעי"ן בכל הראשים ?
תשובה : כן. [ס"ק ו'].

459. מה הדין אם יש הפסק באמצע האות ?
תשובה : ג"כ פסול שאינה גולם אחד. [ס"ק ז' (מוסכם באחרונים)].

460. אם יש פירוד קל ביו"די האל"ף שאין פרידתו ניכר להדיא האם מועיל קריאת תינוק ?
תשובה : לא מועיל להכשירו כך אך מ"מ מועיל לגבי תיקון. [ס"ק ח' (עיין סי' ל"ב ס"ק נ"ב)].

461. האם בני"ל יש חילוק בין שעת כתיבה לאחר שעת כתיבה ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק ח'].

462. אם יש ספק באות אם דומה לאות אחרת, האם מועיל תינוק ?
תשובה : כן. [ס"ק ח' (עיין סי' ל"ב ס"ק נ"ב)].

463. מה הדין בנקודה שלמטה בגי' או הנקודה בפ"א או רגל התי"ו שלא נגעו
תשובה : פסול. [ס"ק ט' (מוסכם באחרונים)].
באות?

464. מה צריך להזהר באותיות ה"א וקו"ף ?
תשובה : שלא יגע הרגל בגג שאם נגע פסול. [מרן ומקורו במנחות כ"ט ע"ב והבונה ק"ד ע"א ובראשונים].

465. כמה צריך להיות ההפסק בין רגלי ה"א והקו"ף לגגם לכתחלה ?
תשובה : בכדי שאדם בינוני יכירנו היטב מעל ס"ת שע"ג הבימה כשהוא קורא בו, ולא ירחיקנו מעובי הגג. [ס"ק י' (מוסכם באחרונים)].

466. מה הדין נגע רגל הקו"ף ביריכו שבצידו כחוט השערה ?
תשובה : פסול. [ס"ק י"א (מוסכם באחרונים)].

467. מה הדין בני"ל אם נעשה הדיבוק לאחר כתיבה ?
תשובה : תמיד פסול ויכול לתקן בתו"מ רק אם עדיין לא כתב אח"כ.
[ס"ק י"א (יש דיון באחרונים)].

סעיף ג'

468. איזה אותיות צריך לתייג ?
תשובה : שעטנ"ז ג"ץ צדי"ק כפופה ונו"ן פשוטה. [מרן ומקורו מנחות כ"ט ע"א. משנ"ב ס"ק י"ג (מוסכם באחרונים)].

469. האם יש הבדל בתיוג בין ס"ת תפילין ומזוזות ?
תשובה : אין הבדל. [ס"ק י"ב (עיין בספר)].

470. כיצד עשיית התגין ?
תשובה : שלשה תגין קטנים ודקין כחוט השערה זקופות על האותיות. (עיין לקמן). [ס"ק י"ב (יש דיון באחרונים)].

471. היכן מניחים את התגין, וכיצד נוהגין ?
תשובה : אחד מימין אחד משמאל ואחד למעלה וי"א שלשתן מלמעלה וכן נוהגין. [ס"ק י"ב (מוסכם באחרונים)].

472. אותיות שיש להם כמה ראשים על איזה ראש מניח התגים ?
תשובה : על ראש השמאלי ביותר. [ס"ק י"ג (מוסכם באחרונים)].

473. האם מספיק לעשות התגין כעין קו דק או כעין זי"ן ?
תשובה : מספיק כעין קו דק וכן יש נוהגים אך טוב לעשות כעין זי"ן אך שיהיו קטנים ודקים מאוד. [ס"ק י"ב (עיין בספר)].

474. מה נהגו הסופרים ?
תשובה : לתייג אותיות אחרות חוץ משעטנ"ז ג"ץ, והם מוזכרים בראשונים. [מרן ומקורו ברא"ש ועוד משנ"ב ס"ק י"ד].
475. כיצד יעשה התגין שנהגו הסופרים ?
תשובה : תגין גדולים אך שיהיו דקין שלא יתקלקל האות עי"ז. [ס"ק י"ד (עיין בספר)].
476. באיזה אותיות צריכים להזהר במיוחד בתיוג ?
תשובה : אותיות וא"ו ויו"ד. [ס"ק י"ד (מוסכם באחרונים)].
477. האם נכון להוסיף תגין באותיות שלא מוזכרים בש"ס ובראשונים, ומה הדין אם הוסיף ?
תשובה : אין נכון להוסיף ואם הוסיף לא עיכב ובתנאי שיהיו מחוברים לאות. [ס"ק י"ג (מוסכם באחרונים)].
478. מה הדין אם התג לא מחובר לשם ה' האם מותר למוחקו ?
תשובה : כן. [ס"ק י"ג (עיין לקמן)].
479. מה הדין אם התגין מחוברים ונראין כעין עי"ן או שי"ן ?
תשובה : פסול. [ס"ק י"ג (יש דיון באחרונים)].
480. מה החשש אם התג לא מחובר לאות ?
תשובה : היד אפרים הבין ברמ"ע דהוי כיתרון אות בין השיטין והלבושי שרד הבין ברמ"ע דהוי חסרון בהקפת גויל. [ס"ק י"ג (יש דיון באחרונים)].
481. במקרה שהתג לא נוגע באות האם מועיל לחברם לאות ?
תשובה : אם בשעת כתיבה לא היה מחובר ליד אפרים לא מועיל וללבושי שרד מועיל, ואם נעשה לאחר כתיבה ליד אפרים מועיל תיקון וצריך לתקן וללבושי שרד כשר כך, ולכתחלה יש להחמיר כהיד אפרים. [ס"ק י"ג (יש דיון באחרונים)].
482. מה הדין אם כתבן מומחה וכעת רואים שהתג לא מחובר ?
תשובה : תלינן שנפרד אחר שכתב. [ס"ק י"ג].
483. מה הדין אם לא תייג כלל ?
תשובה : לדעת מרן כשר ולב"ח פסול והגר"א מביא הרבה פוסקים שמחמירים ויש להחמיר כהב"ח והגר"א. [ס"ק ט"ו (עיין לקמן)].
484. האם מועיל לעשות תגין אף לאחר הכתיבה ?
תשובה : כן דבלא תגין נמי צורתה עליה. [ס"ק ט"ו (מוסכם באחרונים)].

485. מה הדין אם עשה ראש האות למעלה עגולה ולא תייגה ?
תשובה : משמע מהב"י דאין להקל אפילו בדיעבד לפי פירוש הרא"ם אך צ"ע כי לרמב"ם לכאורה יש להקל. [ס"ק ט"ו (ובאחרונים חלקו)].

486. מה הסוד שבאותיות שעטנ"ז ג"ץ ?
תשובה : אותיות שט"ן ע"ז ב' מקטרגים גדולים וכן ג"ץ הוא שם מקטרג אחד, והתגין שעליהם הם כמו חרב וחנית להנצל מהם. [ס"ק ט"ו (מובא באחרונים)].

תושלב"ע

מקצת דרשות וסיפורי חיזוק בענין תפילין

וכאן יבואר :

- משורשי מצות התפילין.
- מדוע אסור להסיח דעת מהתפילין ? (על פי הדרש).
- מדוע אם חסר אפילו קוצו של יו"ד נפסלו התפילין ? (על פי הדרש)
- מדוע פרשת תפילין נאמרה במצרים ? (כנ"ל).
- מדוע נכתבין התפילין דוקא כסדרן ? (כנ"ל).
- מדוע נכתבין התפילין דוקא בקלף לצד הבשר ולא בדוכסוסטוס לצד השער?
- "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" אלו תפילין שבראש, על מי זה נאמר ? (כנ"ל)
- בענין תפילין בישראל שהצילו את הקבלן היהודי מדרום אפריקה.
- עצה שנתן מרן הגר"ש אלישיב שליט"א לאברך שגילה פתאום שלא הניח תפילין מעודו.
- חיזוק מהחפץ חיים בענין לימוד הלכות תפילין ומזוזות לכל אדם אע"פ שאינו סופר.

*

*

*

במדרש (תהילים א') נאמר : "אמרו ישראל לפני הקב"ה : רבש"ע אנו רוצין להיות יגיעין בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי, אמר להם

הקב"ה קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה לילה ויום".

כתב בספר שערי הלכה פ"ו: "הרי לנו מכאן מעלת מצות תפילין כי מצות תפילין מהווה עבורנו אות וזכרון ובאמצעותה אנו מחדירים ללבנו את יסודות האמונה הכתובים בפרשיותיה ואת זכרון יציאת מצרים".

וכתב בספר החינוך (מצוה תפ"א – בשינוי לשון קלים): "משרשי המצוה לפי שהאדם בעל חומר ימשך בהכרח אחר התאוה, כי כן טבע החומר לבקש כל ההנאות אליו, אם לא שהנפש אשר חננו האל תמנענו לפי כחה מן החטא אך היות והנפש נמצאת בארץ ורחוקה מגבולה שהיא בשמים לא תוכל להתגבר על כח הרע ויגבר כוחו עליה תמיד לכן היא צריכה להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע (יצה"ר) פן יקום עליה ויהרגה היות והנפש נמצאת בגבולו מתחת ידו ורצה הקב"ה לזכותינו אנחנו עם הקודש וציונו להעמיד שומרים גיבורים סביב לה לתת התפילין בידנו ובראשינו, והכל להזכירנו למען נחדל מעושי ידנו ולא נתור אחר עינינו ואחר יצר מחשבות לבנו ולכן נצטוו עליהם לבל נסיח מהן דעתנו.

* * *

ומובא בספר לב אליהו (ח"א עמ' 38) שמסופר על הגאון ר' אליהו לאפיאן זצ"ל שראה פעם אדם שהחזיק בידו טרנזיסטור קטן וכאשר שמע קול בוקע בתוכו שאל בתמיהה גדולה האם באמת אפשר להפעילו גם בלי חבור של חוט חשמל לשקע?! כאשר נענע בחיוב הוסיף לשאול ומה יקרה אם יחסר במכשיר אפילו בורג קטן הרי בלי ספק שהמכשיר לא יוכל לפעול כלל לא כן? וכאשר ענה הנשאל שנכונים דבריו בזה, אמר לו ולמה אם כן קשה להאמין שכאן על הראש (כך אמר ובשעת אמירה הראה בידו על מקום הנחת תפילין של ראש) מונחת קופסא קטנה המושכת שפע של קדושה ממרום בלי שום חבור הנראה לעין והכל באמצעות הדברים שהיא מכילה בתוכה שהם הפרשיות שנכתבו בתכלית השלימות ובקדושה ואם חסר אפילו קוצה של יו"ד נפגמה הפעולה ונפסק השפע

לא כן ? * *

וכתב בספר ברכת שמעון לפרש מדוע פרשת תפילין נאמרה במצרים, ועל פי דבריו מובן מדוע יש דין שהתפילין צריכות להכתב כסדרן כמובא במנחות (כ"ח ע"א) שהנה יציאת מצרים אנו רואים שהיתה באופן של דילוג היינו שאף שלא היו ראויים עדיין לגאולה מצד היותם שקועים במ"ט שערי טומאה עם זאת פסח ה' על הפתח וזכו לגילויים גדולים של מורא גדול של גילוי השכינה.

וכן פירשו צדיקים את הסימנים בליל הסדר שקודם "קדש" ואח"כ "ורחץ" שלכאורה לפי הסדר היה צריך להקדים קודם סור מרע שזה "ורחץ" ואח"כ עשה טוב שזה "קדש" ולמה עושים להפך, ואמרו שהטעם כיון שבליל הסדר הוא בחינת דילוג שהיות ולעם ישראל היה דילוג כמו שכתבנו כך אנו עושים בליל הסדר רמז לזה. וכן אנו מקדימים אכילת מצה המורה על עשה טוב לאכילת מרור שהוא מורה על הסור מרע כדי

לעשות ג"כ חדש ניסן נקרא "החדש אשר בו ישועות מקיפות" מלשון "החנווני מקיף" שבלייל פסח מקיפים ומקבלים הארות בדילוג שלא כפי המדרגה על מנת שנשיב זאת בעבודה וביגיעה לאחר זמן. ולכן לאחר יציאת מצרים נצטוו עם ישראל על ספירת העומר שהיא עבודת ה' לפי סדר הספרות והמדרגות כדי להחזיר את סדר העבודה הראוי בלי דילוגים.

ולכן ג"כ פרשיות התפילין צריכות להכתב כסדרן שצריכין להיות לפי סדר העבודה של סור מרע שהן "קדש ווהיה כי יביאך" שנאמרו בעת יציאתם ממצרים, ומחציתם "שמע ווהיה אם שמוע" נאמרו במשנה תורה ועיניכם קבלת עול מלכות שמים שהוא בעשה טוב ולכן ניתנה מצוה זו לאחר צאתם ממצרים כדי להחזיר ולהשיב את סדר העבודה הראוי בלי דילוגים.

*

*

*

כאשר נתפס הגרש"ז מלאדי זצ"ל בעל התניא, למלכות לא הותר לבוא עמו לבית האסורים כי אם אחד מנאמני ביתו, ויהי בהיות הבוקר, ביקש הרבי להניח תפילין ולהתפלל הביא לפניו החסיד את הטלית והתפילין ובלבו חרדה באיזה עין יראה שר בית הסוהר הקפדן את הנחת התפילין בתוככי בית האסורים, התעטף הרבי בטליתו הניח את התפילין ועמד לשפוך תפילה לה', לפתע נשמעו צעדי הממונה שהתקרב ובא אליהם, אולם בראותו את בעל התניא בתפילין נרתע לאחוריו באימה וביראת כבוד ושב בפחד לאחוריו, ראה זאת החסיד והבין בליבו שודאי מראה התפילין שעל הרבי שנאמר בהם "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" הרתיעו את הערל והטילו עליו אימה, אף הוא עשה מעשה הניח תפילין ועמד להתפלל בחדר החיצון, בראות זאת שומר האסורים הקים עליו קול צעקה ונזיפה "וכי בית הכנסת אתה עומד לפתוח כאן?" "חלוץ מיד את התפילין הללו!" עשה החסיד כדבריו חלץ את התפילין ניגש אל הרבי ושאלה בפיו: "והרי שנינו ו'ראו כל עמי הארץ את שם ה' נקרא עליך ויראו ממך' אלו תפילין שבראש, ומה טעם לא הועיל הדבר כאשר התפילין היו מונחים על ראשי?" "פשוט", השיב הרבי, "אילו היה כתוב: 'אלו תפילין שעל הראש' היה סגולה בכל תפילין להטיל אימה על כל גוי, עכשיו שדייקו חז"ל 'אלו תפילין שבראש' אין כוונת הדברים אלא כלפי תפילין שנכנסים ומתאחדים עם פנימיות הראש שבשעת הנחתן הרי הוא משעבד את מוחו לעבודתו שזה תכלית המצוה, על תפילין כאלו נאמר 'ויראו ממך'".

והוסיף הרב שאולי זה הטעם שהתפילין נכתבים על הקלף שהוא לצד הבשר בניגוד לדוכסוסטוס שלצד השערות (מנחות ל"ב) להורות שהעיקר הוא להחזיר את קדושת התפילין לפנימיות.

*

*

*

סיפר ד"ר צבי דיסטניק רופא עינים, שמקורב לגדולי ישראל ורבים מתושבי בני ברק מטופלים במרפאתו, נולד בדרום אפריקה וגדל בה עד שעלה לארץ, הוא ורעייתו השאירו שם משפחה עניפה המתחזקת

לאחרונה בקבלת עול תורה ומצוות.
לפתע החלו לפקוד את רעייתו חלומות מוזרים מאוד מספר ד"ר דיסטניק
ניסתי להרגיעה בנוסח חלומות שווא ידברון, אבל החלומות המשיכו
והמשיכו והדבר היה לפלא, בני הזוג החליטו להמתין עד שבלילה אחד
התעוררה האשה מתוך פחד ובהלה ואמרה לבעלה שהפעם אי אפשר כבר
לעבור על הדברים לסדר היום, בחלומה נראה אסון חמור וכבד המתרחש
בדרום אפריקה, והאשה זכרה את כל הפרטים ופרטי הפרטים, גם לאחר
שהתעוררה עדיין פיעם החלום בקירבה ואף פרט לא נישכח. מיד בבוקר
המחרת ניכנס ד"ר דיסטניק אל אחד הרבנים כדי להיוועץ מה לעשות,
הרב שמע את הדברים, וכיון שממש באותו רגע חלץ את התפילין, ביקש
מהרופא להחזיק אותם ולומר פרקי תהילים וכן את הנוסח המודפס
בסוף תפילת מוסף של שלש רגלים "ריבונו של עולם אני שלך וחלומותי
שלך..." יצויין, שהתפילין לא היו של אותו רב, אלא של אחד מגאוני
עולם זכרו יגן עלינו, ובאותו יום שהו במקרה בבית הרב ההוא, והנה
בלילות הבאים פסקו החלומות, היה זה רק תחילתו של הסיפור. שלושה
ימים לאחר מכן מתקשר מדרום אפריקה גיסו של ד"ר דיסטניק ומספר
לו על מעשה ניסים שהיה לו, הגיס הידוע כאחד הקבלנים המומחים
ביוהנסבורג, היה עסוק בימים ההם בהקמתו של מקווה טהרה לקהילת
המרש"א. המקווה ניבנה כמובן על פי כל ההקפדות והחומרות כשהמרא
דאתרא, הרב מנחם כץ, שהיה יד ימינו של הגר"א פייפיר זצ"ל בהנהגת
הקהילה, משגיח על כל הליכי הבניה. באותו בוקר, כשהקבלן היה כבר
בתוך אתר הבניה, יחד עם כמה מפועליו, חדרו למקום שודדים מזויינים
ובאקדחים שלופים ביקשו למסור לידיהם את כל הכסף הנמצא באתר,
מי שיודע כיצד מתנהלים החיים בדרום אפריקה בשנים האחרונות אומר
ד"ר צבי דיסטניק, יודע גם שהשודדים לא ממתנינים עד שקרבנם יוציא
את הכסף, כמי שחיי אדם נחשבים אצלם כהפקר גמור, רח"ל, הם
הורגים אותו במקום ואח"כ גוזלים את כספו. זו תמונת המצב בכל
מקרה של שוד. הפעם לא לחצו השודדים על ההדק, הם אמנם נטלו עימם
את רכבו החדש של הקבלן אותו רכש רק יומיים לפני כן, עם המזומנים
שהיו בתוכו, אבל לאחר מכן ברחו כלעומת שבאו, חייו של בעל הבית
ניתנו לו לשלל. כשנישאל הגיס על ידי ד"ר דיסטניק באיזו שעה התרחש
כל הסיפור, השיב הגיס שהארוע היה בשעה שמונה בבוקר, ובדיוק
באותה השעה היה הד"ר אצל הרב.

*

*

*

סיפר הגאון הרב זילברשטיין שליט"א הגיע אלי אברך ורוחו נסערת
בצורה כזו שלא היה באפשרותי להרגיעו, רק לאחר כמה דקות הצלחתי
בקושי להוציא ממנו כמה מילים והתברר שכאשר מסר את זוג התפילין
שלו לבדיקה, מצא המגיה חסרון של אות באחת הפרשיות, וממילא נודע
לו זה עתה שמיום הכנסו למצוות לא הניח תפילין. האברך בכה ובכה ואי
אפשר היה בשום אופן להרגיעו, הוא שאל כיצד אפשר בכל זאת לתקן
את העוון הנורא, והבטחתי לו שכאשר אעלה לחמי מרן הגר"ש אלישיב
שליט"א, אשאלהו על כך. בנתיים אמרתי לו שישכנע את העולים

החדשים שהגיעו מרוסיה שיניחו תפילין ואז תהיה לו כפרה בכך שבזכותו קיימו יהודים אחרים את המצוה "אם תזכה לשכנע ולו יהודי אחד להניח תפילין, הרי יש סיכויים שבמשך השנים הבאות הוא יקיים בזכותך את המצווה אלפי פעמים, וגם בניו ובני בניו יעשו זאת, והכל יהיה בזכותך, והרי לך כפרה על השנים שלא הנחת תפילין" אמרתי לו. אך כשעליתי למורי – חמי שליט"א אמר לי עצה אחרת, אם רוצה האברך לכפר על הפגם בתפילין שלו, שישתדל לרכוש תפילין לפי כל ההדורים האפשריים, שילמד ויעסוק בשיטות הראשונים והאחרונים כמו הדיו, הקלף וכדו' שילבן את כל השיטות, שיעשה עסק מהלכות תפילין ואז יכופר לו.

*

*

*

הבאנו קצת דרשות וטעמים ממקצת ההלכות המובאות בספר, וכן דברי חיזוק לקנות תפילין כהלכתן שלא ימצא במ ח"ו פסול וע"כ חובה על כל אדם ואדם אפילו שאינו סופר ללמוד הלכות סת"ם ולא רק על הסופר מוטלת החובה ללמוד הלכות סת"ם אלא כל אדם חייב ללמוד הלכות אלו, כדי שידע אם פרשיותיו נכתבו כדין ועל מה להקפיד ומה לבקש מהסופר, כמו שכתב בספר יריעות שלמה פ"ד ה' י"ז ושם בהערה 32 העתיק את דברי החפץ חיים זצ"ל בספרו שם עולם (פ"ז) ששם מבואר במה יקבע אדם את עיקר לימודו וז"ל "אחרי שידוע שתכלית הלמוד היא כדי שיבוא לידי מעשה, אם כן אם לא ילמד אותן הלכות, לעולם לא יבוא לידי מעשה ועלול האדם להכשל בכל עת בביטול מצוות התורה ע"י סיבה זו, וביותר בעניני הפרשיות אם הן נכתבות כדין, ובאמת ראוי לכל ירא שמים שיידע בעצמו, דיני תמונת האותיות וישגיח על פרשיותיו אם נכתבו כדין עכ"ל עיי"ש.

ע"כ התחזקנו ועשינו חיבור בענין זה בלשון קלה וברורה ומקורות בקצרה לכל דין ודין עם סיכומים מגדולי האחרונים ושו"ת חזרה בדיני סת"ם לכל מי שחפץ.

[הדרשות והסיפורים מעותקים מספר "הבית היהודי" ח"א וספר "דורות דרשה" ו"טובך יביעו" ח"ב].

קונטרס ליקוטי אליהו - בעניני "קדושת השם"

שער

שאלות ותשובות בקצרה על ספר קסת הסופר ולשכת הסופר סימנים י'
י"א – י"ב
עם מקורות מהש"ס והראשונים והטושי"ע ונושאי כליו
ובצירוף דעת שאר גדולי האחרונים ואחרוני זמננו בקצרה
וכן מצורף צילום מ"קסת הסופר" בסימנים הנ"ל, כדי להקל על
הלומדים, והערות חשובות לסופרים

לוקט אליהו בני ברק תשס"א
בחסד ה' שמואל עלי

[הערת המו"ל של המהדורה האלקטרונית של הספר - כאן מופיעים
בספר המודפס עוד אוסף נכבד של מודעות הכרת הטוב לנדיבים
ומסייעים וכן מודעות הקדשה לרפואת ולעילוי נשמת וכו' שמחמת
עיצובם השונה יש לנו בעיה טכנית להכניסם במהדורה אלקטרונית זו
ואתכם הסליחה]

פתיחה

יתברך הבורא וישתבח היוצר על רוב רחמיו וחסדיו הגדולים שעשה
עמדי מעודי ועד היום הזה ואשר זיכני לחבר קונטרס שאלות ותשובות
חזרה בלשון קלה וברורה בענין קדושת השם על הספר הקדוש "קסת
הסופר" וכן על "לשכת הסופר" של הרה"ג הרב שלמה גאנצפריד זצ"ל,
בסימנים י' - יא' - יב'. והנה השאלות והתשובות הם על כל סעיף וסעיף
בקסת הסופר ובלשכת הסופר. וכן השתדלתי להביא בקצרה בסוגריים
מרובעות מקור לכל תשובה ותשובה מהגמ' והראשונים והב"י והשו"ע
ונושאי כליו, וכן צינתי במקומות שדעת "הקול יעקב" לחלוק או להסכים

עם דברי "הקסת הסופר", וכן את דעת המשנ"ב במקומות שדיבר בענין זה בסימן ל"ב וכן את ההערות של משנ"ב "איש מצליח", וכן כמעט בכל תשובה ותשובה כתבתי בקצרה את דברי הרה"ג הרב יעקב מאיר שטרן שליט"א מספרו החשוב "משנת הסופר" "וביאור הסופר", הן בהסבר דבריו בפירוש דברי הקסת הסופר והן במקום שמביא פוסקים שחולקים, ומה דעתו בזה, וכן ציינתי הרבה פעמים לעיין בנקודות חשובות שהרב מפלפל בזה בארוכה בביאור הסופר, וכן כתבתי גם כן את דברי הרה"ג שלמה מועלם שליט"א מספרו החשוב "יריעות שלמה" במקומות שדיבר בענין זה.

והנה מטרת הקונטרס הזה היות ובזמן שנבחנו במשמרת סת"ם על הלכות ספרות חזרנו על סימן ל"ב ול"ו במשנ"ב, בחוברת הקדושה שהוציאו משמרת סת"ם שהיה לנו לעזור רב לחזרה למבחן אך כשלמדנו את ההלכות על קדושת השם מספר "קסת הסופר" לא היה לנו חומר חזרה, לכן חברתי לעצמי בסייעתא דשמיא באותו זמן שאלות ותשובות בקצרה לאחר הלימוד בספר "קסת הסופר" וב"לשכת הסופר", וחזרנו בזה אני וחברי הרב יעקב טרב שליט"א ונהננו מזה מאוד, ותוך כדי החזרה הציע לי חברי להוציא קונטרס זה לאור, וחשבתי שבלי נדר ובסייעתא דשמיא לאחר שנסיים את המבחנים אשתדל להוציא חוברת זו.

וחוברת זו יכולה לעזור הן לנבחנים לחזור על החומר לאחר שלמדו את הספר קסת הסופר בפנים (ולכן כתבנו את השאלות והתשובות שהם על קסת הסופר ולשכת הסופר בלבד, בכתב מחוזק) והן לסופרים ותיקים שרוצים לרענן את מה שלמדו ולראות את דעת שאר הפוסקים בענין זה, וכתבתי מקור לכל ספר וספר שהבאתי שע"י כך יוכלו לעיין בספרים בפנים ולראות את ההלכה בכל דין ודין וכמובא בסוגריים מרובעות בקונטרס.

ואמנם ודאי שאין לעיין רק בחוברת זאת ומשם לגשת למבחן, אלא חובה קודם כל ללמוד את הספר קסת הסופר בפנים ואח"כ בשביל שיהיה קל לחזור למבחן יעזור קונטרס זה וכמשלים ומחזק את הלימוד, וכן ה"ה בהערות שבסוגריים כל זה כדי לעזור לנבחנים החדשים ולסופרים הותיקים לדעת מה דעת שאר הפוסקים בענין זה אם חולקים או מסכימים והיכן מקור דבריהם כדי לעיין שם ואח"כ להכריע את ההלכה שהיות והדברים מובאים בקצרה לכן ודאי שאין לפסוק מקונטרס זה עד שיעיינו קודם היטב במקור הדברים.

ואם המעיין ימצא שלא כוונתי ח"ו אל האמת אבקשהו שידון אותי לכף זכות ואם אפשר שיודיעני ואשתדל לתקן הדבר בלי נדר בעתיד.

וכאן המקום להודות ולברך את כל התורמים בחוברת זו בבריאות והצלחה ברוחניות ובגשמיות לעבודת ה' יתברך ובפרט את מתפללי

ביהכנ"ס "ר' יוסף קארו" ברמת אלחנן שבראשם עומד הדיין המפורסם הרה"ג שמעון מלכה שליט"א אשר מוסר שיעורים כסדרם כל יום ובשבת, וכן את הגבאי המסור שמעשיו לשם שמים ר' בנימין אביעזר הי"ו שעזר רבות במימון חוברת זו [ושאר התורמים, מובאים בתחילת החוברת].

וכמו כן הנני ניצב לברך ולהודות למר אבי ומרת אמי הי"ו שגידלוני וחינכוני ועזרו לי ועוזרים לי עד היום שה' ישלח להם רפוא"ש לאורך ימים מתוך בריאות ושלוה, וכן לאחי ואחיותי ובפרט לאחי הגדול ר' יעקב הי"ו שיזכו כולם לבריאות ושלוה ובנים ובנות וכל טוב, ישלם ה' פעלם על כל מה שעוזרים לנו. ובכלל הברכה וההודאה למר חמי וחמותי הי"ו שגם כן עזרו לנו ועוזרים לנו, שיזכו גם כן לאריכות ימים מתוך שלוה ובריאות ולשמוח מן הנכדים והנינים ויזכו כולם לראות את משיח צדקנו בקרוב. וכאן המקום להודות לרה"ג שלמה מועלם שליט"א מחבר הספר "יריעות שלמה" שהקדיש מזמנו היקר לעבור ולעיין בחוברת, והוסיף כמה הערות, פתח דבר וכן נתן לי את הרשות להעתיק מספרו הערות חשובות לסופרים, יהי רצון שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריאות ונחת הוא וכל יוצאי חלציו אמן.

וחובה נעימה לי להודות לראש הכולל טוב הלב ואשר נותן שמחה לאברכים הרה"ג עזריאל כהן שליט"א אשר זכיתי להסתופף בכולל שלו "אוצר החיים", שיזכה לאריכות ימים ושנים מתוך שלוה ונחת וימשיך לתת שמחה לאברכי הכולל עד ביאת גואל צדק אמן. וכן ברכה לכל האברכים החשובים שיזכו להגדיל תורה, וכן לשיבת "תורה והוראה" בת"א שזכיתי ללמוד שם רבות בשנים ובראשם מזכה הרבים עוז ומגדול הרה"ג אליהו שרים שליט"א שה' ישלח לו ולרבנית רפוא"ש, וכן הנני להודות לבנו הרה"ג מתתיהו שרים שליט"א שמשתדל ועושה הרבה בעניני הישיבה ואשר עזר לי והשתדל עבורי בזמן היותי בישיבה ובכולל, וכן לדיין הגדול והמפורסם הרה"ג שלמה עמר שליט"א אב ב"ד בפ"ת וחבר הרבנות הראשית לישראל ומחבר הספרים החשובים "שמע שלמה" אשר זיכנו כל שבוע ושבוע לשמוע שיעורים כסדרם בכולל במשך כמה שנים ואשר הקדיש מזמנו היקר לתת הסכמה לחוברת זו על אף טרדותיו בעניני הקודש ימלא ה' משאלות לבו לטובה מתוך שלוה ונחת אמן. וכן לראש הכולל הרה"ג מיכאל אבו שליט"א ולכל הרבנים הגאונים שליט"א שלימדוני, ולחברי הכולל שלמדו עימי, ובפרט להרב אביגדור גרנשטיין שליט"א שזכינו ללמוד ביחד בחברותא רבות בשנים, וזכינו לגדול יחד בתורה ויראת שמים שיזכה לבריאות וכל טוב ברוחניות ובגשמיות אמן.

וכן לא אשכח מלהודות להרה"ג יצחק אביטן שליט"א מנהל הת"ת החשוב "כנור דוד" בכל אשר עזר והשתדל עבורי. וכן לרב אהרון דוכאן שליט"א שיזכה בקרוב לזרע של קימא. וכן לכל צוות הרבנים ימלא ה' משאלות לבם לטובה אמן.

וכן תודתי נתונה לרב יעקב טרב שליט"א שתרים מזמנו היקר לעבור עימי על החוברת שאלה שאלה והעיר הערותיו בטוב טעם ימלא ה' משאלות לבו לטובה, וכן לשכני הרב חננאל י'. שליט"א שהשתדל לעבור על החוברת ולהאיר עיני בכמה מקומות, וכן להרב יעקב זנדני שליט"א, ולהרב משה קורט שליט"א שעזר בהוצאת החוברת לדפוס, ולרב ניסים מיכאלי שליט"א שעזר לנו בכל עניני המבחנים ובהסכמות לחוברת, ישלם ה' שכרם ושיזכו לבנים ובנות וכל טוב אמן.

וכמו כן אשגר ברכתי לכבוד זוגתי נוות ביתי יפית תליט"א העומדת לעזרתי כל השנים ובמסירות רבה מסייעת לי בעבודת הקודש ובהוצאת חוברת זו, יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידינו לראות את כל יוצאי חלצנו גדולים לשם ולתהילה ולתפארת ומאירים בתורה ויראת שמים אמן.

ובצאתי אפרוש כפי אל ה' בתפלה ותחנונים שלא אכשל בדבר הלכה ואזכה לישב בבית ה', כל ימי חיי בנועם ה' ולא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ונזכה במהרה להתגלות כבוד ה' עלינו בביאת גואל צדק בב"א.

תוכן הענינים

סימן י" - בענין קדושת ה' וכתובתו, ובו י"ח סעיפים ו - 46 שאלות ותשובות.

סימן י"א - בענין איסור מחיקת ה', ובו י"ח סעיפים ו - 69 שאלות ותשובות.

סימן י"ב - בענין הטועה בשם או שאירע בו איזה קלקול איך לתקן, ובו י"ח סעיפים ו - 69 שאלות ותשובות.

שים לב !
כשכתבנו מרן וכן קול יעקב ולא ציינו באיזה סימן, הכוונה לסימן רע"ו ביור"ד, אלא אם כן צויין אחרת במפורש.

שמות המחברים וראשי תיבות העיקריים בחוברת זו

קס"ה - קסת - קס"ה
< לרב - שלמה - קסת
לשכ"ה לשכת הסופר - גאנצפריד - הסופר
זצ"ל

קוי"ע - קול יעקב לרב יעקב חיים סופר זצ"ל

משניב < לרב בה"ל - ביאור הלכה
- ישראל
משנה מאיר
הכהן
ברורה זצ"ל

משנת הסופר, ביאור הסופר, ושער הציון, לרב יעקב מאיר שטרן שליט"א
יריעות שלמה - לרב שלמה מועלם שליט"א

הלכה בירור
ברורה הלכה

סימן

סעיף א'

1. האם צריך לקדש שם מן השמות הקדושים והטהורים שאינם נמחקים, כל פעם לפני שכותבו, או מספיק בתחילת הכתיבה ?
תשובה : צריך לקדש כל פעם לפני שכותבו ולא מספיק בתחילת הכתיבה. [רא"ש הלכות ס"ת סי' ג' וסמ"ג סי' כ"ה ותרומה סי' קצ"ב ונפסק במרן סימן ל"ב סעיף י"ט וכ"כ קווי"ע סימן רע"ו אות ד' ובהלכה ברורה סי' ל"ב סי' פ"ט, ועיין ביאור הלכה בסימן ל"ב ד"ה בתחילת, שאף בדיעבד יש לפסול, וכן הסכים במשנת הסופר ס"ק א' ויריעות שלמה פרק ו' סעיף א' ובהלכה ברורה שם, ועיין בלשכ"ה ס"ק א' שכתב ולא סגי שיקדש כל השמות בהתחלת הכתיבה, וכוונתו לאפוקי משיטת הט"ז ביו"ד סימן רע"ד ס"ק א' שהעלה שבדיעבד מהני אם קידש בתחילת הכתיבה במקרה ששכח לקדש בשעת כתיבת השם, (אך עיין בביאור הסופר ד"ה לשם קדושת ס"ת, שהביא מחלוקת באחרונים בהסבר דברי הט"ז), ומ"מ להלכה כתב בביה"ל שם לסמוך על הט"ז במקרה שנסתפק אם קידש את השם אמנם בהלכה ברורה שם סי' צ"א פסק לסמוך על הט"ז בדיעבד כשידע עכ"פ שכותב שם השם וכמו"ש באור התורה אלול תשס"א סי' ק"מ וכן דעת הגר"מ מאזוז שליט"א שם].

2. אם נתקלקל האות או מקצת האות או אפילו קוצה של יוד המעכב נתקלקל ובא לתקנו האם צריך לקדשו מתחילה ?
תשובה : צריך לקדשו [וכן כתב בקווי"ע אות ד', יריעות שלמה שם. עיין בביאור הסופר ד"ה לשם קדושת השם, בדין בעל מגיה שבא לתקן שם בס"ת או תיקון המעכב בשמות שבתפלין, צריך שיקדש גם לשם קדושת ס"ת או תפילין, וגם לשם קדושת ה'. וכן כתב בהלכה ברורה סי' ל"ב סי' צ"ח. ואם כתב חצי אות שלא לשמה וגמר האות לשמה כשר. יריעות שלמה פרק ה' סי' ה'].

3. מה הדין אם נתשטשו האותיות ומעביר עליהם הקולמוס לחזקם שלא ימחקו יותר
תשובה : תלוי, אם גם אחר שנתשטשו עדיין היה כשר כשמעביר קולמוס אין צריך להעביר לשם קדושת השם, אך אם לא נשאר רק רושם אדמומית פשוט שצריך לעשות זאת לשם קדושת השם. [לשכ"ה אות ד' (א') וכן כתב במשנת הסופר ס"ק ד', ועיין שאלה הבאה]

4. אם נתשטשו האותיות אך עדיין כשרות וחשב שאין זה שם קדש אלא שם חול והעביר עליו קולמוס מה הדין ?
תשובה : יש להחמיר ולומר שנפסל בזה השם [לשכ"ה אות ד' (א'), אמנם עיין במשנת הסופר אות ד' שציין שיש מקילים, וכן דעת מרן דהעיקר כתב התחתון וכמו"ש ביריעות שלמה פרק ה' סעיף י"ג, ונכון עכ"פ להעביר עליו בקולמוס שוב לשמה וכמו"ש בבה"ל ד"ה ואינה, סי' י"ז כן כתבו במשנת הסופר ס"ק ד' ובהלכה ברורה סי' צ"ד].

5. מה המקור לדין שצריך לקדש את השמות קודם כתיבתן ?
תשובה : בגמ' בגיטין נ"ד : דס"ת שלא נכתבו האזכרות לשמן הוא פסול ואינו שוה כלום [רא"ש הלכות ס"ת סימן ד' כמובא בב"י ולשכ"ה ס"ק ב' ועיין במשנת הסופר בהקדמה לסימן י' ובבירור הלכה סי' ל"ב ס"ק ע"ו שהביאו פלוגתא בזה אי הוי מדאוריתא או דרבנן. ועיין ביה"ל בסעיף י"ט ד"ה בתחילת. ועיין בביאור הסופר ד"ה שאינם, שצריך לקדש כל שמות שאינם נמחקים ולא רק בשם הויה ע"ש ועיין בב"י סי' רע"ו שמשמע שרק לכתחלה בענין לכתוב שאר שמות לשמה וכן כתב בחידושי רעק"א אך בשו"ע סי' ב' פסק במפורש שאם לא קידשם אף בדיעבד פסול הגהת הטור החדש ס"ק ח'. ועיין בביאור הלכה סימן ל"ב סעיף י"ט בד"ה בתחלת, שכתב שאם יש לו ספק באיזה שם אם קידש או לא ויודע שבתחילת הכתיבה אמר "וכל האזכרות שבו לשם קדושת ה"י שיש להקל. אמנם עיין בקווי"ע בסימן רע"ד אות ד' שכתב שהנכון שלא יאמר בתחילת הכתיבה כנ"ל, כדי שיהיה זריז וישים אל ליבו בכל פעם לקדש את ה', אך במשנ"ב איש מצליח סעיף י"ט הערה 2 כתבו שאדרבה עדיף לאומרו להועיל היכא שנסתפק אם קידש או לא, וציינו לעיין בהערות שבסוף המשנ"ב איש מצליח שביארו זאת יותר, וכן העלה ביריעות שלמה פרק ו' סעי' ד' ובהלכה ברורה סי' ל"ב סי' צ"א, ומ"מ הוסיף

במשנת הסופר ס"ק א', שבמקרה כזה שהתנה קודם הכתיבה ואח"כ הסתפק אם קידש, נכון שיעבור עליו שוב בקולמוס לקדשו ע"ש].

6. אותיות הנטפלות לה' לפניו האם צריכים קידוש ? (כגון ששכח מלקדש את השם עד לאחר שכתב הנטפל) **תשובה** : לא [לשכ"ה ס"ק ג' יריעות שלמה פרק ו' סעיף ח'].

7. אותיות הנטפלות לה' לאחריו האם צריכים לקדשן ? (וכגון שעבר והפסיק קודם שכתבם וחזר וכתבם סתם או שנמחקו וכתבן בלא קידוש).

תשובה : החת"ס בסימן רע"ד כתב שצריך לקדשן אך בלשכ"ה ס"ק ג' מסתפק בזה ונשאר בצ"ע. [לשכ"ה ס"ק ג'].

סעיף ב'

8. צריך לכתוב אלקים וטעה וחשב שצריך לכתוב אלקינו, וכשנזכר מן הטעות רוצה לעשות מן "הנו" מ"ם סתומה, מותר או אסור ? **תשובה** : אסור היות ו"הנו" לא נתקדשו ואע"פ שהם אותיות הנטפלות לה' (וכ"ש סתם מילה בעלמא שאסור לעשותה תשלום לשם ה') [אמנם עיין במשנת הסופר ס"ק ה' שכתב שכמה פוסקים מקילים בזה ע"ש. ועיי' ס"י י"א שאלה 38 מה שכתבנו ועיין עוד בזה בבירור הלכה ס"י ל"ב ס"ק פ"ו, ועיין לעיל הערה 5].

סעיף ג'

9. כיצד מקדש ? **תשובה** : אומר קודם כתיבתו "הנני כותב לשם קדושת ה'" [אמנם בקווי"ע אות ל"ט כתב לומר כך "הנני כותב שם פלוני ברוך הוא לשם קדושתו" ואם כותב שם הויה יאמר "הנני כותב שם הגדול הויה ברוך הוא לשם קדושתו" ועיין יריעות שלמה פרק ו' סעיף ו' שכתב שתי השיטות ובהלכה ברורה ס"י ל"ב ס' ק' העלה שאין צריך לפרש איזה שם כותב].

10. האם מספיק לחשוב לשם קדושת ה' ?
תשובה : יש אומרים שמספיק (דומיא דתרומה שניטלת רק במחשבה בלא דיבור, משנת הסופר אות ז') ויש לסמוך על זה בדיעבד. [עיין בהערה] [ועיין במשנת הסופר ס"ק ט' שכתב שמסתימת דברי הקסת הסופר משמע שאף אם בתחילת הכתיבה קידש במחשבה וגם בכתיבת ה' קידש במחשבה מ"מ מועיל בדיעבד וכן משמע בלשכ"ה ס"ק ד' אך הרבה פוסקים הסכימו שאין להקל אפילו בדיעבד ורק אם עכ"פ הוציא בפיו בתחילת הכתיבה שהוא כותב לשם קדושת ס"ת או תפילין, ואף שלא הזכיר בתחילה קדושת האזכרות סגי, דמ"מ הזכיר לשם קדושה, רמ"א סימן ל"ב סעיף י"ט, וכן העלה בקו"י"ע אות ב' שכן דעת הגרי"ח שאם חשב בליבו סגי כיון שהוציא בפיו קודם כתיבה וכן כתב במשנ"ב ס"ק צ"ח וכן במשנ"ב איש מצליח סימן ל"ב סעיף י"ט בהערה 5 בשם הקו"י"ע ויריעות שלמה פרק ו' סעיף ג' ובהלכה ברורה ס"י ל"ב ס' צ' כתב להקל במקום צורך גדול, ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה ויש לסמוך. ועיין במשנת הסופר ס"ק ח' ובבירור הלכה ס"י ל"ב ס"ק ע"ו שהביאו מחלוקת אחרונים בהגדרת הלשמה בקדושת השם, האם סגי לחשוב שהוא כותב שמו יתברך או צריך דוקא לחשוב לכותבו לשם קדושה, ומס"ק י' משמע שדעת המשנת הסופר שלא מהני רק לדעת שהוא כותב שם השם, אך מ"מ אם אמר מתחלה וכל האזכרות שבו לשם קדושה יש להכשיר בדיעבד אם חשב שכותב שם ה' ועיין עוד בזה בבירור הלכה ס"י ל"ב ס"ק ע"ו].

סעיף ד'

11. כשלא חשב לשם ה' שפסול, האם מועיל לעבור עליו בקולמוס לשם קדושה?

תשובה : לא מועיל [בדק הבית ושי"ך ס"ק ב' וכן העלו בקו"י"ע אות ג' ובמשנ"ב ס"ק צ"ב דאנן קי"ל כתב על גבי כתב לא מקרי כתיבה עכ"פ להקל וכמו שכתב במשנת הסופר ס"ק י"ב וכן העלה בהלכה ברורה ס"י ל"ב ס' צ"ד ועיין בביאור הסופר ד"ה לא מהני, שכתב שכן לא מהני להוסיף דיו לשמה סביב האות משום שהאות החיצון מתבטל לאות הפסול שכתב מתחלה, וכן באות ה"א משם השם שנדבק לגגה ונראית כחיי"ת וגרר את הנגיעה ונעשה ה"א לא מהני להוסיף מעט במשך אורכו של הרגל השמאלי לשמה כיון שמתבטל התוספת לגבי האות הפסולה שנפסלה משום חק תוכות. ועיין בביאור הסופר ד"ה הרי זה, שכתב להסתפק לגבי סופרים שמקדשים בפיהם אך ליבם בל עימם ולא התכוין כלל למה שאמר, אך עיין ביריעות שלמה פרק ו' הערה 2 שכתב בשם

הגר"מ מאזוז שליט"א שאין לחוש לזה ואין מקום להסתפק בזה, שכיון שאמר לשם קדושת השם נתכוין בדיוק למה שהוא אומר שאם היה חולם ומחשב בענינים אחרים, איך נזכר פתאום לומר כנ"ל בשעה שראה את השם, וע"ש עוד].

12. שם אחד ששכח לקדשו ואינו יודע איזה הוא, מה דין הס"ת ?
תשובה : נפסל כל הס"ת [יריעות שלמה פרק ו' סעיף א' וכתב במשנת הסופר ס"ק י"ג שלא שייך לומר בזה שיתבטל כמו בשאר איסורים שבתורה שהרי יריעה ואותיות התורה הם חשובי ולא בטלי, ועוד ששם שנכתב שלא לשמה הוי כאילו לא נכתב כלל וחסר השם במקום ההוא וכו' ע"ש. וה"ה בשם שספק אם קדשו ולא יודע היכן הוא נפסל כל הס"ת, ובשער הציון ס"ק כ"ב ציין את דברי הבה"ל בסימן ל"ב סעיף י"ט שאם קידש מתחילה כל האזכרות וכעת מסתפק אם קידש מהני מכח ס"ס. ולענין שם שמסופק אם קידשו אותו, האם מועיל לעבור בקולמוס לשמה, יש אומרים שמהני לעבור עליו לקדשו משום ספק ספיקא ויש חולקים, ומהקס"ה בסימן י"ב סעיף ה' משמע להחמיר כן כתב במשנת הסופר ס"ק י"ב (ושער הציון ס"ק י"ט) אמנם בשער הציון ס"ק כ"ב משמע שדעת הרה"ג יעקב שטרן שליט"א להקל בהוספת דיו לשמה בשמות שמסופקים אם קדשם ע"ש].

סעיף ה'

13. היה כותב ב' או ג' שמות האם צריך לקדש כל שם ?
תשובה : לכתחלה צריך לקדש כל שם ובדיעבד סגי בקדושה אחת לכולם אם לא הפסיק ביניהם [ובקו"י"ע אות י' כתב : "שטוב לקדש כל שם ושם בפני עצמו וכן נהגו בבגדאד" וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח סעיף י"ט בהערה מס' 3 בשם הקו"י"ע וכן כתב ביריעות שלמה פרק ו' סעיף י"ט, אמנם במשנ"ב ס"ק צ"ז כתב "די בקידוש אחד", ומשמע אף לכתחלה וכן כתב במשנת הסופר ס"ק י"ד שכן דעת המק"מ ס"ק כ"ו וכן העלה בהלכה ברורה סי' ל"ב סי' ק"ב].

סעיף ו'

14. מהו הטעם שאסור לקדש שם שהוא חול כגון "לא יהיה לך אלהים אחרים" ?
תשובה : כי הוי כמקדיש בעלי מומים למזבח [וכן כתב ברמ"א ביו"ד סימן רע"ו סעיף ב' וכמובא בב"י בשם התשב"ץ ח"א סי' קע"ז. ובהלכה ברורה סי' ל"ב ס' ק"א. ולעניין תיקון עיין לקמן סימן י"א שאלה 62].
15. מה הדין לקדש שם שאינו מורה על אלילים כגון "יש לאל ידי" ?
תשובה : גם כן אסור לקדש. [וכן כתב בקו"ע אות ה'].

סעיף ז'

16. שמות שמסתפקין בהם, מה צריך לעשות ?
תשובה : צריכים ללכת אחר הכרעת רבותינו בזה, ואם גם לרבותינו אין הכרעה, יקדש בתנאי כדלקמן [ועיין בקו"ע אות מ"א - מ"ה שאסף את כל השמות שהם קודש והשמות שהם חול והשמות שיש להסתפק בהם ע"ש].

17. כיצד מתנה ?
תשובה : אומר "הנני כותב לשם קדושת השם אם הוא קודש". [אמנם בקו"ע אות ל"ט כתב לעשות תנאי כפול "הנני כותב שם פלוני אם הוא קודש הריני כותב אותו לשם קדושתו, ואם הוא חול הריני כותב אותו כשאר אותיות שבס"ת", (ובדיעבד שלא עשה תנאי כפול אין חשש משנת הסופר ס"ק י"ח ויריעות שלמה פרק ו' סעיף ז' והלכה ברורה סי' ל"ב ס' ק"א) ואם שכח וקידשו כשר מספק ספיקא, כן כתבו ביריעות שלמה שם הערה 21 ובהלכה ברורה שם ואם לא קידשו כלל ג"כ יש להכשיר אם בתחילה קידש את האזכרות, וכמ"ש ביריעות שלמה שם הערה 21].
18. הרב יד שאול נתן עיצה שבשמות שמסתפקים בהם יכתוב בתחילה בלי לקדש ואח"כ יעבור עם קולמוס פעם שניה ויקדשם, האם זה נכון להלכה ?
תשובה : דעת הקה"ס שלא מהני אלא יעשה תנאי [לשכ"ה ס"ק ה' ועיין עוד בזה בבירור הלכה סי' ל"ב ס"ק פ"ח].

סעיף ח'

19. אם שכח לקדש בתחלה ונזכר קודם שהשלים את השם האם יכול לקדש ?

תשובה : תלוי אם בעת הכתיבה ידע שכותב את השם מהני, אך אם כתב בסתם שלא ידע שזהו שם קודש תו לא מצי לקדשו. עיין חקירה ט' בסוף הקס"ה [ובמשנת הסופר ס"ק כ' כתב שאם גמר את השם ורק את הנטפלים לא סיים לא מועיל אז לקדשם אמנם בהלכה ברורה סיי ל"ב ס' צ"ה, כתב שרק בשאר שמות הקודש מלבד שם הויה מועיל בדיעבד אם קידש קודם שסיים כתיבתו ע"ש].

סעיף ט'

20. מה הם שני הטעמים שצריך להניח אות אחת לפני שכותב שם השם ?

תשובה : א) מפני שחיישינן שמא יהיה על הקולמוס ריבוי דיו או שער ולא יצא הכתב מיושר (מסכת סופרים פ"ה ה"ו ופירוש הרא"ש הלכות ס"ת סימן י" ומרן סעיף ד').
ב) מפני שצריך לקדש את הדיו (וזה נעשה ע"י שכותבים עם הדיו איזה דבר קודש, ברוך שאמר מ"א סיי ל"ב ס"ק כ"ב) וכן כתבו האחרונים. [וכשטובל בדיו, ימתין מלקדש עד שיכתוב האות כדי שלא יהיה הפסק בין הקידוש לכתובת השם, אך בנטפלים לשם יכול לקדש גם קודם כתיבתו משום שהוא מחובר לשם, משנת הסופר ס"ק כ"א. ועיין במשנ"ב סימן ל"ב ס"ק ק"ז שכל דין זה של קידוש הדיו הוי רק לכתחלה ואינו מעכב כמו עצם קידוש השם, וכן כתבו במשנת הסופר ס"ק כ"ב, ובהלכה ברורה סיי ל"ב ס' ק"ה, ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה שצריך].

21. מה הנפק"מ בין הטעמים ?
תשובה : כתב במשנת הסופר (שער הציון ס"ק כ"ט) בשם המק"מ ס"ק ל' שנפק"מ אם טבל הקולמוס לכתוב בו דבר חול וכתב דבר חול ונשאר דיו בקולמוס, לטעם א' יכול לכתוב בו את השם ולטעם ב' לא יכול לכתוב בו את השם].

22. אם לא הניח אות לפני השם וטבל הקולמוס מה יעשה ?
תשובה : יחפש אות או תג שצריכים דיו וימלאם ואח"כ יכתוב את השם.
[ב"י בשם מצאתי כתוב, רמ"א סעיף ד' וכן כתב במשנ"ב ס"ק ק"ז,
ויריעות שלמה פרק ו' סי' י"ב ובהלכה ברורה סי' ל"ב סי' ק"ה].

23. במקרה שלא הניח אות לפני השם האם מותר לכתוב בדיו (שמוכן
לכתוב בו את השם) אות אחרת של חול על איזה מקום אחר ואח"כ
לכתוב את השם ?
תשובה : אסור מפני שדיו זה מוכנת להשם (ש"ך ס"ק ה') [וכן כתב
בקו"ע אות י"ב ויריעות שלמה פרק ו' סי' י"ב, ובהלכה ברורה סי' ל"ב
סי' ק"ה ובמשנת הסופר ס"ק כ"ג כתב שכן כתבו שאר האחרונים].

24. בס"ת שאין צריך להקפיד בדין של כסדרן האם מותר לכתוב מלה
שאחר שם ה' כדי לנסות את הקולמוס ואח"כ יכתוב שם השם ?
תשובה : אסור. [א] מפני בזיון וגנאי לאותיות שמנסה עליהן בקולמוס,
שכעת שכותב שלא כסדרן מוכחא מלתא שלנסות הקולמוס עושה והוי
גנאי ב) יש במילה שמנסה עליה חשש שלא לשמה לשכ"ה ס"ק ו' (וע"ש
שהביא ראיה לטעם השני אך בביאור הסופר ד"ה יחפש, דחה טעם זה
ע"ש)].

סעיף י'

25. אם באמצע כתיבת השם כלתה לו הדיו מה יעשה ?
תשובה : יטבול באותיות שלפני ה' שהם לחים עדיין וישלימו. [ב"י בשם
הגהות מיימון פ"ב הלכות תפילין בשם סמ"ק וכן כתב בקו"ע אות י"ג
ובמשנ"ב ס"ק ק"ז, ויריעות שלמה פרק ו' סי' י"ג ובהלכה ברורה סי' ל"ב
סי' ק"ה].

26. האם מותר להטביל באותיות השם או בנטפלות לה' לפניו ?
תשובה : בנטפלות לה' לפניו מותר, (או אם עדיין לא כתב מן השם רק
האותיות שהן נמחקין כמובא בקס"ה סימן י"א סעיף ו') אך באותיות
השם עצמן אסור. לשכ"ה ס"ק ז'. [וכן כתב בקו"ע אות י"ג אלא אם כן
יצא לו הרבה דיו בכתיבת השם, שאז מותר לו לקחת קצת מהדיו כדי
שלא יפסל שם השם וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח סעיף י"ט הערה 1
בשם הקו"ע, ובהלכה ברורה סי' ל"ב סי' ק"ה, אך במשנ"ב ס"ק ק"ז
הביא שיש מקילין לטבול בהשם עצמו, וביריעות שלמה פרק ו' סי' י"ד
כתב שטוב להחמיר בזה].

27. אם אין לו אותיות לחות כלל מה יעשה ?
תשובה : היות וזה שעת הדחק יטבול בדיו שבכלי, רק שידקדק שלא לקחת רק מעט דיו (משום חשש קילקול) לגמור את השם אבל לא יכתוב אות אחר תחלה דזה הוי הפסק, לשכ"ה ס"ק ז'. [וכן כתב בקו"ע אות י"ד ויריעות שלמה פרק ו' סי' י"ד ובהלכה ברורה סי' ל"ב סי' ק"ה ובשער הציון ס"ק רפ"ב אמנם במשנ"ב ס"ק ק"ז כתב שיטבול בכלי ויחפש אות או תג שצריכים דיו ועיין במשנת הסופר ס"ק כ"ד].

סעיף י"א

28. קודם שיכתוב את השם מה צריך לעשות ?
תשובה : יכין לבו, ואם צריך לרוק או לנקות חוטמו יעשה זאת מקודם וינקה את ידיו ויקדש את השם ויכתוב בכונה זכה וצלולה. [וכן כתב בקו"ע אות ט"ז ויריעות שלמה פרק ו' סי' י', ועיין משנת הסופר ס"ק כ"ו שכתב שאף שקידשו בפיו קודם כתיבתו מ"מ יש לכוין במחשבתו במשך כתיבת השם שהוא כותבו לשם קדושת שמו יתברך, ועיין בשער הציון ס"ק ל"ח שמ"מ אין זה לעכובא וכמו שכתב בחזון איש סי' ו' ס"ק י"ג שכיון שקידש קודם הכתיבה חל בזה הקדושה ואף אם הוא טרוד במחשבות זרות לית לן בה, ועיין עוד בענין זה בביאור הסופר ד"ה כל, בסוף הסעיף. ובביאור הסופר ד"ה בכונה כתב לענין חילוק השם על פי הזוהר אין הבדל בין כתב הב"י לכתב האר"י שבשניהם צריך לעשות כן, אך מ"מ דעת קס"ה בחקירה י' שלא פסקו כהזוהר בזה כיון שבעינין גם חילוק וגם לכוין אל הרמזים ולא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול ורק מי שיכול לכוין לסודות הנירמזים הוא יעשה כן, אך דעת הרב קול יעקב אות ו' שגם מי שאינו יודע לכוין, לפחות יזהר לכתוב השם בחילוק אותיות כדי שלא תבא לו קללת הזוה"ק וכן נוהגים בבגדאד ע"ש וכן כתב בהלכה ברורה סי' ל"ב סי' ק"ג שכן יש סופרים מהשרידים אשר ה' קורא שנוהגים כן, ודעת הגר"מ מאזוז שליט"א (עלון יד רפאל מס' 1) שאין ללמד לסופרים לכתוב השם בחילוק אותיות ושכן כתב בשו"ת פאת שדך ושב ואל תעשה עדיף וכן כתב בהלכה ברורה שם שכן מנהג רבים מהסופרים].

29. אם מלך ישראל שואל בשלומו באמצע כתיבת השם מה הדין ?
תשובה : אסור להפסיק [מסכת סופרים פ"ה ה"ו, וירושלמי פרק אין עומדין ברכות ה"א ונפסק בשו"ע סימן רע"ו סעיף ג', וכן כתב בקו"ע

אות ז' שדינו כתפלת י"ח ושאסור להפסיק לקדיש וקדושה ע"ש. וכן כתב בהלכה ברורה סי' ל"ב סי' ק"ד וכן אסור להפסיק כדי לכתוב פסוקים אחרים, אך כדי לכתוב שם אחר צ"ע, משנת הסופר ס"ק כ"ז ושער הציון ס"ק ל"ט]. ובדיעבד אם הפסיק כשר כל שלא הסיח דעתו מן הכוונה [ב"י, וש"ך ס"ק ד', וכתב בקו"ע אות ט' שאם הפסיק מחמת אונס או סיבה אחרת והסיח דעתו אם כשחזר לכתוב מה שהשאיר מאותיות השם נתכוין ואומר שכותב לשם קדושת השם כשר ועיין יריעות שלמה פרק ו' סי' ט"ו - ט"ז. ובהערה 38 שבדיעבד אם קידש במחשבתו כשר, אך בהלכה ברורה שם העלה שדי לחזור ולקדש במחשבה ע"ש, וכתבו במשנת הסופר ס"ק כ"ח ובהלכה ברורה שם שמ"מ למלך מאומות העולם מפסיק מפני הסכנה.

ובביאור הסופר ד"ה ואפילו, כתב לדון במקרה שנעשה לו נגיעה בין האותיות באמצע כתיבת השם, האם ימשיך לכתוב השם ואח"כ יפריד (וכגון שהאותיות ניכרים) מפני הפסק או שעדיף להמתין עד שיתיבש ואח"כ יגרוד כדי לחוש לפוסקים שאוסרים להפריד נגיעה בין אות לאות שנעשתה קודם שנגמר האות ע"ש].

סעיף י"ב

30. היה כותב כמה שמות האם מותר להפסיק ביניהם ולהשיב שלום ? **תשובה :** מותר, אך כשחוזר לכתוב יקדש שוב מחדש את השם שרוצה לכתוב. [מסכת סופרים וירושלמי שם וכן בתוספתא ברכות פ"ג הכ"ג, מרן סימן רע"ו סעיף ג' ויריעות שלמה פרק ו' סי' י"ט ומה שכתב הקס"ה שכשחוזר לכתוב שם שני צריך שוב לקדשו כן כתב בב"י ונפסק בשו"ע שם. וכתב במשנת הסופר ס"ק ל"א שלהפסיק שלא לצורך אף בין השמות משמע שאסור (וכן דייק בשער הציון להלכה ברורה סי' ל"ב ס"ק רע"ג מדברי הקס"ה), ובס"ק ל"ב כתב שכשחוזר לקדש יקדש שוב בפיו, אך יש מקילים בדיעבד אם חזר וקידש במחשבה הואיל וקידש בתחילה את שתי השמות בדיבור ובהלכה ברורה סי' ל"ב סי' ק"ב העלה שרשאי להפסיק לכתחלה בין שם לשם (ולאו דוקא כדי להשיב שלום) ובלבד שיחזור ויקדש השם השני].

31. האם מותר לרוק בין שם לשם ? **תשובה :** אסור לרוק [וכן כתב בקו"ע אות י' בשם ספר חסידים וכן כתב

סעיף י"ג

32. האם צריך לכתוב שם השם כסדרן בס"ת ?
תשובה : יש לדקדק לכתב כסדרן עיין בחקירה י' בסוף הקס"ה באורך בדין זה [וכן כתב בקוי"ע אות ע"א ושם כתב פלוגתא גדולה בזה ויש שפסלו בזה אף בדיעבד, לכן יש להזהר בזה לכתחלה וכן כתבו בשארית יוסף ל"ב ס' כ"ז ויריעות שלמה פרק ו' ס' כ"א וכתב במשנת הסופר ס"ק ל"ג שדעת רבנו עכ"פ שאין להחמיר בזה בדיעבד שכן הסכמת רוב האחרונים, והוסיף שבכל השמות השם שאינם נמחקים הדין כן שצריך להזהר בזה לכתחלה אמנם עיין ביביע אומר ח"ט סי' י"ט ביו"ד (בהערה למטה) שהוכיח שאין צורך שתהיה כתיבת האזכרה כסדרן].

33. בדיעבד שנעשה לו קלקול באות הראשון של השם האם מותר לכתוב אות אחר במקומו ולא נחשוש לדין של כסדרן ?
תשובה : בדיעבד יש להתיר [וכן כתב בקוי"ע אות ע"א ושארית יוסף שם, ויריעות שלמה שם].

סעיף י"ד

34. שכח לכתוב שם השם האם מותר לתלותו בין השיטין ?
תשובה : כולו מותר, מקצתו אסור ואף בדיעבד פסול [מסכת סופרים פ"ה ה"ג וגמ' בהקומץ ל': כרבי שמעון שזורי וכן פסק מרן סימן רע"ו סעיף ו' וט"ז ס"ק ד' ויריעות שלמה פרק ח' י"א, וכתב במשנת הסופר ס"ק ל"ה שעדיף לכתחלה למחוק כמה תיבות ולהכניס השם בתוך השיטה. ובס"ק ל"ו כתב שכשתולה בין השיטין צריך לשרטט שם מקודם (כמובא בקס"ה סימן ז' סעיף ה') ובס"ק ל"ז כתב שמקצת שם השם

שתלוי פיסולו מדרבנן, ואם איזה ראש אות מהשם למעלה מהשיטה כשר
היות ורוב האות בשיטה ע"ש].

35. הנטפל לשם מאחוריו שנמצא תלוי ?
תשובה : יש להכשיר בדיעבד. [ט"ז סימן רע"ו ס"ק ו'].

סעיף ט"ו

36. האם מותר לכתוב שם השם על מקום המחק או הגרד, ומה עדיף
למחוק או לגרוד?
תשובה : כן לכתוב ע"ג מקום הגרד והמחק [מרן סי' רע"ו סעיף ז']. ועדיף
לגרוד מלמחוק [מרן או"ח סי' ל"ב סעיף כ"ד ומקורו בר"י אסכנדרני,
ובמשנת הסופר ס"ק ל"ח כתב שהטעם שעדיף גורר משום שבמחוק
שעדיין לח יש חשש שישאר רושם דיו שאף בשאר תיבות יש חשש משום
כתב על גבי כתב וכנזכר במשנ"ב סימן ל"ב ס"ק קי"ג. ובביאור הסופר
ד"ה וגורר, כתב שיש מחלוקת בין האחרונים לגבי מה שמצוי שלפעמים
בשעת הכתיבה ניתזין מהקולמוס טיפות דיו על הקלף, שדעת הבית
שלמה שחייב לגרודם קודם שכותב שם ודעת הגידה"ק שמותר לכתוב
עליהם ע"ש באורך, אך סיים הרב שאם הטיפות כל כך קטנות שאף אם
ינטל הדיו שכנגדם ישאר לאות צורתו יש להקל בזה ע"ש].

37. מה עדיף לכתוב על מקום הגרד או לתלות בין השיטין ?
תשובה : לדעת הש"ך ס"ק ח' עדיף על הגרד והמחק, (כן דייק ממרן
בסעיף ז') ולברכ"י עדיף לתלות שכן משמע מהרמב"ם, וסיים בלשכ"ה
ס"ק י' שכעת שלא נוהגים לתלות שום תיבה א"כ כ"ש בהשם דעדיף
לכתוב על הגרד והמחק וכדעת הש"ך [מסכת סופרים פ"ה ה"ד וגמ'
בהקומץ ל' : מחלוקת תנאים, ובתוס' שם ד"ה רבי, הביאו את שיטת ר"ת
שתולין עדיף, וחלקו עליו. ובב"י כתב שלתרומה וסמ"ק והגהות
מימוניות גרידה ומחיקה עדיף מתליה וכן לרמב"ם ולרי"ף ולרא"ש עדיף
מתליה. ומה שפסק בקס"ה כדעת הש"ך כן הסכים במשנת הסופר ס"ק
ל"ה].

סעיף ט"ז

38. אותיות השם האם צריכים להקפיד שלא יצאו חוץ לדף ומה הדין בדיעבד?

תשובה : לכתחלה צריך להקפיד [תוסי' בהקומץ ל': ד"ה שלושה, ועוד ראשונים כמובא בב"י, וכן פסק מרן רע"ו סעיף ח'] אך בדיעבד כשר. [אמנם עיין בקוי"ע אות כ"ה שהביא מחלוקת בזה ושהרב חיד"א פוסל ביציאת שני אותיות או יותר, ובמשנ"ב ס"ק קנ"ד הביא שיש שפסלו אף בדיעבד ואפילו ביציאת אות אחת, ומ"מ כתב במשנת הסופר ס"ק מ' שהרבה אחרונים הכשירו ושכן דעת המחבר, וביריעות שלמה פרק ח' סי' ח' כתב שאם יצא אות אחת כשר אבל יותר פסול ואם כתב כל השם חוץ לשטה כשר ע"ש וכן כתבו במשנ"ב איש מצליח סעיף ל"ה הערה 1 בשם הקוי"ע שרק אם יצא אות אחת יש להכשיר אך לא במקצת אותיות, והוסיפו בשם האמ"ש שמ"מ בס"ת יש תקנה במחיקת סוף ב' או ג' שורות לפניו או לאחריו ויכתבם מחדש שיסתימו השורות שיהיו שוות עם השם].

39. אותיות הנטפלות אחר השם האם צריך להקפיד שלא יצאו, ומה הדין בדיעבד?

תשובה : לכתחלה יקפיד שלא יצאו ובדיעבד כשר, [וכן כתב במשנ"ב סימן ל"ב ס"ק קנ"ג ובמשנת הסופר ס"ק מ'].

40. אותיות הנטפלות לפני השם האם צריך להקפיד גם כן שלא יצאו ?
תשובה : מלשון הקס"ה משמע שאין קפידא שכתב "והנטפלין לאחריו" וכו' משמע שבלפניו אין קפידא [אמנם בקוי"ע אות כ"ד כתב שיש מחמירים אף בזה].

41. תן כמה אפשרויות לתיקון אם יצא מאותיות השם לחוץ ?
תשובה : א) בס"ת לגרוד כל השורות העליונות (אם אין שם שם קודש) ולמשוך את האותיות שיהיו שוות עם השם. ב) בתו"מ שא"א לעשות כן משום שלא כסדרן אם יש בסופי שורות העליונות אותיות שיוכל למושכן כגון ב' ד' ר' ימשוך אותן להשוותן עם השם.

ג) ואם לא כתב מתחלת העמוד רק שורה אחת ובשורה שניה משך את השם חוץ לשיטה יעשה שרטוט אחר שוה עם השם וע"פ השרטוט החדש יכתוב עד סוף העמוד ובשביל שורה אחת הראשונה אין קפידא לשכ"ה ס"ק י"ב [וכן כתב במשנ"ב ס"ק קנ"ג ובקוי"ע אות כ"ה ויריעות שלמה פרק ח' סי' ט'].
[

42. מה הדין אם רוצה להוציא מקצת מהאות לחוץ ?
תשובה : אף מעט לא יוציא (מרוך רעיון סעיף ח' ומקורו בתוס' פרק הקומץ ל': ד"ה שלשה, והרא"ש בהלכות ס"ת סי' ט' בשם ר"ת והרמב"ם בתשובה סי' ס"ט ועוד ראשונים כמוכא בב"י לשכ"ה ס"ק י"א). [אמנם במשנ"ב ס"ק קנ"ד כתב שאין קפידא בזה וכן כתב במשנת הסופר ס"ק מ' שאין להחמיר בדבר ובקוי"ע אות כ"ז הביא פלוגתא בזה].

43. מה שכתב הרמב"ם בתשובה, (עיון בבדק הבית סי' רע"ו לשון התשובה), שאם יצא מאותיות השם חוץ לשיטה שיחליף היריעה, מדוע כתב **כן** ?
תשובה : או שכתב כן למגדר מלתא ולהוראת שעה, או שבזקנתו חזר בו מזה, שהרי בחבורו לא כתב כך לשכ"ה ס"ק י"ג.

סעיף י"ז

44. יש אומרים שלא לכתוב את השם בסוף העמוד, האם צריך לנהוג כדעתם ?
תשובה : אם נקל לו בלי להאריך או לדחוק את האותיות יעשה כן, ואם לא, טוב שיהיה השם בסוף העמוד מלדחוק או להרחיב האותיות. [עיון בב"י בסוף סימן רע"ו בשם הגהות מיימון החדשות פ"ז, ובט"ז ס"ק ה', ובש"ך ס"ק י"א].

סעיף י"ח

45. האם יש ענין לכתוב שמות הקודש בטהרת הגוף ?
תשובה : כן "ונכון הוא" [ובמשנת הסופר ס"ק מ"א כתב שאף בשאר הכתיבה לכתחלה נכון להזהר, ודייק מהחיד"א שכתב, נאה לסופר

הטבילה התמידית, משמע שאף שאינו חייב בטבילת עזרא ועיין יריעות שלמה פרק ד' סעיף כ"ה בהערה 42 כונות בטבילה למי שיודע לכוין, וכן כמה טבילות יטבול ע"ש].

46. האם רשאי לכתוב יריעה שלמה וידלג השמות ואח"כ יטבול ויכתוב השמות?
תשובה: יריעה אחת כן, אך אין לעשות כן בכל הס"ת שיש לחוש שהכתב הישן יתישן והשמות יהיו בכתב החדש ויהיה נראה כמנומר [ובמשנת הסופר ס"ק מ"ב כתב שאם במציאות לא ניכר הבדל בכתב הישן לחדש ודאי שאין מה לחוש, וכן משמע מהקוי"ע סימן רע"א אות כ' שכתב שיכול הסופר להניח בס"ת שמות הקודש פנויים ולכותבן אח"כ בקדושה ובלבד שלא למחזי כמנומר ועיין יריעות שלמה פרק ו' ס' כ'].

י"א

סימן

סעיף א'

1. מנין לומדים שאסור למחוק את שם השם?
תשובה: שנאמר לגבי עכו"ם "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" ולא תעשו כן לה' אלקיכם". (דברים פרשת ראה פרק י"ב פסוקים ג'- ד' דברי ר"ש במסכת סופרים פ"ה ה"ו מכות דף כ"ב. ובספרי פרשת ראה, וברמב"ם פרק ו' הלכות יסודי התורה הלכה ב').

2. האם עובר בלאו מן התורה גם במחיקת אות משם השם?
תשובה: כן, וחייב מלקות. [עיין לקמן בקס"ה ס' ג' ומה שנכתוב שם]

3. מה הדין אם נמחק מקצת השם מאליו, האם מותר למחוק השאר?
תשובה: אסור [וכן כתב בקוי"ע אות ס"ו, ומשנת הסופר ס"ק ב' שכן נקטו האחרונים, ושם ביאר הטעם שהיות ונגמר השם פעם אחת כהלכתו וחל עליו קדושתו לכן אסור למחוק השאר ואפשר שאף לוקה מן התורה, אך מ"מ הוסיף בשער הציון ס"ק ה' שאם נשאר רק חצי אות אף לבני

יונה אין בו איסור תורה רק דרבנן, אך עיין בביאור הסופר ד"ה אסור, שמהרדב"ז לא משמע כך ע"ש].

4. האם מותר למחוק שם ע"י גרמא, ומנין זה נלמד ?
תשובה : מותר מן התורה שנאמר "לא תעשון" עשיה אסור הא גרמא שרי (שבת ק"כ): לשכ"ה ס"ק א'. [ועיין במשנת הסופר ס"ק א' שלדעת הרבה פוסקים אפילו מדרבנן שרי כשהוא לצורך מצוה וא"א בענין אחר, ואפילו הוא כתוב על דבר שאינו עומד להמחק, שער הציון ס"ק א' אבל שלא לצורך ודאי אסור לגרום למחיקת השם].

5. ס"ת ישן שהכתב ישן והולך להמחק האם מותר לעבור על מקומות המחיקה בדיו ?
תשובה : כן, ואין איסור בזה לא משום מנומר ולא מוחק הי' לשכ"ה ס"ק ב' [וכן כתבו בקווי"ע אות ק"ד ובילקוט הסופר, ועיין משנ"ב ס"ק קכ"ח בשם החת"ס ביו"ד סי' רנ"ו. ועיין בביאור הסופר ד"ה למוחק, שדן בדברי החת"ס יו"ד סי' רס"ו והעלה שאם לא הוי ודאי שע"י העברת הקולמוס ימחק השם יש להתיר ואפילו איכא חשש קרוב מ"מ כיון שאינו פסיק רישא ממש שרי וכו' אבל היכא שהוא פסיק רישא, למעשה קשה להקל בזה, ואף שעושה לצורך תיקון וע"ש באורך בזה].

סעיף ב'

6. מה הדין שם שכתבו בטעות שלא במקומו ?
תשובה : אם ידע שזה שמו של הקב"ה אסור למוחקו [וכן כתב בקווי"ע אות מ"ט ובביאור הסופר ד"ה שנכתב ע"ש וביריעות שלמה ו' הערה 8. והוסיף במשנת הסופר ס"ק ד' שה"ה אם כתב הויה במקום אדנות וכן שאר שמות זה במקום זה, אסור למחוק].

7. מה הדין שם שכתבו שלא לשם קדושה ?
תשובה : אם ידע שזה שמו של הקב"ה אסור למוחקו [עיין במשנת הסופר ס"ק י' שהביא מחלוקת הפוסקים בהבנת הש"ך לגבי שם שכתבו סתמא בלי כוונה כלל והעלה להלכה שאסור למוחקו ובפרט שרגילים הסופרים לומר בתחילת הכתיבה שהוא כותב כל האזכרות שבו לשם קדושה ע"ש וכן כתב הקול יעקב].

8. מה הדין שם שנעשה ע"י חק תוכות ?
תשובה : אם ידע שזה שמו של הקב"ה אסור למוחקו [וכן כתב בקווי"ע

אות נ' ואות ע'. ובמשנת הסופר ס"ק ו' הביא פלוגתא בזה אך העלה למעשה לחוש למחמירים ועיין בלשכ"ה ס"ק ד' שאם עשה שם ע"י חק תוכות בס"ת של אדם אחר גם כן נפסל הס"ת ולא אומרים בזה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה ואפילו].

9. מה הדין שם שכתבו בכתב נכרי כגון EIL ?
תשובה : אם ידע שזהו שמו של הקב"ה אסור למוחקו [וכן כתב בקו"ע אות מ"ו].

10. מה הדין שם שנכתב בלשון גויים כגון "גאט" ?
תשובה : מותר למוחקו מדינא, ורק בכתב גויים וקוראים אותו כמו לשון הקודש כגון EIL אסור לשכ"ה ס"ק ה' [וכן דעת המשנת הסופר ס"ק ז' שמותר למוחקו אך דוקא לצורך אבל שלא לצורך אסור ועיין בביאור הסופר ד"ה אלא בכתב נכרי, שכתב הטעם שמותר למחוק לצורך, שהרי אין בני אדם יכולים להוסיף על שמותיו הקדושים, שרק בשמותיו ממש שגילה לנו יתב"ש ע"י תורתו שאלו הן שמותיו בהם יש איסור מחיקה אף שנכתב בכתב העמים. אמנם בקול יעקב אות מ"ח כתב שהמלא"ש אסר אף בכה"ג למוחקו אך ציין לעיין בלשכ"ה].

11. מה הדין שם שנעשה ע"י תפירה או אריגה או מיני צבעונים ?
תשובה : אם ידע שזהו שמו של הקב"ה אסור למוחקו. [וכן כתב בקו"ע אות מ"ו מ"ז].

12. שם שנכתב על נייר או כלים מה דינו לענין מחיקה ?
תשובה : אם ידע שזהו שמו של הקב"ה אסור למוחקו שזה נכלל בדברי הקס"ה "ועל כל דבר שיהיה". [משנת הסופר ס"ק ט' והוסיף שהכותב על דבר שלא מתקיים כגון על עלה ירק או בדבר שאינו מתקיים כמו מי פירות אסור למוחקו מדרבנן].

13. מה הטעם אסור לכתוב שם על גבי עור בהמה טמאה וכרעי המטה או על אדם ?
תשובה : הטעם ע"ג עור בהמה טמאה וכרעי המטה מפני בזיון השם, וע"ג עור אדם מפני שאדם עתיד להרקב, לשכ"ה ס"ק ו'.

14. מה הדין בדיעבד אם עבר וכתב על הדברים הנ"ל ?
תשובה : אם עבר וכתב אסור למוחקו והמוחקו לוקה לשכ"ה ס"ק ו'.

15. מה הדין אם הכותב את שם השם היה קטן ?
תשובה : אם ידע שזהו שמו של הקב"ה המקלקלו עובר בלאו לשכ"ה ס"ק ז'. ובחקירה י"א שבסוף הקס"ה [אמנם עיין בביאור הסופר ד"ה שהכותבו, שפלפל בדברי הלשכ"ה והביא מתוס' בחולין דף י"ב: שלא משמע כן אלא שקטן אין לו שום מחשבה והוי כמתעסק בעלמא, ומ"מ משמעות דבריו נראה שהניח דין זה בצ"ע ע"ש].

16. מה הדין שם שכתבו ולא ידע שזה שמו של הקב"ה ?
תשובה : מדברי הקס"ה כאן סעיף ב' משמע שמותר למוחקו שכתב "שהכותב וכו' ידע שזהו שמו של הקב"ה" וכו' ומשמע אם לא ידע מותר למוחקו [אך עיין בבאור הסופר ד"ה שזהו שמו, שהקשה על הרב מלקמן סימן י"ב סעיף א' שכתב שאסור למוחקו, וע"ש שתירץ שבפרק י"ב מדובר שכתבו במקום שצ"ל השם שאז שייך הטעם של מראית העין. וכן ביריעות שלמה פרק ו' הערה 8 כתב בשם הגר"מ מאזוז שליט"א שרק בתרתי לרעותא מותר למוחקו לצורך וכגון שלא כיון לשם וזה לא מקומו אך אם לא כיון לשם אך שם מקומו אסור למוחקו מפני מראית העין ע"ש ועוד תירץ בביאור הסופר שכאן הקס"ה מיירי מדין תורה שאין איסור, ולקמן בסימן י"ב מיירי שאסור מדרבנן. ועיין עוד בשו"ת יביע אומר ח"ג סי' י"ד אות ו' (וח"ד סי' כ' אות ו' וסי' כ"א אות א-ג) שאין להקל למחוק את השם שנכתב שלא בכוונת קדושתו אולם בהצטרפות עוד ספק יש להורות להקל, ילקוט יוסף שבסוף ספר לדוד אמת עמ' 51 סעיף מ"א והעתיקם ביריעות שלמה שם].

17. שם הויה שהיו"ד נעשה ע"י ח"ת. האם אפשר לתקן ע"י שיאריך היו"ד לוא"ו ואח"כ ימחוק כל הווא"ו ?
תשובה : אסור. דבהפיכת היו"ד לוא"ו עובר על איסור מחיקת השם. ואם עבר על האיסור ועשה מהיו"ד וא"ו מותר למחוק הווא"ו ולעשות יו"ד חדשה. לשכ"ה ס"ק ד'. [ובמקלקל שם השם אין הבדל בין אם מקלקל בגרידה בסכין או ע"י קולמוס, או שמאבדו בכל אופן שיהיה חייב, משנת הסופר ס"ק י"א].

סעיף ג'

18. מה הדין אם חתך אות שלמה משם ה' ?
תשובה : גם כן הוי בכלל מחיקת השם ואסור מהתורה [וכן כתב בקו"י"ע אות ל"א ואות צ"א, ועיין במשנת הסופר ס"ק י"ב וכן בביאור הסופר ד"ה שחותך, שדעת החת"ס שהוי אסור רק מדרבנן ועיין במשנת הסופר ס"ק י"ג וכן בביה"ל ד"ה אם, כיצד יעשה אומן ישראל שמתקן סידור בלוי ומוכרח להניח נייר עם דבק ופוגע בשמות שאינם נמחקים].

סעיף ד'

19. מה הדין למחוק נקודה דקה כל שהוא מהשם, ומה הדוגמא ?
תשובה : גם כן אסור, כגון נו"ן או כ"ף פשוטה שדבוקה לאות אחת מן השם המכוון תחתיה, וכשהוא גורד יזהר שלא תגע הסכין בנקודה האחרונה הדבוקה לשם [וכן כתב בקוי"ע אות ל"ב ובמשנ"ב ס"ק קכ"ז].

20. איזה איסור עובר מי שמוחק מקצת מן השם ?
תשובה : לרמ"ע עובר משום חצי שיעור שאסור מן התורה. ולנובי"י תנינא אסור מדרבנן דלא גרע מהנטפלין. לשכ"ה ס"ק ט' [ועיין במשנת הסופר ס"ק י"ד שהביא את שיטת המהר"ל מפראג שהתיר למחוק מקצת מהאות כדי ליפות את שם השם כיון שהאות נשאר בצורתו, אך להלכה הסיק הרב לאסור למחוק אפילו מקצת משם ה' לצורך ליפות, אך עיין בסוף ביאור הסופר בסעיף ד' בד"ה נקודה, שכתב שהיינו דוקא שרוצה לגרור מה שנכתב לשם קדושה אבל אם אחר כתיבת איזה אות נטשטש מעט ונשאר עדיין בצורתו בזה שרי ליפות ולגרור מקום הטשטוש ויזהר שלא יפגע באות, דהואיל והטשטוש לא נכתב בכוונה לא חל עליו איסור מחיקה ע"ש. ולענין שמות ה' שיש מעל גגי האותיות כעין מקל או תג באמצע הגג, וכן לענין תגים של שעטני"ז ג"ץ, וכן לענין עוקץ היו"ד אם מותר למוחקו עיין כל זה בביאור הסופר ד"ה נקודה וד"ה אסור למחוק, מה שכתב בזה].

21. האם מותר למחוק מקצת מהנטפלין ?
תשובה : הרב בלשכ"ה ס"ק ט' מסתפק בזה כי אולי נטפל לנטפל לא שמענו ומותר וצ"ע. [אמנם עיין במשנת הסופר ס"ק כ"ו שהביא שיש אוסרים ויש מתירים ע"ש].

22. אם עדיין לא השלים את האות ורוצה למוחקו לצורך תיקון מה הדין (כגון שכתב אות ה' אחרונה של שם השם ועדיין לא הטיל בה את הרגל) ?

תשובה : מותר למוחקו היות ולא גמר האות לשכ"ה ס"ק ט'. [אמנם עיין במשנת הסופר ס"ק ט"ו שהביא שהמק"מ אוסר בזה ואפילו במקצת מהנטפל כגון שהתחיל ראש נו"ן מאלוקינו, אסור למוחקו, ומ"מ הסיק שאם התחיל לכתוב בטעות אות כ"ף שחשב שיש לכתוב אלקיכם ובאמת צריך להיות אלקינו שרשאי למחוק את התחלת הכ"ף, ובצורך גדול יש לסמוך בזה על הלשכ"ה ע"ש].

23. מה הדין אם נטף שעוה על שם ה', מה יעשה ?
תשובה : לא יקלוף בציפורן פן יתקלף קצת מן אותיות ה' עמו אלא יחמם היטב את הגויל מבחוץ נגד הנטיפה ויוסר בלי דיבוק מן הכתב [אמנם עיין בקוי"ע אות י"ט בשם שו"ת שמש צדקה שהתיר בשעוה עבה להעבירה מעט מעט באזמיל בלי שום חשש מחיקה ע"ש. ובמשנת הסופר

ס"ק י"ז הביא שיש אומרים שיסיר את השעוה בציפורן לאט במתינות ולא יחמם, דע"י החימום יקפוץ הדיו מהאזכרות ועיין במשנת הסופר ס"ק ט"ז שה"ה אם נפל שאר עפר וחול וכדומה על אחד מאותיות השם שאסור להעבירם משום מחיקה].

סעיף ה'

24. מה הם עשרה שמות הקדושים ?
תשובה : הויה, אדנות, אל, אלוה, אלהי, אלהים, שדי, צבאות, יה, אהיה. [ובספר יריעות שלמה פרק ו' סעיף ה' כתב 14 שמות ע"ש, עיין מרן בסימן רע"ו סעיף ט' שהזכיר שבעה שמות (על פי גירסת הרמב"ם פרק ו' הלכות יסודי התורה הלכה ב' ומקורו במסכת שבועות ל"ה :) הויה, אדנות, אל, אלוה, אלקים, שדי, צבאות, ויש מוסיפים אהיה אשר אהיה, וכן כתב בהלכה ברורה ס"י ל"ב ס' צ"ט, ועיין שם בגר"א אות י"ט שאע"ג שבגמ' ובירושלמי מונה הרבה שמות, בכללם אינם אלא שבעה. והנה לענין "אהיה אשר אהיה" כתב בקו"ע אות מ"ב שהמנהג לקדש רק תיבת "אהיה" ותיבת "אשר" אין מקדשים אבל הירא את דבר ה' יקדש כל השלוש תיבות יחד ויאמר "הרני כותב שם אהיה אשר אהיה" לשם קדושתו, וכן הסכים הגאון ר' יוסף חיים זצ"ל].

25. מה הדין בשאר כינויים שמשבחים בהם את השם כגון הגבור והנורא ?

תשובה : מותר למוחקו לצורך תיקון [ברייתא בשבועת העדות ל"ה : ורמב"ם פרק ו' הלכות יסודי התורה הלכה ה' וכן כתב בקו"ע אות נ"ו שרק לצורך תיקון מותר, וכן במשנת הסופר ס"ק י"ט כתב שאף שם בר"ת כגון הקב"ה ראוי להדר להתרחק ממחיקתו כמה שאפשר, וכן בכותב אות ה' לרמז השם ע"ש ועיין עוד בסעיף ב' בביאור הסופר ד"ה אלא בכתב. ולענין כתיבת שם ה' בגיר ע"ג לוח בת"ת עיין לקמן בהערה [31].

סעיף ו'

26. כתב אל מאלהים או י"ה משם הויה מה הדין ?
תשובה : אינם נמחקים, כיון שהן שמות במקום אחר. [ברייתא שם ורמב"ם שם הלכה ד' מרן סימן רע"ו סעיף י' וכתב במשנת הסופר ס"ק כ' שאם טעה ובמקום אל כתב אלקים או במקום יה כתב שם הויה שאסור למחוק אותיות "הים" וכן אותיות "וה" ולהשאיר הנצרך ע"ש].

27. אם טעה ובמקום לכתוב אלקים חשב שצריך לכתוב שם הויה והתחיל לכתוב יה מה דינו ?
תשובה : אסור למוחקו לשכ"ה ס"ק י"א [וכן להפך אם כתב אל במקום שם הויה, משנת הסופר ס"ק כ'].

28. מה הדין אם כתב י - ה - ו, האם מותר למחוק הוא"ו ?
תשובה : גם כן אסור דהוא"ו הוא יותר מהנטפלין לשם מאחוריו. לשכ"ה ס"ק י"ב. [וכן כתב בקו"ע אות נ"ז ושארית יוסף סימן ל"ב סעיף כ"ח. ובמשנת הסופר ס"ק כ"א הוסיף שאף אם היה צריך לכתוב י - ה בלבד והוסיף הוא"ו אסור למוחקו כיון שראוי להשלים עליו את השם ויש אומרים שאפילו רק התחיל ראש הוא"ו על דעת לגמור ו- ה אסור למחוק היות שהתחיל ע"ש].

29. מה הדין אם כתב ש"ד משדי או צ"ב מצבאות ?
תשובה : נמחק, ולא דוקא צ"ב אלא אף אם הוסיף עוד, כל זמן שלא גמר את השם נמחק [ברייתא שם ורמב"ם שם הלכה ד' ומרן סימן רע"ו סעיף י' וכן כתב בקו"ע אות ס'].

30. כתב א"ד מאדנות או א"ה מאהיה מה הדין ?
תשובה : יש אומרים שנמחק (כן גירסתנו בשבועות לה.). ויש אומרים שאינו נמחק (כן גירסת ר"ח בתוספות שם), ויש להחמיר. [שתי הדעות מובאות ברמ"א בסעיף י', ועיין בקו"ע אות ס"א, וכן במשנת הסופר ס"ק כ"ג שהביאו דעות בזה, אך להלכה פסק בקו"ע כהרב קסת הסופר והרמ"א].

31. השם שכתוב בסידורים ב' יודין ווא"ו על גביהן האם מותר למוחקו ?

תשובה : מותר למוחקו לצורך גדול [רמ"א סעיף י', אמנם ברמ"א כתב "ב' יודיין ואחת על גביהן", ובשירי ברכה ס"ק ד' כתב שיש ט"ס ברמ"א וצ"ל "ב' יודיין ווא"ו על גביהן" שביחד גמטריא שם הויה. וכמבואר בדרכי משה ס"ק ה' בשם מהר"א"י ס"י קע"א. והטעם שאסור למוחקו שלא לצורך גדול, שכיון שהוא התחלת השם המיוחד אולי יש להחמיר בו ביותר, תרומת הדשן סימן קע"א. והוסיף בקו"ע אות ס"ב - ס"ג שאף אם כתב אות י' לסימן שם או ג' יודיין או ה' לסימן שם יש גם להחמיר מלמוחקו כי אם לצורך גדול, ועיין במשנת הסופר ס"ק כ"ד ובביאור הסופר ד"ה ב' יודין. וכן ד"ה לצורך גדול שהאריך לענין אות ה' לסימן של שם השם, והעלה שמדינא נראה להקל למוחקו שזה קל יותר מאות

י, אך מ"מ ודאי שראוי להתרחק מזה ולהזהר היכא דאפשר, ומ"מ בת"ת שכותבים על הלוח פסוקים עם אות ה' מותר למוחקו, דהוי לצורך, אך המחמיר לכתוב אות ד' במקום ה' תבוא עליו ברכה].

32. כתב י"ה משם הויה, דאסור למוחקו האם האיסור מן התורה ?
תשובה : כן אסור מהתורה, לשכ"ה ס"ק י"ג. [ולענין אם כתב יו"ה" משם הויה ודעתו להוסיף עליו י"ה" לדעת הבני יונה רשאי למוחקו אך יש מחמירים בזה כיון שהוא מקצת שם המפורש אבל אם כתב יו"ד ווא"ו או ה"א ה"א שאינם שתי אותיות על הסדר או ה"א ווא"ו שהם באמצע השם ואינם לא ראש ולא סוף אין בהם קדושת השם, משא"כ יו"ה" הם חצי השם האחרון לפיכך יש בהם קדושת השם, משנת הסופר ס"ק כ"ג].

סעיף ז'

33. האם מותר למחוק אותיות הנטפלות לשם לפניו ולאחוריו ?
תשובה : לפניו מותר, לאחוריו אסור [ברייתא בשבועות ל"ה : כאחרים, רמב"ם פרק ו' הלכות יסודי התורה הלכה ב' - ג' ומרן סימן רע"ו סעיף ט' וט"ז ס"ק ו' וכן כתב בקווי"ע אות ל"ג] והאיסור מדרבנן לשכ"ה ס"ק ט"ו. [ובמשנת הסופר ס"ק כ"ז כתב שלדעת הלבוש אסור מן התורה, אך רוב האחרונים הסכימו שהוי רק מדרבנן ע"ש ובס"ק כ"ו הוסיף שאף אם כתב הנטפל לאחוריו מתחילה ואח"כ כתב השם לפניו גם כן אסור למחוק].

34. אם אחר שכתב את השם הטפיל אותיות לפניו מה הדין ?
תשובה : גם כן מותר למוחקם, לשכ"ה ס"ק י"ד [וכן כתב בקווי"ע אות ל"ג ובמשנת הסופר ס"ק כ"ה].

35. אותיות הנטפלות לשם לאחריהן שנעשו ע"י חק תוכות האם מותר למוחקם ?
תשובה : גם כן אסור למוחקו, לשכ"ה ס"ק ט"ו, והטעם דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ע"ש.

36. אותיות הנטפלות לשם לאחוריו, שנכתב שלא במקומו, כגון שהיה צריך לכתוב אלקים וכתב אלקיד, מה הדין ?
תשובה : אסור גם כן למוחקו היות וזה שייך לשם במקום אחר, ורק אם אין שיכות כלל לשם כגון שהטפיל אות ק' או פ' מותר למוחקו. [ועיין

במשנת הסופר ס"ק כ"ח שכתב שאעפ"י שישנם פוסקים שמתירים למחוק את הנטפל בטעות מ"מ פסק הרב קס"ה כרוב הפוסקים המחמירים בזה, אמנם עיין בקווי"ע אות ל"ה - ל"ו שהעלה להקל כהחת"ס שמותר לקלוף הנטפל ובטעות וע"ש טעמו ועיין לקמן שאלה 53 שכן דעת הביאור הסופר בסעיף י"ב בד"ה או לקלוף, שאין לפקפק על המקילים עכ"פ בקליפה ע"ש].

37. אם נמחק השם ונשארו הנטפלין, האם מותר למחוק הנטפלין ?
תשובה : מותר, לשכ"ה ס"ק ט"ו, דכיון דאזלא כתב, אזלא קדושתו ע"ש [אמנם עיין במשנת הסופר ס"ק כ"ו שיש מחמירים בזה].

38. מה הדין אם במקום לכתוב אלקים כתב אלקיכם האם מותר מהאות כ"ף לעשות ס' ולמחוק ה-ס' השני?
תשובה : לדעת בעל עבודת הגרשוני מותר, אך לדעת הבני יונה אסור, שבזה שעושה מן הכ' ס' הרי הוא מוחק את ה-ס' האחרונה. לשכ"ה ס"ק י"ז [ועיין בביאור הסופר ד"ה צריך, שפלפל בהסבר דברי הבני יונה שהאם כוונתו שבזה שמוסיף דיו באות כ' לעשותו ס' הוי כמוחק לכ"ף או שע"י עשייתו מהכ"ף ס' נחשב לו כמחיקה לה-ס' האחרונה וע"ש שנפ"מ אם במקום אלקינו כתב אלקיו אם מותר לעשות מהו נוי ע"ש. ועיין עוד במשנת הסופר ס"ק כ"ט שהרבה פוסקים פסקו כדעת עבודת הגרשוני וכן בקווי"ע אות ל"ח פסק כדעת בעל עבודת הגרשוני ולפ"ז ה"ה אם טעה וכתב אלקינו במקום אלקים יכול לעשות מהנ"ו מ"ם סופית, משנת סופר שם].

39. מה הדין אם במקום לכתוב אלקיכם כתב אלקיך האם מותר לעשות מהכ' סופית כ' קטנה ?
תשובה : דעת הרב בלשכ"ה ס"ק י"ז כדעת שו"ת מעיל צדקה שאסר בזה מכמה טעמים ע"ש. [אמנם במשנת הסופר ס"ק כ"ט כתב שהמק"מ הוכיח שזה כשר לכו"ע. ועיין בביאור הסופר ד"ה צריך, מה שהאריך בזה וביאר בנושא זה].

40. כנ"ל בשאלה 39, האם מותר לכתוב אות מ' שתומה רחוק קצת, ואח"כ לעשות כ' גדולה מהכף הפשוטה ?
תשובה : לדעת הרב שואל ומשיב מותר אך דעת הרב בלשכ"ה ס"ק י"ז לאסור בזה ע"ש טעמו.

41. האם מותר לקדור (לחתוך) את השם שלם עם הקלף מן היריעה ?
תשובה : כתב הרב שגדולי הראשונים (רא"ש בתשובה כלל ג' ובנו ר' יהודה בתשובה כמובא בב"י) אסרו מפני שאין זאת כבוד השם והצריכו לגנוז היריעה, אך כעת נוהגים בהרבה מקומות לקדור את השם עם איזה תיבות (היינו עם שתי תיבות משנת הסופר ס"ק ל"ו) או הפסוק כולו ומניחין מטלית תחתיו וכותבים על המטלית את החסרון, ויש להם על מה שיסמוכו [ועיין במשנת הסופר ס"ק ל"ז שיש ראייה לנוהגים כן ממסכת סופרים פרק ה' ע"ש. ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה גדולי הראשונים, שעמד על הלשון שכתב הרב "גדולי הראשונים" שאין זה כי אם הרא"ש ובן הרא"ש ר' יהודה. וברא"ש זה לא מוכרח, וגם דברי בן הרא"ש צריך לדחוק כדי ליטבו עם מסכת סופרים הנ"ל, ומאידך הב"י הביא בשם הר"י אסכנדרני שהרמב"ם פסק בתשובה להקל וכן בבדק הבית הביא כן בשם התשב"ץ ע"ש].

42. לנוהגים לקדור את השם (כנ"ל) מתי מותר ומתי לא ?
תשובה : בטעות ביתרון השם בין שכתב את השם שני פעמים בין שכתב שם שאין כאן מקומו (וכן כשכתב בטעות שם אדנות במקום שם הויה או להיפך משנת הסופר ס"ק ל"ה) אז מותר לקודרו, אך בשביל טעות אחר ששכח שאר תיבות וצריך להכניסן בין השמות ואין לו מקום אסור לקדור. [ובמשנת הסופר ס"ק ל"ח כתב שה"ה אם טעה בפרשיות שעשה במקום פתוחה סתומה או להיפך דאסור לקדור].

43. אם אירע קילקול באות מן השם ויש ספק אם השם כשר או לא האם מותר לקדור את השם ?
תשובה : מותר (היות ויש ספק ספקא בזה שמא הוא פסול ומותר אפילו למוחקו ואת"ל כשר שמא כהפוסקים שאפילו שם כשר מותר לקודרו) לשכ"ה ס"ק י"ח [וכן הסכים במשנת הסופר ס"ק ל"ח, והוסיף שה"ה אם לא נכתב לשמה שמותר].

44. האם העצה שכתב הרב שנות חיים לחתוך בצדדי השם ולעשות סדק וכו' נכון להלכה ?
תשובה : הרב בלשכ"ה ס"ק י"ח לא מסכים עם זה ע"ש טעמו.

סעיף ט'

45. אם כתב את השם כפול את מה קודר ?
תשובה : את השם השני, כי הראשון כדין נכתב, וה"ה בשאר תיבות

כפולות [כרבנן במסכת סופרים פ"ה ה"א כמובא בלשכ"ה סי' ד' ס"ק ז' וכן כתב בקוי"ע אות פ"א].

46. מה הדין אם עבר וקדר את השם הראשון ?
תשובה : כשר, היות וגם השני נכתב לשם קדושת השם [וכן כתב בקוי"ע אות פ"א].

47. מה הדין אם כתב את השם הראשון למטה בעמוד, והשני למעלה, את מי קודר ?
תשובה : קודר את השני בכל מצב, לשכ"ה ס"ק כ' (חזר בו ממה שכתב במהדורא קמא).

48. אם לא כתב תיבות של חול אחר שם השם, האם מותר לכתוב עוד תיבות כדי שיהיה מותר לקדור את השם ?
תשובה : כתב הרב בלשכ"ה ס"ק כ' בסופו שודאי שאין נכון לכתוב במכוון אדעתא לקודרן עם השם אלא יקדור את השם השני לבדו בכה"ג [אמנם עיין במשנת הסופר ס"ק מ' שיש חולקים על זה].

סעיף י'

49. היכן גונזים את שם השם ?
תשובה : במקום המשומר שלא יבא ח"ו לידי בזיון, ויש לגונזו בכלי זכוכית ודלא כהנוהגים לדובקו בדלתי ארון הקודש [וכן כתב בקוי"ע אות פ"ב]

סעיף י"א

50. האם מותר לקלוף את השם בכל מקום, כי חיישינן שמא ח"ו יגע בשם ויבא לידי מחיקה, ואף אם הוא אומן זריז אסור [ועיין

במשנת הסופר ס"ק מ"ג הטעם שאף לאומן אסור. ובס"ק מ"ד כתב שאף בקלף עב מאוד אסור. והנה עיין בקוי"ע אות כ"ח שכתב שמנהג בגדאד להקל לקלוף את שם השם, וכן במשנת הסופר ס"ק מ"ד כתב שיש מקילים בזה בהרבה מקומות ויש להם על מה שיסמוכו, וכן פסק ביריעות שלמה פרק ט"ו הערה 34 שכן מנהג הספרדים בכל מושבותיהם, ועיין שאלה 51].

51. לדעת קה"ס אם עבר וקלף, בענין שנשאר תחתית הקלף מה מותר לכתוב

תשובה : מותר לכתוב רק שם ה' בלבד ולא תיבה אחרת כיון שהשם קנה מקומו [אמנם עיין בקוי"ע אות כ"ח שכתב שגם בזה מנהג בגדאד להקל ולקלוף כדי לכתוב עליו תיבה אחרת וכן מנהג הספרדים כמ"ש ביריעות שלמה פרק ט"ו הערה 34, אך עיין במשנת הסופר ס"ק מ"ה שהסכמת האחרונים כקס"ה וכן עיין באורך בביאור הסופר ד"ה אסור בכל מקום, שהעיר על המקורות של הקוי"ע בזה, והעלה שאין להקל ולכתוב תיבה של חול במקום הקילוף ע"ש. ועיין עוד שם בסוף, שכתב כמה עצות לנוהגים להתיר לקלוף את השם, כדי לכתוב תיבה של חול. וכן מה שהתיר בקוי"ע לקלוף את שם השם אף אם חיסר רק תיבה של חול, עיין בביאור הסופר הנ"ל שהעלה שרק אם יש טעות בשם עצמו או שכתב השם פעמים, רק אז מותר לקלוף לנוהגים לקלוף, אך מ"מ כתב שהמקילים בשעת הדחק והפסד רב יש להם על מה שיסמוכו וכ"ז כשאינו כותב תיבת חול על מקום הקליפה ע"ש ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה אסור לכתוב, מה שכתב בזה ובשער הציון שם ס"ק צ"ב].

סעיף י"ב

53. האם מותר לקלוף קצת מאותיות השם או מן הנטפלות לאחריו ?
תשובה : פשיטא שאסור שזה הוי כאילו מחקו. [וכן כתב בקוי"ע אות צ"א, וכתב במשנת הסופר ס"ק מ"ו שלדעת הקס"ה אפילו בנטפל בטעות אסור לקולפו, אבל בתשובת החת"ס סימן נ"ה פסק שמותר לקלוף את האותיות שנטפלו כאן בטעות וכן כתב בביאור הסופר ד"ה או לקלוף, שאין לפקפק על המקילים עכ"פ בקליפה ועיין לעיל בשאלה 36 שכן דעת הקוי"ע].

סעיף י"ג

54. האם מותר לכתוב שם על המטלית ?
תשובה : יש אוסרים שמא במשך הזמן יפרד ויפול המטלית ויבא השם לידי בזיון ויש מתירים (ועכ"פ יש לדבק, תחלה את המטלית ואח"כ לכתוב עליו) [וכן הביא מחלוקת זו בקול יעקב סי' ר"פ אות י"ד וכתב במשנת הסופר ס"ק מ"ח שהרב קס"ה לא הכריע בענין זה, ומ"מ גם לאוסרים אם כבר הדביק וכתב על המטלית לא פסל, אך עיין ביריעות שלמה פרק ט' ס' כ"ב שהמנהג פשוט להתיר].

55. האם מותר לכתוב את שם השם עם שאר תיבות על המטלית ?
תשובה : בזה התיר הרב בלשכ"ה ס"ק כ"ג, וכמו שמתירים לקדור השם עם שאר תיבות. [וכן כתב במשנת הסופר ס"ק מ"ח].

56. האם מותר לכתוב חצי השם על המטלית וחצי על היריעה ?
תשובה : לכו"ע אסור [ובלשכ"ה ס"ק כ"ד כתב כמה טעמים : א. מפני שזה גנאי ביותר. ב. שאם יתפרד חצי השם מן המטלית הוי מחיקה והכותב כך הוא גרם לזה וכתב במשנת הסופר ס"ק מ"ט שכן כתבו שאר אחרונים].

סעיף י"ד

57. שם של קודש האם מותר לשנותו לחול כגון שהיה צריך לכתוב "ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי" ושכח ולא כתב "אל יוסף", ולאחר שכתב את השם "אל" לשם קדושה, נזכר שדילג שתי תיבות אל יוסף, האם מותר להמשיך לכתוב יוסף ואז המילה אל תהיה חול, ומה הטעם ?
תשובה : אסור לשנותו לחול. א) שהיות וכוונתו היתה לשם השם אם כן כעת שקוראו לשם חול הוי כמחיקה (עיין שער הציון במשנת הסופר ס"ק

צ"ו) ב) שאפשר שעייז יבא ח"ו לידי מחיקה כי הדורות הבאים לא ידעו שהיה זה שם קודש. לשכ"ה ס"ק כ"ה בשם הא"ר והלבוש ע"ש [וכן כתב בקוי"ע אות פ"ג, אמנם עיין במשנת הסופר ס"ק נ"ב וכן בביאור הסופר ד"ה אסור, שכתב שלדעת הרמ"א בסימן רע"ו סעיף ב' מותר לעשות כן כיון שתיבת אל לא נתקדש ע"ש].

58. בשאלה הנ"ל האם יש עיצה לתקן לדעת הקס"ה ?
תשובה : יש עיצה לגרוד את התיבות שלפני התיבה "אל" ויכניס שם את התיבות "אל יוסף". [כן כתב במשנת הסופר ס"ק נ"ב. ובשער הציון ס"ק צ"ח כתב לדעת הרב קס"ה אם לא עשה כן אלא כתב אחריו "יוסף" יש לקודרו או לקולפו דהוי כמו שקידש תיבת חול שפסק הרב לקמן סעיף ט"ז לקודרו, והוסיף שם שאם יש ספק אם קידש תיבת אל אף שעדיין לא נכתב שאר תיבות שרי לכתוב תיבת יוסף ואין להחמיר במקום ספק, ויש מפקפקים בזה, ועיין שער הציון ס"ק ק"ל].

סעיף ט"ו

59. מה הדין בסופר שטעה בפסוק "ויאמר ה' אלקים אל הנחש" דילג את התיבה "אלקים" ונסתפק אח"כ מה היתה כוונתו כשכתב אל, אם לתיבת אל שזה חול או כוונתו היתה לכתוב את השם וטעה אחרי שכתב אל והשלים "הנחש" ואסור למוחקו ?
תשובה : הורה המורה שמספק יקדור (או יקלוף לנוהגים לקלוף, משנת הסופר ס"ק נ"ה) תיבת אל ויכתוב מחדש את שם הקודש. [וכן כתב בקוי"ע אות פ"ו]

60. האם הדין הנ"ל רק כשהסופר עצמו נסתפק בזה או אף אם נמצא כן בס"ת?
תשובה : דין זה דוקא אם הסופר מסתפק בזה אבל אם נמצא כן בס"ת יש להתיר למחוק תיבת "אל" ולכתוב תיבת אלקים לשם קדושה שאנו תולים שהסופר לא קדשו, לשכ"ה ס"ק כ"ז. [וכן כתב במשנת הסופר ס"ק נ"ג ובקוי"ע אות פ"ו].

61. מה הדין אם טעה ובמקום לכתוב "ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי" כתב "ויאמר יעקב אל שדי" והחסיר "אל יוסף" וספק לנו אם המלה אל קודש או חול?

תשובה : תלוי אם הסופר בר אוריין תולין שהתכוון לקודש שאז יש לזה משמעות ואם כן או יתלה תיבת "אל יוסף" בין התיבה "יעקב" ובין התיבה "אל" או יקלוף איזה תיבות מקודם כדי להכניסם שם, אך אם הסופר לא בר אוריין, יקדור תיבת "אל" עם תיבות שלפניו וידביק מטלית ויכתוב החסר, לשכ"ה ס"ק כ"ו [קוי"ע אות פ"ז וכעין זה במשנת הסופר ס"ק נ"א].

סעיף ט"ז

62. מה הדין אם עבר וקידש שם שאינו קודש ?
תשובה : בין שקדשו בשוגג ובין במזיד אסור במחיקה וצריכים לקודרו מן היריעה. עיין חקירה י"ב שבסוף הקס"ה שמקור דין זה במסכת סופרים פרק ה' הלכה ה' [ועיין במשנת הסופר ס"ק נ"ז שכתב שבפוסקים יש ג' שיטות בזה. דעת הרמ"א בסימן רע"ו סעיף ב' כדעת התשב"ץ ח"א סימן קע"ז כמובא בב"י ששם חול לא נתפס בקדושה ובכל גוונא הס"ת כשר (ועיין במשנת הסופר בסימן י' ס"ק ט"ז שהביא מחלוקת בשיטת הרמ"א שהס"ת כשר, או מיירי אף שכתב במזיד דוקא או רק בשוגג ע"ש, ובחקירה סימן י"ב). דעת הט"ז בגליון שרק שם חול שמורה על ע"ז כגון "אלהים אחרים" בזה לא חל קדושה והס"ת כשר, משא"כ בסתם תיבת חול כמו "עד האלהים יבא דבר" וכדו' בזה חל קדושה וצריכים לקודרו, ושיטה שלישית זה כשיטת הקס"ה. ובקוי"ע אות ה' כתב שלמנהגנו שקולפים יקלוף מן היריעה וכן העלה בירעות שלמה פרק ו' סעיף ח' וע"ש בהערה 23 שכתב, שאם מסופק אם קדשו נראה שאין צריך לקולפו. ובהלכה ברורה ס"י ל"ב ס' ק"א כתב שבתו"מ טעון גניזה, ע"ש בבירור הלכה ס"ק צ'. ובביאור הסופר ד"ה וצריכים, כתב שמי שמיקל כאן לכתוב תיבת חול אחר שקילף יש לו על מה שיסמוך ע"ש, והגר"מ מאזוז שליט"א כתב שמועיל להתנות בתחילת הכתיבה שאם יקדש שם "אלהים אחרים" שלא תחול הקדושה, וממילא אם ישכח ויקדש שם זה לא יצטרך לקולפו מספק ספיקא, (עלון יד רפאל מס' 6)].

63. מה הדין אם במקום שצריך להיות לאלהיהם חול נמצא כתוב לאלהים ?

תשובה : מותר לגרוד את ה-ס' ולכתוב "הס" עיין בהערה. [דכיון שלא כתב הסופר טעות בפועל רק השמיט את הה' והוא דבר המצוי להשמיט אות מחמת שכחה תלינן בזה שהתכוין לשם חול ונשמט לו אות, אבל אם

קידשו הסופר ובכוונה השמיט אות ה' וכתבו לשם אלהים, פשוט שאסור
למוחקו, קס"ה בחקירה י"ג ומשנת הסופר ס"ק נ"ט].

סעיף י"ז

64. האם מותר לכתוב שם שלא בספר ?
תשובה : אסור לכתחלה משום שיכול לבא לידי בזיון (רמ"א סימן רע"ו
סעיף י"ג) ולכן נזהרים שלא לכתוב שם באגרת.

65. מה הדין לכתוב תיבת שלום באגרת ?
תשובה : יש נזהרים שלא לגמור כתיבתו (כן כתב מהרי"ל בשם התשב"ץ
ומובא ברמ"א סימן רע"ו סעיף י"ג משנ"ב סימן פ"ד ס"ק ו') אמנם
בקס"ה כתב שרוב העולם לא נזהרים בזה. [וכן כתב בט"ז ס"ק ט"ז וכן
כתב בברכ"י ס"ק מ"א שבגלילותיו אין נזהרים בזה כלל. ועיין במשנת
הסופר ס"ק ס"א שהביא שיטות הפוסקים והסברם בדין זה. ועיין עוד
בקו"ע אות ק"א בשם הרדב"ז שמה שיש להזהר היינו בזמן שאילת
שלום שבאותה שעה מתכוין לתת שלום לחבירו מאת בעל השלום אבל
אם בא לכתוב שיש שלום בעולם או בין פלוני לפלוני שהוא סיפור דברים
אין צריך להזהר].

66. האם מותר לכתוב למנצח בצורת המנורה ולשים בסידורים ?
תשובה : עיין בלשכ"ה ס"ק כ"ח שהביא בשם בעל התב"ש שהתרעם על
זה מאוד לפי שעל הרוב אינם משתמרים כראוי ומגיעים לידי בזיון ע"ש.
אך לתלותם לפני העמוד בקיר שרי [וכן כתב בקו"ע אות צ"ב ובמשנ"ב
סימן א' ס"ק ד' ושם הוסיף שעכ"פ כשתולין לפני העמוד, יתלהו תחת
טבלה של זכוכית שלא יהיה חשש מחיקת ה' ע"י הנרות הקבועים
בעמוד].

67. האם מותר לרקום שמות ע"ג מפות של חלות שבת ?
תשובה : אסור מפני שנזרקין וכן עשויים להתכבס וקרוב להיות מחיקת
השמות ח"ו, לשכ"ה ס"ק כ"ח [וכן כתב בקו"ע אות צ"ב, ועיין בשער
הציון ס"ק קי"ט במשנת הסופר שכתב שמשמעות הלשכ"ה משמע שיש
רק חשש בזיון, אבל האמת שאסור בכלל להשתמש בזה כמו כל כלי
שחוקק עליו השם].

68. מה הדין לרשום בבית הכנסת את התאריך למעלה מן ארון הקודש למספר השנה "אלקי צבאות" ?
תשובה : כתב הנוב"ת שאינו נכון לעשות כן כי זה דרך בזיון. לשכ"ה סוף ס"ק כ"ח [וכן כתב בקוי"ע אות צ"ג].

סעיף י"ח

69. מה עושים בכלי שכתוב או חקוק עליו שם ?
תשובה : קוצץ מקום השם וגונזו (גמי שבת פרק במה אשה ס"א: וכן פסק מר"ן סימן רע"ו סעיף י"ג) [והוסיף בקוי"ע אות פ"ט שיש מתירים להשתמש בכלי אחר שקצץ, והוסיף במשנת הסופר ס"ק ס"ג וס"ה שקודם לכן אסור הכלי בשימוש. ואפלו בקופות צדקה שיש שם פסוקים עם שמות אסור להשתמש בהם, ילקוט הסופר, ואפילו בכלי מכובד אין להניח שם השם שם, ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה או חקוק, שדן לגבי מטבעות שכתוב עליו שם בן ד' אותיות שנעשו ע"י גויים או יהודים. ובד"ה וגונזו, דן לענין בית מזוזה שכתוב עליו שם שדי אם יש חשש מחיקה ע"י שמנשקים ביד ע"ש].

יב

סימן

סעיף א'

1. הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה, ולא הטיל בו דל"ת, מה הדין ?
תשובה : אסור למוחקו מפני מראית העין אלא לקודרו. [וכן כתב בקוי"ע

אות נ"ג, והוסיף שלמנהגנו שקולפים יקלוף אותו. אך עיין בביאור הסופר ד"ה אלא, שכתב שכנראה שגם לרב קסת הסופר אפשר לקלוף כאן ע"ש הטעם. ועיין במשנת הסופר ס"ק א' שכתב שהרבה פוסקים התירו למחוק (וכמובא בביאור הסופר ד"ה נראה) והמקילים יש להם על מה שיסמוכו].

סעיף ב'

2. היה צריך לכתוב יהודה וגם נתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת, מה הדין ?
תשובה : יתלה את הדל"ת [מסכת סופרים פ"ה ה"ב הגהות מיימון בשם רבנו שמחה וכן פסק מרן בסעיף י"ב], וכעת שלא נהגו לתלות, אם כן לאחר שתלה יגרוד את הה"א ויכתוב "ד"ה", ואח"כ יגרוד את הדל"ת התלויה [אמנם עיין בקו"ע אות ע"ז בשם האוניה דיונה שכתב למה להרבות מחיקות יתר בס"ת, אלא ימחוק את הה"א ויכתוב ד"ה (וכן משמע מהרב קס"ה בסעיף ו'), וכן כתב במשנת הסופר ס"ק ג' ששאר האחרונים התירו למחוק הה"א ולהשלים את הדל"ת, וכן בביאור הסופר ד"ה יתלה, נשאר בצ"ע בדברי הקס"ה ע"ש].

3. מה הדין בתיבת "ליהודים" במגילה, שנמצא אות ה"א מיותר, ונמצא שם הויה כתוב באמצע ?
תשובה : מותר למוחקו, ולכתחלה ימחוק תחלה את הה"א, כי אם ימחוק תחלה את האותיות די"ם, כשימחוק את הה"א נראה כמוחק השם. לשכ"ה סק ב'. [ובקו"ע סי' תרצ"א אות כ"ט כתב שיכול למחוק רגל הה"א והדל"ת וימשוך הגג ויהיה דל"ת ארוך, ומי שחוכך בזה להחמיר יכול לגרור תיבה זו של ליהודים וישים מטלית במקומה ויכתוב תיבת ליהודים כתיקונה ע"ש ושם הזכיר גם כן שאם רוצה יכול למחוק תחילה הה"א ואח"כ אותיות די"ם וכמו שכתב הקס"ה כאן].

4. מה הדין במקרה הנ"ל, אם מחק תחילה את האותיות די"ם ?
תשובה : מ"מ מותר למחוק את הה"א, וכן אם נזכר אחר שכתב את הה"א יכול מיד למוחקו או לקודרו, לשכ"ה ס"ק ב' [וכן כתב בקו"ע סי' תרצ"א אות כ"ט, ועיין בילקוט הסופר סעיף ב' ובמקורות ס"ק א' שכתב שני"ל שאפשר להקל לכתחלה למחוק ולא צריך לקדור].

סעיף ג'

5. נתכוין לכתוב את השם, וכתבו במקום שהיה צריך לכתוב יהודה, מה הדין?

תשובה : אסור לתלות את הדלי"ת שבזה שתולה הוי מוחק השם, וצריך לקודרו [וכן פסק בקוי"ע אות ע"ו. ועיין במשנת הסופר ס"ק ד' שהביא מחלוקת אחרונים אם בתליית הדלת הוי כמוחק ממש ע"ש].

6. מה הדין במקרה הנ"ל, אם נזכר אחר שכתב אות י' ואות ה', ורוצה להשלים עליו תיבת יהודה ?
תשובה : אסור כיון שגם אותיות י"ה אינן נמחקין [שם].

7. במקרה הנ"ל אם בדיעבד עבר והשלים, מה הדין ?
תשובה : אסור לקיימו אלא צריך לקודרו. ועיין לשכ"ה ס"ק ג'. [ועיין במשנת הסופר ס"ק ה' שכתב שהטעם שאסור לקיימו שאם יקיימו יקראו אותו בתורת תיבת חול ומורידו מקדושתו, ועוד יש לחוש שמא אחר זמן יבואו למוחקו שלא ידעו שהוא נתקדש].

סעיף ד'

8. היה צריך לכתוב את השם וקדשו, וטעה וכתב יהודה, מה הדין ?
תשובה : עושה מן הדלי"ת ה"א ומוחק את הה"א האחרונה. [מסכת סופרים פ"ה ה"ב הגהות מיימון פ"א אות מ' בשם רבנו שמחה וכן פסק מרן בשו"ע סעיף י"ב, ועיין במשנת הסופר ס"ק ו' מחלוקת אחרונים בהסבר הלכה זו יש אומרים שדוקא אם בשעת כתיבת הדלי"ת כתבה על מנת לתלות בה רגל רק ששכח וכתב ה"א אחרת רק אז מועיל לעשות מן הדלי"ת אות ה"א, אבל אם בשעת כתיבת הדלי"ת טעה בדעתו וכתבה לשם יהודה לא מועיל לקדשה ע"י גמר כתיבת הרגל, כיון שהחלק הראשון של האות לא נכתב לשם קדושת השם, אך יש אומרים שמועיל הגמר לשמה, ועיין עוד בזה בביאור הסופר ד"ה עושה מן הדלי"ת ה"א].

9. במקרה הנ"ל מה יעשה קודם ?
תשובה : יש אומרים שמתחלה יעשה מן הדלי"ת ה"א ואח"כ ימחק הה"א האחרונה, ויש אומרים דלא שנא [וכן הביא בקוי"ע אות פ'. ובמשנת

הסופר סק ח' כתב שכדעה השניה פסק הבניי. ועיין בביאור הסופר ד"ה ומוחק, לענין אם רוצה להשאיר את הה"א השניה ולמחוק את רגלה הימנית ולחבר את גגה לדל"ת ועי"ז יעשה ה"א ארוכה שלדעת המק"מ אינו רשאי לעשות כן אך הרה"ג יעקב מאיר שטרן שליט"א פלפל בדבריו ומסיק שני"ל שבדיעבד אין להחמיר, ואם ירצה לרווחא דמלתא יכול להעביר קולמוס לשמה, וע"ש טעמו].

סעיף ה'

10. מה הדין אם נמצא בס"ת במקום שצריך להיות השם, כתוב יהודה, ולא ידוע אם הסופר קדשו ?
תשובה : יש להחמיר מספק, שמא קדשו או שמא לא קדשו, ויקדור או יחליף את היריעה [מחשש שאם קדשו אם כן אותיות י"ה אינן נמחקין. וכן פסק בקו"ייע אות ע"ט, והוסיף שלמנהגנו יקלוף אותו ועיין במשנת הסופר ס"ק י" שאף שבשו"ת זכרון יוסף הקל בזה להכשיר, מ"מ פסק הרב להחמיר מספק ולא מועיל לעשות מן הדל"ת ה"א ולומר שקידושו וגימורו באים כאחד, כי כלל זה אומרים רק כשידע בשעת כתיבת השם שזהו שמו של הקב"ה אלא ששכח לקדשו אז יכול לקדשו קודם גימורו, אך אם לא ידע שהוא כותב את השם, ואפילו כתבו סתמא, לא אמרינן קידושו וגימורו באים כאחד, וכמו שכתב הרב בחקירה י"ג וכמובא במשנת הסופר ס"ק י"א].

סעיף ו'

11. מה הדין במקום שצריך להיות כתוב יהודה נמצא כתוב שם הויה ואין הסופר לפנינו ?
תשובה : יתלה את הדל"ת או ימחוק את הה"א ויכתוב ד"ה [והטעם כתב הרב בחקירה סימן י"ג בסוף הקס"ה, שהיות והשמיט אות וזה דבר מצוי שמשמיטים אות אז אנו תולים שמסתמה היתה דעתו לכתוב יהודה. והוסיף שם שעדיף מתחלה לתלות הדל"ת ואח"כ ימחוק ויכתוב

דלי"ת ה"א, וכן כתב במשנת הסופר ס"ק י"ג. ועיין בביאור הסופר ד"ה או, מה שהוסיף בזה].

12. אם במקום שצריך להיות כתוב יהיה, נמצא כתוב שם הויה ואין הסופר לפנינו?
תשובה : נראה להחמיר [הרב קס"ה בחקירה סימן י"ג שכיון שהוסיף אות יש לחוש שמא קדשו, והוסיף במשנת הסופר ס"ק י"ד שאם ידוע שכתבו לשם חול לכו"ע יכול למוחקו וכן כתב בחקירה י"ג, וכן כתב בקול יעקב אות נ"ה שאם כתב שלא במתכוין מותר למוחקו לצורך תיקון ע"ש].

סעיף ז'

13. מה הדין אם טעה והוסיף אות בשם כגון שכתב בשם הויה אות ה"א ראשונה כפולה ?
תשובה : מותר למחוק את הכפולה וגם את האותיות שלאחריה כי הופסקה הקדושה מכאן ואילך [וכתב במשנת הסופר ס"ק ט"ז שהרב פוסק כהבניי ודלא כהרמ"ע שהחמיר בזה, וכן בביאור הסופר ד"ה מותר, השיג על הרמ"ע ע"ש. אמנם עיין בקוי"ע אות ל"ד שהסכים עם הרמ"ע היות ולא ידוע איזה אות נתקדש ואיזה לא ע"ש. ועיין בביאור הסופר ד"ה מותר, שכתב להקשות על דברי הרמ"ע ונשאר בצע"ג ע"ש. ומ"מ הוסיף במשנת הסופר ס"ק י"ז שהאותיות שלפניה אסור למוחקו כיון שהחלק הראשון של השם הוא כראוי].

14. ומה הדין אם הוסיף בראש השם, כגון שכתב שתי יודי"ן או הוסיף בשם השם כגון שהכפיל את הה"א האחרונה פעמיים ?
תשובה : מוחק את היו"ד הראשונה וכן את הה"א האחרונה והשם נשאר בקדושתו [וכתב במשנת הסופר סק י"ח שבזה גם לרמ"ע מותר וכן העלה בקול יעקב אות ל"ד ועיין בביאור הסופר ד"ה ואם הוסיף, לענין אותיות השם שכתובות כהוגן רק שכתב לפניהם אות או אותיות שמוציאים אותם ממשמעות שם קודש, כגון שהיה צריך לכתוב שם י"ה וכתב לפניו אות ה"א ונעשה "היה", אם יש איסור מחיקה בטרם שמחק ה"א הראשונה, ע"ש].

סעיף ח'

15. אם כתב שם אדנות מלא בוא"ו האם מותר למחוק הוא"ו ?
תשובה : כן ימחוק את הוא"ו וימשוך את הדל"ת לקרבה אל הנו"ן [וכן כתב בקווי"ע אות פ"ד. ועיין בביאור הסופר ד"ה כי, שהעלה שאף שע"י מחיקת הוא"ו נראית התיבה כשני תיבות מ"מ שרי, ואין בזה משום מחיקת השם ע"ש].

16. במקרה הנ"ל, האם מועיל למחוק את רגל הוא"ו ולחבר ראשה עם הדל"ת?
תשובה : כן יכול, אך כיון שאפשר למחוק את כל הוא"ו יש להחמיר כן לכתחלה. לשכ"ה ס"ק ה'. [ובביאור הסופר ד"ה יגרוד, כתב שדברי הרב צ"ע, והעלה שאף לכתחלה רשאי לעשות כן ואין ספק בדבר וכתב כן במשנת הסופר ס"ק כ', ודין זה אף אם נמצא כן בס"ת שתולים שמסתמא קדשו הסופר רק שטעה ובמקום חולם הוסיף וא"ו שהרי לא משתנה בזה הקריאה כן כתב הרב בחקירה י"ג שבסוף ספר קס"ה ע"ש].

17. כשמושך את הדל"ת לקרבה לנו"ן האם צריך לעשות זאת לשם קדושת השם?
תשובה : פשוט שצריך לעשות זאת לשם קדושת השם לשכ"ה ס"ק ו' [אמנם עיין בביאור הסופר ד"ה וימשוך, שדן ופלפל בדבר ודעתו נוטה שלא צריך לעשות זאת לשמה ע"ש וכן כתב בבה"ל סי' ל"ט וביריעות שלמה פרק ה' סי' י"א].

18. האם תיקון הנ"ל מועיל אף בתו"מ ?
תשובה : הרב בלשכ"ה ס"ק ד' כתב שלא הוי שלא כסדרן ומותר (ואמנם אין כלל בתו"מ שם אדנות) [אך עיין בהגהות חת"ס שסובר שהיות ואדון עם וא"ו פירושו אדון בעלמא וכעת שמוחק הוא"ו ורוצה לעשות אותו שם קודש הוי שלא כסדרן. ועיין בביאור הסופר ד"ה מלא, שכתב שנראה שהחת"ס כתב זאת רק בשם קודש, אך לא בשאר תיבות ואף שמשמעותם משתנה ע"י המחיקה, אך ע"ש שעדיין נשאר בצ"ע בדברי החת"ס].

19. שם שנראה כחלוק לשתי תיבות, האם מותר לחתוך באמצע במקום הפנוי ולקרב אותם ולתת מטלית מבחוץ ?
תשובה : העלה בלשכ"ה ס"ק ו' לאסור [שיש חשש שיפול המטלית ואז יחלק השם והוי כמו מחיקה, ועוד משום תעשה מן העשוי, ולפי"ז גם בשאר תיבות אין לעשות כן ע"ש].

20. אם כתב שם אדנות מלא עם וא"ו, האם מותר למחוק גם את ה"ני" ?

תשובה : העלה בלשכ"ה ס"ק ד' שיכול למחוק את ה"ני" [כיון שה"ני" כתובים על תנאי שאם ימחוק את הוא"ו ויקריבם יתקדשו ואם עדיין לא הקריבם לא נתקדשו, והוסיף בביאור הסופר בסעיף ז' בד"ה מופסקת, שמ"מ לאחר שמחק את הוא"ו יכול לצרף את ה"ני" לשם כיון שמ"מ הקדושה עדיין קימת].

21. אם כתב הויה עם וא"ו כפולה מה יעשה ?
תשובה : ימחוק את הוא"ו השניה ויעבה קצת את הוא"ו הראשונה ואת הה"א האחרונה [ועיין בסעיף ז' בביאור הסופר ד"ה מופסקת, שהביא פוסקים שסוברים שאף יכול למחוק את הה"א האחרונה ולעשות מהוא"ו השניה אות ה"א ע"ש].

סעיף ט'

22. מה הדין אם חיסר אות אחת מן השם כגון שכתב "אלקס" חסר יו"ד ?
תשובה : אין עוד קדושה על מה שכתוב אח"כ [וכן כתב בקווי"ע אות ל"ז].

23. מה יעשה במקרה הנ"ל ?
תשובה : היות ואין קדושה על המ"ם ימחוק את המ"ם ויכתוב י"ם [וכן כתב בקווי"ע אות ל"ז, וכן כתבו שאר אחרונים משנת הסופר ס"ק כ"ב, והוסיף שה"ה בשם הויה כששכת את הוא"ו וכתב יה"ה רשאי למחוק את הה"א האחרונה ולכתוב ו"ה].

24. מה הדין אם נמצא כן בס"ת שם אלקס חסר יו"ד ואין הסופר לפנינו ?
תשובה : העלה הרב בחקירה י"ג שאפשר להשאיר את האותיות אל"ה וימחוק המ"ם ולסיים את השם [משום שיש לסמוך אחזקה דהואיל שכאן צריך להכתב שם אלקים מסתמה קידשו אלא שבשעת כתיבה השמיט איזה אות ותלינן במצוי, כן העתיק בקצרה במשנת הסופר ס"ק כ"ג. ועיין עוד בחקירה שם ובמשנת הסופר שם שאם נמצא במקום אלקים אליהם, או במקום שם הויה נמצא יהיה, הדין שונה ע"ש].

25. מה הדין אם טעה וכתב אלקנו חסר יו"ד ?
תשובה : מותר למחוק אותיות נ"ו ולכתוב ינ"ו. [וכן כתב בקווי"ע אות ל"ז. ודלא כט"ז ביור"ד סימן רע"ו ס"ק ז' שהחמיר לכתחלה לסלק את היריעה ואם א"א יקדור, דהרב כאן פסק כרוב הפוסקים שהתירו למחוק הנ"ו וה"ה באלקיך אלקיכם ואלקיהם, משנת הסופר ס"ק כ"ד. וע"ש עוד מה שהוסיף בזה. ובס"ק כ"ה כתב שאם אפשר לגרור הנו"ן לבד ויכתוב במקומה יו"ד ומהוא"ו לעשות נו"ן ולכתוב אח"כ וא"ו יעשה כן כדי למעט במחיקה, וע"ש עוד].

26. מה הדין אם נמצא שם אלקים או אלקינו חסר ה"א וכתב אלים או אלינו ?

תשובה : העלה הרב שבמקרה הראשון ימחוק את המ"ם, ויעשה (לשם קדושת השם) מן היו"ד ה"א ואח"כ יכתוב י"ם [וכן העלה הרב בחקירה י"ד (ב), ובקווי"ע אות ל"ח כתב שמותר לקלוף אותיות י"ם ולכתוב הי"ם במקומה] וכן במקרה השני ימחוק אותיות נ"ו ויעשה מן היו"ד ה"א ואח"כ יכתוב ינ"ו [ועיין בביאור הסופר ד"ה וכתב, שהסכים עם הרב שמותר ויכול לעשות מן היו"ד ה"א ואין בזה חשש, ואדרבה אסור למחוק את היו"ד היות ונעשית טפל לאל, אמנם במשנת הסופר כ"ז כתב שיש מקילים למחוק גם את היו"ד, אך למעשה כתב שכדי לנהוג כעצת הרב לעשות מן היו"ד ה"א, ומ"מ בתיבת "האלקים" שהשמיט ה"ה"א בזה מותר למחוק היו"ד משום שלתיבת "האל" אין מקום שתהיה היו"ד נטפלת לו. ובביאור הסופר ד"ה מן, כתב שמ"מ האותיות אל לכו"ע אסור למוחקם שזה נכתב כדין והוי שם ממש, ותמה שם בצע"ג על האגרות משה סימן קע"א שכתב אחרת ע"ש].

סעיף י'

27. אם נמצא שם "אלה" חסר וא"ו, מה הדין ?
תשובה : אין לו תקנה אלא לגנוז היריעה או לקדור. [ט"ז סימן רע"ו ס"ק ז' בסופו וכן כתב בקווי"ע אות ל"ז ולמנהגינו קולפים אותו, והחידוש בדין זה שהיות ולפעמים זה כתוב מלא ולפעמים חסר לא אומרים שהיות ולפעמים הוא חסר אם כן נכשיר כאן, דכיון שכאן צריך להיות מלא, קפידא יש בדבר, ט"ז ומובא במשנת הסופר ס"ק כ"ח, וע"ש שהביא מחלוקת אם מותר לתלות הוא"ו, והוסיף עוד שה"ה אם במקום חסר כתב מלא עם וא"ו, גם כן אין להכשיר, וע"ש מה הדין בשם "אלה" שספק קודש].

סעיף י"א

28. מה הדין אם היה צריך לכתוב אלקיכם, ושכח לכתוב הכ"ף ונמצא כתוב אלקים ?

תשובה : נראה שאסור למחוק המ"ם ולכתוב כ"ם. [וכן פסק בקו"י"ע אות ל"ז. וטעם הספק כתב בלשכ"ה ס"ק ח' שאפשר לומר שהיות ונתכוין לכתוב אלקיכם ולא אלקים וטעה ויצא לו אלקים הוי כדין נתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא נתן בו דל"ת שמותרין למוחקו, ואף שכאן התכוין לכתוב אלקיכם מ"מ האותיות כ"ם היו צריכים להיות נטפל לשם אלקי ואם כן כעת המ"ם לבדה אין לה שיכות לשם "אלקיי" אף שיש לה שיכות להיותה מעיקר שם אלקים אבל לזה לא היתה כוונתו, או שנאמר היות והוא נתכוין לכתוב שם וגם נמצא שם, אף שהוא לא נתכוין לשם זה, מ"מ קדוש יאמר לו ואסור למוחקו. ועיין בביאור הסופר ד"ה ונמצא, שתמה לכאורה מה ההוה מינא להקל בזה ופשוט שאסור למוחקו ואפילו חיוב מלקות מן התורה יש בזה ע"ש היטב. ובמשנת הסופר ס"ק כ"ט כתב שה"ה אם היה צריך לכתוב אלהים שהוא שם קודש וטעה והשמיט את הה"א שאסור למוחקו].

סעיף י"ב

29. מה יעשה אם נמצא יו"ד של השם גדולה יותר מן הראוי עד שנראית כר"י"ש קטנה לתינוק ?

תשובה : נראה שמותר בין לגרודה כולה ולכתוב מחדש יו"ד (רק יזהר בגרידתו שלא תהא בשם פעם צורת יו"ד עליה) ובין לתקן אותו בדיו לשם קדושת השם עד שתקבל צורת יו"ד. [וכן כתב בקו"י"ע אות ע"ב אך שם כתב בשם הדב"ש שעדיף לכתחלה לתקן אותה בדיו מאשר למוחקה וכן הובאו דבריו בירעות שלמה פרק ו' הערה 5 ע"ש. ועיין בביאור הסופר ד"ה הן, שכתב שהקה"ס לא חילק ואדרבה הקדים שאפשר למחוק, כי

ס"ל שהיות שמצד הדין אין איסור מחיקה בזה אם כן מצד הנוי עדיף שימחוק ויעשה יו"ד קטנה מאשר יוסיף דיו ותצא יו"ד רבתי, משא"כ ביו"ד שנראית כחי"ת (לקמן) שם באמת הקדים הרב שיוסיף דיו כיון שסגי בזה שמאריך קצת את רגלה והיו"ד עדיין תראה יפה, לכן עדיף לעשות כן מאשר למחוק. והנה בטעם הדבר שמהני לתקן ועי"ז יוכשר שם השם עיין בלשכ"ה ס"ק ט' שהוכיח שהיות וכל האותיות נכתבו בכוונה לשם קדושת השם רק צורת האות לא יצא כדבעי לכן שפיר שרי להשלימו ועי"ז מתקדש כל השם ע"ש באורך, ובמשנת הסופר ס"ק ל'. ועיין בביאור הסופר ד"ה והתינוק, שכתב שמשמעות דברי הקס"ה שאף שלנו נראה כרי"ש, מ"מ כדי להקל שיהיה מותר למחוק בעינין שגם לתינוק יראה כאות רי"ש ע"ש].

30. וכן מה הדין אם נמצא יו"ד של השם שהעוקצים שלה ארוכים והתינוק קוראה חי"ת ?
תשובה : אם אפשר לתקנה בדיו יתקנה, ואם בא לגרודו צריך לגרודו באופן שבשום פעם לא יהיה עליה צורת יו"ד. [וכן כתב בקו"ע אות ע"ג. ועיין בביאור הסופר ד"ה וכל, שכתב שכל זה מעיקר הדין, אך הרוצה לצאת ידי חובת הזוה"ק שס"ל שאף בס"ת בעינין לכתוב השם כסדרן אם כן אם האות נשתנית בודאות מצורתה עדיף למחוק את כל האותיות מהקלקול ואילך ולכותבם מחדש, אך כל זה דווקא בנתקלקלה האות בשעת הכתיבה (ואף שבזה גם יש מחמירים, מ"מ כדי לחוש לדעת הזוה"ק יש להקל) אך אם נתקלקלה אחר שכתב שם השם אסור למחוק שאר אותיות השם ויש בזה חשש איסור תורה, ורק את אותה אות שנתקלקלה יתקן ע"ש].

31. מה הדין אם יו"ד האל"ף העליונה בשם השם נגע כולו בגג האל"ף ?
תשובה : העלה הרב בחקירה ה' שאם נדבק כל היו"ד בגג האל"ף שיגרוד את גג האל"ף עם היו"ד התחתונה, ואת העליונה יכול להשאיר (והיינו בסתם כתיבה שכותבים תחילה היו"ד העליונה) והוסיף הרב שם עוד תקנה שראה באליה רבה שיוסיף דיו להרחיב את היו"ד למעלה לצד שמאל שאע"ג שהרגל יהיה עב יותר מן הראוי אין בכך כלום [וכן העלה בקו"ע אות ע"ד כהאליה רבה, ובאות ע"ה ציין לעיין בסימן ל"ב אות ק"ד - ק"ה שאם א"א בהוספת דיו וצריך לגרוד היו"ד ולכתוב מחדש, שאפשר לגרוד היו"ד ולכתובה מחדש ע"ש. ועיין במשנת הסופר ס"ק ל"א שכתב שנחלקו בזה האחרונים אם מותר למחוק שלא"ר אסור מכיון שהעולם קורים אותו אל"ף יש בו חשש מחיקת השם, ולחת"ס מותר (אם א"א להוסיף דיו), ובביאור הסופר ד"ה אם, האריך בזה הרב לדחות את דברי החת"ס והעלה לחוש לדברי הא"ר, ובפרט היכא שנעשה אחרי הכתיבה, ואם א"א להוסיף לו ראש ע"י דיו יש לקלוף את השם כולו, או לגרום למחוק את האל"ף ע"י קטן, אך מ"מ אין למחות במקילים ע"ש].

32. מה הדין אם נדבק יו"ד האלף רק בקוצה השמאלי (של ר"ת) לגג האל"ף ?

תשובה : העלה הרב בחקירה ה' להתיר לגרוד ולהפריד את נגיעת העוקץ לגג האל"ף [וכן העלה במשנת הסופר ס"ק ל"א בסופו. ובשער הציון ס"ק נ"ג כתב שאף אם לא נגע העוקץ דר"ת אלא קוצו של היו"ד עצמו נגע (ע"ש בסוף הספר בציור מס' 292) אף שבאות אל"ף כתב הרב שם שכה"ג פסול ולא מועיל להפרידו, מ"מ לענין מחיקת השם אין להקל למוחקו].

סעיף י"ג

33. אם הכ"ף סופית בשם אלקיך גגה רחב יותר מדאי (ונראית כרי"ש גדולה) מה יעשה ?
תשובה : אם יכול למשוך את הרגל עד שיהיה כפלים כגגה שפיר דמי ואם לאו, יכול לגרוד מן הגג (ואיך גורד עיין לקמן בשאלה הבאה) [וכן כתב בקוי"ע אות פ"ה. וכתב בביאור הלכה בסי' ל"ב סי' י"ח ד"ה "וריי"ש", שבשם השם לא יגרד את כל הכ"ף, ואף שבעלמא גורד את כל הכ"ף מ"מ הכ"ף של שם יש להקל דדי במחיקת הגג, כיון שמעיקר הדין סגי בזה יש למעט במחיקה, וכן כתב ביריעות שלמה פי"ב הערה 34 ע"ש. והוסיף במשנת הסופר ס"ק ל"ג שאם אינו יכול למשוך כפליים כגגה אע"פ שיכול למשוך שיהיה יותר ארוך מגגה ותינוק יקראנה כ"ף, מ"מ לא יעשה כן אף שבדיעבד כ"ף כזו כשרה, מ"מ לכתחלה אין לעשות כן שהרי יש פוסקים שכפלת הרגל מגגו לעיכובא, על כן עדיף למחוק ולעשות כ"ף הכשר כהלכה לכתחלה].

34. כיצד גורד מן הגג ?
תשובה : מתחיל לגרוד ממקום הסמוך לרגל, ולא יתחיל את הגרידה מקצה הגג השמאלי [וכן כתב בקוי"ע אות פ"ה וביאר במשנת הסופר ס"ק ל"ד שהכוונה שיגרוד בצד הרגל שיעשנה כראש וא"ו שבזה ביטל צורתו ויכול שוב לגומר כהלכה, שאם יתחיל מקצה השמאלי כשיגרור קצת מרוחבו יוצר צורת כ"ף, ואם כן אסור להמשיך לבטלו תו מצורתו, ולהניחו כך גם לא יכול שהרי נעשה הכ"ף ע"י חק תוכות, על כן צריך להתחיל הגרידה מצד ימין].

סעיף י"ד

35. דיו שנטפה על אות מן השם או שנפסל האות ע"י נקב או קרע וצריכים לגרוד קצתו, או כשא"א קצתו ורוצה לגרוד כולו מה הדין ?
תשובה : מותר לגרדו או למוחקו כדי לתקן השם דאין זה דרך מחיקה אלא דרך תיקון. (מסכת סופרים פ"ה ה"ז ומובא ברמ"א סעיף י"א) [ועיין במשנת הסופר ס"ק ל"ז שכתב שלדעת הרב, רק אם נתקלקל לגמרי השם רק אז מותר למוחקו לצורך תיקון אך אם לא נפסל אלא נטשטש קצת ורוצה לתקנו יותר בהידור מ"מ אסור (ובשער הציון ס"ק נ"ט כתב שיש אומרים שאסור מן התורה ויש אומרים שרק מדרבנן) ואף שיש מקילים בזה וכמו שכתב בביאור הסופר ד"ה דיו, מ"מ להלכה כתבו האחרונים שאף שעושה לתקן את השם אין להתיר רק היכא שנפסל צורתו. ועיין עוד שם בביאור הסופר שכתב בשם השלטי גיבורים שהמוחק שם שנשפך עליו דיו ולא ניכר השם, שלא לצורך תיקון, עובר איסור דרבנן. ועיין ביריעות שלמה פרק ג' הערה 25 בענין סופר שנטף דם מחוטמו על אות מאותיות השם ע"ש].

36. מה שכתב בהגהת ברוך שאמר שאם נשפך דיו על השם, מותר ללקוק בלשונו וכו' מה כוונתו ?
תשובה : ביאר הרב בלשכ"ה ס"ק י' דמיירי שגם הדיו שנשפך וגם השם עדיין לחים וכשלוקק בלשונו מוחק הכל יחד והוי מתקן, אך לא איירי שהשם יבש דא"כ מה יעזור ללקק הדיו הרי עדיין הוי חק תוכות.

סעיף ט"ו

37. אם נדבקה אות לחברתה בשם השם, מה הדין ?
תשובה : יכול לגרוד ביניהן (אם אין בו משום חק תוכות) ויזהר בכל מה שאפשר לגרוד רק הדיבוק ולא באות עצמו. [מרן באורח חיים סימן ל"ב סעיף כ"ו וביו"ד סימן רע"ו סעיף י"א ומקורו ברא"ש בתשובה ובמרדכי בשם ר"י ובטור. וכתב במשנת הסופר ס"ק ל"ט שאם א"א בענין אחר וחייב לגרוד גם מקצת האות יש להקל גם בזה כיון שהאותיות נשארים בצורתם והוא עושה כדי לתקן. ועיין עוד בביאור הסופר ד"ה ויזהר].

38. האם דין הנ"ל עוסק רק כשנדבק בשעת כתיבה או אף אחר כתיבה ?
תשובה : כתב הרב בלשכ"ה ס"ק י"א שדין זה עוסק בין בנגיעה בשעת כתיבה ובין אחר כתיבה. [וכן העלה במשנת הסופר ס"ק ל"ח בשם שו"ת שבט הלוי חלק ו' סימן קנ"ב וכן כתב בקו"י"ע אות ס"ז שכן מנהג בגדאד, וכן העלה ביריעות שלמה פרק ט' הערה 7. אך דעת המשנ"ב ס"ק קכ"ו כדעת הנודע ביהודה שהלכה זאת מיירי דוקא שנדבק בשעת כתיבה ולא אחר כתיבה (שחוששים לתירוץ ב' של הב"י ואסור לגרוד ביניהן). וכתב במשנת הסופר ס"ק ל"ח שאף מי שרוצה להחמיר כדעת המשנ"ב היינו דוקא היכא שהדיו הזה שצריך לגרדו נכתב לשם קדושה כגון שאחר שגמר לכתוב את השם רצה לעשות איזה תיקון ליפותו ועי"כ נדבקו האותיות, אבל אם נפל טיפת דיו בין האותיות בזה ודאי שרי לגרור הטיפה ההיא שהרי זה לא נתקדש ואין בזה איסור מחיקה. וכן אם יש ספק מתי נעשה הנגיעה אם בשעת כתיבה או אח"כ כתב בבה"ל בסעיף כ"ו ד"ה אם, שיש להקל להפרידו (מפני שיש ס"ס, ספק נעשה בשעת כתיבה, ושמה הלכה כתירוץ א' של הב"י שנגיעה פוסלת אף שנעשה אח"כ)].

39. כשגרוד ומפריד, האם צריך לחזור ולהעביר בקולמוס על השם לקדשו ?
תשובה : לא, אינו צריך. [טור יו"ד סימן רע"ו סעיף י"א ומקורו בתשובת הרא"ש כלל ג' סי' י"א וכן כתב בקו"י"ע אות ס"ט. ובמשנת הסופר ס"ק מ' כתב שמשמע מהרב שאם רוצה רשאי להעביר בקולמוס, ועיין בלשכ"ה סימן י"א ס"ק ב' בשם התשב"ץ ובביאור הסופר שם. ולענין שם שדי שכותבים אחר המזוזה שנדבקו זה בזה עיין בביאור הסופר ד"ה יכול, מה שכתב בזה, וכן ביריעות שלמה פרק ו' הערה 50].

סעיף ט"ז

40. אם נמצא נקב בצד אות מן השם באופן שנפסל, מה יעשה ?
תשובה : יגרוד מן האות לעשותו מוקף גויל ואח"כ ידביק טלאי מאחורי הקלף שלא יראה הנקב. [ולא הוי כמוחק השם כיון שעד עתה לא היה כשר וכעת הוא מכשירו והוי מתקן, הרב קסת הסופר ובחקירה י"ד. ועיין במשנת הסופר ס"ק מ"א שכתב שגם דין זה תלוי במחלוקת, שלמשנ"ב בשם הנוב"י אין להתיר לגרוד מעט מהאות כיון שאין הפסול ודאי, שהרי לתירוץ א' של הב"י דוקא בנגיעת דיו יש לפסול מוקף גויל וכן הביאו

בקוי"ע סימן רע"ד אות ח'. אבל לדעת הלשכ"ה בחקירה י"ד שגם בכה"ג יש להתיר. וכן הביא מחלוקת זו ביריעות שלמה פרק ט' הערה 7 ע"ש, ומ"מ הוסיף במשנת הסופר שכל זה אמור אם הנקב נעשה קודם הכתיבה אבל אם נעשה אחר הכתיבה כיון שמדינא אין צריך לגרוד כלל, אין להקל בזה. ועיין בביאור הסופר ד"ה נמצא, שהסתפק מה הדין אם יש לנו ספק מתי נעשה הנקב אם יכול לגרוד לעשותו מוקף גויל, וע"ש צדדי הספק].

41. האם יש להדביק הטלאי דוקא אחר הגרידה או אפשר גם קודם ?
תשובה : יש לגרוד ואח"כ ידביק טלאי, אך אם הדביק טלאי קודם, מ"מ יכול גם לגרוד ולעשותו מוקף גויל. לשכ"ה ס"ק י"ב [והטעם כדי לכתחלה לחוש לדעת הט"ז שסובר שבהנחת הטלאי הוי מוקף גויל ותו א"א לדעתו לגרוד, לכן יש להדביק הטלאי אחר הגרידה, אך בדיעבד לא קי"ל כהט"ז בזה. והטעם שצריך להניח טלאי לא שזה חובה אלא מפני הנוי שגנאי שיש נקב על יד האות, משנת סופר ס"ק מ"ב].

סעיף י"ז

42. הי"א של השם שכרעה נדבקה לגגה דיבוק עב קצת וניכר לכל שהיא חי"ת, מה יעשה ?
תשובה : מותר לגרוד הרגל ולתקנו (וכיצד יתקן עיין לקמן) [רמ"א סעיף י"א, שכיון שבטל ממנה צורתו אין בו איסור מחיקה, ומקורו בב"י בשם ר"י אסכנדרני, ומובא גם כן בקס"ה בחקירה ט"ו].

43. בשאלה הנ"ל, כיצד מתקן ?
תשובה : יתחיל לגרוד את הרגל מלמטה למעלה ויכתוב אותו מחדש לשם קדושת השם [שאם יגרוד מלמעלה למטה מיד שיפריד קצת תקבל צורת הי"א ושוב אסור יהיה למחוק עוד והוי חק תוכות. וכן כתב בקול יעקב אות ע'. ועיין במשנת הסופר ס"ק מ"ה ובביאור הסופר ד"ה מותר, שהעלה שעדיף טפי לגרוד את כל הה"א ויתחיל מרגל ימין, וכל זה כדי לחוש לדעת הרשב"א ע"ש, אך מ"מ הנוהג לגרוד רק את כל הרגל השמאלי מלמטה למעלה יש לו על מה לסמוך].

44. בדין הנ"ל, האם יש חילוק בין שעת כתיבה ובין אחר כתיבה ?
תשובה : אין הבדל.

45. אם הרבה ההי"ן דבוקות כך, מה הדין ?
תשובה : כתב הרב בחקירה ט"ו שהש"ך בסימן רע"ו סק י"ב כתב שאסור לגורדן ולתקנן משום דמחזי כמנומר, אבל הרמ"ע ועוד פוסקים מתירים, לכן הסומך עליהם להקל בתיקון הס"ת שלא להצריכו גניזה לא הפסיד [וכתב במשנת הסופר ס"ק מ"ו שהמק"מ ס"ק צ"א השיג עליו ופסק כהש"ך לאסור, והוסיף בביאור הסופר ד"ה ואם הרבה, שדוקא במנומר בשמות הקדושים יש לאסור שהוא בזיון גדול, אך מנומר דשאר תיבות חול לא מחמירים בדיעבד, ומ"מ אם עבר ותיקנו אין לפוסלו בדיעבד שאף לש"ך זה רק לכתחלה ע"ש].

סעיף י"ח

46. אם לא נדבקו ממש אלא מעט, ועדיין נראית כמו ה"א מה הדין ?
תשובה : בזה יש חילוק שאם נעשה בשעת כתיבה מותר לגורדו בדרך הנזכר (בשאלה 43) אבל אם נדבק אחר כתיבה מעט, כיון שהיה השם כשר וגם עתה נראית כמו ה"א יש להסתפק אם מותר לגורדו כיון שכל העולם קורא אותה ה"א הוי כמוחק השם. [הנה ברמ"א בשם ר"י אסכנדרני בסעיף י"א לא חילק בין שעת כתיבה ובין אחר כתיבה, והסתפק תמיד, אך הרב קס"ה בחקירה ט"ו הכריע שבשעת כתיבה יכול למחקו בדרך הנ"ל, אך לאחר כתיבה נשאר בצ"ע. ועיין במשנת הסופר ס"ק מ"ח שדעת רוב האחרונים לפסוק כהרמ"א שהיות וסוף סוף נראית כה"א יש להסתפק אם מותר למוחקו (ובביאור הסופר ד"ה אלא, כתב שיש שאוסרים כן מהתורה ויש שמדרבנן) ובפרט שיש פוסקים שלדעתם תליית רגל הה"א אינו לעיכובא, ואף שאין אנו מורים כן, מ"מ לענין מחיקת השם יש לחוש להם, על כן למעשה קשה להקל נגד הרמ"א והעומדים בשיטתו אלא יש לקודרו או לקולפו לנוהגים לקלוף, או לכה"פ למוחקו ע"י קטן בדרך גרמא. ועיין עוד באורך בביאור הסופר ד"ה שאם, וד"ה מותר, מה שכתב בזה].

הערות חשובות לסופרים מלוקט מספר "יריעות שלמה" פרק ד' של הרה"ג שלמה מועלם שליט"א

[מקורות להלכות עיין בספר יריעות שלמה פרק ד']

(תודתי נתונה לרב שליט"א שנתן לי הרשות להעתיק הערות חשובות אלו
(מספרו)

א. כותבי סת"ם צריכים להיות בקיאים בהלכות סת"ם ובדקדוקי חסרות ויתרות, שאם התפילין פסולות ח"ו, מלבד עוון גזל החמור, המניחן מברך ברכה לבטלה בכל יום וגם שרוי בלא מצות תפילין, ונמצא עונש הסופר מרובה, לכן המתעסק בכתיבתן ובתיקונן צריך להיות ירא וחרד לדבר ה'. וסופר שכותב תפילין טובות וכשרות כפי יכולתו שכרו כפול ומכופל וניצול מדינה של גהינום, וכמו שגילה המגיד למרן על אביו של המהרח"ו שחצי העולם עומד בזכות התפילין הכשרות שכותב. [יריעות שלמה ד'-י"ב].

ב. סופר שכותב את האותיות כהלכתן והוא ירא שמים, אע"פ שאין כתיבתו יפה כמו סופר אחר שאינו מוחזק כל כך ביראת שמים, חשובה כתיבתו של הירא שמים יותר, ועל כיוצא בזה נאמר "האדם יראה לעינים, וה' יראה ללבב" [שם-י"ג].

ג. כתיבת סת"ם מחייבת ריכוז תמידי, היות וצריך הסופר לקדש את הכתיבה, וכן בכל פעם שמגיע לשם משמות הקדושים צריך לקדשו ולכן כשבא לנמנם לא יכתוב שאינו כותב אז בכוונה. ומכאן יש להעיר לסופרים השומעים שירים ומנגינות או דברי תורה בשעת הכתיבה, ויש למחות בידם, וכ"ש ששומע חדשות ברדיו שאז ודאי מסיח דעתו לדברי הבאי. [שם-י"ד].

ד. מלאכת הסופר כרוכה בנסיונות לא קלים, סיבות רבות עלולות לפסול את הסת"ם, חלק גדול מפסולים אלו אינו ניכר לאחר הכתיבה, (כגון שלא כסדרן, חק תוכות, לשמה), איש מלבד הסופר אינו יודע להם ואינו יכול לבדוקם, כל סופר עלול להקלע למצב שבו עליו לפסול פרשיות או מזוזות לאחר שהוא עמל עליהם שעות ארוכות, ורק מי שהוא ירא שמים, בכוחו לעמוד בנסיונות התדירים. זאת ועוד, לא תמיד הפסולים בולטים וברורים גם לסופר עצמו, ולעיתים קרובות אף דרושה תשומת לב רבה כדי להבחין בפסול, ומי שאינו ירא שמים בתכלית עלול להחליט על פי דמיונו "שאין זו שאלה" וכדומה, ולמעשה האות פסולה. ולכן על כל ספק ישאל חכם, שמלבד הספק בדין יש לו נגיעה בדבר, וברוב פעמים דעתו נוטה להכשיר, מה שאין כן החכם שאין לו נגיעה בזה, ובפרט כאשר

תהיה שאלה בשמות הקדושים אל יעשה דבר עד שישאל חכם. [שם סעיף ט"ו].

ה. הסופר צריך להיות גדול דוקא, דהיינו שהוא בן י"ג שנה והביא שתי שערות, ואין לסמוך על החזקה שהביא אלא צריך לבדוק, ונכון שלא יכתוב עד שימלאו לו ח"י שנה שאז הוא בר דעת ויודע להיזהר. וכן ראוי לסופר להיות נשוי אשה, כדי שלא יבוא לידי הרהור עבירה. [שם סעיף ט"ז].

ו. המלמד את הסופרים הלכות סת"ם ומלאכת הכתיבה, צריך לבדוק את התלמיד קודם קבלתו אם הוא ירא שמים ובר דעת, ואם יודע שאין בו יראת שמים לא ילמדהו, ולא יתן עיניו בצרור הכסף, וגם לא יקבלהו בתורת רחמנות, ויתקיים בו הפסוק "וצדקתו עומדת לעד" זה המזכה רבים, כגון המלמד ליראי השם תקון תפילין לתקן לאחרים. [שם סעיף י"ח].

ז. לא יכתוב סת"ם עד שיהא בקי בהלכה ובאומנות הכתיבה ויבחן ויקבל כתב סמיכה המעיד על כך, ועל כן מצוה על מי שמלמד לסופרים את מלאכת הכתיבה להתנות אתם שמלמדם בתנאי שלא יכתבו סת"ם בלא כתב סמיכה. וכן מגיה לא יבדוק סת"ם עד שיבחן ויקבל כתב סמיכה. [שם סעיף י"ט].

ח. אחר שלמד לכתוב האותיות היטב, יכתוב מגילה שאין בה שמות הקדושים ואח"כ מזוזות תפילין וס"ת. [שם סעיף כ'].

ט. יכתוב כתיבה תמה שלא יחסר אפילו קוצו של יו"ד, ולכתחלה יכתוב כתיבה גסה קצת שלא תהינה האותיות נמחקות מהרה, וכן מצוה ליפותן. ולא יכתוב תיבה אחת גדולה ואחת קטנה, ולא יעזוב האות עד שיעמידנה על תמונתה כראוי. וכמו כן ישתדל בכל עת לשפר את כתב ידו ולקבל הערות מאחרים. [שם סעיף כ"א].

י. הסופר יכתוב בטהרה שיטבול מטומאת קרי, ונאה לו הטבילה התמידית, ויקדש פיהו מכל אלה וקללה, ותהיה לשונו נקיה, וקודם שיתחיל לכתוב יתודה על מה שעבר, ובעודו כותב לא יגע במקום מכוסה, ואם נגע יטול מיד, ולא ישיח שיחת חולין ויהיה לו מקום מיוחד שלא יכנס שם לא גוי וגויה ואפילו אשה וגם שלא יטרידוהו ילדיו בעת הכתיבה. [שם סעיף כ"ב].

יא. לפני שיתחיל לכתוב יתפלל ויאמר: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי שתשרה שכינתך במעשה ידי, ותצליחני בכתיבתי זאת שאני כותב תפילין (ספר תורה / מזוזה / מגילה) אלו לשם קדושת תפילין (ספר תורה / מזוזה / מגילה) שצויתנו ה' אלוקינו, ותצילני מטעות הכתיבה ומטעות

הכוונה, אמן כן יהי רצון, ויהי נועם וגו'. ואח"כ יאמר "אנא בכח" בכוונה גדולה. [שם סעיף כ"ג].

יב. כשנפסלה פרשה או מזוזה יחתוך במקום אחד בין השיטין באופן שיהיה ניכר שהיא פסולה ולא יוכלו ליטלה רמאים ולמוכרה. [שם כ"ה].

יג. אם נמצאו בפרשיות אותיות שנאמר עליהם בפוסקים "כשר בדיעבד" לא לעיכובא נאמר אלא למצוה, ומותר להניחן לכתחלה בבתיים ולמוכרן כך, אלא שסתם קונה המדקדק במצוות רוצה שיהיו התפילין כתובות לכל הדיעות לכתחלה, ועל כן חייב הסופר להודיע לקונה, ואם לאו, יש חשש מקח טעות. וכ"ש אם הקונה אמר שברצונו להשיג תפילין או מזוזות "מהודרות" שחייב להודיעו. והוא הדין אם מביאים לו תפילין לבדוק ומוצא בהם דברים של דיעבד שצריך להודיעו [ועיין בהערות של ספר יריעות שלמה פרק ד' סעיף כ"ו הערות 50-51-52].

יד. סופר שקיבל תפילין או מזוזות לעשות בהם תיקונים ובעת התיקון נפסלו, כגון שנפלה עליהם טיפת דיו מהקולמוס, אם הוא מומחה ותקן בחינם פטור מלשלם דמי התפילין או המזוזות, ואם עשה בשכר חייב. במה דברים אמורים בשלא התנה אבל אם התנה שהוא מתקן "בלא אחריות" ונפסלו בעת התיקון הרי הוא פטור מלשלם שהכל לפי תנאו. ומ"מ הסופר מפסיד את שכרו המגיע לו עבור התיקון. [שם סעיף כ"ח].

טו. אין הסופר רשאי להשאיר דבר שאינו מתוקן על סמך תיקון המגיה, כי שגיאות מי יבין, ולפעמים יש טעות שאין מוצאין אותה הרבה מגיחים ולבסוף כשנמצאת רואים שנעשתה מתחילת הכתיבה. [שם סעיף ל'].

טז. צריך לדקדק שיהיה הקולמוס נאה וכותבים בקולמוס של קנה או בשל נוצה ועתה נוהגים הסופרים לכתוב בקולמוס של נוצה. [שם סעיף ל"א].

יז. קולמוס שכתב בו סת"ם לא ישתמש בו תשמיש מגונה, ויזהר שלא יפול על הקרקע. ואם התקלקל או נשבר יגנוז אותו, ואם נשבר בצד שלא כתב בו אין צריך לגנוז את השבר ההוא. ולא יכתוב דברי חול בקולמוס שכותב בו סת"ם אלא יהיה לו קולמוס אחר לדברי חול. [שם סעיף ל"ה].

יח. לענין זמני הכתיבה בהרחבה עיין בספר יריעות שלמה שם, מסעיף ל"ו עד מ"ט שכתבם בטוב טעם.

יט. מעיקר הדין אין חובה לבדוק את הסת"ם במחשב הבודק את כשרות הסת"ם, ומ"מ נכון והגון מאוד לעשות כן, אבל אין לסמוך על בדיקת המחשב במקום הבדיקה על ידי סופר מומחה כנהוג. וכן בדיקת המחשב נועדה לגילוי טעויות של חסרות ויתרות, ואין להשתמש בו לגילוי דיבוקים, פיסוקים וכשרות האותיות. [שם פרק ט"ז סעיף ב'-ג'].

כ. הבודק אינו פוסק הלכתי, בעניני צורת האותיות מצויים ספיקות רבים שדינם אינו מפורש בספרי הלכה, ועל הבודק לפנות בכל מקרה שהוא מסופק בו לרב הבקי בהלכות סת"ם ובמשך הזמן עם הנסיון שרכש ושמוש תלמידי חכמים מתמעטים ספיקותיו של הבודק והוא יודע להבחין בבירור מתי כשר ומתי פסול ומתי צריך לשאול חכם ומתי לשאול תינוק. [שם סעיף ד' ועיין שם בהערה 5 באורך].